

Raigo Kollom

Reisid ja kohtumised

Sisukord:

WBFSH peaassambleedel:

Sporthobuste kasvatajad üle maailma said kokku (2005).....	lk.4
WBFSH peaassamblee Verdenis (2006).....	lk. 6
Maailma sporthobusekasvatajad Apeldoornis (2007).....	lk. 7
Sporthobuste kasvatajad said kokku kloostriks (2008).....	lk. 10
Maailma sporthobuste kasvatajad kohtusid jälle (2009).....	lk. 15
WBFSH peaassambleel Ameerikas (2010)	lk. 20
Rahvuslik ja globaalne, teaduslik ja traditsiooniline aretus (2011) lk.	26
Maailma sporthobuste kasvatajad Inglismaal (2012).....	lk. 32
WBFSH aastakoosolek Varssavis (2013)	lk. 41
Sporthobuste kasvatajad Lõuna-Ameerikas (2014).....	lk. 49
Sporthobuste Kasvatajad kohtusid Viinis (2015)	lk. 59
WBFSH Šveitsis (2016).....	lk.62
WBFSH aastakonverents 2017.....	lk. 68
WBFSH Budapestis (2018).....	lk. 74

Lihtsalt kohtumised:

Ratomka nostalgias.....	lk. 82
Suomen Ratsujalostusliitto 80.....	lk. 84
KWPN kõrge komisjon Eestis.....	lk. 85
20 aastat hiljem (Finnderbi 2009).....	lk. 86
Jälle Moskvast	lk. 91
Donimaa kohtumisi	lk. 96

Eesti sporthobuste kasvatajate õppereis 2007.....lk.	106
Lätlastel külas	lk. 112
Läti oksjonid 2009.....lk.	113
Rootsi täkupäevadel 2009.....lk.	117
Kuulates ja võrreldes. Soome Jalostuspäivät 2017.....lk.	119
Mis on Venemaal teisiti?	lk. 122
Helsinki International Horse Show 2014.....lk.	124
Lätis ja Leedus on hobusekasvatus siiani riigi äri.....lk.	128
Marbachis rahvusvahelisel seminaril 2017.....lk.	129
Soome Täkupäevadel 2018.....lk.	134
Jälle Moskvas (2020).....lk.	139
Õnnelikud ratsanikud Flyingest.....lk.	144

SPORTHOBUSTE KASVATAJAD

üle maailma said kokku

3. detsembril toimus Brüsselis Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsiooni peassamblee, kus Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts (ESHKS) võeti assotsieerunud liikmeks.

RAIGO KOLLOM

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts

WBFSH

Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsioon (*World Breeding Federation for Horses*, WBFSH) on sporthobuste tõuraamatute (või neid pidavate aretusühingute) ülemaailmne ühendus. Teised suuremad hobusekasvatajate ühendused on Maailma Araabia Hobuste Organisatsioon (*World Arab Horse Organisation*, WAHO), inglise täisvereliste hobuste tõuraamatuid koonday *International Studbook Committee* (ISBC), Euroopa Traaviliit (UET).

Tähtsaim organisatsioon hobusekasvatustes on siiski Rahvusvaheline Ratsasportli Föderatsioon (FEI) kui tarbijate esindus. WBFSH teeb koostööd ka Euroopa Loomakasvatuse Toodangu Assotsiatsiooniga (EAAP), Euroopa Komisjoniga, Euroopa põllumajandusorganisatsioonide komiteega (COPA).

Föderatsiooni kuulub 52 täisliiget ja 4 assotsieerunud liiget. Neist 42 Euroopast, 4 USA-st, 2 Mehhikost, 2 Kanadast, 2 Austraaliast, 1 Lõuna-Aafrikast, 1 Uus-Meremaalt, 1 Argentiinast, 1 Brasiiliast. Mõned suurte tõuraamatute tütareltsid on iseisvad liikmed: Ameerika Hannoveri Selts, Põhja- Ameerika Oldenburgi Register, Briti Hannoveri Selts, Šotimaa Hollandi Soojavereliste Assotsiatsioon, teisi esindavad originaaltõuraamatud.

Peaaegu kõik seltsid esindavad igaüks üht tõuraamatut (koos tütarõuraamatutega), suur erand on Austria, kust liikmeks on soojavereliste tõugude assotsiatsioon, kuhu kuulub 8 tõuraamatut. Üldine tendents on tõuraamatute liitmine koos aretusühingute ühinemisega. Peaassambleel teatati näiteks Hesseni tõuraamatu liikmelisuse lõpetamisest seoses liitumisega Hannoveri tõuraamatuga. Sama on kavas ka Tüüringeni ja Saksimaa tõuraamatutel. Kanada kaks suurt seltsi on alustanud ühinemisläbirääkimisi, kokkuleppele on seni jõutud vaid tõunimetuses – see saab olema kanada sporthobune (mitte kanada soojavereline).

Föderatsiooni mõte on arendada õiguslikku, aretuslikku, eetilist, majanduslikku, veterinaarset, infotehnoloogilist ja muud võimalikku koostööd erinevate maa-

de aretusorganisatsioonide, riiklike asutuste, FEI, ülikoolide ja teadusasutuste jt vahel. Meie jaoks on WBFSH oluline, et meie olemasolust maailmas teataks, et meie teaksime, kuidas maailmas käituda ja saaksime ise ühiste käitumisreeglite kujundamisel sõna sekka öelda.

Tee Brüsselisse

ESHKS seadis pääsemise WBFSH liikmeskonda eesmärgiks juba esimesel tegevusaastal. 2004 toimus kohtumine WBFSH presidendi **Jan Pederseniga**, kes julgustas meid kohe tegutsema. Avalduse koos nõutava dokumentatsiooniga jõudsime valmis tänavu märtsis. Esitada tuli ingliskeelsed koopiad põhikirjast, aretusprogrammist, tõuraamatu korrast, täita ankeet kogu tegevuse kohta, esitada väljatrukid täkkude kataloogist, varssade nimekirjadest jms. Seda dokumentipakki kontrollis WBFSH laienemisosakond Iirimaa, arutasid täitevkomitee ning juhatus, kes lõpuks tegid septembris otsuse soovitada peassambleel meid assotsieerunud liikmeks võtta.

Assotsieerunud liikme staatust pakkus täitevkomitee liige ja laienemisosakonna tegevsekretär **Helen O'Toole** meile seepärast, et nii väikese varssade arvuga pole mõtet kohe täisliikme maksu maksta, assotsieerunud liige maksab vaid poole, saab teistega võrdselt sõna, kuid ei saa hääletada.

Nii suure organisatsiooni tegelik töö toimubki töörühmades, osakondades, komiteedes ja komisjonides. Peaassambleel ei hääletatud kordagi, meiegi vastuvõtmise otsus tehti vaid aplausiga.

Kui jõudsin reedel esimesele töörühma koosolekule, oli meeldiv kuulda, kuidas hariduse töörühma juht **Van Kampen** (KWPN tõuraamatu aretusjuht) mind tervitades ütles: "Me juba kuulsime Helenilt, et teie paberid olid aastate parimad".

ESHKS on nüüd siis esimene WBFSH liige endise N.

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts

Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsioon

All: Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsiooni kuuluvate täisliikmetest organisatsioonide logod.

Liidu territooriumilt (tuli küll seletada, miks me ei pea end endiseks liiduvabariigiks) ja kolmas liige endisest sotsialismileerist Poola ja Ungari järel.

Muidugi äratasime seetõttu ebaproportsionaalselt palju tähelepanu ning mul oli võimalus tutvustada meie tegevust ja probleeme WBFSH presidendile **Pedersenile**, Saksamaa Ratsaspordiföderatsiooni (FN) aretusjuhile **Klaus Miesnerile**, auditikomitee esimehele **Ingvar Fredricssonile**, eespool juba nimetatud **Helen O'Toole'ile**, Luksemburgi esindajale **Andre Nepperile** (Zangersheide hindamiskomisjoni liige), Norra esindajale **Alf Andresenile**, Šveitsi esindajale **Anja Lüthile** ja veel paljudele nende jutuajamiste pealtkuulajatele.

Narr ja kade tunne oli aga, kui pidin banketil vastama küsimusele, kui palju on Eestis üldse hobuseid – umbes 5000, mille peale noor belglane külast, kus sündis **Darco**, imestas: "Meie külas on 2000 hobust!"

Kadedaks tegi loodetavasti kõiki kohalviibijaid aga viimane öhtu ühes külarestoranis, kus kohalik torupillimängija kuulutas vaimustusega, kui tore maa on Eesti, kus tema on 12 korda käinud Viljandi Folkfestivalil ja kohtunud seal president **Lennart Meriga**, kellele palus tervisi edasi anda. Lõpuks esitas ta mälestusena Eesti neidudest ka eestikeelse rahvalaulu.

Seminar ja töörühmad

Kuigi tähistati ka WBFSH 10. aastapäeva, tehti intensiivselt sisulist tööd ja kuulnud ettekanded olid maailma oma ala tippudelt.

Dr Wilkens (Hannoveri aretusjuht) rääkis täisvereliste täkkude kasutamisest, **dr Eric Palmer** (esimeste hobusekloonimiste autor) ja **dr Thomas Nissen** (Holsteini aretusjuht) kloonimisest ja selle tulevikust, suurfirma VHL omanik **Wim Van Haeringen** DNA-analüüside kasutamise tulevikust, **dr De Baeker** (Genti ülikool, Zangersheide kasvandus) osteokondroosist, **Erwin Koenen** Hollandi Jõudluskontrolli Keskusest tõuraamatute omavahelise andmevahetuse võimalustest uue programmi *XML Horse Data Exchange Application* abil, **Emma Thoren** Uppsala ülikoolist tõugude integreerumisest ja rahvusvaheliste aretusväärtuse hindamise meetodite vajalikkusest.

Vestlusringides ja töörühmades oli juttu veel paljudest huvitavatest temadest. Ülevaade kõigest kuuldust ja ka räägitust ajakirja sellesse numbrisse kahjuks ei mahu. Huvilised võivad lugeda ESHKS järgmisi infolehti, peagi ka pikemat ülevaadet ESHKS koduleheküljel www.estsporthorse.ee, ja muidugi Oma Hobu järgmisi numbreid.

WBFSH peaassamblee

Väike (28 000 elanikku) ja üle 1000 aasta vana Verdeni linn Saksamaal kannab isegi linna sildil nime Reiterstadt Verden (ratsanike linn Verden). Seal asub Saksamaa suurima, hannoveri hobuste aretusühingu keskus ning Saksa Hobuse Muuseum (Deutsches Pferdemuseum).

RAIGO KOLLON

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts

Maaailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsiooni (lüh WBFSH) peaassamblee oli sellise linna jaoks nädala tähtsaim sündmus, linnapea korraldas raekojas vastuvõtu ja linna juhid olid kohal ka Saksa Hobuse Muuseumi avarates ruumides (kunagise ulaanirügemendi tallid ja kasarmud) toimunud lõpubanketil. Mis kolme päeva jooksul toimus, sellest alljärgnevalt lühitulevaade teemade kaupa.

Noorte hüppehobuste hindamise seminar

Meeldejäänud mõtteid loengutelt ja diskussioonidelt:

- hüppehobuse saavutusvõime ei olene kehaehitusest kui ei esine otseselt segavaid vigu
- nn "ülesmäge hobuseid" on rohkem koolisõiduhobuste hulgas, hüppehobused on sageli nn horisontaalse tasakaaluga; hüppehobused on pike-mad, koolisõiduhobused lühemad
- paigal seistes esiotsale tasakaalustunud hobune võib galopil olla aga hoopis tagaotsal
- peale võimekuse on aretuses tähtis ka määrade tervis ja viljakus – sellest oleneb kasvatamise kasumlikkus, varasata aasta toob väärtusliku mära puhul suurt kahjumit
- vabahüpete ja muude omadust korrelatsioon on eri uurimustes küll erinev, aga enamasti on saadud positiivne suhe galopiga (+0.11) ja negatiivne suhe sammuga (-0.10, -0.19), tüübi hindade suhe vabahüpete hindega on koolihobustel +0.10 kuni -0.03, hüppehobustel -0.42 kuni -0.09, ja hüppeomaduste ning koolisõidumomaduste omavaheline sõltuvus on selgelt negatiivne (-0.57 kuni -0.19), st ühe omaduse paremad esindajad kaotavad tavaliselt mõnes teises omaduses

Verdenis

- turg areneb ilusate koolisõiduhobuste poole, senised traditsioonilised hindamismeetodid soosivad liigselt koolisõidumadusi ja hüppehobuste tase ei parane. Hannoveri ja ka oldenburgi tõus on selle vastukaaluks loodud spetsiaalsed hüppehobuste programmid
- on tekkinud eraldi oksjonihobuste aretus, peetakse edetabeleid järglaste müügisumma järgi oksjonitel. Samas – kõrgeima hinnaga hobused on sageli kõlbmatud suurde sporti nii koolisõidus kui takistussõidus
- vabahüpped on üks kõige rohkem pärilikke omadusi, pärilikkuse koefitsient 0.41, kõige vähem on pärilikud jalgade hindid – esijalgade koefitsient 0.12, tagajalgadel 0.11
- valik aretusse peaks tänapäeval toimuma nii, et kõigepealt valitakse välja parimad hüppajad, nende hulgast võib siis välja praakida muude näitajate osas (jalad, tüüp) kehvemad. Varem valiti täpselt vastupidi
- vabahüpped ei teeni spordi, vaid kiire müügi ja varase aretusväärtuse määramise huve, 3-aastaste hobuste oksjonitel on suur eelis hästi treenitud hobustel, samas 5-aastaselt ei ole noorena treenitud ja alles 4-aastasena alustanud hobustel enam vahet, varajane treening ei anna eelist spordis, aga loob terviseriski
- ka hüppehobust hinnates pole hüpe alnuke väärtus. USA-s peetakse muulade hüppevõistlusi, nad hüppavad kõrgele, aga me ei taha ju muuladega sõita

Praktilised nõuanded treeneritele ja hindajatele:

- parim soovendus vabahüpeteks on käe kõrval jalutamine, siis ei kao plahvatuslik energia, aga lihased saavad verevarustuse korda
- mitte kunagi ei tohi noorele hobusele panna ette vertikaalseid takistusi, vähemalt latt peab maas ees olema
- ka see on viga, kui hobune ei hüppa täiesti otse, vaid õlad on kergelt

pööratud sissepoole, sest hobune ei vaata otse, vaid natuke kõrvale, inimeste poole

- hinnata tuleb kogu esinemist, mitte üksikut hüpet. Praktilises osas sai hobune, kes paljude arvates hüppas hindetele 10, siiski 9, sest olevat esimestel madalatel hüpetel olnud seljast veidi kange
- hobune ei tohi vajada hüppamiseks hoogu, ta peab sammu äratõukekoha vallimiseks pikendama või lühendama, aga mitte kompenseerima jõu puudumist suurema hooga
- tehnika pole veel kõik, hobuse suhtumine hüppamisse loeb palju, ratsanik tahab isehüppajat
- oma vea parandamine on eriti hea näitaja
- kõrge hinde saamiseks peab hobune teadma, mida ta teeb, orienteeruma unes olukorras (parematele hobustele pandi viimaseks hüppeks laia madala okseri järele ette tunduvalt kõrgem lattaed – et kas suudab pärast laia hüpet uuesti end koondada)
- vaieldi, kas saab anda hinde 9-10 hobusele, kes hüppab ebaratsionaalselt kõrgele ja on liiga ettevaatlik – te-

maga võib olla tulevikus väga raske sõita

- noorhobuste parkuurides peaks olema lubatud eelnev rajaga tutvumine sadulas
- doktor Haringult küsiti, kas ei anta liiga kergesti hüppe eest 9,5-10 punkti. Vastus: „Sagedamini peaks andma, mõnikord võetakse punkte maha selle eest, et hobuse kõrvad ei olnud paralleelsed.”

Maaailma

sporthobusekasvatatajad

APELDOORNIS

2007

RAIGO KOLLOM
ESHKS

Tänavune WBFSH aastakokkutulek oli eriti tiheda ja huvitava programiga ning kestis neli päeva. Selle aja jooksul tutvuti paljude Hollandi tipparetajate ja nende tallidega, kuulati ära hulk huvitavaid ettekandeid teadlastelt ja treeneritelt, peeti pingelised peassamblee ja sektsioonide koosolekud. Toimumise koht Apeldoorn asub Hollandi keskosas Gelderlandis, meie hotell paiknes Oranje printsi **Willemi** (alates 1689. a Inglismaa kuningas **William III**) suvepalee ja siiani elava muuseumina tegutsevate Hollandi kuninglike tallide naabruses. Paljud hobusekasvatusega seotud paigad olid lähedal ja kogu üritus eriti mitmekülgne. Vastavalt püüan kogu sündmust kirjeldada eraldi peatükkidena: ekskursioonid, seminarid, koosolekud. Ekskursioonid olid enamasti ka praktilised seminarid, seminaride pealkirja all annan ülevaate teoreetilisematest seminaridest. Eesti Sporthobuste Kasvatajate Seltsi esindasid Apeldoornis juhatuse esimees **Raigo Kollom** ja ascesimees **Andres Ruusmann**.

Ekskursioonid

Esimesel päeval külastati Nijhofi kasvandust. Kuna see on paljudele eestlastele tuttav koht, siis me sinna jõuda ei planeerinudki. Teisel päeval toimus külastäik Roelofi tallidesse, ühtlasi varssade hindamise seminar. **Herman Roelof** on asfalditööstur, kes juba 35 aastat tegeleb ka hobusekasvatusega. Algusest peale on ta pöödnud kasvatada vaid parimat, ise nimetab seda VIP-aretuseks. Tema kasvandus on litsentseeritud kvaliteedisüsteemi IQRS nõuetele vastavalt ja saanud Norra agentuuri „Det Norske Veritas“ kvaliteedisertifikaadi. Sel päeval keskenduti Roelofi manee-ri varssade hindamisele ja treeningule. Spetsiaalses 10 x 20 m manee-riis olid maas latic veidi alla 6 m vahega, ma-

neeži lastud varssad pidid neist üle jooksa või hüppama, mõnelele löseti tagumine latic lõpuks vähemalt 80 cm kõrguseks. Treeneril endal lasti hinnata ja iseloomustada kuue- kuni üheksakuiseid varssu. Viis erinevate ülikoolide õppejõudu avaldasid oma arvamusi. Omaused, mida hinnati, olid: tüüp, korrektne eksterjoor, kasv; areng (aeglane areng ei ole soovitatav), traav, vaba kenter, hüppetehnika, refleksid, elastsus, ettevaatlikkus, äratõuge, hüppe suurus, silmamõõt, suhtumine, üldmulje.

Varsad, kes paigal seistes tundsid sarnased, erinesid väga tuntuvalt, kui pidid midagi tegema. Ja seejuures olid kõik ometi nn „kvaliteethobused“. Mis oli tähelepanuväärset? Rõhutati, et varsa liikumise põhikarakteristikud elu jooksul ei muutu, andekus on sünnipärane, kuigi treening võib palju kompenseerida (ja ka rikkuda?). Tähelepanu äratas, et:

- **tüüpi ei hinnata paigal**, oluline on selle hinde all ka tasakaal ja jätkuse puudumine;
- muutumatuteks ja pärilikeks põhieeldusteks loetakse **atleetlikkust, lödvestatud galoppi ja tasakaalu**;
- hea galopp (kenter) on näha juba sellest, kas hobune alustab liikumist galopis või traavis - **hüppehobune eelistab galoppi**;
- hüppetehnika juures on tähtsaimad elemendid esijalgade **painutus küünarnukist** (painutatud esijalad on keha ees, mitte all) ja tagajalgade löstmise taha, mitte keha alla (**avamine**);
- iseloomu poolest on parimad nn **lähenejad**, nurgas seisjad või põgenejad ei ole head;
- **tahe pingutada ja kiire reaktsioon** on tingimata vajalikud;
- eksterjooril ja saavutusvõimel pole selget seost.

Hüppamine oli korraldatud nii, et varssad pidid esimese latic ületama peaaegu nurgast. Ükski parematest ei üritanud sellele minna traavil, parimad tegid mõnikord hüppeliigutuse

üle maaslamava latic püüetilt, kui pidid nurka sattudes latic poole pöörduma. Hooga, ilma valimislatita hüppamine ei näita hüppeannet. Kogu varssade treeningu mõte on õige valiku tegemine. Õeldi otse välja, et treenitud ja treenimata varssade vahel täisealsetena vahet ei ole, aga kuuekuistest alates ja kolmeaastastega lõpetades tahetakse kontrollida sünnipärast ja pärlilikkust kvaliteeti, ja seda kindla peale. Kõige õpetlikum oli, et sõnagagi ei puudutatud varsa kehaehitust (korra küll öeldi ühe kohta, et on veel liiga tagakõrge), vaadati ja iseloomustati liikumist ja käitumist.

Kolmandal päeval külastasime Ermelo täkkude testimise keskust, kus viiakse läbi 70 päeva katsed täkkudele. Ülevaatusel peaaes sinna tänavu 40 tätku, meie nägime neid kolm nädalat enne nn lõpueksameid. Hüppehobuste treeningut näidati üksikutele takistustel ja kahel takistusel reus viie galopisammu vahega. Töö oli väga rahulik, tagant ajada ei olnud ratsanikel kunagi tarvidust, küll aga tuli tagasi võtta liiga aegedalt edasi ründavaid hobuseid. Hinded on hüppehobustele: samm, traav, tasakaal ja „kandmine“, kenter (koefitsient 2), refleksid (koefitsient 2), tehnikat hüppel (koefitsient 2), hüppe suurus, suhtumine, ratsastatavus/loõtahe, hüppeanne.

Koolisõiduhobuste hinded: samm (koefitsient 2), traav (koefitsient 2), kenter (koefitsient 2), nõtkus, tasakaal ja „kandmine“, ratsastatavus/loõtahe, koolisõidutalent.

Treeninguid alustatakse 20 minutise tööga neli korda nädalas, peale selle on hobused iga päev koplites. Ka edaspidi ei ületa treeningu kestvus 30 minutit. Katsetatakse hobuse reageerimist erinevatele olukordadele, vahetatakse ka ratsastajaid. Näib, et kuna katsetele võetakse alati ligi kaks korda rohkem täkke, kui kavatsatakse tunnustada, on tähtis leida hobuse nõrgad kohad, et ta välja praakida, ja sellises tippkonkurentsis on need tavaliselt n.ö vaimseid laadi.

Lõpuks demonstreeriti Hollandi hobuste mitmekesisust. Algul tulid end näitama kaheksa võidukat noort sporthobust: nelja-aastaste hüppehobuste Vion-Cup'i võitja, sama kompleksvõistluse viieaastaste hüppehobuste võitja, maailma noorhobuste tšempionaadi pronks takistussõidus viieaastaste klassis, Hollandi parim kolmeaastane mära käe kõrval esitamises, Hollandi parim nelja-aastane koolisõiduhobune, Hollandi parim viieaastane koolisõiduhobune – tiitlitest Hollandis puudu ei tule. Tähelepanu väärib, et neli hüppehobust olid kõik 163-169 cm kõrged, koolisõiduhobused 170-172 cm kõrged.

Seejärel näidati nn baashobuste, s.t gelderlandi hobuste esindajat. Nende hobuste üks väärikas kasutusala on politsei-hobuse töö. Hobusel tuli käia mööda krabisevat kilet, taluda inimesekuju pikalilöömist enda kõrval, trügida rinnaga inimmassi imiteerivat pöörlevat kujutist jms. Ja ta näitas ka täiesti korralikke hüppeid üle 100 cm takistuste. Aga hollandlased ise läksid kõige rohkem vaimustusse, kui maneeži sõitsid hackney-tüüpi hollandi rakmehobused. Publiku kohustus ongi neile hoogu anda, hobused põlema ajada, et nad hoogsamalt oma kõrget käiku väntaksid. Seda pidid aga kommentaatorid mõnna, et sellisel hobusel on ainult alguses maksimaalne käik, hiljem ta paratamatult väsib ja pole enam nii efektne. Kohtunikelt nõutakse seepärast võimet peaaegu silmapilkselt anda õige hinnang.

Kõige efektsemad hobused, inimesed ja rajatised olid neljandal päeval nähtud perekond **Lagewegi** kasvanduses Põhja-Hollandis, mille ametlik nimetus on VDL-Stud. Fantastiliselt energiline, kiire ja sisuka jutuga, alati pooljoostes liikuv pereisa **Wiepke van de Lageweg** tutvustas oma loomingu nakatava rõõmuga. Edu on olnud hämmastav: 35 aastat tagasi (nagu ülalnimetatud Roelofgi) ostis ta, ise tõsine veisekasvataja 200 lüpsileh-maga, oma esimese hobuse – ja see oli **Nimmerdor**. Praegu on perefirma, kus töötavad ka abikaasa ja kolm poega, ligi 700 hobust, neist üle 50 tunnustatud sugutäkkude mitmes riigis. Neile on kuulunud sellised maailma spordi tipp-hobused nagu ka praegu nende täkk **Cardento** (Ateena OM hõbe), **Jus De Pomme** (Atlanta OM individuaalne ja võistkondlik kuld), **Chin Chin** (Sõuli OM kuues), kõik ühtlasi aretuses tiptäkkude. Praegu on nende omanduses **Indoctro**, **Flemmingh**, **Landlord**, **Corland**, kui nimetada vaid kõige kuulsamaid (ja vanemaid). VDL kasvanduses sünnib aastas ca 70 varsa, aga väiketalunikelt ostetakse oma täkkude järglasi pärast võõrutamist kokku, et neid oleks ca 200 igal aastal. On kaks peamist eesmärki – valida

VDL kasvanduse omanik Wiepke van de Lageweg oma hobuste keskel.

parimad täkkudeks ja endale märadeks, ja olla alati valmis igasugust hobust müüma, kliendi iga soovi täitma. „Kui mul endal pole sellist, nagu ta tahab, siis ma toon kohe kuskilt mujalt, aga klienti ma hobusetähta ei lase,” ütles peremees. Oma hobuste kohta oskas ta iseloomustuse anda lühidalt ja tabavalt. Indoctrot näidates ütles ta: „Ta on targem kui enamused inimesi, aga targemad lähevad kergemini hulluks.” Cardentost rääkis ta, kuidas see ei saanud noorena Hollandis tunnustust, pidi enne Rootsi võistkonnas olümpial käima ja Rootsis palju järglasi saama, kuni hollandlased ta väärtust nägid.

Nii täpselt läbimõeldud süsteemi kui VDL-is, on raske ette kujutada. Karjamaal ja vabapidamistallides on grupid koostatud erineva suurusega (noored 1,5 aastased 20-30 hobust, varssadega märad seitse mära jne), hobused saavad viibida olenevalt ilmast ja söötmis-oludest katuse all alapanuga betoonparkettpõrandal, lah-tise taeva all liivakopli või suurel karjamaal. Müügiks pakutavad või ettevalmistatavad hobused seisavad bokside, kust saavad alati pea välja pista. Kõigil hobustel (sugutäkkude, noorhobused treeningus, võõrutatud varsad, tiined märad) on ruumi vastavalt staatusele. Nimmerdoori kunagine boks on 81 ruutmeetrit suur.

Peamine sööt on kuivsilo, kuid see on nii kuiv, et pole heinast palju erinev. Võõrutatud varsad saavad algul kahekaupa boksis kõvasti jõusõta, siis lastakse karjamaale, kus rohust peab piisama. Hobuseid harjutatakse enne sportlikku treeningut hoolega ülevaatuste ja müügiesitluse tingimustega. Selleks on suures maneezis pidevalt palju riikide lipud (ka Eesti lipp) laes, kõikjal valjuhääldajad, on koht, kus harjutada liiklusega jne.

Eriti uhke oli hr Lageweg oma laborile. See oleval esimene Euroopa Liidus litsentseeritud geneetoloogili-

ne labor hobustele. Varustust uuendatakse pidevalt tehnika viimase sõna kohaselt, värske sperma müük käib põhimõtteliselt nii, et klient peab varsa igal juhul saama, tasu võetakse pärast varsa sündi. Iga spermavõtmise järel saadetakse sellest proov kesk-laborisse, kus kontrollitakse sperma kvaliteeti. Nõrga elujõuga sperma müük on Hollandis keelatud.

Tute turgude otsingul ollakse väga aktiivsed. Alles eelmisel nädalal oleval nad müüdnud 56 hobust Kuubasse! Wiepke van de Lageweg ise pidi järgmisel päeval pärast meie külastamist lendama Argentiinasse ja sealt Brasiiliasse ning Guatemalasse, kaks nädalat hiljem aga Mehhikosse ja Kuubale. Oma piirkonnad, kus käiakse suhteid loomas ja hoidmas, on ka poegadele.

Ratsutamise kohta ütles vanapere-mees, et ta on küll üritanud ise ratsasportlaseks saada, aga tal ei jätku kannatlikkust. „Kui mina hakkas alles midagi tõsiselt nõudma, on see pagana hobune juba väsinud,” naeris ta. Ka poegadele olevat kokku lepitud, et keegi ei hakka sporti tegema, muidu võidakse tülli minna, kui ärihuvid hobune ära müüa pörkuvad sportlase huviga edasi võistelda. Kahte head korraga ei saa!

Kui järgmisesse kohta, perekond **Laarakkersi** talli jõudsimel, oli esimene mulje paljudel: milleks me siia kol-kasse mingisse kodutalli tulime. Lahkudes oli isegi eriti skeptiline Andres Ruusmann natuke vaimustuses. Kitsale kahe hektari suurusele maatükile on abielupaar rajanud seitsme aastaga koolisõidukeskuse kõige vajalikuks nii materiaalses kui vaimses mõttes. **Christa Laarakkers** on võistlusteks ette valmistanud 16 väikese auhinna ja kaks suure auhinna hobust, mitu on kohe suurele auhinna üle minemas. Parim sportlik tulemus on tal kuues koht maailma noorhobuste tšempionaadil. **Sjas Laarakkers**

sõidab peamiselt probleemseid hobuseid, ajab majandus- ja esindusasju ning juhendab abikaasat. Sjas oli varem raamatupidaja, Christa oli 14 aastat logopeed. Siis õpetas ta lapsi end väljendama, nüüd hobuseid end väljendama. Neil on tallis treeningus 30 hobust, peale selle 10 hobust väikeses kasvanduses. Õpilasteks, abilisteks ja võistlejateks on viis tüdrukut, kõik suurt kasvu ja väga sportlikud, mitmel ametlik ratsasportiharidus. On veel kolm töötajat, kõik ratsutavad tüdrukud.

Eriti sümpaatne oli see rahu ja loomulikkus, millega hobustega tegeldi. Seal ratsastatakse tõesti lihtsalt ratsutades, mitte igasuguste abiratsmote, käe kõrval tööga, „spetsiaalsete“ võtetega. Kordagi ei näinud me isegi ühtegi ratsmega pea painutamist, ratsmega „mängimisest“, „rollkurist“ vms rääkimata. Sõidetakse noorte hobustega päevas 20 minutit, vanematega 30, vahel ka 40 minutit katusealune karusell kindlustab muu liikumise. Tulemuseks on igal harjutusel ideaalilähedaselt puhas sõit, aga ka väga aeglane areng. Üks näidatud seitsmeaastane hobune läheb varsti oma esimesele võistlusele, kus tuleb sooritada jalavahetusi seeriatena, seni on ta võistlustel ainult üksikuid teinud. Suure auhinna kõiki harjutusi näitas Christa ise 11-aastasena, alles oma esimeseks suureks auhinnaks valmistuva hobusega, kelle võttis treeningusse neli aastat tagasi, kui see ei osanud muud, kui ühekordset jalavahetust ja küljendusi. Nüüd liikus 180 cm kõrge **Cabochoni** ja täisverelise mära poeg **Ovation** selliselt, et ka maailma tipp hobuseid näeb võistlustel harva nii puhtalt ja maksimaalselt liikumas. Eriti ideaalsed olid üleminekud passa-ilt piaffeele ja vastupidi. Tõsi, kodune õhkkond on midagi muud, lõpuks segas tedaagi miski ja käik oli kohe natuke teine. Muide, omal ajal mitu aastat kõrgeima koolisõiduindeksi-gu täkk Cabochon võistles ka ise edukalt suure auhinnas, nagu ka tema isa **Vincent**.

Teoreetilistest seminaridest lugege järgmises numbris. Pea-assambleel ja seksioonides räägitust paneme ülevaate ESHKS infolehte ja meie koduleheküljele www.estsporthorse.ee.

ROOTSI SPORTHOBUSE ARETAJATE

aasta tähtsündmus

PEETER VIARD

ESHKS

Rootsi sporthobuse aretajate aasta tähtsündmus toimus sel aastal 19.-21. oktoobrini. Lõuna-Rootsis Flyinges. Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts (ESHKS) sai rootslastelt kutse osaleda. Samal ajal toimus ka meie noorhobuste ülevaatusfinaal.

Rootsi sõitis ESHKS esindama artikli autor, kes oma noorhobused enne Viljandisse finaali transportis ja seejärel Rootsimaale sealset ülevaatus vaatlema sõitis.

Esimene mulje oli kohe tõsine. Reede hommikupoolikul kella üheksa ajal kohale jõudnuna selgus, et võistluste algus oli osadel vanusgruppidel juba kell seitse. Kuna olin rohkem huvitatud takistussõiduhobustest, siis koolisõidu võistlusi ei jälginud, poleks jõudnudki.

Reedel oli parkuurides „tules“ 72 nelja-aastast, 150 viieaastast ja 99 kuueaastast takistussõiduhobust. Laupäeva hommikul lisaks viie- ja kuueaastaste poolfinaalile 63 kolmeaastast hobust vabahüpetel ja 36 neljakaastast finaalis. Pühapäevasesse finaali pääsesid 33 kuueaastast ja 80 viieaastast. Kolmeaastasteid valiti finaali 10. Kokku oli kohale tulnud üle 600 hobuse, esmakordselt noorhobuste ülevaatusel nii arvukalt.

Kõike nähtut-kuuldut ei jõua siinkohal edasi anda, kuid valikuliselt seda, mis enam huvi pakkus ja tähelepanu hõivas, küll.

Kuidas nii palju hobuseid finaalis osales? Rootsis sünnib iga aasta 3500 ja enam soojaverelist varssa, neist umbes pooled koolisõidu tüübilised. Finaali jõudmist veavad kaks vedurit: kvaliteedivedur ja majandusliku huvi vedur. Võitja võidusumma on suurusjärgus 40 000 Eesti krooni hobuseomanikule, teist sama palju ka aretajale. Raha sellisteks võidupreemiateks kogutakse varsa registreerimisega kaasnevast maksust, umbes 400 krooni varsa kohta. Kvaliteedivedur veab vaid neid, kes on läbinud

kahe- ja kolmeaastaselt testid, millised annavad võimaluse suuremate eesmärkide nimel edasi töötada. Ja kuna selleks aastaks oli tõesti nii palju hobuseid finaali kvalifitseerunud, siis jäi üle oma silmaga veenduda, kui kõrge see kvaliteet oli.

Takistussõidu hobuste tase oli ühtlaselt kõrge. Finaali jõudmiseks oli vaja eelnevalt vigadeta läbida viie- ja kuueaastastel kolm, nelja-aastastel kaks parkuuri. Parkuurid ei olnud lihtsad. Neljakaastased sõitsid kuni meetrist parkuuri, mille läbimiseks pidi hobusel olema vähemalt ühe hooajaline sõidukogemus, rääkimata viieaastaste parkuuridest, mis olid kahe süsteemiga ja suhteliselt kiire normiajaga. Kuuestel olid juba takistuste sõiduvahed keerulisemad. Mahaajamisi oli üksikuid ja juhuslikke, valdav enamus hobuseid olid tõesti finaalkohta väärt.

Kui arvestada, et kunil vilenda eluaastani sõidavad seal hobustega valdavalt amatööratsutajad, siis oli hobukoos seis üllatavalt kõrgetasemeline ja ühtlane. Kuidas see võimalik on? Vastuse sellele küsimusele andis rootsi takistussõidu „Suur Isa“ **Ingvar Fredrikson**, kellega meil mitmeks tunniks juttu jätkus. Rootsis algas teadlik takistusõidusuunaline areng 1984. aastal, mil Fredrikson võttis juhtida tookord riigilt ülevõetud Flyinge. Rootsi koolisõidu hobused olid siis juba kuulsad, tänaseks on seda ka takistussõiduhobused. 20 aastat eesmärgistatud tegevust ja õigeid otsuseid heas tiimis on toonud rootsi soojaverelise hobuse rahvusvahelisse tippu. Meil on millest õppida!

Sel aastal oli rootslaste hobustega tutvuma tulnud 11-liikmeline ameeriklaste delegatsioon, huvi rootsi sporthobuste aretuse edusammude vastu on ülemaailmne.

Kutse esitati ESHKSle ka järgmiseks aastaks, et siis juba suurema grupiga tutvuma ja kogemusi omandama tulla.

2008

SPORTHOBUSTE KASVATAJAD SAID KOKKU KLOOSTRIS

*Maaailma Sporthobuste Kasvatajate
Föderatsiooni (WBFSH) 2008. a
peaassamblee toimus 1.-5. novembrini
Prantsusmaal Lyonis ja selle
ümbruses. Nagu alati oli programmis
peale ühepäevase peaassamblee
koosoleku mitu päeva seminare
ja ekskursioone.*

TEKST JA FOTOD: RAIGO KOLLOM

PEAASSAMBLEE

Koosolek toimus vanas, 10.-17. saj väga võimuka ja võimsa Cluny kloostri (1 000 tütar-kloostrit mitmel maal) restaureeritud hoonetekompleksis, kus praegu asub riiklik hobusekasvandus, muuseum, hotell ja konverentsikeskus. Teel Lyonist sinna nägime eemalt kuulsat Solutre kaljut, kus koopainimesed olevat hobuseid jahtinud neid kaljult alla ajades. See oletus on viimasel ajal muide arheoloogide poolt tõsise kahtluse alla seatud, kuid üle 10 000 hobuse luustiku kihti kalju all ei osata ka teisiti seletada.

Jan Pedersen märkis oma aruandes tähtsaima ülesande ja saavutusena koostööd FEI, COPA (Euroopa professionaalsete põllumajandusorganisatsioonide komitee) ja Euroopa Komisjoniga. Lõpuks ometi on vastu võetud uus hobuste identifitseerimise määrus, mis vastab WBFSH taotlustele – kohustuslik mikrokiip, kohustuslik keskne andmebaas igas riigis.

Eriti tähtis on UELN süsteemi kohustuslikkus. Ta rõhutas, et iga tõuraamat vastutab UELN kasutamise eest täpselt selle keskuse nõuete kohaselt ja et see kehtib ka enne 2009. a sündinud hobuste kohta. Praktikas küsib WBFSH/FEI ühine iga-aastane ankeet praegu UELN numbreid võistlevate hobuste vanemate ja vanavanemate kohta, kuid väga harva on

need andmebaasides olemas ja veel harvemini õigel kujul.

Teine oluline arenev süsteem on XML HDE (hobuste andmete vahetamine tõuraamatute vahel). Selle arendamises on juhtiv roll Prantsusmaal. Uut on selles niipalju, et jätkub tabelite loomine, mis annaksid igale tunnusele (sugu, värvus, isegi rahvusvaheliste võistluste tulemuste tase) numbrilise kuju. Peale tõuraamatute püütakse nüüd kokku leppida laboratooriumidega, et kõikjal oleks võimalik kontrollida importhobuste DNA andmeid Interneti teel.

XML HDE peaks tulevikus kindlustama sugupuude täielikud ja korrektsed andmed kõigis tõuraamatutes ja võistlusprotokollides, ja tegema seda nii, et käsitsitöö vajadus tõuraamatutes ja võistluste sekretariaatides väheneb kõvasti. Mõtteuks muutub importhobuste andmete ümberkirjutamine. Loode-tavasti võib mõne aasta pärast iga hobuse UELN numbrilise sisestamisel Internetis näha ja otse oma andmebaasi üle kanda tema sugupuu ja võistlustulemused. Tekib ka võimalus näha omakasvatatud eksporti müüdud hobuse võistlustulemusi tema edasises elus ükskõik millal ja ükskõik kus.

Biomehaanika

Huvitav ettekanne oli professor **Nathalie Crevier-Denoix**'lt, kes tutvustas hobuste kolmedimensioonilist morfomeetrilist mõõtmist. Selleks on vaja vaid nelja videokamerat (hobuse ees, taga ja kaks ühel küljel) ja vastavat programmi, mis leiab ja registreerib 20 m distantsil käe kõrval sammu käiva hobusel 400 erinevat parameetrit (liigete asukohad ja nurgad, luude pikkused, keha mõõtmed jne) ning arvutab välja näiteks turja kõrgusegi, ilma et seisvat hobust mõõdetaks, kusjuures tulemus on usaldusväärsem kui käsitsi mõõdetud. Seejuures on mõõtmine väga kiire. Kahe minutiga saadakse kõik mõeldavad mõõtmised ja nurgad. Ettevalmistusi, nagu varem tehti liikumise mõõtmisel, kinnitades hobuse nahale mingid koordinaatideks olevad punktid, pole vaja (programm leiab ise liigete asukohad jms).

Näitena esitas ta uurimuse hüppe- ja koolisõiduhobuste kehaehituse erinevusest, kus suurte rühmade kiirel võrdlemisel leiti, et hüppehobused on keskmiselt madalama ja kergema kaelaga, lühema laudjaga ja sirgema kannaliigesega kui koolisõiduhobused, ja seda nii tipp hobuste kui tavaliste hobuste rühmas.

Prantsusmaa kogemus ja organisatsioon

Üks terve päev ja natuke rohkemgi oli pühendatud ainult Prantsusmaa hobusekasvatusele, sest tähistati A.N.S.F. (*Association Nationale du Selle Francais*) 50. aastapäeva. Peaesineja oli A.N.S.F. president **Yves Chauvin**.

Prantsusmaal on umbes miljon hobust, aga seejuures ca 400 000 ilma registreeritud põlvnemiseta. Aastas sünnib 54 000 varssa, neist umbes kolmandik on saavutushobused (traavlid ja täisverelised) teine kolmandik raskeveohobused (peamiselt lihaks) ja kolmas kolmandik sporthobused ja ponid.

Hobumajandus annab tööd 62 000le inimesele, nende hulgas on 900 sadulseppa, 475 veterinaararsti ja 400 sepp-rautajat. Ratsakoole on 5400, hipodroome 250. Hipodroomide käive on 6,6 miljardit eurot (ca 102 miljardit Eesti krooni, mis on enam kui Eesti riigi eelarve), nad maksavad auhinnarahasid aastas 240 miljonit eurot ja nende kasumist toetatakse veel sporthobuste kasvatamist.

Sporthobused on erinevas eas kolme riiklikult toetatud institutsiooni hoole all:

- seemendusest kuni 2-3-aastaste hobuste jõudluskontrollini, sugutäkkude testidel 6. eluaastani organiseerib ja reguleerib kõike A.N.S.F. (anglo-araablased paralleelselt A.N.A.A. - *Association Nationale de l'Anglo-Arabe*);
- 4-6-a hobuste võistlusi ja näitusi korraldab S.H.F. (*Societe Hippique Francais*);
- sealt edasi korraldab ratsaspordi F.F.E. (*Federation Francaise d'Equitation* - Prantsusmaa Ratsaspordi Föderatsioon).

A.N.S.F.

A.N.S.F. (*Association Nationale du Selle Francais*) on prantsuse ratsahobuse (*cheval selle francaise*) aretusühing, loodud sellisena 1958. a, kui anglo-normannidega liideti vanad limusiini, šharolee jt tõud, võeti kasutusele tõunimetus *cheval de selle francais* (väiksema tõupuhtusega seksioon *cheval de selle*) ja asutati ühine tõuraamat. A.N.S.F. tegeleb prantsuse ratsahobuse arendamise, propageerimise, aretusprogrammide ja jõudluskontrolli juhendite koostamise ja muutmise, täkkude valiku, aretushobuste hindamise ja muu sisulise aretustööga.

Ametlikult olid kuni viimase ajani lubatud komponenttõud peale prantsuse ratsahobuse (varem anglo-normann) vaid inglise täisverelised, araabia, anglo-araabia hobused ja prantsuse traavlid.

Suur ja palju vaieldud uuendus tehti alles 2008. a kehtestatud aretusprogrammiga, millega lubatakse tunnistada aretusse kõikide WBFSH poolt tunnustatud (liikmeks võetud) tõuraamatute täkke.

S.H.F.

S.H.F. (*Societe Hippique Francaise*) on juba 1866. a sõjaväele hobuste ettevalmistamiseks loodud organisatsioon ning see tegeleb noorte hobuste võistluste ja näitustega.

Noorhobuste ettevalmistamine on Prantsusmaal ikka olnud riikliku tähtsusega asi. Eraldi noorhobustele viiakse aastas läbi 5300 võistlust, neil osaleb ca 15 000 hobust vanuses 4-6 a.

Noorhobuste võistlusüsteemi hinnatakse Prantsusmaal väga oluliseks, sest see kaitseb noori hobuseid vanemate ja kogenumatega võistlemise eest. Kõik võistluste marsruudid ja skeemid peavad olema loodud vastavuses noorhobuste eripäraga.

Suur osa riigi toetusest hobustele läheb S.H.F. treeningkeskuste ja võistluste finantseerimiseks. S.H.F. kontor ja suur väljaõppe keskus asub Fontainebleau's ja on osa tohutust lossikompleksist, mille kujundamises osales juba **Leonardo de Vinci** ja mille arendamine Bourbonide Versailles'ist uhkemaks oli **Napoleoni** eesmärk.

F.F.E.

F.F.E. (*Federation Francaise d'Equitation*) on Prantsusmaa Ratsaspordi Föderatsioon, mis hõlmab 6400 ratsaklubi ja mille litsentsi omab (sisuliselt kuulub liikmeskonda) 2007. a seisuga 553 569 inimest, kellest naised moodustavad 78,8% ja alla 10 a vanused lapsed 10%. Muide, naiste arvult liikmeskonnas olevat see Prantsusmaa suurim naisorganisatsioon!

Aastas korraldatakse ca 8000 võistlust, startide arv neis on 1 200 000! Võistluslitsentsi omasid 2008. a 114 594 inimest.

Haras-Nationaux

Nimetatud kolm organisatsiooni otsustavad sisulise töö küsimusi. Kogu formaalne ja bürokraatlik töö ning järelevalve on riikliku hobusekasvatusameti käes,

WBFSH, ANSF ja SHF juhid sugutäkkudega Dollar du Murier ja Dollar de la Pierre.

mille nimetus on *Haras Nationaux*, lühendina HN. See 1874. a riiklike hobusekasvanduste juhtimiseks loodud 1 000 töötajaga asutus käsutab praegu 84 miljoni euro suurust eelarvet, millest 70% saadakse otse riigilt, 30% teenitakse ise. HN annab välja passe, haldab ja arendab andmebaasi SIRE, kuhu kantakse 51 tõuraamatu ja kõigi võistlustulemuste ning ülevaatuste andmed.

HN omab ka 800 sugutätku ja 19 riiklikku kasvandust, mis on ühtlasi ajaloolise, kultuuri- ja turismiväärtusega paigad, sageli vanad kloostrid, mis Prantsuse revolutsiooni käigus hävitati ja Napoleoni poolt uueks eesmärgiks kohandati.

Sporthobused USAs

Ülevaade anti ka USA ratsaspordist ja sporthobustest. Klassikalisel ratsaspordil on seal veel suhteliselt vähe traditsioone ja harrastajaid, võrreldes hobuse populaarsusega hipodroomidel ja muudel aladel. USEF (USA ratsaspordi föderatsioon) liikmeskond on 92 000 inimest, korraldatakse 2 700 võistlust ja etendust 26 hobusetõule.

Kogu hobumajandus on aga tohutult suurem: hobuste üldarv 9,2 miljonit, neist puhkemajanduses 3,9 miljonit, ratsaspordis ja *show*-majanduses 2,7 miljonit, võidujooksudes ja võidusõitides hipodroomidel 0,84 miljonit. Kogu hobumajanduse käivet hinnatakse 102 miljardile dollarile! Tööd annavad hobused otse või kaudselt 4,6 miljonile inimesele.

Tõugudest on seal arvukaimad maailma arvukaim tõug veerandmiilihobune (*quarter horse*) – 3,2 miljonit- ja inglise täisvereline – 1,2 miljonit hobust. Sporthobuste tõugude populaarsus ja kasutamine on selline: kõigist sporthobustest on 55% sündinud USA-s, 17,3% Saksamaal, 10,3% Hollandis, 3,3% Kanadas, 2,75% Iirimaa, üle 2% Prantsusmaal. Tõuraamatute kaupa on inglise täisverelisi 14%, KWPN 12%, hannovere 10%, holsteine 6%, veerandmiilihobuseid alla 4%, araabia hobuseid üle 4%, prantsuse ratsahobuseid üle 2%

Läti esindajad Raimonds ja Jautrite Kruminš ning Edgars Treibergs veine degusteerimas.

Räägiti veel vajadusest luua töögrupp WBFSH, FEI ja COPA vahel, et mõjutada Euroopa Liidu seadusandlust hobusekasvatusele ja ratsaspordile soodsamas suunas – muuseas ka hobuste transpordi reeglite osas. Üks esineja USAst tõi näite, kuidas heade kavatsustega seadused mõjuvad hoopis vastupidiselt soovitud. Texase ja Illinoisi osariikides keelati hobuste tapmine toiduks, tulemusena kasvas elusate hobuste eksport Mehhikosse kolm korda ja Kanadasse kaks korda. Teades sellega kaasneva transpordi olusid, tahetakse nüüd keelata tapahobuste transport üldse. See tähendaks aga mahajäetud ja nälgivate hobuste arvu tohutut tõusu.

Probleem, mille üle vaieldi, on tõuraamatute tegevus väljaspool oma asukohamaad. Brasiilia Sport-hobuste Assotsiatsioon protestis kirjalikult Zangersheide ja KWPN tõuraamatute tegevuse vastu Brasiilias, kuna Brasiilia seaduste järgi on seal sündinud hobustele õigus dokumente välja anda ainult neil kui Põllumajandusministeeriumi poolt tunnustatud organisatsioonil. Selsamal põhjusel protestiti ka Brasiilia Lusitano Hobuste Assotsiatsiooni vastuvõtmise vastu WBFSH liikmeks. Vastus oli umbes selline, et WBFSH ei sekku riikide seadusandlusesse, aga on ka ise neist sõltumatu.

Peaassamblee kinnitas ka juhatuse otsused uute liikmete kohta: vastu võeti Brasiilia Lusitano Hobuste Aretusühing ja mõlemad Läti aretusühingud. WBFSH liikmete arv on nüüd 62.

SEMINARID

Teaduse roll hobumajanduses

Üheks seminariteemaks oli hobuslaste uurimisteemade prioriteetide küsimus Euroopa teaduses. Nenditi, et spordi ja vaba aja veetmise teenindamine on kiiresti kasvav majandusharu ja hobuse osa selles kasvab mõnel maal eriti kiiresti. Probleemid on:

- väga erinevate inimrühmade huvi hobuste vastu ja sellest vajadus ka väga erinevate hobuste järele;
- väga erinev hariduse ja kogemuse tase hobustega tegelejate hulgas;
- tehnoloogiate ja teadmiste suur erinevus erinevates riikides, eriti Ida- ja Kesk-Euroopa vajavad abi tehnoloogia ja teaduse alal.

Mureküsimumsteks peeti, et Euroopa võib kaotada juhtrolli ratsaspordis ja sporthobuste kasvatamises. Ei suudeta kaasa minna tarbijate vajaduste mitmekesistumisega (turismihobused, agroturismi vajadused), Ida- ja Kesk-Euroopas väheneb hobusekasvatuse osa ja geneetiline mitmekesisus, hobumajanduse kui olulise majandusharu jätkusuutlikus põllumajanduses väheneb.

Konkurentsivõime suurendamiseks pakuti teaduse abi aretusele, et paraneks hobuste kvaliteet võimete osas (kiirus, hüpe, vastupidavus jne), üldise

funktsionaalsuse osas (pikaealisus, põhiomaduste stabiilsus), vastupanuvõimes haigustele, viljakuses, temperamendis, pärilike haiguste vähenemises (OCD, kõrvilistamine, müopaatia).

Nende eesmärkide täitmiseks planeeritakse uurimusi kolmes eri etapis.

5 aasta jooksul:

- UELN ja moodsate identifitseerimise ning põlvnemise kontrolli vahendite üldine kasutuselevõtmine;
- genotüübi ja keskkonna vahekorra analüüs;
- hobuse genoomi andmebaasi arendamine;
- peamiste pärilike haiguste geneetilise mehhanismi kindlakstegemine;
- hobuslaste bioloogilise mitmekesisuse kooskõlastatud juhtimine;
- külmutatud ja jahutatud sperma kvaliteedi parandamine;
- viljakuse probleemide diagnoosimine ja teraapia;
- kõigi täkkude ja märade detailsem tundmine.

15 aasta jooksul:

- saavutusvõimet, temperamenti, viljakust määravate geenide identifitseerimine;
- peamiste pärilike haiguste geenide identifitseerimine.

25 aasta jooksul:

- kasvatada pärilikest haigustest vabu hobuseid;
- viia selektsioon aretuses molekulaarsele tasandile;
- aretuse geneetiline monitooring (jälgimine) tõu tasemel.

Tutvustati nn funktsionaalse genoomika kasutamist dopingu avastamisel. Väideti, et kui praegu suudetakse vereanalüüsiga avastada kasvuhormoonide kasutamine kolm kuud tagantjärele, siis geneetilise analüüsiga on see võimalik kuus kuud tagantjärele.

Seminaride avamine

Dollar du Murier esilusel ja võistlemas. (Reprod)

EKSKURSIONID

Sõitmise peale kulus sellel kokkutulekul palju aega ja kilomeetreid. Oli palju üldist silmaringi laiendavat, nagu juba nimetatud Cluny kloostrijäänused, kus 13.-15. saj Euroopa suurima ehitise, Cluny kloostrikiriku varemete vahele mahub terve hoonete kompleks, ja nende foonil näidati meile Prantsusmaa parimaid tõutäkke. Neist kuulsaim, **Dollar du Murier** (i **Jalisco**), 2002. a maailma meistrivõistluste individuaalne hõbe **Eric Navet** all, oli teinud 10 tunnise reisi, et end maailma hobusekasvatajate esindajatele näidata.

Oli ilus õhtupoolik Chasey-sur-Ain'i uhiuues noorhobuste treeningkeskuses, kuhu otse-teegi veel ehitamata, aga valmis on kümmed tallid kõrvale rajataval hipodroomil ja käib kogu maastiku ümberehitamine radade, maneežide, tribüünide jm hobustele ja publikule vajaliku nimel. Seal nägime Prantsusmaa 2-3-aastaste ülevaatuste võitjaid, märasid ja täkke, ning ka 4-6-aastaste hobuste esinemisi.

Samal ajal, kui hobune ise tegi maneežis meie silme all lahtisi hüppeid, jooksis tema taga seinal video tema esinemisest viimasel ülevaatusel. Kolmeaastased hüppasid nii vabalt kui ratsanike all sellise lustiga, et nii mõnegi seljast oleks kehvem ratsanik alla kukkunud. Arutasime hiljem lätlaste ja soomlastega, et sellise tasemega ratsanikud tahaksid meil ainult rahvusvahelisel tasemel võistelda, kuid siin näivad oma eluga täiesti rahul olevat.

Neid hobuseid vaadates süvenes veendumus, et selline mängeldes tehtud pingutus ei riku noort hobust, rikub see, kui teda tüüdatakse oskamatu, monotoonse, pikaldase ja visa tööga.

Oli burgundia veinide tutvustamine seal-samas Cluny's. Tagamõttena öeldi, et paari tunni järel räägite kõik prantsuse keelt - kättemaksuks, sest kainenena pidid prantslased inglise keelega, mida keegi neist kunagi väga arusaadavalt ei räägi, nii palju vaeva nägema.

Seminari vaheaeg Casey-sur-Ain'i noorhobuste ettevalmistuskeskuses.

2009

MAAILMA SPORTHOBUSTE KASVATAJAD KOHTUSID JÄLLE

Seekordne peaassamblee peeti Skandinaavias. Nii seda rõhutati.

Koosolekud peeti Taanis Kopenhaagenis, suur galaetendus ja kõige pidulikum õhtusöök Rootsis Flyinges.

RAIGO KOLLOM

Korraldajad olid neli sporthobuste tõuraamatut, kes mõtlevad üha rohkem ühisele turustamisele (ühised oksjonid ja ühine noorhobuste tšempionaat) ja ühisele Skandinaavia kaubamärgile. Need tõuraamatud on taani soojavereline hobune (DWB), rootsi soojavereline hobune (SWB), norra soojavereline hobune (NWB) ja soome soojavereline hobune (FWB). Igaühele neist anti ka võimalus end esitleda.

Rootsi ja Taani hobusekasvatusest teatakse meil suhteliselt palju. Huvitav oli kuulda, et Taanis on hobuste üldarv ca 350 000 suurem kui ligi kaks korda suurema elanike arvuga Rootsis (ligi 300 000). Taani ettekandes märgiti ära, et varem vaid koolisõidu-hobustega tuntud DWB tõuraamat on maailma hüppehobuste tõuraamatute edetabelis 10. kohal. Koolisõidu koht on kolmas!

Rootsi ettekanne käsitles ka SWB laienemist – neil on oma tütarõuraamat Ameerika Ühendriikides, nagu on muide ka DWB tõuraamatul. Takistusõidus on SWB maailma edetabelis üheksas, koolisõidus viies. Mõlemad olid uhked eriti oma koolisõidutähtedele – SWB hobune Briar on olnud seitse aastat maailma edetabeli liider, DWB mära Blue Hors Matine oli aga imetletuim hobune pärast 2006. a MM võistlusi.

Norra on suur hobuste sissetooja (ca 1 000 hobust aastas), aga küllalt palju tuuakse sisse ka tõumaterjali, et oma toodangut suurendada ja parandada. Varssade arv pole suur (242 seemendust 2009. a), aga kvaliteet paraneb eriti kiiresti tänu investeringutele. Siiski ei ole nende omakasvatatud hobuseid veel maailma edetabelites, sest rahvusvahelistele võistlustele pääsevad mujalt ostetud.

Soome ettekanne käsitles sporthobuste osa kogu hobukoosseisus. See on praegu 22%, lisaks on 13% ratsaponisid, kuid enamuse moodustavad soojaverelised traavlid ja soome hobused. FWB on nii takistusõidu kui koolisõidu edetabelites 23., seda kummaski peamiselt ühe hobusega. ESH Fee on muide punktidega 41. kohal, eespool prantsuse anglo-araablastest!

Kui tähtis on hobune olnud taanlastele, seda võis märgata juba esimesel lühikesel jalutus-käigul meie hotelli ümbruskonnas. Teele jäi kolm ratsamonumenti kuningatele (viimane 1913-1947

valitsenud Christian X-le), üks Pegasus teatri katusel ja üks ürgse ratsaniku kujutis kindluse pargis. Ratsamonumente jäi bussireisidel ette veel mitu, rakendeid turistidele sõitis vahel hotelli eest mööda, kuninglike tallide külustus andis ülevaate, millised hobused milliseid külalisi vastu võtavad ja milline sõiduk keda sõidutama sobib.

WBFSH patroon printsess Benedikte tõestas elavat ja elusat, mitte ainult ajaloolist huvi hobuste vastu Taani kuninglikus perekonnas oma osavõtuga kõigest seminaridest ja väljasõitudest, pidulikest õhtusöökidest rääkimata. Flyinges oli kohal ka Rootsi printsess Madeleine, kes on ise võistelnud takistusõitutes Anna Svenssoni nime all. Printsess Benedikte teenis suurima aplausi ühel õhtusöögil, kui ta oma kõnes ütles, et kõige uhkem on ta selle üle, et on kasvatanud olümpiamängudeks nii hobuse kui ratsaniku. Tema tütar Nathalie zu Sayn-Wittgenstein kuulus nende omakasvatatud hobusel Digby 2008. a OM-il Taani koolisõiduvõistkonda ja teenis võistkondliku hõbeda ning oli Grand Prix sõidus individuaalselt seitsmes.

Omaette sündmus mitte ainult WBFSH delegaatidele, vaid ka kogu Flyinge rahvale oli seelses maneežis läbi viidud suur galashow. Nägime ratsanike all seitset paremat noort SWB tükku, kahjuks jäid DWB tükud nägemata, sest Taani väina sildadel olevat olnud nii kõva tuul, et suuri hobuseveoautosid sillale ei lubatud.

Meeldejäädvalt esines kolmedel OM-I Rootsit esindanud Maria Gretzer. Ta näitas 10-aastaselt täkul Hip Hop, kuidas hüppamine peab olema lõbus ja rõõmus nii hobusele kui ratsanikule, ütles, et temasugune vana daam (51) ju muidu seda ei teeks. Tegi sekka mõned tõrked, ja selgitas kohe, mis läks valesti, ja tundis end nii vabalt, et rääkis ka 140 cm takistuse kohal õhus olles.

Teine suur täht esinemas oli muidugi koolisõitja Jan Brink oma vanal Briaril. Hobuse vanus oli veidi tunda, aga et ta oli noorena täkkude testil saanud hüppehinded 9-9, see suurendas lugupidamist tema vastu.

Eriti esinduslik ja huvitav oli aga Kyra Kyrklundi ja tema õpilaste show. Kyra küll ainult rääkis, peamiselt oma õpilaste edust, aga huvitav oli näha korraga maneežis kuut olümpiaratsanikku viiest

riigist oma põhihobustel, nende hulgas ka sellised tuntud nimed nagu Imke Schelleken-Bartels Hollandist ja Nathalie zu Sayn-Wittgenstein Rootsist. Kõik esitasid sellist puhast koolisõitu, mida Kyra kaitseb, ja olid äravahetamiseni sarnased nii istaku kui hobuste koondatuse, loomuliku peahoitu jm selliste detailide poolest. Ei olnud märkigi Kyra poolt naeruväärinud stiilist, kus peamised alltütürid on "expensive trot" ja "rassaaž". Tekkis ainult küsimus, et kui võistlustelgi sõidetakse nii ühtmoodi ilusti, kuidas siis kohad jagada.

Seekordne programm oli küll pidulikum kui eelmistel aastatel, aga mitte sisukuse arvelt. Seminaridel oli üldiseks peateemaks „Aretus hobuste tervise, pikaajalisuse ja heaolu parandamiseks“. Huvitavaks kujunes isegi meile nii kaugena tunduv teema nagu Aafrika hobuste katk. Oma ettekandes tegi Alan Guthrie Pretoria ülikoolist tegi selgeks, et oht ei piirdu kaugeltki Aafrikaga lõunapool Sahara kõrbe, nagu kaua arvati. Epideemiaid on esinenud juba Põhja-Aafrikas, Egiptuses, Jeemenis, Iraanis, Türgis, Afganistanis, Indias, Hispaanias ja Portugalis. Euroopasse on haigus jõudnud sebradega, kes ise ei haigestu, aga viirust edasi kannavad küll. 1999. a elas viirus esmakordselt üle talve Euroopas. Verdimevad putukad, kes viirust edasi kannavad, ei pruugi olla mingi spetsiaalne Aafrika liik.

Kaitseb selle tõve eest ainult vaktsineerimine ja näiteks Portugalis ja Marokos vaktsineeriti ohu tekkides kõik hobused. Majanduslik kahju võib olla suur, eriti kui tuleb hukata kõik nakatunud hobused. Portugali esindaja kiitis oma valitsust – neil olevat kõigi väljaspool tőuraamatuid registreeritud hobuste eest makstud kompensatsiooni lihahinna alusel, tőuraamatutes registreeritud hobuste eest aga „mõistliku hinnaga“ keskmise turuhinna alusel.

Euroopa Loomakasvatustoodangu Assotsiatsiooni (EAAP) president Nicoletta Miraglia rääkis teaduse arengust ja informatsioonist. EAAP töögrupid on loodud neljal peamisel alal: Interstallion kõigi EU tőuraamatute täkkude aretusväärtuse võrdlemiseks; söötmise töögrupp; hariduse töögrupp; heaolu, hoolduse ja tervise töögrupp. Eraldi märkis ta ära vajaduse teha koostööd ohustatud tõugude säilitamise alal, kus ollakse liiga omaette. Selle ettekande arutelul märkis Kanada esindaja hr Gould, et rohkem tuleks rääkida, mida saab hobune teha inimese heaks, mitte kogu aeg sellest, mida saab inimese teha hobuse heaks. Hobust tuleks rohkem ja paremini kasutada.

Jörgen Kold Taanist rääkis küll hobusepidamise kohta käivatest seadustest Taanis, kuid peatähelepanu pööras ühiskondliku arvamuse kujundamisele.

Ta ütles otse, et tuleks otsida võimalusi ratsasporti ja hobusekasvatust kahjustava väärinfo ja ühekülgse info levitamise takistamiseks televisioonis. Taanis on selleks ja ka tőuraamatute nõustamiseks ning teenindamiseks muudes üldistes ja tühistes küsimustes loodud hobusekasvatuse „poliitiline nõukogu“, kus on esindatud 30 tőuraamatut. Muide, Taanis olevat seadusega tagatud, et hobusepidaja peab kindlustama igale hobusele vähemalt 2 tundi liikumist päevas ja jalutuskoopi minimaalne suurus peab olema 20 x 40 m.

Prof Jan Philipsson Uppsala ülikoolist esitas oma üliõpilaste töödest saadud järeldused hobuste pikaajalisuse ja võistlustulemuste korrelatsiooni ning pikaajalisuse päritavuse kohta. Pikaajalisus tähendas selles uurimuses kasutusiga spordis, ja kohe küsis keegi daam saalist, miks ei uurita hobuse eluea pikkust ja selle tegureid. Küsimus jäi sisuliselt vastamata. Kuluaarides oli hiljem juttu, kas parem on suur edu väheste aastate jooksul või tühine edu pika elu jooksul. Üks seisukoht oli, et pika elueaga viletsad hobused on omanikule taagaks, millest emotsionaalsetel põhjustel raske vabaneda.

Statistiliselt oli Uppsala uurimustes igatahes kindlaks tehtud, et paremini peavad Rootsi spordis vastu hobused, kes on edukad juba noorelt (4-6-aastaselt) ja võistlevad noorena mitmel alal. Ka on takistussõiduhobuste aktiivne võistlusperiood veidi pikem kui koolisõiduhobustel, kolmevõistlushobustel muidugi kõige lühem. Kui hobune võistleb mitmel alal, on tema kogu võistlusperiood palju pikem.

Danica Nikolić Wageningeni ülikoolist Hollandis oli teinud magistratöö peamiste eksterjõõrivigade (nn kõrvalekaldumiste) registreerimises tőuraamatutes. Tulemused olid mõnevõrra üllatavad. Ettekanne käsitles vaid viit peamist tunnust, mida registreeritakse ülevaatuste protokollides, mõnel maal ka varssade ülevaatustel. Need kõrvalekaldumised olid: nihkunud randmeliiges (isegi kuni 60% hobustel mõnes tőuraamatus), taatsirandmesus (üldine norra külmaverelistel traavlitel), pehme sõrgats (35% norra külmaverelistel traavlitel), koondvarbsus (50% SWB eliitseksioonis), harkvarbsus (norra traavlitel esijalgadel 44% ja tagajalgadel 68%). Kuna väga vähesed tőuraamatud vastasid (ei vastanud ka meie ega ükski Saksamaa tőuraamat) ja küsitleti ka muid kui sporthobuste tőuraamatuid, siis järeldusi ei tehtud, aga sellise statistika vajadusest võtsid sõna mitmed kuulajad. Järgneb ajakirja lõpus lisalabel „ESFIKS infoleht“.

Maailma sporthobuste kasvatajad kohtusid jälle (järg)

Kathrin Stock Hannoveri Veterinaarmeditsiini ülikoolist tegi põhjaliku ettekande röntgendiagnostika kasutamisest aretusotsuste tegemisel. Uuritud oli peaaegu 8 000 hobust ja peale selle, mida peaksid teadma veterinaarid, tehti selgeks ka sellised põhitõed, et varssu uurida pole mingit mõtet, neil on luukillud liigestes suhteliselt normaalne nähtus, mis hiljem kaob. Sellest tuleneb erinevate uurimuste tulemuste suur erinevus, kui võeti arvesse ka 6-11 kuu vanuste uuringud ja avastati kuni 30% kõigist uuritud hobustest OCD. Olu-line on hilisem uuring, ja võrdlemisi usaldusväärseks peeti, et 9,2% kõigist 3-8-aastastest hobustest, kes on kliiniliselt täiesti terved ja kunagi ei lonka, kannavad liigestes luukilde. Olulisemad kildude asukohad on sõrgatsiliigesed ja kannaliigesed, peale selle on ohtlikud ka haiguslikud muutused kannaliigeses ja süstikluul ning nende muutuste pärilikkus on küllalt suur, et seda arvestada aretuses. Märgitakse aga ka, et turjakõrgus on pärilikum kui luukillud, ning et siin on otsene seos – suurtel hobustel on OCD sagedasem.

Taani Hobuste Veterinaaria Assotsiatsiooni president Steen Bo Larsen rääkis veterinaaria andmebaasi arendamisest Taanis, eriti sellest, et hobuste andmed tuleks koguda ja analüüsida niisama detailselt kui seda tehakse Taanis veistega. Veiste tervise ja piimatoodanguga seotud haigused kantakse seal registrisse 90-95% kohta kõigist veistest. Praegu käib töö, et liita Taani veterinaaride, aretusühingute ja Taani Ratsaspordi Liidu andmed ühiseks andmebaasiks, kust oleks võimalik leida sugupuu, tervise ja sportlike saavutuste andmed iga Taanis asuva hobuse kohta sõltumata tööst.

Stefan Johansson Rootsi hobusekasvatuse nõukogust tutvustas selle kõiki Rootsi tõuraamatuid ühendava katusorganisatsiooni tegevust. Tänavu tegeldi peamiselt teaduskonverentsi EU Equus 2009 korraldamisega. Väga oluline on Rootsi, nagu ka Prantsusmaa, Inglismaa, Ameerika Ühendriikide jt jaoks hipodroomide kihlveokontorite tulu ja selle jaotamine. EU Equus 2009 peamiseks teemadeks olidki hobuste võiduajamise majanduslik ja sotsiaalne mõju Euroopa majandusele ja hobusekasvatuse osa parema maakasvatuse ja aktiivsema maaelu kindlustamisel.

FEI spordidirektor David Holmes sai oma ettekan- deks kolm korda rohkem aega kui teised esinejad. Põhjalikult ja paljude näidetega rääkis ta päris murelikult ratsaspordi mainest mitmel alal ja mitmes suhtes. Meedia tähtsus kasvab kogu aeg, üha rohkem määrab sponsorite ja publiku huvi televisioon. Televisioon aga tahab teha kõik lihtsaks ja kiireks. Samas on hobuse ja inimese heaolu ja ohutus saanud nii tähtsaks, et aina rohkem tuleb sisse piiranguid ja kontrol- limeetmeid.

Dopingukontrolli nimekirjas on juba 9 000 keelatud ainet, aga ikka leiutatakse uusi. Ja kui ainet nimekirjas pole, ei saa seda kontrollida ega keelata. Rollkur koolisõidus ja sur- majuhtumid kolmevõistluses on ratsaspordi mainet kõvasti kahjustanud, aga piir lubatu ja lubamatu vahel pole selge, pole täpselt määratletavgi.

Nõutakse, et kross tuleb ehitada nii, et hobuse kuk- kumine oleks välistatud. On leiutatud latidki, mis murduvad mingi koormuse juures nii, et hobune kukerpalli ei teeks. Need on aga väga kallid. Kavas on piirata takistuste arvu ridades. Kontrollida tuleb ka võistlejate taset ja tegutsemist. Tänavu olevat üks surmajuhtum tulnud nii, et võistleja ei võtnud vaevaks kogu rada läbi käiagi, polnud ohtlikuks osu- tunud takistust lähedalt vaadanudki.

Ka põhjalikud andmebaasid peavad aitama kontrolli tõhustada. Ettekandja kiitis WBFSH aktiivsust, eriti UELN numbri nõudmisel. FEI ja WBFSH tahavad ühiselt jõuda nii kaugele, et igast hobusest oleks teada kõik oluline. Näiteks võimaldaks kõigi hobuste ja võistluste ühine andmebaas kontrollida iga hobuse võistluste sagedust ning võistlusrei- side pikkust. Kas nende andmete alusel tahetakse piirata võistlemise sagedust ja reise pikkust, otse välja ei öeldud.

Peamine on aga töö inimestega, eriti treeneritega. Paljud ei saa aru, kui teraselt neid võidakse jälgida, filmida ja inetud momendid avalikkuse ette lasta. Võitlus koha eest olümpiamängudel, aga ka madalamal tasemel, on kõva. Treenerite atesteerimise ja harimise süsteem on näiliselt väga hea, aga tuleb tagada, et nad kõik ka tegelikult iga hetk töötaksid nii, nagu nad oma eksamivastuste ja ametitunnis- tuste järgi peaksid töötama.

Peaaegu igavesed teemad

WBFSH peassamblee loengutes, kõnedes ja kuluarvestlustes kordusid paljud teemad, mis on ühised kõigile hobusekasvatajatele.

ÜHISED ANDMEBAASID

Kuna hobusekasvatus on globaliseerumas nagu inimühiskondki, pole enam sugugi iga kasvataja oma asi, mida ta kasvatab, kuidas kasvatab ja eriti – kuidas hobused liiguvad ühest tallist või ühest riigist teise. Väga ühine mure on teatud usaldamatuse kasv hobuseinimeste ja ratsaspordi vastu. Seda võimendab sageli meedia, mõnikord sensatsioonijanust, mõnikord võhikkusest. Meilgi olevat TV3 valinud meie noorhobuste ülevaatuste finaalist oma klipis näitamiseks sadade ilusate hüpete asemel ühe juhusliku tõrke ja ühe juhusliku mahaajamise.

Usaldamatus ise tuleb ikka teadmatusest ja mõistmatusest. Immuunsust kollase info vastu tugevdab ainult puhas info. Üks andmebaaside oluline roll ongi anda teavet ja leida seoseid iga hobuse peamiste andmete kohta.

Paljudes riikides on korralikud andmebaasid eraldi võistlustulemuste, sugupuude ja vigastuste-haiguste kohta juba aastaid olemas. Need on aga sageli nähtavad vaid spetsialistidele või on neis raske orienteeruda ja leida otsitava hobuse kohta kõik vajalik.

Päevakorras on, nagu selgus taanlase Larseni ja rootslase Philipssoni ettekannetest, ühendada mitte ainult iga riigi aretusühingute andmebaasid, nagu nõuab Euroopa Komisjon, vaid teha seda EU nõuetest palju rohkemate aretusandmete osas ja liita siia ka võistlustulemuste andmebaasid ratsaspordiliitudest ning eksterjõõrivigade, vigastuste ja haiguste andmebaasid nii aretusühingutest kui veterinaararstidelt ning veterinaarkliinikutelt.

Aretusühingute ühine huvi peaks olema tarbija usalduse suurendamine, sellele aitavad kaasa ka kõik need röntgen- ja DNA uuringud, edetabelid, BLUP indeksid, mitmesugused pärilikkuse koefitsiendid jne.

HOBUSED VÄLJASPOOL TÕURAAMATUID

Natuke uudiseks oli mulle, et ka väga arenenud riikides on probleemiks tunnustamata täkkude kasutamine ja hobuste registreerimine väljaspool tõuraamatuid, isegi kui nad sobiksid tõuraamatusse. Belgia BWP tõuraamatu esindaja ja WBFSH rahanduskomisjoni esimees Rudi Eerdekens rääkis ühel kohvipausil, et neilgi tehakse nii, peamiselt rahalistel põhjustel – tõuraamatusse registreerimine on palju kallim. Et passi hind ja kvaliteet oleksid tasakaalus, on põllumajandusministeerium aga sisse viinud korra, et tõuraamatusse mittekuuluvad hobused saavad

lihtsama passi, nagu seda sisuliselt soovivad ka Euroopa Komisjoni määras, kui ei nõua sellise hobuse põlvnemise registreerimist. Selleks leiti lihtne lahendus – Belgias jäetakse tõuraamatuvälise hobuse passist põlvnemisleheküljed hoopis välja, isegi kui põlvnemine on teada. Põllumajandusministeeriumis olevat kavas nõudmisi veelgi karmistada ja edaspidi hakkavad selliseid lihtsamaid passe saama ka tunnustamata täkkude järglased.

Muidugi tegi kõigile kuulajatele nalja, kui rääkis, et Eestis on leitud selline kategooria, nagu tõuhobune väljaspool tõuraamatuid!

Ilma naljata oli ka ametlikes sõnavõttudes repliike sellest, et arenenud hobusekasvatusmaades seisab riik üha rohkem tõuraamatute huvide eest, sest see on hobumajandus, on käive, on tööhõive. Ka Euroopa Liidu seadusandluses taotletakse, et hobused, kes võiksid olla tõuraamatutes, ei jääks neist välja. Kui nad mingi tunnuse järgi pole päris sobivad, peaks neil olema eraldi seksioonid.

Selles suhtes oleme õigel teel, et ESH tõuraamatus on hannoveri tõuraamatu eeskujul neli seksiooni. Teatud vastuolu nõuete karmistamisega mõnes tõuraamatus siin on, Belgia näide tunnustamata täkkude osas on ehk äärmus, aga selge on see, et ka tõuraamatu madalaima seksiooni pass peab olema silmnähtavalt väärtuslikum väljaspool tõuraamatuid registreeritud hobuse passist.

KOOSTÖÖ

Koostöö oli suur teema, mida arutati küll rohkem vaheaegadel. WBFSH asepresident hr Paul Hubert Prantsusmaalt tundis huvi Eesti, Läti ning Leedu ühiste noorhobuste tšempionaatide või ülevaatuste vastu. Üksikutena oleme ju nii väikesed, et keegi meid vaatama ei tule. Ta küsis isegi, kas loodame kunagi Skandinaavia tõuraamatute hulka kuuluda või on siiski balti sporthobune tõenäolisem tulevik. Lubasime koos pr Godmanega Lätist, et üritame paari aasta jooksul jõuda Balti riikide ühise noorhobuste tšempionaadini. Edaspidi vaatame, kuhu sobime.

Eeskujuks võiks meile, veel rohkem aga Lätile ja Leedule olla Poola Hobusekasvatajate Liidu loomine, mis ühendab katusorganisatsioonina Poola Poolvereliste Tõuraamatu Seltsi, Wielkopolski Tõuraamatu Seltsi ja Malopolski Tõuraamatu Seltsi. WBFSH liikmeks on nüüd nende endi palvel see liit, kuigi iga tõuraamat võiks ka iseseisev liige olla. Poolas tehakse kõvasti tööd oma hobuste maine parandamisega, vanast Poola ratsaväe uhkusest uued tegijad ei räägi, tuuakse hoopis esile, et nende aretuses on andnud järglasi Guidam, Quidam de Revel, Favoritas xx, Flemmingh jt

rahvusvaheliselt tuntud täkid.

Eestlasi peetakse väga rahakateks ja suulist kutset nende noorhobuste tšempionaadile järgmisel suvel korrati iga kord, kui mõne poolakaga kokku juhtusime. Kirjalikke kutseid ülevaatustele, oksjonitele ja noorhobuste tšempionaatidele hakkab varsti kõikjalt palju tulema – müük on ühine huvi ja klient üha rohkem kuningas.

TÕURAAMATUTE PIIRID

Uute liikmete vastuvõtmisel kerkisid jälle esile vastuolud kahes valdkonnas: kes on sporthobune ja kellel kus on õigus neid registreerida. Vaidlusteta võeti kohe vastu kaks aretusühingut – Oldenburgi Rahvusvaheline Hüppehobuste Tõuraamat ja Poola Hobusekasvatajate Liit. Esimese kohta anti selgitus, et see on eraldi tõuraamat ühises oldenburgi tõus, mis rakendab oma spetsiaalseid kriteeriume hobuste registreerimisel ja aretusse tunnustamisel. Poola Hobusekasvatajate Liidu tegevusest tehti pikem ülevaade. Poolas on üle 10 000 sporthobuse mära aretuses, neist ca 5 600 poola

poolvereliste tõuraamatus, ca 4 000 wielkopolski tõuraamatus ja ca 3 000 malopolski tõuraamatus. Varssu saadakse aastas vastavalt ca 1 900, 1 000 ja 600.

Edasi lükati või jäeti rahuldamata õige mitme tõuraamatu avaldused. Nii nagu eelmisel aastal ei rahuldatud friisi hobuste tõuraamatu avaldust, oli ka sel aastal kahtlusi, kas näiteks *Australian Stock Horse Society* töötab ikka olümpiaalade hobuste kasvatamiseks või kas *Performance Horse Registry* USAs on ikka tõuraamat või teiste tõuraamatute saavutushobuste register (varem registreeriti selles ainult klassikalises ratsaspordis edukaid inglise täisverelisi hobuseid).

Tõstatati, aga jäeti otsustamata küsimus, kas mingi originaaltõuraamatu tütarõuraamatud eri riikides on ikka päris omaette tõuraamatud ja kas nende kuulumine WBFSH liikmete hulka on õige. Et mõne suure ja kuulsa tõuraamatu väike haru olla kõigile ei meeldi, näitab see, et Šotimaa Hollandi Soojavereliste Tõuraamat registreeris end ümber Šotimaa Sporthobuste Tõuraamatuks.

2010

WBFSH peaassambleel Ameerikas

Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsioon (WBFSH) pidas oma tänavuse, järjekorras 17. üldkoosoleku (neid nimetatakse peaassambleedeks) esmakordselt väljaspool Euroopat, nimelt Ameerika Ühendriikides Pennsylvania osariigis Philadelphia lähedal Malverni väikelinnas.

TEKST JA FOTOD: RAIGO KOLLOM

Võõrustaja oli aretusühing nimega Põhja-Ameerika Sporthobuste Register ja Oldenburgi Register koostöös Kanada Soojavereliste Hobuste Kasvatajate Assotsiatsiooniga. Nagu alati, oli kavas palju loenguid ja ekskursioone, et tutvustada Ameerika Ühendriikide sporthobuste kasvatust ja uusimaid teaduslikke seisukohti.

Minu saabumine äratas ootamatult palju tähelepanu. Kui astusin hotelli vestibüüli, tulid mõned tuttavad vastu, küsisid, kuidas ma tulin. Kui vastasin, et New Yorgist rongiga, kogunes rohkem inimesi ümber imestama, et kuidas see käib. Seletasin, et pole hullu midagi, ainult 200 km ja jõuad kiiremini kohale kui lennukiga ning maksad vähemalt 10 korda vähem. On küll natuke kitsas, ei ole just kõige puhtam ja mõned imelikud inimesed vagunis, kuid ... "Mina oleksin küll taksoga tulnud," ei pidanud üks kohalik daam vastu.

Mingit elitaarsust oli selles piirkonnas tunda küll. Rongiaknast olin näinud Ameerikat suurte tehastega, mitmekorruseliste liiklussõlmedega, koristamata raudteeäärtega, graffitiga, tohutute autoparklatega jaamad juures. Rongis suuri jämedaid mustanahalisi mehi, lapseohtu seljakottidega üliõpilasi, vagunite seinad täis hoiatavaid, õpetavaid, isegi ähvardavaid silte, kuidas tuleb käituda.

Natuke Philadelphiast väljas ei saanud aga enam aru, kas oled kuskil Hollandi väikelinnade või Saksamaa külade vahel. See ala asustatigi ju Hollandi ja Saksa kolonistide poolt ja kohanimedki on siltidel sellised nagu New Holland ja

isegi King of Prussia (seal asuvad Põhja-Ameerika suurim ostukeskus).

Saksa päritolu olid ka paljud seminaride küllastajad ja kohalike aretusühingute esindajad. Kogu kohaliku korralduse hing oli Ekkehard Brysch, kes tuli Ameerikasse aretusspetsialistina tööle 27 aastat tagasi Saksamaalt. Üks tulisemaid hannoveri tõu ülistajaid, sealse hannoveri seltsi esindaja, oli noor sakslane, kellega tutvusin ühel kohvipausil ja kes rääkis, kuidas ta perekond ja isiklik tall on tegelikult Belgias, aga Ameerikas on ta palgatööl ja saab hakkama isegi ilma „rohelise kaardita“, sest elab hotellides ja käib iga kolme kuu tagant kodus.

Igal hommikul hakkas Breeding Newsi toimetaja Jean Llewellyn Kanadast rääkima, et tahaks teha minuga pikema intervjuu sellest, mis toimub Eesti ja üldse meie piirkonna hobusemajanduses, aga lõpuks ei leidnud ta ikka aega. Breeding Newsi ja Prantsusmaa suurima hobuseajakirja l'Eperon üks omanik ja asutaja Xavier Libbrecht tundis aga huvi, kas Eestis on oma ajakiri. Sain veidi tutvustada Oma Hobu ning sedagi, et refereerime ja tsiteerime seal sageli Breeding Newsi.

Esimesel öhtul sattusin pikalt vestlema Belgia BWP tõuraamatu presidendi van Mierti ja tegevjuhi Eerdekeniga. Alguse sai vestlus minu küsimusest: „Kuidas on ilma valitsuseta

Xavier Libbrecht

elada?" Pärast imestamist, et Eestis nende koduseid asju teatakse, tuli teemaks ebaõiglus ja ebavõrdne kohtlemine. Flaamid ei ole rahul, et nende maksudest toetatakse vallooni mahajäänud majandust. „Meie hobusekasvatajate maksudest saab raha sBs tõuraamat ja see võimaldab neil pakkuda oma teenust odavamalt ning meelitada meie kasvatajaid üle, sest BWP toetust ei saa ja peab passe kallimalt müüma, “nägid nad esialgu veel tühist ohtu tasapisi kasvamas. Mina ütlesin, et see pole midagi, ja jutustasin, kuidas meil saavad ohustatud tõu toetust 75%lise veresusega hannoverid ja alles hiljuti anti välja passe tõunimetustega KWPN, hannover, holstein jne tõuraamatuta hobustele. Aga kui pakkusin, et nõuame Euroopa Komisjonilt ühiselt täpsemaid ning rangemaid reegleid ja meetmeid tõuraamatute kaitseks, vastas van Miert, kes on ühtlasi WBFSH asepresident: „Meie võitleme oma ministeeriumiga ise. Iga riik peab valima, kas ja kuidas ta oma hobusekasvatuse konkurentsivõimet kaitseb.“ Polnud midagi öelda, BWP konkurentsivõime on toetustetagi kõvema maailmas ja aina tõusmas. Lõpetuseks ütles van Miert, minuvanune mees: „Ole kannatlik, ajalugu annab sulle niikuinii õiguse!“ Torkasin küll, et meil kummalgi pole väga palju aega jäänud, aga sellest peale ütlesime tervituseks või hüvastijätuks alati: „Patience!“ (Kannatust!)

USA sporthobuste kasvatus probleeme käsitleb väga (enese)kriitiliselt Scott Hassler, kes tutvustas end kui USA Ratsaspordi Föderatsiooni koolisõidu komitee ja aretuse komitee liiget, USA Koolisõidu Föderatsiooni aretuse komitee esimeest ja Herbert Rehbeini õpilast. Ta esitas selliseid arve: USEF (United States Equestrian Federation) liikmeskonna suuruseks on 83 000, selle allorganisatsioonina väga iseseisev koolisõidu föderatsioon hõlmab neist 55 900 inimest. Sporthobuste varssu sünnib aastas 5 000. Suure riigi ja eriti suure hobusehuviga maa kohta on seda väga vähe. Import Euroopast on seetõttu suur, aga sageli makstakse mõttetult kõrgeid hindu: spordiks perspektiivitu varsa eest 20 000-30 000 USD. Spordi- ja aretusorganisatsioonide vahel pole tõsist koostööd. Hobuste passe annavad välja 15 erinevat registrit. Ühtset andmebaasi pole ja tavaline on, et kui hobune vahetab omanikku või isegi vaid spordiala, saab ta uue passi ja uue numbri. Ühe korralageduse näitajana tõi ta esile selle, kuidas põletusmärgita hobuseid müüakse ja ostetakse kui hannovere.

Rudi Eerdeken

Ameerikalike iseärasustena nimetas Hassler peale ülima vabaduse veel pikkadest vahemaadest tingitud koostöö ja konkurentsi nõrkust ning väga suurt hobusearmastust koos väga vähesel professionaalsusega. Viimane asjaolu takistab normaalset jõudluskontrolli – inimesed ei talu vähimatki kriitikat oma armsa hobuse kohta. Isegi märkus, et hobuse kael võiks pikem olla, tekitas veel hiljuti solvumist. Tugevamad aretusühingud on sellest ülesaamiseks harjutanud inimesi ülevaatustega nii, et varsale ei anta passigi enne, kui ta on üle vaadatud ja hinded saanud. Ikkagi on ameeriklasele iseloomulik, et ta peab oma hobust alati parimaks ja otsib vigu kõiges muus – varustuses, ratsanikus, treeneris, kohtunikes.

Aretuses ei tehta selsamal põhjusel otsuseid küllalt ratsionaalselt. Märasid ei valita tervise, järglaste, saavutuste, produktiivsuse järgi, vaid tahetakse ilusat mära oma ilusale karjamaale. Ka võistluste korraldamisel on häda sellega, et sponsorid on tavaliselt erasikud, neid on palju, aga väikeste summadega ning suurte pretensioonidega. Nii võistlus- kui aretusinfo on puudulik. Riiki ei huvita hobuste arvelevõtmine ega statistika üldse, kõik andmed olevat ligikaudsed.

Täielik kontrast on Kanada riigi poliitika, millest rääkis Kanada Hobuslaste Identifitseermise ja Jälgitavuse Komitee kauaaegne projektijuht Val Evans. Vastupidiselt USAle on Kanadas mindud range ja täpse arvestusega kaugemale kui Euroopa Liidus. Näiteks EU viimases määruses on eraldi öeldud, et ei ole vaja taotleda hobuste liikumise jälgimist reaajas, aga Kanadas on kohustuslik registreerida kõigi koduloomade liikumine, ravimite kasutamine jne. Endastmõistetavalt peavad kõik hobused ja kõik tallid olema registreeritud. Iga omanik peab registreerima mitte ainult müügi ja ostu, vaid ka hobuse liikumise ühest tallist teise, isegi võistlustel käimise. Võistlusprotokollides on kohustuslik korraldaja talli registrinumber ja selle järgi näevad ametnikud, kus millised hobused on käinud.

Raviandmed registreeritakse mitte ainult passis, vaid ka elektroonilises andmebaasis. Andmebaasist selgub näiteks, et aastas liigub vähemalt korra oma tallist mujale 80% hobustest! Ja üle Kanada piiri käib või lahkub 40%! Ravimite kasutamise kohta on andmed sellised: vaksineeritud on 87% hobustest, ussirohtu on saanud 97%, *phenylbutazone*’i on antud 39% hobustele, rahusteid 32%, põlevikuvastaseid ravimeid 18% hobustele, steroide 3%le.

Peamiselt nõuab ranget kontrolli lihadiirektiiv, mis käib ka hobuseliha kohta. Kanada on ju suur hobuseliha eksportija Euroopasse. Muidugi ei

Scott Hassleri koolisõidukeskuse maneež ja oma nimetähe embleemiga ukseriv.

maksa arvata, et kogu see range süsteem tegeleb kõigi 1,1 miljoni Kanada hobusega. Neist omavad passi siiski vaid 650 000, pooled neist Kanada enda passid. Ametnikud ei sõida mööda maad ringi ega käi farme kontrollimas, vaid koguvad ja süstematiseerivad andmeid, mida omanikud annavad, osalt isegi telefonikõnnetuste kaudu. Hobused, kes jäävad süsteemist välja, ei kuulu hobumajandusse, neid ei saa isegi tapamajja saata, kus nõutakse passi ja kuue kuu terviselehte.

Teine kohalik esineja Susan Wallis pidas maha päris kirgliku kõne hobuste lihaks tapmise poolt. Inimeste rumala ja teeskleva headuse kohta tõi ta näite: neis Ameerika piirkondades, kus on palju vaba maad, on majanduslikes raskustes inimesed, kellele hobusepidamine hakkab üle jõu käima, hakanud neid lihtsalt vabadusse lahti laskma. Loodavad, et hakkavad koos mustangidega

elama, aga mustangid ei võta võõraid omaks ning need hobused ei ole võimelised inimese abita elama. Valik tuleb teha – kas lasta hobustel nälga surra või nad ära süüa. Valutu ja kiire lõpp ei ole piinamine, hooletussejätmine on.

Hobuseliha reklaamiga ta siiski üle pingutada ei soovitanud. Igatahes mitte nii, nagu ühes Texase restoranis, kus olevat väljas suur silt: "Siin võite süüa *steak*'i derbivõitja lihast!" See võib inimesi hoopis eemale peletada. Aga hobuseliha väärtusest (väike kolesteroolisisaldus) soovitas ta kõikjal inimesi paremini teavitada ja hobuseliha parema tootmisega, eriti delikatesside valmistamisega ning müügi organiseerimisega tegelejaid toetada.

Ülalnimetatud Scott Hassleri esinemine jättis veidi veidra mulje, kui ta alatasa rõhutas, kuidas kõik peab olema maailma parimal tasemel. Aga pärast tema alles loomisel oleva Hassleri koolisõidukeskuse külastamist võtsid kõik teda väga tõsiselt. WBFSH president Pedersen ütles järgmisel hommikul: „Midagi sellist pole ma elu sees näinud!“ Belglane van Miert oli rahulikum: „Madonna ja Bruce Springsteeni tallid on samasugused, ainult natuke väiksemad!“ Rabas tõesti, kuidas kõik oli tehtud maksimaalse kvaliteedi ja ka toredusega, raha ilmselt üldse lugemata. Nii libisemiskindlat põrandat tallides ja nii uskumatult vetruvat ning jalgu säästvat tehismaterjali (midagi sarnast sadulate täitematerjalile) maneeži pinnasena polnud keegi näinud.

Kompleksi hooned olid ümber siseõue umbes võrdse suurusega: tall, maneež ja kliinik. Pesubokside arv oli umbes kolmandik tallibokside arvust ja iga boksi nurgas oli väikses kapis hulk

< Peasissekäik talli Hassleri keskus.

Hassleri keskuse pesuboksid ja tallikoridor.

kraane ja nuppe pesurežiimi seadistamiseks. Muidugi oli kliinikus ka „veemasin“, kus hobune pannakse rinnuni vees jooksva lindil liikuma, et sästa jalgu, aga anda tugev üldine koormus. Omapärane mõte oli koolisõidu hipodroom: ümber suure muruväljaku oli rajatud 20 m laiune liivaraada. Hassler selgitas, et ratsanik saab kõiki koolisõiduharjutusi teha erinevatel pinnastel, avarates tingimustes, piiramata teda väikese väljakuga, kus pead ruttu suunda muutma või nurka sisse sõitma. Käe kõrval ja kordel töötamiseks olid ehitatud nii kõrgete seintega „tunnid“, et hobune üldse välja ei näe.

Sügavamalt detailidesse laskumata saab öelda, et kõik, mida võib hobuse heaoluks välja mõelda, oli seal tehtud.

Keegi küsis, milleks seda kõike tehakse ja kuidas majandatakse. Vastuseks kirjeldati pikalt, kuidas korraga võetakse keskusesse 7-10 õpilast, nendega tegelevad maailmaklassi treenerid, peale oma hobuste leitakse õpilastele noori hobuseid, keda nad õpetavad ja keda hakkavad omanikud sinna väljaõppele andma. Õpilased elavad suures vanas mõisahoones, neil on ka tõsine teoreetiliste loengute programm veterinaariast, koolisõidu teooriast, psühholoogiast, hobumajandusest, kõik

ikka maailma tasemel. Kui palju õpilane maksuma peab, ei öeldud, aga seda suhtumist oli tunda, et vaene inimene ju koolisõiduga ei tegelegi.

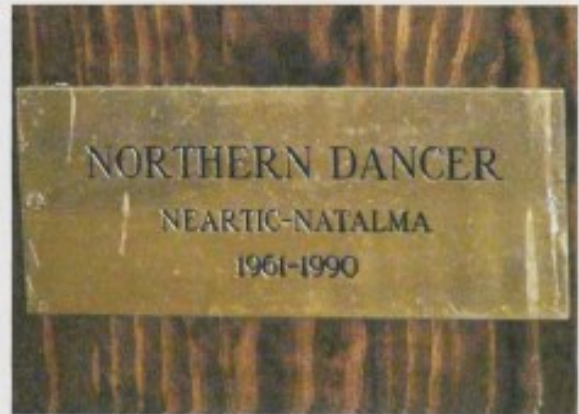
Kui ikka ja jälle finantseerimisest juttu tehti, ütles Hassler lõpuks: „Me teeme seda lugupidamisest hobuste vastu, lugupidamisest maa vastu ja lugupidamisest väga eriliste oskuste ja teadmiste vastu.“ Eelnevalt oli ta näidanud meile bussisõidul kilomeetrite viisi oma maavaldusi, kus oli nii põlde kui silmapiirini ulatuvaid kõrgete taradega kopleid hobustele. Kõik äärmiselt korras, niidetud või parajalt puhtaks söödud, täiesti umbrorhuta maa, peaaegu nagu muruplatside näitus. Ja selgus ka, kust tulevad sellised võimalused: Hassleri isa on suurettevõtja ehituse ja kaabli- tootmise alal, ema arhitekt.

Huvitav oli tutvuda hunterite väljaõppe ja võistlusüsteemiga. Küllastasime Derbydown Farmi Pennsylvania osariigis, kus üks USA paremaid huntterratsutamise võistlejaid ja treenereid Louise Serio korraldas põhjaliku demonstratsiooni ja loengu koos videotega sellest, mis see hunterstiil õieti on.

Mõnes mõttes on see midagi „tädiratsutamise“ taolist kõrgeimal tasemel. See on ühtlasi ka „natural riding“ ja kõik need teised nimetused,

Derbydown Farmis. Muide, hobused toodi väljakule ratsastajate poolt, sadulad mehhiiklastest tallipoiste poolt ja seal nad saduldati.

North View Farmis: kuulsuse tükk Domestic Dispute ja lahkunud kuulsuse nimesilt tema boksi uktsel.

mis Caprilli õpetusest inspireerituna ja post-modernistlikust mõttelaadist kantuna võidu- tahtelist sporti kõrvale tõrjuvad. Peamine põhimõte on, et hobune peab kõik ise tegema. Võisteldakse takistussõidus, aga tulemuse otsustavad hindekohtunikud. Hinnatakse liikumise ühtlast rütmi ja kiirust, ratsaniku passiivsust, koondatuse ja sammu valimise täielikku puudumist. Louise Serio põhjendas seda ilusti: „Hunter on jahihobune ja ratsajaht kestab vähemalt neli tundi. Pole võimalik sõita koondatult neli tundi järjest.“ Sammu valimisega on nii, et samm peab välja tulema ilma rütmi või sammu pikkust muutmata. Kui kahe takistuse vahel on skeemis näidatud galopisammude arv, siis on selle muutmine suur viga. Näiteks kui ühelt takistuselt teisele on vaja minna kaarsõiduga, ei tohi sõita ei otse ega suurema kaarega.

Hunteritel on seoses registrite puudulikkusega oma probleemid. Sageli ilmuvad võistleva hobused „ei kuskilt“. Võib juhtuda, et *green hunter* (algajate hunterite) klassis tuleb võistleva hobune, kes on Euroopas võistelnud 160 cm parkuurides. Hästi saavad hakkama ka vanad koolisõiduhobused – takistused 80-100 cm ei ole neile probleem. Tippvõistlustelgi on takistuste

kõrgus maksimaalselt 140 cm, auhinnafond aga kuni 100 000 USD! Otseselt hunterite aretusega või kasvatamisega Ameerikas tõsiselt ei tegelda. Paarkümmend aastat tagasi sõideti kõige rohkem täisverelistega, praegu

Euroopa poolvereliste hobustega. Ei maksa arvata, et sünnipäraselt väga rahulik hobune on sel alal väärtuslik. Sellist peab ju tagant ajama, ja see on suur viga. Eelistatakse elavaid hobuseid rahustada. Ilmekas näide oli üks erakordselt kiire ja võimsa hüppega moodsat tüüpi oldenburgi hobune, kelle kohta öeldi, et siin on veel palju tööd: ta vehib hüppe ajal sabaga. Aga tema eriti hea esijalgade kõverdamine või tagaotsa avamine polevat vaja-lik, sest seda võib võtta liialdusena. Tähtsam on hüpete ühetaolisus, rahulikkus. Rutiinsus ja monotoonsus on olulised märksõnad. Suur hüppevõime on vajalik küll, aga vaid selleks, et kui hobune ei taba suhteliselt väikestel takistustel väga täpselt õiget äratõukekohta, ei hakkaks ta vahesammu tegema, vaid sooritaks lihtsalt suurema hüppe.

Teel North View Farmi, kus elas aastail 1961-1990 tänapäeva inglise täisvereliste hobuste aretuse legendaarseim tükk Northern Dancer, tegime kõrvalepõike Fair Hilli täisvereliste hobuste treeningkeskusesse. Seal on 12 ruutkilomeetrit kopleid, karjamaid, metsaradu, 18 suurt talli, kaks galopirada (liivarada ja kunstmaterjalist rada). Kõrval on võistlushipodroom mururajaga, keskuse hobused käivad võistlemas ümbruskonna kümnel (!) hipodroomil. Edasi sõites nägime ühel tavalisel karjamaal suure maantee ääres fotodelt kuidagi tuttavaid kõrgeid prussidest püsttakistusi. Oli Maryland Cupi jahivõidusõidu rada, kus tänavu kevadel toimus 36. iga-aastane võistlus, mõnede arvates ohtlikum kui Grand National.

North View Farm on üks paljudest täisvere-

Üks paljudest Fair Hilli treeningkeskuse tallidest.

Derbydown Farm: vaade tallide juurest alla väljakule.

Keskel North View Farmi omanik, paremal Scott Hassler.

liste hobuste kasvatajatest Marylandi osariigis. Peamine sissetuleku allikas on täkutall. Nende parim täkk Not For Love on juba kuus aastat olnud USA parim täkk väljaspool täisvereliste hobuste paradiisi Kentuckyt oma järglaste üle 6 miljoni dollarilise võidusummaga. Tema paaritustasu on 20 000 USD.

Kõige ilusam täkk Domestic Dispute oli aga selline, et ma ütlesin ühele naabrile kohe: selline sobiks ju hästi poolvereliste aretusse. Seda kuulis omanik ja ütles, et müüb selle suurima rõõmuga kohe maha. Tätku aga tutvustas nii: oli jooksnud suurepäraselt, teeninud 800 000 USD ja tema esimesed varsad müüdi sama hinnaga. Aga kolmest aastakäigust on saadud vaid üks järglane, kes midagi võitnud. Täielik fiasko, täkul pole enam ühtegi paaritust. Ta naeris, et oli jälginud üht selle täku järglast. Kui teised võtsid suures koplis aia ääres kiiruse üles ja tegid paar ringi, siis see sälg jooksis kaasa kopli keskel oma väikest ringi. Sellised on ta järglased kõik, muigas ta, kui plaksutati ja hüüti: „Nii terane hobune!“ Aga täkk olevat nii hea iseloomuga, et temaga võib sadulata märke karjamaid vaatamas käia.

Koosolekute päevakorras oli ka uute liikmete vastuvõtmine. Tegelikult lükati kõik taotlused tagasi – Azerbaidžaanist taheti liikmeks saada aretusühinguga, kes registreeris möödunud aastal viis varssa, mõned ühingud tegelesid liiga palju muuga kui sporthobuste kasvatus (teiste põllumajandusloomadega, kogu ratsaspordiga). Vastu võeti täisliikmena senised assotsieerunud liikmed Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts ja Šoti Sporthobuste (SSH) aretusühing

Järgmisel päeval enne ärasõitu tegi Jan Pedersen hommikusöögi ajal mulle päris tõsise ettepaneku, et mõne aasta pärast võiksime me Eestis võtta

enda peale WBFSH peaassamblee korraldamise. Arvasin, et see võiks toimuda küll, aga koos Läti või Soomega. Soome esindaja Wahlman hoiatas pärast, et kogu korraldajate eelarve on ca 30 000 eurot ja tema lähematel aastatel sellist raha ega ka mingit ühe päeva osa kokku ei saa, sest sponsorid toetasid alles mullu Põhjamaade ühiselt korraldatud peaassambleed Kopenhaagenis. Võib-olla peaksime otsima koostööd lätlastega. Siin on mõtlemise koht: kas suure maailmaorganisatsiooni külaskäik muudaks midagi meie hobusekasvatuse – paneks aru saada, et hobumajandus ei pea olema vaid ettekääne toetusi saada, vaid võib saada arvestatavaks majandusharuks. Kahjuks oleks ainuke koht või sündmus, mida päris uhkusega näidata, *Tallinn International Horse Show*, kui see siis veel toimub. Seni veel.

Aga et hobumajandus võib mõnda aega meil ja Euroopas veel tõusuteel olla, see on eraldi teema, millest oli palju juttu kuluaarides, seoses USA, Brasiilia, Hiina jt suurte riikide kiiresti kasvava huviga ratsaspordi vastu. Selle teema nimeks on „Sporthobused Euroopast maailma.“ Ja rääkida võib sellest kusagil mujal, võib-olla ESHKS üldkoosolekul.

Peaassambleest osavõtjad Derbydown Farmis.

2011

Rahvuslik ja globaalne, teaduslik ja traditsiooniline

aretus

Kui registreerusime Sevilla Fernando III hotellis esimesele istungile, paluti igaühelt isikuttõendavat dokumenti. Kui küsisin, miks seda vaja, anti vastu sünkroontõlke seade.

TEKST: RAIGO KOLLOM

Kõik hispaanlaste ettekanded esitati hispaania keeles, ka inglise keeles küsitud küsimusele vastati kohe tõlget ootamata, aga ikka hispaania keeles. Ettekandjad olid seejuures rahvusvahelise taustaga teadlased, töötanud ka rahvusvahelistes organisatsioonides ja oskasid kindlasti inglise keelt. Aga kui ühel veiniõhtul olime sakslaste lauas järsku ainult mehed, toodi meile seltsiks imekaunis noor hispaanlanna, kes ei osanud sõnagi tühtegi keelt peale emakeele, aga töötas sealses aretusühingus. Prooviti, kas ta tõesti kahemõttelisustestki aru ei saa, aga ilmselt ei saanudki.

Parim andmebaas

Ettekannete sisust oli küll lihtne aru saada, need olid selged, hästi näitlikustatud, aga kahjuks ilma ingliskeelsete pikemate resümeedeta. Tegime üllatava avastuse, mille sõnastas WBFSH president Jan Pedersen pärast seda, kui olime ära kuulanud ülipõhjalikud loengud hobuste identifitseerimisest, andmebaasidest ja riiklikust hobusekasvatuse arendamise plaanist: „Me oleme kõik mõelnud, et parimad andmebaasid ja nende täielikem kasutamine on Kesk-Euroopa suurte tõuraamatute saavutus, aga nüüd me näeme, et nii see ei ole.“

Tõesti, midagi sellist poleks oodanud. Jutt käis küll ainult PRE (*Pura Raza Espanola*) tõuraamatust, aga võimalus taoline andmebaas luua on kõigil 19 Hispaanias peetaval tõuraamatul, sest programm on ühine, välja töötatud meie PRIA vaste poolt Hispaanias, arvestades seejuures täielikult kõiki hobusekasvatuse iseärasusi.

Hispaanlased ei ole ise leiutanud midagi põhimõttelist, kuid kõik, mida mujal kasutatakse, on käiku

lastud. On kolm registrit: täielik kõigile avatud kasvatajate (hobusepidajate) register aadresside ja kontaktandmetega, on täielik identifitseeritud hobuste register ja hobuste liikumise register. Täpsuses on mindud kaugemale kui kuskil mujal: iga kasvataja talli number ja asukoht on märgitud kaardile koos pikkus- ja laiuskraadidega (olgu öeldud, et register on ülemaailmne ja ainuke, kuhu puhtatõulist PRE hobust saab kanda, tütarühinguid ei tunnustata); iga hobune on iga huvilise jaoks kohe leitav koos kiibi numbri, vanemate, kasvataja ja omaniku nimedega (aga ilma UELN ja pikema eellastabelita, mis avanevad vaid tõuraamatu liikmetele); iga hobuse transport on andmebaasis registreeritud ja selle peavad teatama nii saatja kui vastuvõtja (see ei käi esialgu veel võistluste kohta). Andmebaasis ja internetileheküljel on leitavad ka liikumise piirangud eri paikades seoses haigustega (ja haigusi näib olevat palju).

Eriti imetlesid WBFSH liikmed nn omaniku kaarti. See on kiipkaart, nagu meie ID-kaart, aga näeb uhkem välja. Peale igasuguste erinevate andmete ja peaaegu kogu kaardi tagakülge katva hobuse värvifoto on sellel kaardil veel hulk turvaelemente, ja nende üle oli ettekandja veel eriti uhke.

Rautusteadus

Paljude arvates oli aga andmebaaside ülevaatest veel parem ettekanne see, mille pidas prillidega ja teadlase oleku ning jutuga kuulus sepp Juan Carlos Blazquez. Ta on olnud armee rautusinstruktor, Araabia Ühendemiraatide võistkonna sepp ja sealsete kursuste alaline juhendaja, praegu on ta peale selle Madridi Veterinaaria Ülikooli abiprofessor.

Blazquez alustas sellest, et jalgade ja kapjade vead tekivad juba enne varsa sündi, kui lootel on liiga vähe ruumi, sest kasvab

PRE tõuraamatus on selged nõuded ka hobuse pea kujule – kergelt kongis profiil, S-kujuline ninasõõre jne. Foto P.R.E. tutvustusest.

liiga ruttu. Peamiselt aga demonstreeris ta kõikvõimalikke lahaseid ja korrigeerivaid raudu ning väitis, et kui kohe sünnist saadik tööle asuda, saab iga ükskõik kui kõvera varsa jalad sirgeks.

Üks huvitav ja õigena tunduv mõte oli tal, et päritavad pole mitte igasugused vigased või ebakorrapärased seisud, vaid kui üldse, siis luustiku ja sidemete nõrkus, mis on algpõhjus. Aga milliseks defekt kujuneb, see oleneb paljudest tingimustest, eelkõige aga seppade oskamatusest. Kabja tähtsusest tõi ta näiteid, kuidas hobune, kes liigub madala käiguga ja nõrga äratõukega, hakkab pärast õiget rautust lausa lendama – põhjus polnud lihastikus, liigestes vms, vaid ebamugavuses, mille põhjustasid kabjad. Ta püüdis selgitada, kuidas üksikute raua piirkondade laiendamise saab suunata koormust rohkem kabja esiosale või tagaosale, ühele või teisele külgharule, ning niimoodi ümber jaotada ka erinevate kõõluste koormust, säästa mõnda kõõlust teiste arvel. Keegi polnud varem näinud *rock'n roll* rauda, mida ta luges tulevikurauaks koolisõidus. Selle põhimõtte on, et raua sisemine kaar on kõrgem, on nagu väiksem raud suure keskel, ja see tagab, et pööretel ja piruettidel võistlusmaneeži pinnasel ei ole koormus külgsuunas liiga suur.

Pura Raza Espanola

Kuigi hobuseid on Hispaanias ca 670 000, on neist puhtatõulisi tõuraamatutes vaid 35%, seega ca 233 000. Neist omakorda 60% kuuluvad PRE (*Pura Rasa Espanola*) ehk

puhtatõulise hispaania hobuse tõuraamatusse. Kuna see tõuraamat registreerib ka kõik mujal maailmas rohkem kui 60 riigis sündinud PRE hobused, on selle populatsiooni kogusuurus ca 170 000 hobust.

Meile räägiti ainult sellest tõust, ainult hispaania keeles ja ainult ülivõrdes. Teiste tõuraamatute kohta saime teada, et ainult kaks neist tunnustavad ristandaretust, need on hispaania sporthobune (34 000 hobust, tõuraamatute edetabelis takistussõidus 28. koht) ja hispaania traavel (15 000 hobust, peamiselt Mallorcal). Ülejäänud on siis mitmesugused kohalikud, peamiselt ponitõud – astuuria, mallorca, potoki, galeega, monchino jt, keda kõiki aretatakse absoluutse puhasaretuse põhimõttel. Isegi hispaania sporthobuste tõuraamatus võetakse kuulsate importtakkude järglased esialgu eeltõuraamatusse ja alles nende järglaste järglased pääsevad edasi peatõuraamatusse, mille tuumik suleti mõni aasta tagasi.

Puhtatõuline hispaania hobune on sisuliselt varasema kuulsa andaluusia tõu see osa, kes võeti tõuraamatu loomisel arvele. Mingit täiendust väljastpoolt enam vastu ei võeta, ei registreerimata andaluusia hobuste ega impordi hulgest. Kui küsiti, kuidas kavatakse saavutada aretusprogrammis ette nähtud rahvusvahelist edu kasvu koolisõidus, vastati, et kõik peab toimuma valikutega oma tõus ja nii, et PRE hobune näeb endiselt välja täpselt selline, nagu ta ajalooliselt on olnud. Ainult värvuse osas ei ole enam eeliseid traditsioonilisel hallil värvusel. Kindlalt parim hobune Andaluusia Ratsutamiskunsti Kooli eten-

dusel, mida nägime, oli kõrb.

Suur muutus näib olevat toimunud ka hobuste kasvu osas. Tõugu on harjutud pidama väikesekasvuliseks, miinimumkõrgus täkkudele on 155 cm ja märkele 153 cm. Prantsusmaal aga võistleb *Grand Prix* tasemel edukalt 173 cm kõrge täkk, ja Andaluusia politsei kutsus üles anne-tama või andma neile kasutada takke, kes on vähemalt 160 cm kõrged. Muus osas on nõuded eksterjööri ülitäpsed. Selged eeskirjad on isegi pea, kõrvade, sõõrmete kujule. Näiteks liiga ümmargusi sõõrmeid loetakse araabia hobuse mõjuks ja ebasoovitavaks.

Hindamise muutumatuse tagab kohtunike väljaõppe süsteem, kus kursused lõpevad mitmepäevaste eksamitega. 2011. a taotles seda auväärset tiitlit 127 inimest, tunnustuse ja ametitõendi said kahe eksamite vooju järel 12.

Aretusprogramm

Puhtatõulise hispaania hobuse arengust ja aretusest rääkis dr Pedro Ortiz, kelle põhitöö on hobuslaste molekulaargeneetika uurimine, aga kes juhib ka PRE aretusprogrammi. Seda programmi täidetakse äärmise tsentraliseerimise, unifitseerimise, teaduslikkuse ja rangusega. Kõigepealt selgitati, et nimetused andaluusia hobune või iberia hobune on vananenud ja kasutusel väljapoole tõuraamatut jäävate ristandite jaoks, kartuusia hobune aga on üks PRE vereliine.

On ainult üks tõuraamat, seda peab ainult üks aretusühing ANCCE (*Asociación Nacional de Criadores de Caballos de Pura Raza Española*). ANCCE usaldab ainult oma esindajaid Hispaanias (20 inimest) ja mujal maailmas (18 esindajat). Aretuseesmärk ei ole lihtsalt parandada hobuse võimekust, nagu see enamusel sporthobuste tõuraamatutes on. Kvaliteet tähendab siin „PRE hobuse tõulist kvaliteeti“.

Absoluutse puhasaretuse tingimustes on loomulikult inbriidingu koefitsient kõrge ja kodulehel antakse paaride valikul nõu, kuidas vältida liigset sugulust kaugemates põlvkondades. Peale selle, et kõigi varssade DNA analüüs on kohustuslik ja selle tulemused avaldatakse internetis kodulehel isa, ema ja varsa ribakoodi koopiaga (mida ei tea küll kuskil mujal tehtavat), säilitatakse proovide materjal tulevikuks, et diagnoosida pärilikke haigusi. Pärilikke haigusi nimetati probleemina korduvalt, nähtavasti on nii suletud tõus selline oht tõsine.

Kuigi kõik varsad registreeritakse puhtatõuliste PRE hobustena, on aretusse lubamiseks kõigile, nii märkele kui täkkudele kohustuslik kolme aasta vanuses läbida nn baasrevisjon, et pääseda aretusegistrisse. See toimub tegelikult arvutis – tehakse genealoogiline uuring ja määratakse inbriidingu koefitsient, sõlmeellaste ja täkuliinide osakaal, et tagada aretuspulatsioonis geneetiline mitmekesisus.

Järgnevalt tehakse valik kahte registrisse – kehaehituse (konformatsiooni) järgi aretusse soovitatavad noorhobused ja koolisõidu eelduste järgi aretusse soovitatavad noorhobused. Seejuures hinnatakse mitte ainult hobuse enda tule-

musi ülevaatustel, vaid ka tema nelja põlvkonna eellaste tulemusi. Selliste soovitatavate noorhobuste kasutamise laiemat levikut peab ANCCE üheks oma põhiülesandeks.

Neljas register on nn parandajate register. See jaguneb konformatsiooni tõestatud säilitajateks, koolisõidu eelduste parandajateks ja eliidi nimekirjaks. Kõigi aretusse soovitatud või parandajateks tunnistatud hobuste kohta avaldatakse igal aastal kataloog, kus on peale sugupuu ka iga hobuse aretusväärtus, tema eellaste aretusväärtused ja kehaehituse andmeid. Muide, parandajate tunnustamise ülevaatuste nimetus on tribunal!

Kehaehituse hindamisel kasutatakse lineaarset hindamist, kus osa tunnuseid ka mõõdetakse. Näiteks jagatavat hobused pea pikkuse järgi (sentimeetrites) nelja klassi vastaval skaalal, rinna laiuse järgi kolme klassi, abaluu ja õlavarre nurga järgi viide klassi, kanna nurga järgi viide klassi jne. Selliseid hindamisi ei tehta küll kaugelki kõigile hobustele, tänavu olevat selliselt kontrollitud 2179 hobust. Eesmärgiks on täpselt teada, millises suunas tõug areneb ja seda arengut suunata.

ANCCE tegevus on oma liikmete jaoks väga avalik ja palju tehakse kasvatajate nõustamisel interneti teel. Kui sisestada oma hobuse andmed, võidakse saada soovitusel, millised täkid märele sobivad, millise tõenäolise värvusega järglased sünnivad millist värvust täkuga jne. Kasvataja

P.R.E. alluvust ja kartmatust demontreeritakse siin politsei-hobustel. Foto P.R.E. tutvustusest.

P.R.E. on jõudnud koolisõidus maailma paremiku. Pildil Juan Manuel Muñoz hobusega Fuego de Cárdenas. Foto P.R.E. tutvustusest.

võib tellida laborilt oma hobuse geneetilise värvuse valem, pärilike haiguste analüüsi.

Igal aastal antakse välja aretusmärade ja tunnustatud täkkude kataloogid, töötatakse välja ja avaldatakse aretusindeksid (BLUP süsteemis), hindamisel kasutatakse nii traditsioonilist süsteemi (täiesti eraldi hinnatakse kehaehitust ja eeldusi koolisõiduks) kui ka eriti Hollandi kaudu tuntud lineaarset hindamist üksikute tunnuste võrdlemise teel töu keskmise standardiga. Kõigile aretushobustele tehakse DNA analüüs, arvutatakse inbreedingu koefitsient, sõlmeellaste osakaal.

Vaheaegadel vestlustes jäi kõlama imetus, mida kõike tehakse oma rahvusliku töu säilitamiseks ja kui kõrgel teaduslikul ja organisatsioonilisel tasemel see kõik käib, aga ka mõte, et sportliku kvaliteedi tõstmisele on suletud tõuraamat suur takistus.

PRE kui sporthobune

PRE töu sportlikest omadustest rääkisid Andaluusia Ratsasporti Föderatsiooni president Joaquín Medina García ja Ignacio Bravo García, tuntud koolisõitja, treener ja PRE tutvustaja välismaal. Esimene tutvustas PRE sportlike saavutusi koolisõidus, aga pikemalt peatus nende hobuste kasutamisel härjavõitlustel, sellega seotud lääneratsutamisele sarnasel *doma vaquera* stiilil, rakendisportil ja vana stiili koolisõiduetendustel.

Kuni 1996. a olümpiamängudeni olid PRE tõuraamatu juhid rahul oma etendustega ega kippunud rahvusvahelisse ratsasporti. Atlanta olümpiamängud oli esimene suurvõistlus, kus tegid kaasa kaks PRE hobust, Evento ja Flamenco. 2000. a Sidneys sai Hispaania võistkond koolisõidus 7. koha ja võistkonda kuulusid PRE hobused Invasor ja Distinguido. Viimased kaks olid ka 2002. a WEG pronksmedalid võitnud võistkonnas. 2004. a Ateenas saadi juba hõbemedalid (võistkonnas Invasor ja Oleaje). 2010. a Kentucky WEG võistkonnas oli juba kolm PRE hobust ja Fuego XII tuli individuaalselt viiendaks.

Ignacio Bravo García alustas PRE iseloomust ja parim kujund oli tal „lammas lõvinahas“. Selle tõestamiseks näidati pilte, kus väikesed lapsed teevad passaaži ja piafeed ning täkud sõidutavad seljas koeri. Tehti selgeks, et hispaania hobune on koolisõiduhobusena parim õppija, väsimatu suhtleja (ei tüdine harjutamisest) ja kõige mugavam hobune ratsanikule. Psüühiline ja füüsiline tasakaal pidavat tegema tasa selle, et tal pole nii suuri samme, nii võimsat liikumist ega nii kiireid reaktsioone nagu tavalisel eurohobusel. Aga ta ei veni kunagi välja, ta ei muutu suust kõvaks ega kaota ka selja kaudu õiget kontakti ratsanikuga. Seepärast on sadulas alati mugav istuda. Ja mugavus on seda tähtsam, mida enam vähesportlike inimesi tahab spordis kergelt edu saavutada.

Hobuste heaolu

Huvitavalt anti aru, seda juba inglise keeles, hobuse heaolu tagamisest Taanis, Hollandis ja Inglismaal. Kurioosumina tundus, et ühel eesrindlikumal hobusekasvatusemaal Hollandis on hobuse pidamine tallis kinniseotuna absoluutselt keelatud alles alates 1. jaanuarist 2017 ja okastraadi kasutamine koplites alates 1. jaanuarist 2013. Kõikjal aga loetakse kohustuslikuks, et hobune peab saama korralikult liikuda, Taanis küll viiel päeval nädalas, Hollandis iga päev vähemalt neli tundi. Võideldi veel varjualuseta karjamaadega, rollkuriga, abiratsmetega võistluse soojenduse ajal, jne jne.

Aga kõlama jäi, et kõik spetsiifilised nõuded hobusepidamisele on juhtnöörid, mitte seadused. Täpsed seadused panevad rikkujad otsima õigustusi, aga tähtis on, et aina rohkem inimesi hobuse loomusest aru saaksid. Kõige jubedamad on sellised loomakaitsjad, kes arvavad, et hobune tahab seda, mida inimenegi nende arvates tahab

Perekond Estevezi veinikeldrite külaliste saali II korrusel võis näha kunstikollketsiooni, kus oma saal oli Picasso ja Dali joonistustel. Foto: Raigo Kollom.

Peale kunsti kogub perekond Estevez musti P.R.E. täkke kavatsusega luua oma mustade P.R.E. hobuste aretussuund.

- vähe liikuda, palju süüa ja palju inimestega suhelda. See on lemmikloomu elu ja hobust tuleb kaitsta lemmikloomaks saamise eest. Sporthobuse elu on palju lähemal hobuse loomulikele vajadustele joosta, põgeneda ja siis jälle täies rahu omasuguste seltsis rohtu süüa.

Inglaste ettekandes nimetati hobuse heaolu vastase väärteona ka tõutute ja katsetamata vanematega hobuste kasvatamist, sest viletsal hobusel on tavaliselt ka vilets elu. Kõik pidasid naeruväärseks populismiks põletusmärkide keelamist. Selle põhjenduseks toodud uurimus, et põletusmärk on valusam kui kiip, olevat tehtud vaid viiel hobusel ja ka neil polnud tulemus 100% selle väite poolt. Hispaanias on muide kõigil suurteil kasvatajatel oma põletusmärgid ja meile jagatud materjalideski oli neist 180 erinevat kujutist.

Soovituste tasemel on jõutud ka suhteliselt väikeste asjadeni. Ei tohi pidada hobust üksi, nii et ta ei saa iga päev kokku teiste hobustega; ei tohi kasvatada varssa ilma vähemalt ühe sõber-varsata; ei tohi eemaldada hobuse tundekarvu suu ümber ega karvu kõrvade sees; ei tohi võidelda halbade harjumustega, kui need pole otseselt ohtlikud tervisele.

Õhku jäi küsimus, kas hobuse elu peabki olema parem kui inimese oma.

WBFSH tegevusest

WBFSH peaassamblee möödus seekord väga rahulikult. Aretuse arvestuse osas on lähiajal käiku minemas kõigi WBFSH liikmete andmebaaside linkimise võimalus, „et vältida importhobuste ja nende sperma registreerimisele kuluvat vaevalist tööd“. Põhimõtteline kokkulepe on saavutatud ka FEI andmebaasi tulevases liitumises selle

Tõuta hobustest Hispaanias eriti lugu ei peeta. Selline tall asus perekond Estevezi tallide naabruses. Foto: Raigo Kollom.

süsteemiga. Esialgu oodatakse, et iga riigi aretusühingud ja ratsaspordiföderatsioonid arendavad oma andmebaaside andmevahetuse võimalusi.

Edetabelid ja noorhobuste tšempionaat on lõpmatult vaieldavad teemad. Maailma noorhobuste tšempionaadi autoriteedi kohta toodi andmed, et 80% seal võistelnud hobustest on jätkanud hiljem rahvusvahelisel tasemel võistlemist. WBFSH nõuab aga „roheline kaardi“ andmise järsku piiramist, sest sellega on antud suurte tõuraamatute hobustele liiga palju võimalusi võistelda riikide eest, kus nad sündinud pole. Või pääseb mõnest riigist võistleva kvoodist mitu korda rohkem hobuseid ja see rikub tõu-

raamatute konkurentsi. Takistussõidus 6aastaste vanuseklassis oli tänavu koguni 58% osalejaid „roheline kaardiga“. Korraldajate põhjendus on, et „roheline kaardita“ poleks suur osa tänavustest maailmameistritest üldse võistlusele pääsenud ja individuaalse konkurentsi jaoks on „roheline kaart“ õiglane.

Vaheaegadel oli juttu ka tõuraamatute finantseerimisest ja aretusdiscipliinist. Arvutiajastul on see sageli väga lihtsalt reguleeritud – näiteks BWP tõuraamatupidaja ei saa parima tahtmise juureski väljastada passi, enne kui omanikul on aretusühingu liiknemaks tasutud. Seejuures pole tähtis, kas ta üldse tahab liige olla. Et kõik kasvatajad peavad olema aretusühingu liikmed, oli nii endastmõistetav, et ma ei julgenud öeldagi, et Eestis see nii ei ole. Mõnedes tugevates tõuraamatutes on finantseerimise põhimõte, et riik annab väga suured rahad igasugusteks investeeringuteks, aga kõik või peaaegu kõik teenuste osutamise jooksvad kulud peavad kasvatajad ise kinni maksma.■

Vasakul: Kuningas Ferdinand III võttis Hispaania tagasi mauride käest. Foto: Raigo Kollom.

Paremal: ISH president Jim Flanagan tundis suurt huvi Eesti jalgpalli vastu. (Ajalooline jalgpallimatš oli veel olemata). Foto: Raigo Kollom

2012

MAAILMA SPORT- HOBUSTE KASVATAJAD

Inglismaal

I osa

Inglismaa oli kaua tuntud kui kõige massilisema ratsutamise maa, kus maalapsed käivad sageli kooliski ratsa ja kus kunagi parlament korraldas ühiseid ratsajahte. Samas on klassikalises ratsaspordis maailma tipus pikemalt oldud vaid kolmevõistluses.

TEKST JA FOTOD: **RAIGO KOLLOM**

Koolisõitu on inglased ise pidanud omal ajal natuke naeruväärsekski. Nüüd järsku on Inglismaa maailma parim võistkond nii koolisõidus kui takistussõidus, teine kolmevõistluses, individuaalselt veel koolisõidu kuld inglannale hollandi soojaverelisel hobusel. Sporthobuste aretuses on Inglismaa siiani veel tagasihoidlikum olnud, aga Woodlandi kasvanduses sündinud ja Briti Hannoveri Seltsi poolt arvele võetud Woodland Farouche, kes võitis maailma noorhobuste tšempionaadil koolisõidus 2011. a viieaastaste konkurentsis ja 2012. a kuueaastaste hulgas, on hetkel paljude asjatundjate silmis veel erilisem hobune kui olümpia-võitja Valegro või hiljutine superstaar Totilas.

Justkui oma edu ette nähes kutsusid inglased Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsiooni külla järjekordset peaassambleed pidama. Seekord ei käidud

veinikeldrites ega lossides ega kingitud mälestuseks suveniire, vaid oldi ülimalt asjalikud ja tegeleti ainult hobustega.

NEWMARKET

Newmarket on väike linn Londonist põhja pool, Cambridge'i lähedal. Umbes 15 000 inimese ja 3 000 hobuse elukoht on mitteametlik täisvereliste hobuste pealinn. Seal on kaks võistlushipodroomi, kaks maailmaklassi veterinaarkliinikut, lugematu arv treeningradasid, enamus neist sajanditevanuse murukattega. 70 treenerit treenivad 50 treeningtallis hinnalisi (kuni 75 miljonit eurot maksvaid) hobuseid võistlusteks, ümber linna on veel 60 hobusekasvandust.

Linna keskel on British Jockey Club, British Racing Museum, Tattersalli oksjonikeskus. Paljud treeningtallid asuvad lausa peatänaval ja on ehitatud 17. sajandil. Hobuste liikumiseks ja lahtipääsenud hobuste takista-

miseks on rajatud tänavate äärde spetsiaalsed läbipääsud, jalakäijate valgusfooridel on kaks nuppu – jalakäijatele all ja ratsanikele kõrgemal. Varem olevat olnud tavaline, et mõni ratsanikuta jäänud hobune galopeeris peatänaval, nüüd polevat seda 10 aastat enam juhtunud.

Hommikul päikesetõusu ajal hakkavad treeningradadele ja tagasi tallidesse liikuma 10-20 ratsaniku grupid. Ja odav see liikumine ei ole – treenitava hobuse eest maksab omanik üle 30 000 euro aastas.

BRITISH RACING SCHOOL

Teel sellesse maailmakuulsasse džokide kooli (kust tulevad ka hobuhooldajad ja mitmesugused võidusõitjate abijõud) möödusime mitmest treeningrajast, paljudest tallidest, ja imestasime, kui palju mahub väikese linna ümber rohelist muru, ja mitte ühtegi porist või tolmut laiku.

Kooli direktor Rory MacDonald alustas sellest, et see on maailma parim džokide kool. Ta pidas pika loengu kooli oludest, nõuetest ja meetodikast. Iga EU kodanik vanuses 16-22 aastat võib tulla ja läbi teha tüheksnädalase tasuta kursuse, kui tal on vanust 16-22 aastat ja kaal nn blankalopi (*flat racing*) suunal kuni 51 kg või jahivõidusõidu suunal kuni 60 kg. Kel pole üldse mingit ratsutamiskogemust, teevad eelnevalt läbi veel samasuguse viienädalase kursuse.

Kursuste lõpetamise järel tagatakse töö mõnes treeningtallis ja pooleteistaastase töötamise järel saadakse diplom, mis tähendab, et oled valmis hobuhooldaja tööks galopitallis ning võimeline galopihobuste treeninggaloppe tegema. Ka sellel töökohal käivad kooli õpetajad õpilasi juhendamas ja kontrollimas. Näis, et peamine edasijõudmise kriteerium on valmidus täita kõik korraldused ja mitte kunagi nädalapäevale mõelda ega kella vaadata.

Võistlema lubatakse ainult litsentseeritud džokid ja litsentsi saamiseks tuleb saata oma treeneri avaldus vastavale komisjonile, teha läbi nädalane kursus samas koolis. Otsuse teeb üleriigiline komisjon. Litsentseeritud džokisid on Inglismaal 850, ja see ei ole lihtne töö. Litsentsi ei anta üldse, kui kaalud üle normi. Ka füüsilised katsed on omapärased: 50 kükki minutis metronoomi taktis 7 kg raskusega; 20 kükki raske võimlemispalliga ristluude ja seina vahel palli seinal veeretades ja lõpuks

Newmarketi tavaline tänavapilt varahommikul

Selline peab olema üks karjakopli piire

võimalikult kaua kükkasendis liikumatult püsides, reied horisontaalselt; käte sirutamine istudes elastseid rihmu pingutades kolme minuti jooksul metronoomi taktis sagedusega 50-60-70 korda minutis jne.

Enamus õpilastest on tüdrukud, kuigi tippdžokid on ainult mehed. Kuid nn tallidžokid, kes hobuseid igal varahommikul treenivad, on enamasti naised.

Isegi jahivõidusõidul võib püsida „mäesuusataja istakus“.

Mehhaniseeritud kukumistreening

Kooli tutvustamist alustas direktor kukkumismasinast. Selle pealt peavad kõik palju kordi läbi käima, ja korraldatakse ka kukkumiskursusi jahivõidusõidudžokidele. Kursus kestab ühe päeva ja maksab 75 naela. Põhitõde on, et ei tohi käsi maha panna, vaid tuleb kerasse tõmbuda ja üle turja külje poole veereda. Päris naljakas on meenutada isehakanuid „teoreetikuid“, kes rääkisid, kuidas uuema õpetuse järgi olevat vaja end kukkudes lödvaks lasta. Niimoodi 60 km/h kiiruselt kukkuda oleks uus meetod selgroo murdmiseks.

Kuigi kukkumised on rohkem jahivõidusõidudžokide elukutse, näiteks üks Austraalia selle ala tegija olevat 25 aastaga murdnud 28 korda rangluu, muud vigastused peale selle, juhtub ka kuulsaimail galopivõidusõitute džokidel tuhandete võidusõitute käigus üht ja teist. Newmarketis on võidusõitute muuseumis pilt Willie Carsonist, kes võitis 3 828 korda ja sai 28 aastaga 22 vigastust, neist tõsisemad maksarebend ja kaelalülide vigastus.

Järgnevalt näidati meile moodsaid õpetamismasinaid. Eriline simulaator, kus saab imiteerida tõelise võidusõidu situatsioone, seda mehaaniliselt hobuse selja liikumist imiteerival hobusel tasakaalus püüdes ja tempot lisades, tagasi võttes, teiste vahel manööverdades vastavalt ekraanil tekkivale olukorrale – see oli juba veidi edasijõud-

nute jaoks. Simulaatoril on kaamerad ja sensorid, millega registreeritakse kõik ratsaniku liigutused, surve jalustele, põlvedele, ratsme tugevus jne, et neid hiljem analüüsida. Lihtsamad mehaanilised hobused on istaku ja ratsmete hoidmise harjutamiseks, ja need on pidevalt töös.

Istaku kohta peeti meile väike loengki. Briti džokiistak on põhimõtteliselt nõ puhas tasakaal – džoki peab püsima jalustel ilma põlvedele toetumata, ideaalis kahel punktil täpselt võrdselt, ja tema enda raskusest peaks ühtlasel liikumisel jääma ettepoole ja tahapoole neist kahest punktist täpselt võrdne osa. Tasakaal peab olema nagu mäesuusatajal. Hobuse tagasihoidmiseks lükatakse jalused ettepoole, kuni äärmuslikul juhul on džoki jalad peaaegu horisontaalselt hobuse turja kõrval,“ ütles direktor.

Kuidas ratsaniku tasakaal hobust mõjutab, seletas direktor põhjalikumalt: kui ratsanik on rohkem ühel jalusel, paneb see hobuse kalduma sirgjoonest kõrvale, aga väike märkamatu kaar, mis võib tähendada sentimeetrite kaotust finišis, ei olegi peamine. Palju rohkem mõjub, et hobune peab tasakaalu hoidmiseks nii füüsiliselt kui psüühiliselt natuke muule kui maksimaalsele kiirusele pühendumata, natuke mõnda lihast tasakaalu hoidmiseks, mitte ainult sammude pikendamiseks kasutama. Loomulikult tekkis väike arutelu, et ka takistussõidus on kõik samuti. Isegi ebaõnnestunud lähenemise korral takistusele on mäesuusataja tasakaaluga ratsaniku all hüpe sageli puhas, kuid enne hüpet või hüppe ajal kõvasti sadulasse või sadula kohale klammerdunud ratsaniku all mitte.

Kui mehaanilistel hobustel istaku tasakaal omandatud, minnakse üle elusatele. Koolis on 72 õppehobust, peaaegu kõik endised võistelnud galopihobused. Peamine treeningrada on 1 400 m pikk sirge, kus on kõrvuti asfalttee, galopirada ja takistustega rada. Õpilased jalutavad ringis nagu võistlustel enne starti, siis kutsutakse 3-4 neist rajale, treener sõidab autoga kõrval, õpilased peavad galopeerima enam-vähem kõrvuti, neil on kuularid kõrvas ja treener juhendab pidevalt igüht eraldi.

Paralleelselt treeninguga, mida meile näidati, käis jahivõidusõidu rajal eksam amatööridele, kes tahtsid saada litsentsi osalemiseks selle ala algtaseme võistlustel. Rajal oli kaks korralikku suurt hekki, kandidaatidele anti kooli tallist hobused ja nad pidid kahekaupa startima ning selle umbes 1 km rajalõigu maksimaalses tempos läbima. Tundus, et kõik hobused jooksid ja hüppasid täiesti ühtmoodi ja ratsanikud (enamus muide tüdrukud) kükitasid seal sadulas kah ühesuguses lühikeste jalustega istakus. Meie arvates olid kõik nagu profid, tegelikult noorukesed amatöörid.

BRITISH RACING MUSEUM

Inglased imestavad isegi, et neil on nii pikk galopivõidusõitude ajalugu ja nii lühike selle ala muuseumi ajalugu. Muuseumi avas kuninganna Elisabeth II 1983. a, aga

BRITI DŽOKIISTAK ON
PÕHIMÕTTELISETL NÕ
PUHAS TASAKAAL
– DŽOKI PEAB
PÜSIMA JALUSTEL
ILMA PÕLVEDELE
TOETUMATA,
IDEAALIS KAHHEL
PUNKTIL TÄPSELT
VÕRDSL, JA TEMA
ENDA RASKUSEST PEAKS
ÜHTLASEL LIKUMISEL
JÄÄMA ETTEPOOLE
JA TAHAPOOLE NEIST
KAHEST PUNKTIST
TÄPSELT VÕRDNE OSA.

Newmarketis toimusid võidujooksud juba pea 400 aastat varem. Ja kroonikas on kirjas, et 1671. a võitis kuningas Charles II oma hobusel ja ise sadulas 3 ¼ miili (6 000 m) distantsil siiani peetava The Newmarket Plate auhinna.

Nagu Inglismaal tavaline, ei saa muuseum riigilt tuge, see on „company limited by guarantee“, midagi mittetulundusühingu taolist, kus osalised ei saa tuludest osa, aga garanteerivad võlgade tasumise. Selline vorm annab õiguse koguda annetusi (charity) eraisikutelt ja firmadelt, neil on isegi selle õiguse kohta paber ja number. Jõukalt ei elata, ruumidega on väga kitsik, mõni väljapanek tundub vana ja kulunud, ikka tõesti muuseumlik. Asutakse British Jockey Club`i suure hoonetekompleksi ühes kõrvaltivas Newmarketi peatänaval. Aga on juba loodud eraldi fond raha kogumiseks, et viia muuseum üle Palace House`i, kuningas Charles II kunagisse suveresidentsi. See kuningas oli galopihooajaks teinud Newmarketi suvepealinnaks, kust kogu Inglismaad valitseti.

Muuseumi kogud on siiski suured, pidevalt ostetakse või saadakse kingitustena uusi maale, hipodroomide vana varustust, kuulsate džokide isiklikke asju. Seda finantseeritakse eraldi annetuste fondist. Inglisele ja võidusõitude fännidele on siin palju elamusi, teistel on eelteadmisi vähevõitu, isegi meie sporthobuste suurtele

Hyperioni pronkskuju Jockey Club peahoone ees. Hyperion (1930-1960) oli napilt 157 cm kõrge täkk, Epsomi derby ja St. Leger'i võitja, Northern Dancer'i isaemaisa, kuus aastat Inglismaa parim täkk järglaste võitudel.

Darley Stud on õhest küjest kõrge müüri taga, väravas on valvur, sisse pääseb ainult varasema kokkuleppe järgi.

Traditsioonilises stillis tallides on boksi tagaseinas hobuse sugupuu.

tegijatele oli see maailm veidi võõras. Mõned ei teadnud näiteks, kes oli Fred Archer, kes end Newmarketis oma majas maha lasi ja kelle püstol on muuseumi üks tuntumaid eksponaate.

DARLEY STUD

See on selline koht, et kui Newmarketis ütled, et käisid Darley's, oled kohe kõrgemast soost. Seda näidatavat ainult klientidele või sellistel erandjuhtudel, nagu meie olime. Ja aasta alguses on lahtiste uste päevad. Tavaline inimene, ka hobusehuviline, sinna ei kipu. Liiga suurt raha vaatamas ei käida.

Kui juba rahast alustasin, siis võtan väikese kataloogi, mis meile välja jagati, ja loen: täkk Dubawi, s 2002. a, turjakõrgus 160 cm, võitude summa 757 340 naela, paaritustasu 75 000 naela, 177 üheaastast sälgu mõtunud keskmise hinnaga 76 000 naela, tipphind 790 000 naela.

Tema eakaaslane Shamardal paaritab 50 000 naela eest. Aga on ka 3 000 naela ja 5 000 naela eest pakutavaid täkke, enamuse hind on 10 000 või 25 000. Inglismaal on Dubawi paaritustasu kõrgeim, USAs olevat see isegi kuni 500 000 dollarit ja kunagi jõuti Northern Danceri paarituse hinnaga ühe miljoni dollarini.

Teatavasti on täisvereliste aretuses lubatud ainult naturaalpaaritus. Selle korraldus on Darley kasvanduses ülitäpne, sest täkkude koormus lühikesel hooajal on suur. Nõutuimad täkid paaritavad kolm korda päevas neljatunniste vahedega, erandjuhtudel isegi neljandat korda hilisõhtul. Mära peab saabuma täpselt määratud kellaajaks, kõigepealt kontrollitakse ta paberid, pestakse, asetatakse selga spetsiaalne paaritusvest, jalad pannakse vastavatesse kammitsatesse. Pärast paaritust läheb mära tagasi auto peale, enne ja pärast desinfitseeritakse

**DARLEY
KASVANDUSES
ON KESKKOND
TÕESTI PARIM
VÕIMALIK,
JA SELLENA
VEIDI
KUNSTLIK.**

KASVATUS JA ARETUS

kõik ruumid, kus ta käis. Paralleelselt töötavad kaks paaritussaal ja saabujatele on kuus eraldi laadimissilda ümber suure ümmarguse saabumisplatsi. Et aeg eelnevalt õigesti kokku lepitud oleks ja mära tiineks jääks, on märaomaniku mure.

Kasvanduse omanik on šeik Mohammed bin Rashid Al Maktoum, Dubai valitseja ja Araabia Ühinenud Emiraatide asepresident. Ta vanim poeg Rashid on tuntud kestvusratsutaja ja kestvusratsutamise arendaja ning üks noorimatest naistest printsess Haya on FEI president. Darley Stud on tegelikult šeigi kasvandusi ühendav organisatsioon, meie külastatud tallid (Dalham Hall Stables) on selle peakorter osakondadega Iirimaa, Prantsusmaal, Jaapanis, Austraalias ja USAs Kentucky's. Sealsamas Newmarketis on šeigi teine firma Godolphin Racing treeningtallidega endistes Stanley House tallides, mis kuulusid varem Derby perekonnale. Seal veedavad šeigi võistlushobused suurema osa aastast, aga talveks viiakse nad Dubaisse – keskkond olgu parim võimalik.

Darley kasvanduses on keskkond tõesti parim võimalik, ja sellisena veidi kunstlik. Võimsad hekid kaitsevad tuulte eest ega lase näha, mida pole vaja. Mõnes kohas on selleks ehitatud kõrged laudseinad, mõne tee ääres on säilinud vana kivimüür. Karjamaakoplite muru hoitakse kogu aeg võimalikult ühesugune, kunagi ei küntha sügavalt läbi, aga uuendatakse pidevalt.

Kahe sajale hobusele on ligi 1 200 ha karjamaid. Ja need peavad olema puhtad – sõnnik, puulehed, oksarisu koristatakse väikeste koristusmasinatega. Hobused tunnevad end neil karjamaadel peremeestena. Ükski ei tulnud meilt midagi nuruma, ükski ei kohkunud bussi ja inimesi nähes, vaadati eemalt rahuliku üleoleva pilguga.

Aga kaugusesse näeb sealt hästi. Maastik on laineline, karjamaade keskel näitas giid silmapiiri poole: „Näete seda üksikut puud seal mäe otsas? Selleni on 15 miili.“ Kui palju neid maid selle puuni on kasvanduse omanduses, ei öeldud, aga ümbruskonna talusid olevat kokku ostetud ja omanikud oma töötajateks tehtud või oma töötajad neisse elama pandud päris palju. Toimub nagu endise kolooniade valitseja koloniseerimine. Seda ei hakanud küsima, kuidas võib üks Araabia šeik nimetada oma kasvandused ümber kahe peamise täisvereliste hobuste esüsa – Darley Arabian'i ja Godolphin Barb'i järgi. Inglismaa on väga vaba maa.

LAMMTARRA

Dubawi on ainult hetkel parim noortäkk Inglismaal, teenib enim raha ja tähelepanu. Darley kasvanduse kuulsaim hobune, üks kuulsaimaid täisverelisi hobuseid viimase paarikümne aasta jooksul on hoopis Lammtarra, 1992. a sündinud täkk, 1995. a Epsomi Derby, King George & Queen Elisabeth karika ja Pariisi Triumfikaare auhinna võitja. See oli ainuke nähtud hobune, kellest mina ja meie seltskonna enamus varem kuulnud oli, tema isa Nijinsky't teab igaüks, kes teab midagi täisverelistest hobustest. Ka ta ema Snow Bride (i Blushing Groom) oli kuulsus – „märade derbiks“ peetava Oakes'i võitja. Derbivõitjate hulgas pole

Sugutakkude sumuaial, kuhu boksidest vaade avaneb, on igaühe hauakivi kirjas tema teened.

Personaalpensionär Lammtarra.

niititleeritud vanematega võitjaid varem olnudki. Pealegi on ta inbriidne Northern Dancerile II-IV.

Peale põlvnemise on Lammtarra tähelepanuväärne kui võitmatuks jäänud hobune, kuid ta jooksis vaid neli korda: kaheaastasena võitis Washington Singer Stakes jooksu, kolmeaastasena ülal nimetatud kolm jooksu, kõik maailma parimate hobuste konkurents. Ta püstitas ka Epsomi Derby rekordi jaga 2.32,21, mis ületati alles 15 aastat hiljem.

Aga meie nägime läbikukkunud tätku, kes veetis mõnusat pensionipõlve. „Tema on siin kasvanduses kõige kergem elu“, ütles giid kerge kadedusvarjundiga hääles. Lammtarra müüdi nimelt oma kuulsuse tipul 31 miljoni dollari eest Jaapanisse, ja seal ta täkuna lootusi ei õigustanud. Ühtegi suurte auhindade võitjat ta ei andnud. Tema täkkjärglaste väärtus oli väike, ainult märasid osteti meelsasti erakordse sugupuutõttu. Lõpuks ostis šeik Mohammad hobuse tagasi, et ta võiks kodutallis surma oodata. H

MAAILMA SPORT- HOBUSTE KASVATAJAD

Inglistmaal

II osa

TEKST: **RAIGO KOLLOM**

WOODLANDER FAROUCHE
Inglistmaal ollakse hobumajanduses väga spetsialiseerunud. Kui meile taheti näidata Inglistmaa koolisõidu tulevikku, tuli sõita ligi poolteist tundi Moulton Colledge'i ratsakeskusesse. Seal tervitati meid sõnadega: „Nüüd olete jõudnud täisvereliste riigist koolisõidu riiki!“

Newmarketis ei ole vist ühtegi muud hobust peale täisvereliste, Moultonis takistussõitu veidi harjutatakse, aga tõsisem töö käib koolisõidus.

Sellest koolisõiduriigist jäi meelde vaid kuueaastane mära Woodland Farouche. Mitte sellepärast, et poleks võinud imetleda ilusat maneeži, kus laius oli nii suur, et mahutas kaks 20 m koolisõiduväljakut kõrvuti, või väga hea liikumisega sugutäkke eesotsas Woodlander Wava-voomiga, kes oli oma kuulsa tallikaaslase järel Inglistmaa noorhobuste koolisõidu MV teine.

Kui Woodlander Farouche koos Woodlander Wava-voomiga maneeži ilmus, oli vist kõigil sama tunne nagu

Michael Eilberg ja Woodlander Farouche

WOODLANDER FAROUCHE, raudjas, s. 01.01.2006 / briti hannover

I. FÜRST HEINRICH DE 341411680498 must s. 1998 WESTF	FLORESTAN I 43 51262 86 kõrb s. 1986	FIDELIO 310120178 RAUTE H 430531179
	DAWINA	DONNERHALL 330887081 WIBKE
E. WOODLANDER DORNRÖSCHEN s. 2002 HANN	DIMAGGIO s. 1995	DON PRIMERO 33 08807 85 WINNIPEG
	CLAIRE s. 1995	CAPRIMOND 09 03040 85 DWEENA

ajakirja St. George toimetajal, kes juba 2011. a kirjutas: „Kas oleme üldse kunagi näinud nii head hobust?“ Eriti elegantne, pikajalgne, fantastiliselt suurte sammudega, särava heleraudja värvusega mära ei oleks ehk veel nii vustavalt mõjunud, kui ta poleks spontaanse aplausi peale teinud vägevast õhuhüpet, ja siis läks lahti selline traav ja veel võimsam galopp, et esinemise lõpuni hoiti hinge kinni, aga lõpukiiduavaldusi tagasi ei hoitud ja hobune ennast ka väga tagasi ei hoidnud, kippus õhku tõusma. Tema kõrval tundus atleetlik, heas tasakaalus, veidi madalajalgne täkk Wavavoom tavalise kohaliku taseme hobusena. Juba seegi oli mõjuv, et Farouche on 178 cm kõrge, Wavavoom 165 cm.

Võistluste kommentaarides on Farouche'i kohta korduvalt öeldud, et selline hobune lihtsalt ei saa mitte võita. Vaimustus on ehk suurem ja põhjendatumgi kui Totilase puhul, sest Farouche on normaalse hobuse ideaal, selline, kes võiks ka hüpata või võidu kihutada. Totilase-taoliste hobuste ja nende koolisõidu kohta on Hollandis tabavalt öeldud: „Moodsal koolisõiduhobusel peab olema viis allüüri – samm, traav, galopp, passaž ja piaffee.“ Farouche on kõigekeks võimeline ilma spetsiaalsete tsirkusekäikudeta. Ja ülekaalukalt.

Tema võistlused ongi sellised olnud: võitis ülekaalukalt noorhobuste MMi 2011. a viieaastaste ja 2012. a kuueaastaste hobuste klassis, tegi 2012. a MM-i võites kõigi aegade rekordi – keskmine hinne 9,88 (2. koht saadi hindega 9,1, 3. hindega 8,78, 10. hindega 7,7), kusjuures samm ja üldmulje said hinde 10, galopp 9,9, traav 9,8, alluvus 9,7, ja muidugi ei saanud ükski konkurent ühegi näitajaga Woodland Farouche'ile lähedalegi. Aga kui me lahkusime Moulton Colledge'i maneežist, ütles üks sakslane teisele: „Kust leida ratsastaja, kes sellisel seljas püsiks?“

Nimigi on tabav – Farouche tähendab prantsuse keeles „pöörane, taltsutamatu“. Aga see taltsutamatus oli tegelikult aus temperamendi väljendus, hobune oli vägagi heatahtlik, ei püüdnud sugugi ratsanikust vabaneda ega ratsmele vastu panna, lihtsalt energia purskus temast nii suurte galopisammudega, et need muutusid hüpeteks, ja hetk hiljem võis ta

vaba kaelaga ringi vaadates jalutada. Ta olevat ärkvel väga energiline, tallis närvit puruks kõik, mis kätte saab, eriti valjad ja ratsmed. Aga uni olevat täielik „koomauni“, nii põhjalikult hobune tavaliselt välja ei lülitu.

Kui Farouche ja Wavavoom esinesid, näidati paralleelselt kordel ka nende ühist varssa Woodlander Wild Girl. See pooleteiseaastane väga emale sarnane sälg nägi välja nagu oleks vähemalt aasta vanem ja temast oodatakse järgmist noorhobuste tšempionaatide võitjat. Ka Farouche'i emaisa Dimaggio oli viieaastaste maailmameister. Farouche'il endal olevat juba kaks varssa, mõlemad saadud embrüosiirdamise teel. Ja muidugi puudub tal igasugune emainstinkt, ta lihtsalt ei salli sugugi neid nooremaid enda kõrval.

TÄISVERELISTE HOBUSTE VALIMINE JA MOODSA TÄISVERELISE HOBUSE TUGEVUSED JA NÕRKUSED SPORTHOBUSTE ARETUSE SEISUKOHAST

Pealkiri oli veel palju pikem ja keerulisem, ma veidi lihtsustasin. Ettekanne ise oli päris selge ja mitte liiga pikk. Esineja rõhutas korduvalt, et räägib isiklikust arvamusest ja kogemusest. Kogemused on John Millsil, kes töötab firmas Rabbah Bloodstock (veel üks šeik Mohammed al Rashidi loodud firma, kus on osanikud 26 tema araablasest sõpra) väga erilised. Tema ülesanne on osta ja müüa, 2012. a Newmarketi oksjonil ta ostis näiteks oma klientidele 107 hobust. Hinnad olid sellised, et isegi 100 000 euroga võib saada päris hea hobuse, nagu ta ütles, aga 250 000 eurot oleks tema arvates täisverelise hobuse normaalne hind, kui ta ka hüppab hästi. Jutt on muidugi ainult sporti sobivatest hobustest, mitte neist, kes suudavad võita klassikalisi võidujookse ja maksavad miljoneid.

Hobuse valimisest rääkides rõhutas Mills neidsamu kriteeriume, mis kehtivad sporthobustelegi – hobune peab kõigepealt olema terve, tasakaalus, atleetlik. Otsustamisel seadis ta esikohale esimese mulje. Väga kriitiline hindaja pole teema meelet õigel teel, vigu oskab leida igatüki, aga hea hobuse peab lihtsalt kohe ära tundma.

NORTHERN DANCER XX, kõrb, s. 01.01.1961

I. NEARCTIC XX mustjaskõrb s. 1954 TB	NEARCO XX kõrb s. 1935	PHAROS XX NOGARA XX
	LADY ANGELA XX raudjas s. 1944	HYPERION XX SISTER SARAH XX
E. NATALMA XX kõrb s. 1957 TB	NATIVE DANCER XX hall s. 1950	POLYNESIAN XX GEISHA XX
	ALMAHMOUD raudjas s. 1947	MAHMOUD XX ARBITRATOR XX

Tervise osas võib teha järeleandmisi olenevalt kasutusest. Näiteks hingamisraskustega (kõrivilistamine) hobune võib olla hea sprinter, aga staieriks ei kõlba. Eetsirandmesus on rohkem iluviga.

Täisvereliste aretus võiks olla ja on ka olnud eeskujuks sporthobustele paljudel põhjustel. Kõigepealt on sealt võetud suunatud aretuse põhimõte. Peame teadma, mida täpselt tahame. Ei tohiks seada eesmärgiks kasvatada keskmist hobust. Ta pidas vaeleks tasandada äärmuslikke võimeid, näiteks paaritada sprintereid ja staiereid omavahel. Sprinter sprinteriga, staier staieriga – oli tema põhimõte.

Aretus ei anna midagi, kui pole õiget kasvatust. „Elu algus peab olema nii hea, kui võimalik,“ on juhtmõte. Tipp hobuseks ei saa see, keda harjutatakse varakult tagasihoidliku eluga. Täisvereliste kasvatamisel loeb palju kliima, karjamaade pinnas ja koostis, sööda kvaliteet. Eriline tähelepanu on vajalik jalgade korrigeerimisel. Kapjade korrigeerimine peab algama teisel elunädalal ja toimuma iga kahe nädala tagant! Tihti tuleb varssu ja sälge lasta siledale kõvale pinnasele, et väikseimgi kapjade viga kohe avastada.

Mida täisvereliste aretusest üle võtta ei tasuks, sellest oli ettekandes juttu kõige pikemalt. Kitsas eesmärk võita mõni suur võidujooks muudab aretuse ja kasvatuse äärmiselt ühekülgseks. Kasutatakse ainult parimaid tükke, seetõttu on

90-95% kõigist tänapäeva täisverelistest Northern Danceri vere kandjad. Tõu esialgne genofond on aga väga lai, oht on seda liigselt kitsendada. Selle tingib peale Northern Danceri järglaste paremus väga palju lihtsalt mood. Moetakud on kahjulik nähtus. Aretuslikult kitsendab valikut liigne tähelepanu varavalmivusele.

Liiga palju kasutatakse ka kunstlikku vigade ja puuduste korrigeerimist. Seda ei tehta mitte ainult kapjadega, väga palju on hobuste veres medikamente ja seda väga täpselt ei reguleerita. Rahvusvahelist kokkulepet medikamentide kasutamise kohta täisvereliste võidusõitudel ei ole. Blüüterid (hemofiiliat ehk veritsustõbe põdevad hobused – toim) enam ninast verd ei purska, selle hoiab ära teatud diureetikum, häälepaelte krambist tingitud hingamisvead kõrvaldatakse jooksu ajaks kah ravimitega, ning liigeseid hoitakse korras kortisoonipreparaatidega.

Ja ikkagi tulevad peamised sporthobuste võimed täisverelistelt. Praegu, kui seda verd on sporthobustes kaugemates põlvkondades palju, tuleks kasutada täisverelisi, kes on terved ka pärast galopikarjääri, on vastupidavad staierid, õige tasakaaluga, suurte vigadeta kehahituses või iseloomus. Sporthobuste jaoks ei pea täkk olema väga kiire ega suurte võitudega galopirajal. **H**

2013

WBFSH

aastakoosolek Varssavis

TEKST JA FOTOD: **RAIGO KOLLUM**

Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsioon nimetab oma aastakoosolekuid ka peassambleedeks ja need küllaltki esinduslikud ja tiheda päevakavaga kokkutulekud toimuvad igal aastal eri riigis õige samase päevakavaga: esimesel päeval seminarid aktuaalsetel teadustemadel, teisel tutvumine kohaliku hobusekasvatusega, kolmandal koosolek aruannete ja tegevuskavade arutamiseks.

Tänavu kohtuti Varssavis 7.-9. oktoobrini ja teine päev veedeti Janow Podlaski kasvanduses. ESHKS on osa võtnud kõigist peassambleedest alates 2005. aastast. Mis seal toimunud on, olen alati ka Oma Hobu jaoks kirja pannud ja panen seekordki.

ESIMESED KOHTUMISED

Kui ma saabumispäeva varasel õhtupoolikul hotelli restorani läksin, oli see täiesti tühi. Ainult baarileti ääres jõid kaks meest õlut. Üks neist tuli minu juurde ja ütles: „Ma olen teid kuskil näinud?“ Mina küsisin: „Kas te olete kuidagi hobusekasvatusega seotud?“ Tema vastas: „Mul on 400 hobust!“ Kohe sai ka selgeks, et me olime kohtunud mõni aasta tagasi talvel Niitväljal, kui rühm hollandlasi eesotsas Henk Nijhofiga käis Eestis Spartacuse järglasi vaatamas. „Mina olengi Spartacuse omanik,“ teatas hr Oetelaar. Nii oli uue tuttava nimi. Eestist ta palju muud ei mäletanud, kui seda, kuidas ta külmetas. Ühes hotellis olevat olnud nii külm, et ta pidi riietes magama.

Aga Spartacuse varssadega oli ta rahul. Edasi

Hr Oetelaar.

rääkisime muidugi Spartacusest, sealt jõudsimme Hanno Ellermanni juurde, kes Spartacuse sporti tõi. Oetelaar rääkis veel, et temale kuuluvad ka sellised täkud nagu Verdi, Eldorado van Zeschoek jt. Ellermanni kiitmiselt

jõudsime järelduseni, miks ei võiks ta minna järgmistele olümpiamängudele – Oetelaar lubas ta ettevalmistuse tagada ja hobuseks saab seesama Eldorado. Aga esindama läheb Eestit. Lõpuks näitas ta oma laste pilte ja ütles lahkumisel: „Ma olen väga õnnelik inimene!“ Hea on kohtuda inimesega, kes saab aru, et on õnnelik, ja julgeb seda tunnistada.

Järgmisel hommikul sama laua taga kohvi juues nägin järsku enda kõrval seisvat naerunäol professor Ingvar Fredricsoni. See minuvanune rootslane oli meie seltsi WBFSH liikmeks astumise algataja ja soovitaja, temaga tegime ligi kümme aastat tagasi suure ringi ka Läti ja Leedu kasvandustes. Kolm aastat tagasi anti talle WBFSH auliikme staatus, oli ta ju selle föderatsiooni idee üks algatajaid, omaaegne Rootsi sporthobuste aretuse juht, Flyinge kasvanduse direktor. Seejärel polnud me kohtunud.

Tõusin ja ütlesin: „Suur Fredricson on tagasi!“ Ta istus rõõmsalt minu vastu ning rääkis pikalt ja elavalt, et oli kolm aastat tõsiselt haige, nüüd on kõik korras, ta on tõesti tagasi. Ta olevat jõudnud vahepeal peaaegu lõpule suure tööga – Flyinge kasvanduse 600-leheküljelise ajalooga. Ta kirjeldas oma teose sisu, seda, kui raske on saada kvaliteetseid koopiaid vanadest gravüüridest ja maalidest, kui suurt raha iga sellise kasutamise eest küsitakse ja kuidas on vaja leida sponsor, et selline luksusväljaanne, nagu ta kavatseb, ilmuks. Kulud võivad ulatuda 1 miljoni rootsi kroonini (üle 100 000 euro). Küsis veel, kas ma tahaksin

Ingvar Fredricson (paremal).

PAARIDE VALIK VÕIB ANDA PAREMA TULEMUSE, KUI KASVÕI MAAILMA PARIMA HOBUSE KLOONIMINE

avaldada oma lugusid ratsaväe ajaloost ka Rootsis. Kui need oleksid rootsi keeles, leiaks ta neile ruumi Rootsi ratsaspordi ajakirjas.

GENOOMILINE ARETUS

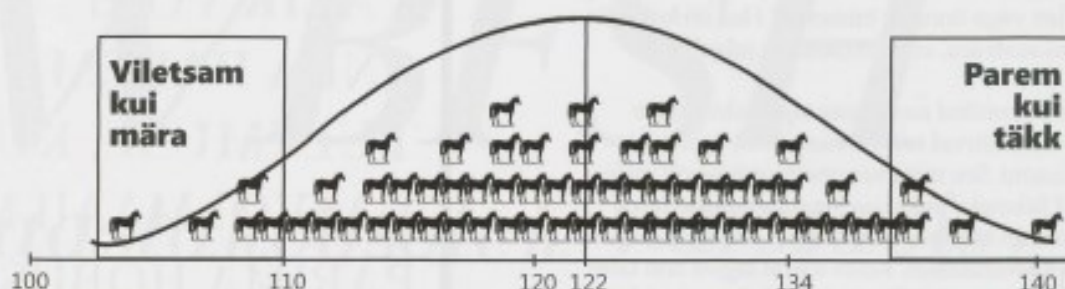
Peale planeeritud esinejate oli agaraim sõnavõtja hommi-kusel seminaril, kuhu kohe läksime, muidugi professor Fredricson. Ja ta ütles vist paljude arvamuse välja, kui teatas pärast Kopenhaageni ülikooli noore professori, dr Thomas Marki ettekannet: „See oli võib-olla parim loeng, mida ma oma elus olen kuulanud!“

Tõesti, dr Mark oskas kogu teooriat pikalt seletamata arusaadavaks teha oma peamised ideed. Efektselt tõestas ta, kuidas paaride valik võib anda parema tulemuse, kui kasvõi maailma parima hobuse kloonimine – kloon on koopia sellisest parimast hobusest, aga mingeid võimekusi tagavate geenide kombineerimine võib anda näiteks maailma parimast täkust parema hobuse.

Ta esitas selleks lihtsa näite, kus määra aretusväärtus on 110, täku aretusväärtus 134 ja keskmiselt peaks neil vastavalt statistilisele normaalkõverale olema kõige rohkem järglasi aretusväärtusega 122, sellest alla ja üle jaotuvad aretusväärtused võrdselt, aga võrdselt võimalik väga väike arv on ka järglasi aretusväärtusega alla 110 ja üle 134.

Milline hobune aga millise omaduse poolest suurema aretusväärtusega on, seda võib õige varsti kindlaks teha ainult hobuse genoomi uurides. Juba praegu olevat võimalik määrata hobuse genotüüpi 70 000 markeri järgi (tavalisel identifitseerimisel ja vanema selgitamisel kasutatakse isegi alla 20 markeri). Ja see maksab ainult 130 eurot. Ka selles, milline löik genoomis milliseid omadusi määrab, on juba palju avastatud.

Järglaste jaotus

Thomas Marki joonis.

Praktilised järeldused aretuse jaoks on, et vähemalt sama usaldusväärsusega, nagu praegu arvutatakse näiteks varsa aretusväärtuse indekseid tema vanemate ja lähisugulaste ülevaastuste ja võistluste tulemuste järgi, on seda võimalik teha võrreldes varsa genoomi näiteks tema kuulsa vanema või mõne teise aretuseesmärgile lähima hobuse genoomiga. Sellise „genoomilise aretuse“ jaoks oleks lihtne kasutada seni kõrvaliseks jäävaid andmeid eelkõige praegu vähe testitavate hobuste kohta (märad, väga noored sugutäkkud) ja raskesti testitavate omaduste kohta (osteokondroosi oht, sigivus). Väheneks vajadus kuluka ja aeganõudva jõudluskontrolli järele, erinevate tõuraamatute hobuste võimete võrdlemine muutuks palju lihtsamaks, lihtsamaks muutuks ka inbriidingu vähendamine.

Kõneleja lootis, et peagi on suurem osa kõigi tõuraamatute hobuseid genotüüpiseeritud küllalt suure arvu markerite järgi ja osatakse hobuse spordis olulisi omadusi ennustada juba varsa genotüüpi uurides. Ühisest andmebaasist võiks igaüks näha iga hobuse aretusväärtuse andmeid – selline peaks olema eesmärk.

Muidugi ei võtnud hobusekasvatajad seda kõike puhta kullana. Dr Mark tegi väga suuri üldistusi ja lihtsustusi. Tema peamiseks tööks on seni olnud Interbull süsteemi arendamine rahvusvahelise geneetilise võrreldavuse parandamiseks, aga hobust aretatakse keerulisema võimete kompleksi alusel kui veisekasvatases piimatoodangu kvantiteet ja kvaliteet.

Kahtlemata on genoomiline aretus revolutsioon (nagu dr Mark ütles) iga üksiku tunnuse aretusväärtuse hindamisel. Kuidas neist tunnustest kujuneb tervik, kelles on materjali olümpiavõitjaks, seda terviku genotüüp veel ei ütle. Aga mõtlema see loeng pani – milline on jõudluskontrolli tulevik?

JÕUDLUSKONTROLI JA TERVISE ANDMETE KASUTAMISEST ROOTSI ARETUSES

Väga praktilise suunaga oli Rootsi teadlaste grupi uuring, mille kokkuvõtte esitas Rootsi Põllumajandusteaduste Ülikooli doktorant Lina Jönsson. Uuriti mitmesuguseid seoseid hobuste sportliku pikaaalisuse (tervise) ja muude omaduste vahel. Materjal uurimuseks saadi 4-5-aastaste hobuste maastikukatsete testidest 8238 hobuse kohta 20 aasta kestel ja nende hobuste võistlustulemustest samal ajavahemikul, nende hobuste tervise andmetest, ortopeedilistest andmetest, eksterjöõri hinnetest, vabahüpete hinnetest. Huvitavamad järeldused olid:

- 4-aastastest hobustest olid täiesti terved ainult 14%, jalgade kompimisel leitud vigadega (lümfiivalumid, põletikud ja muidu ebapuhtad jalad) oli 74% hobustest, kapjade kuju ja sarvkihi vigadega 42 %, painutustestidele reageerisid 21%;
- peaaegu igal hobusel on midagi viga, andmed selle kohta tuleks salvestada andmebaasides;
- hobuse tervisel ja mõttudel on statistiliselt selge omavaheline sõltuvus: kõige kauem peavad spordis vastu hobused turjakõrgusega 166 cm ja kämbla ümbermõõduga 22 cm, nii mõõtude vähenedes kui suurenedes karjääri kestus väheneb;
- uuriti ka koolisõidutalendi (allüüride hinded) sõltuvust turjakõrgusest ja kämbla ümbermõõdust, parimaks koolisõiduhobuse kasvuks arvutati 170 cm ja kämbla ümbermõõduks 22,5 cm, aga vahemikus 165-175 cm ja 21,5 cm-23,5 cm on erinevused väikesed;
- suurema kämblaümbermõõduga hobustel esineb rohkem randmelliigesest nihkunud kämmalt, koondvarbsust ja kerimist, väiksema kämblaümbermõõduga hobustel väikesi liigeseid, pehmet sõrgatsit, harkvarbsust, kitsast käiku ja sõudmist;

Pianissima oo, kahekordne araabia hobuste maailmameister eriti oma ilusa peakujuga.

Sileesia tõu sugutäkk Lokan oma sõitja Bartlomej Kwiatekiga.

tšempion olnud 10aastane mära Pianissima oo (Poolas on täisverelise araablase tähis oo, mitte xx) erilist muljet. Liikumine täiesti seljata, jalgade näilikku tööd rohkem kui produktiivset liikumist, kehagi väikese ilusa pea ja kaela kohta tünjas ja selg nõgusapoolne.

Üllatasid hoopis sileesia hobused. Nähtud rakendid olid omataolistest, see tähendab rasketest soojaverelistest hobustest, kindlasti maailma parimaid. Nende hulgas esines ka 2010. a MM-i hõbe, sugutäkk Lokan oma sõitja Bartlomej Kwiatekiga. Väliselt on nad nagu läti hobuste parim valik, ja neil ongi väga lähedane põlvnemine, esivanemad on mõlemal peamiselt oldenburgi tõust. Sileesia hobune on väikesearvuline säilitatav tõug, kus eesmärk ei ole tõu arvukust tõsta, vaid säilitada range valikuga oma tüüp ja genofond.

Muljet avaldas eriti hollandlastele ja belglastele, kui palju on seal n-õ Euroopa piiril avarust. Selles kasvanduses ei ole mitte tallide vahel mõned puud ja veidi rohelist, vaid tohutust vanas pargis on valged tallid laiali pillatud, nii et ühe juurest teist alati näha ei olegi. Ja suured kõva

rohukamaraga karjamaad ulatuvad otse tallide juurest nii kaugele, et kaugemaid hobuseid vaevalt näha on.

PEAASSAMBLEE

Koosolekul midagi erilist ei toimunud. Kõik oli juba tõuraamatute tuleviku ümarlaulul räägitud. Nenditi veelkord, et ka hobusekasvatus muutub multikultuursemaks, aga kellele see hea või halb on, jäi edasiseks mõtlemiseks. Uueks liikmeks võeti Slovaki soojavereliste hobuste tõuraamat. Seal saadakse aastas 150-200 varssa, märasid on arvel 800, tunnustatud täkke 15.

Furioso hobuste tõuraamatule (samuti Slovakiast) pakuti assotsieerunud liikme staatust, sest täisliikmeks oli nende varssade arv liiga väike – 20-30 varssa aastas. Nüüd on siis WBFSH liikmeskond 70 täisliiget ja neli assotsieerunud liiget.

Korraks käis sõnavõttudest läbi ka maailma noorhobuste tšempionaatide teema, kuid seda päevakorras polnud ja arutelu ei toimunud. Varsti pärast peaassambleed aga said kõik liikmed nelja tõuraamatu kirja WBFSH presidendile Jan Pedersenile ja koostöö komitee tegevjuhile Klaus Miesnerile (koostöö komitee ülesanne on arendada koostööd FEIga ja maailma noorhobuste tšempionaatide korraldajatega).

Selles kirjas avaldavad Austria Hobusekasvatajate Assotsiatsioon, Norra Soojavereliste Hobuste Selts, Rootsi Soojavereliste Assotsiatsioon ja Soome Hobusekasvatajate Assotsiatsioon muret, et kuigi maailma noorhobuste tšempionaatide idee on algselt olnud, et see oleks võistlus tõuraamatute vahel, on sellest kujunenud rohkem ratsasportlaste kui hobuste võimete proov.

Põhimõtteliselt on need võistlused muutunud tipp-sportlaste tulevikuhoobuste katsetamiseks. Toimunud on see peamiselt nii, et riikide ratsasportlillidud on saatnud oma kvoodi piirides võistlema lihtsalt riigis asuvad paremad noorhobused. See on erandina lubatud, kuid on muutunud reegliks. Peale selle on antud „rohelist kaarte“ erandkorras, kuigi juhend lubab vaid oma tõuraamatu välismaal trenniva hobuse jaoks „rohelist kaarti“ taotleda. Taotletakse aga võõra tõuraamatu hobusele, kes asub taotlevas riigis. Kirja autorid nõuavad tõuraamatute vahelise võistluse taastamist, niipalju kui see on võimalik.

Huvitav, kuidas jätkub selle teema arutelu, ja kuidas muutuvad maailma noorhobuste tšempionaadid, kui diskussiooni algatajatele õigus jääb. Praegune takistussõidu radade raskus on selline, et kõiki kvoodiga eraldatud kohti ei suuda väga paljud riigid vastavate võimetega hobustega täita, meie nende hulgas. Taseme langetamine aga ei stimuleeri enam sellist osavõttu, et näiteks Brasiiliast tuuakse hobune mõneks nädalaks Euroopasse ainult selleks võistluseks. **H**

WBFSH

aastakoosolek Varssavis, II osa

TEKST JA FOTOD: **RAIGO KOLLOM**

P OOLA HOBUSEUHKUS

Poola ratsaspordil ja hobusekasvatusel on üks eriline probleem. See on nende kunagine võimsus ja kuulsus, mida taastada pole enam võimalik. Midagi kurba oli selles, kuidas

ülivõrdeid täis ettekannetes kiideti Poola hobusekasvatuse praegust seisut, samas kui kõik peaksid mäletama, kuidas enne II maailmasõda olid nende hobusekasvatus ja ratsasport maailma tipus peaaegu võrdselt Saksamaaga.

Dr Jacek Lojek märkis oma ettekandes „Hobusekasvatuse struktuuri muutused Poolas (riiklik ja eraomand)“ ära mõned mineviku kõrghetked. Berliini OM-il 1936. a olid Saksamaa ja Poola ainukesed riigid, kes võistlesid omakasvatatud hobustel. Kolmevõistluses toodi sealt ära võistkondlikud hõbemedalid Saksamaa järel. Võistkondlikult oli Poola olnud OM medalitel juba 1928. a kolmevõistluse võistkonna pronksiga ja takistussõidu võistkonna hõbedaga, individuaalselt oli Adam Krolikiewicz 1924. a OM pronksmedalimees takistussõidus. Pärast sõda tuli Marian Babirecki hobusel Volt 1965. a Euroopa meistriks kolmevõistluses.

Seda viimast võitu nägin minagi, sest võistlused toimusid Moskva lähistel, kus iga künigas juba seal sageli peetud N Liidu meistrivõistlustelt tuttav oli. Suur mees suurel hallil hobusel oli klassikalises stiilis kontrast väikestele inglise naistele, kes džokiistakus üle takistuste kihutasid.

Poolakate autoriteeti sõjaeelises ratsaspordis tõendab seegi, kuidas Harald Momm oma raamatus „Saksa ratsanikega kahes maailmajaos“ räägib suure lugupidamisega Poola ohvitseride ratsutamiskultuurist. Ja seda 1942. a, kolm aastat pärast Poola riigi hävitamist tema enda osavõtul.

TAASTUMINE

Vihasemad kui tavalised poolakad on hobuseinimesed kommunistliku režiimi peale. Eriline vaenlane on Wladyslaw Gomulka, Poola Ühendatud Tööpartei peasekretär aastatel 1956-1970, kes olevat kuulutanud, et „hobused söövad Poola ära“ ja „hobusekasvandused on parasitide kogudused“. Tema selge nõudmine aretusele olnud, et ainult selliseid poolverelisi tohib kasvatada, kes sobivad ka tööhobusteks.

Tuleb tuttav ette. See universaalhobuse ideoloogia kestis Gomulkast kauem ja lõppes alles turumajanduse ja erastamise võidukäiguga 1989.-1990. a. Just sellepärast, et palju tööd tehti ära hobustega, ei vähenenud nende arv nii kiiresti kui mujal sotsialismimaades.

Poola hobumajanduse struktuur on omapärane. Sotsialismiajast on neil alles veel väga palju. Riiklike hobusekasvanduste arv on suurim Euroopas. Neid on 18, kõigile olulisematele tüügudele, ja nad tegelevad „ühed loova, teised säilitava“ (just selline on sealne sõnastus) aretusega.

Tõud, keda niimoodi riigi poolt toetatakse on inglise täisverelise, araabia täisverelise, malopolska, wielkopolska, poola sporthobuse, sileesia, poola külmaverelise, hutsuuli ja koniku tõug. Kaitsealuseid ohustatud tõuge nimetatakse samuti „madalama tootlikkusega tõugudeks“ ja need saavad lisaks ka tavalisi Euroopa otsetoetusi.

Riiklikud kasvandused kuuluvad Põllumajanduslike Varade Agentuuri süsteemi, mis meenutab natuke meie Riigi Kinnisavara Aktsiaseltsi. Maa, hooned ja muud varad kuuluvad riigile, aga antakse tasuta kasutada ja võimaldatakse laene ja toetusi põhjendatud juhtudel, kuid üldiselt peab iga hobusekasvandus majandamisega toime tulema, toetades seejuures eravalduses hobusekasvatajaid täkkude kasutamise ja kunstseemenduste madalate hindade kaudu.

Toimub mingi aeglustatud erastamine. Mitteametlikult öeldi, et igal aastal likvideeritakse üks riiklik kasvandus. Erakasvanduste arv ja hobuste arv neis kasvab ja nende hobused on arvukusega, sportlike tulemustega ja müügihindadega juba ammu riiklikest kasvandustest üle. Erakasvatajate arv ületab 40 000, see tähendab, et enamus on õige väikesed, kui hobuste koguarv on napilt üle 300 000. „Riiklike hobuste“ arv on hobuste koguarvust alla 1%. Aretust püütakse moderniseerida. Wielkopolski hobuse aretuses loobuti 1990. a universaalse hobuse ideest ja jõudlustestid on kohustuslikud ka märadele. Enamuses tõugudest võivad täkkude reeglina tunnustuse aretuseks saada vaid pärast pikemaajalist testimist treeningkeskuses. On isegi 11 kuu testid ja 8 kuu testid. 2012. a tuli välja määrus DNA-testide kohustuslikkusest kõigile tõuraamatute hobustele.

Hobuste arv on Poolas langenud 4,5 miljonilt 1938. a 302 000-ni 2012.a. See 15kordne vähenemine ei olegi nii suur, Eestis on see olnud üle 20kordne. Traagikat selles ei nähta. Üks esineja märkis, et tegelikult on soojavereliste hobuste arv hoopis kasvanud, langus tuleb külmavereliste arvelt.

KÕIK ON OMA

Nagu suurele riigile kohane, ei lepita teiste vigadest või saavutustest õppimisega, vaid tehakse palju ise, olgu või vahel kehvemini. Ametnike ja nõuandjate arv näib suur olevat, nagu ka töötajate arv riiklikes hobusekasvandustes. Au sees püsivad vanad ja pikkade ametinimetustega teenelised tegelased.

Seminaril oli poolakatel neli ettekannet, mõned ehk sisult mitte kehvemad Lääne ülikoolidest kutsutud teadlaste omadest, aga stiili polnud neis ollagi. Räägiti pikalt, kalduti teemast kõrvale, esitati tarbetuid üksikasju. Ükski esinejaist ei rääkinud inglise keelt, mõnele neist tuli isegi küsimused tõlkida. Tõlkimine tegi need veel pikemaks ja mõnda esinejat näis kuulavat vaid mõni üksik inimene. Siiski jäi vähemalt ühest, dr Dorota Lewczuki kinemaatika alasest tööst meelde paar järeldust, iseenesest küll mitte uued, aga põhjalikult tõestatud. Nimelt on ta uurinud seda, et hobuse esijalgade liikumine hüppel ei ole peaaegu

üldse treenitav, on vägagi sünnipärane. Kui päriks see on, pole veel selge. Tuleb ikka meelde Niitvälja trakeeni Pontiac, kes ka oma parima vormi ajal rasketes parkuurides jättis esijalad ikka parajalt rippu ja hüppas vaid kõrgemalt.

Teine väärt tähelepanek oli selles töös, et hobuse hüppe arenedes lähenevad tagajalgade jäljed äratõukel teineteisele ja õige hüpe on selline, kus need on täpselt kõrvuti. Seda peaksime jälgima vabahüpete hindamisel. Kui üks jalg on äratõukel palju teisest eespool, on see ju õieti lihtsalt väga suur galopisamm, mitte hüpe kui eriline liikumisviis.

POOLA RAHVUSLIK UHKUS

Seesama kunagise suuruse ja hiilguse probleem on poolakatel ka poliitilise ja igapäevase elu taustaks. Poolakad ei unusta midagi. Seda on näha selles, kuidas vana Varssavi on pärast täielikku purustamist endisena üles ehitatud, kuidas kõikjal on taastatud vanad monumentid ja püstitatud uusi. Paavst Johannes Paulus II ja kommunistliku julgeolekupolitsei poolt tapetud preestri Jerzy Popieluszko mälestust ei ole võimalik unustada, neid kohtad igas korralikus linnas ja Varssavis on nende monumente ja mälestustahvleid päris palju.

Tuli meelde, kuidas selle ülalnimetatud 1965. a EM-i suures külaliste telgis hakkas üks vana purjus poolakas pärast Babirecki võitu järsku, silmad pisarais, pidama segasevõitu kõnet sellest, et kõik te olete kedagi kummardanud, aga poolakad ei kummarda kunagi kellegi ees.

Kui hiljuti märkas, et Jaama tänaval meie valitsuse majast linnulennul vähem kui saja meetri kaugusel on Boris Jeltsini mälestustahvel lõpuks paika pandud, tuli meelde Ronald Reagan igavesti kõnet pidamas ühe Varssavi peatänaval ääres. Kumb on meid Venemaast rohkem vabastanud ja kaugeemale viinud, kumba peaksime rohkem meeles pidama?

Omapäraseks ohkuseks on Poolas kujunenud juutide kannatuste mälestamine. Varssavi geto müüri jäänu-seid ja isegi selle piirjoont keset jalgteed eksponeeritakse sageli ja meelde jäävalt. Peamiselt juutidelt üle maailma annetatud rahaga on valmimas

Mälestusmärk viimastele juudi geto võitlejatele.

Janow Podlaski uus maneež.

rohutu Holocausti muuseum maksumusega 70 miljonit eurot (meie vanas rahas 1 miljard krooni). On väga meeldejäävaid monumente, eriti geto ülestõusu võitlejatele. Nendest võitlejatest räägitakse ja kirjutatakse, rõhutades, et neil ei olnud mingit lootust, aga nad tahtsid surra väärikalt. Meid viidi vaatama kohta, kus Saksamaa kantsler Willie Brandt põlvitas nende monumendi ette.

Kõrvalisel põiktänaval sattusin maa seest kerkivale torule, millest ronisid välja käed, ainult käed. Kõrval oli marmortahvel mitmes keeles, et siit ronisid kanalisatsioonist välja viimased 40 juudi võitlejat, ja juures nimed, kes neist hukkusid kohe, kes hiljem Varssavi suures ülestõususes, kes edasi sõidides rindel. Siiski jäi kümme neist ellu.

Ja samas pole saladus, et ka poolakad polnud vabad juudivihast, isegi pärast sõda mitte. Kui enne sõda oli Poola üks Euroopa n-õ multikultuursemaid riike, kus muid rahvusi oli 30%, siis praegu on seal eriti puhas rahvusriik - 98% elanikke peavad end poolakateks.

JANOW PODLASKI

Varssavist üle 200 km idas, Poola ja Valgevene piirijõe Bugi kaldal 1700 hektaril laiuv Janow Podlaski kasvandus saab 2017. a 200 aastat vanaks. Peahoone vestibüütilis on anglo-araabia täku Ramzese kuju. See 1937. a sündinud täkk viidi Janow Podlaskist sõja ajal Saksamaale ja sai seal paljude maailma tipphobuste isaks. Ta andis näiteks 1966. a MM-il koolisõidus kuldmedali võitnud Mariano (J. Neckermann) ja hõbedale jäänud Remuse (H. Boldt), takistussõidus

1959. a Hamburgi derby võitja Retina (F. Thiedemann) ja 1966. a EM-il hõbedale jäänud Romanuse (H. G. Winkler). Aga kuulsam on ta muidugi suure suguvõsa rajajana mitmes tõus. Ta pärandi parim jätkaja oli pojapoeg Ramiro.

Kasvanduse ajaloos on eriti hiilgav olnud araabia hobuste aretus. Sealt on alguse saanud mitmed Venemaal ja USA-s praegu kuulsad liinid ja perekonnad. Peamiselt küll vägivaldsel teel. Juba I maailmasõja ajal tehti kasvandus tõumaterjalist puhtaks, suurem osa hobuseid viidi Venemaale. Järgmine rüüstamine tuli Venemaa poolt 1939. a, kui osa hobuseid vallutajate poolt hävitati, osa viidi jälle Venemaale.

Huvitav, et sakslased said kohaliku giidi käest kiita - Venemaale viidutest toodi sõja ajal palju tagasi ja kasvanduse taastamisega tegeleti kõvasti, kasutades hästi ära kohalikke spetsialiste ja töötajaid. Poola hobusekasvatust juhtis sel ajal Gustav Rau, kelle tegevusest Saksamaa hobusekasvatuse sporthobuste kasvatuseks kujundamisel ja sporthobuste aretuse ja hindamise arendamisel olen varemgi kirjutanud.

1944. a said Janow Podlaski hobused jälle reisida, seekord Saksamaale. Sealt saadi nad pärast sõja lõppu suuremas osas tagasi, aga kindral Patton oli osanud osa siiski üle Atlandi ookeani toimetada ja neist hobustest said suure tähtsusega parandajad Ameerika araabia hobuste aretuses.

Kasvanduse hiigelsuures uues maneežis korraldati meile ka suur hobusetõugude demonstratsioon. Meie seltskonnale ei jätnud kaks korda araabia hobuste maailma

Pianissima oo, kahekordne araabia hobuste maailmameister eriti oma ilusa peakujuga.

Sileesia tõu sugutäkk Lokan oma sõitja Bartłomej Kwiatekiga.

tšempion olnud 10aastane mära Pianissima oo (Poolas on täisverelise araablase tähis oo, mitte xx) erilist muljet. Liikumine täiesti seljata, jalgade näilikku tööd rohkem kui produktiivset liikumist, kehagi väikese ilusa pea ja kaela kohta tünjas ja selg nõgusapoolne.

Üllatasid hoopis sileesia hobused. Nähtud rakendid olid omataolistest, see tähendab rasketest soojaverelistest hobustest, kindlasti maailma parimaid. Nende hulgas esines ka 2010. a MM-i hõbe, sugutäkk Lokan oma sõitja Bartłomej Kwiatekiga. Väliselt on nad nagu läti hobuste parim valik, ja neil ongi väga lähedane põlvnemine, esivanemad on mõlemal peamiselt oldenburgi tõust. Sileesia hobune on väikese arvuline säilitatav tõug, kus eesmärk ei ole tõu arvukust tõsta, vaid säilitada range valikuga oma tüüp ja genofond.

Muljet avaldas eriti hollandlastele ja belglastele, kui palju on seal n-õ Euroopa piiril avarust. Selles kasvanduses ei ole mitte tallide vahel mõned puud ja veidi rohelist, vaid tohutus vanas pargis on valged tallid laiali pillatud, nii et ühe juurest teist alati näha ei olegi. Ja suured kõva

rohukamaraga karjamaad ulatuvad otse tallide juurest nii kaugemale, et kaugemaid hobuseid vaevalt näha on.

PEAASSAMBLEE

Koosolekul midagi erilist ei toimunud. Kõik oli juba tõuraamatute tuleviku ümarlaual räägitud. Nenditi veelkord, et ka hobusekasvatuse muutub multikultuursemaks, aga kellele see hea või halb on, jäi edasiseks mõtlemiseks. Uueks liikmeks võeti Slovaki soojavereliste hobuste tõuraamat. Seal saadakse aastas 150-200 varssa, märasid on arvel 800, tunnustatud täkke 15.

Furioso hobuste tõuraamatule (samuti Slovakiast) pakuti assotsieerunud liikme staatust, sest täisliikmeks oli nende varssade arv liiga väike – 20-30 varssa aastas. Nüüd on siis WBFSH liikmeskond 70 täisliiget ja neli assotsieerunud liiget.

Korraks käis sõnavõttudest läbi ka maailma noorhobuste tšempionaatide teema, kuid seda päevakorras polnud ja arutelu ei toimunud. Varsti pärast peaassambleed aga said kõik liikmed nelja tõuraamatu kirja WBFSH presidendile Jan Pedersenile ja koostöö komitee tegevjuhile Klaus Miesnerile (koostöö komitee ülesanne on arendada koostööd FEIga ja maailma noorhobuste tšempionaatide korraldajatega).

Selles kirjas avaldavad Austria Hobusekasvatajate Assotsiatsioon, Norra Soojavereliste Hobuste Selts, Rootsi Soojavereliste Assotsiatsioon ja Soome Hobusekasvatajate Assotsiatsioon muret, et kuigi maailma noorhobuste tšempionaatide idee on algselt olnud, et see oleks võistlus tõuraamatute vahel, on sellest kujunenud rohkem ratsasportlaste kui hobuste võimete proov.

Põhimõtteliselt on need võistlused muutunud tipp-sportlaste tulevikuhobuste katsetamiseks. Toimunud on see peamiselt nii, et riikide ratsaspordiliidud on saatnud oma kvoodi piirides võistleva lihtsalt riigis asuvad paremad noorhobused. See on erandina lubatud, kuid on muutunud reeglilik. Peale selle on antud „rohelisi kaarte“ erandkorras, kuigi juhend lubab vaid oma tõuraamatu välismaal treeniva hobuse jaoks „rohelist kaarti“ taotleda. Taotletakse aga võõra tõuraamatu hobusele, kes asub taotlevas riigis. Kirja autorid nõuavad tõuraamatute vahelise võistluse taastamist, niipalju kui see on võimalik.

Huvitav, kuidas jätkub selle teema arutelu, ja kuidas muutuvad maailma noorhobuste tšempionaadid, kui diskussiooni algatajatele õigus jääb. Praegune takistussõidu radade raskus on selline, et kõiki kvoodiga eraldatud kohti ei suuda väga paljud riigid vastavate võimetega hobustega täita, meie nende hulgas. Taseme langetamine aga ei stimuleeri enam sellist osavõttu, et näiteks Brasiiliast tuuakse hobune mõneks nädalaks Euroopasse ainult selleks võistluseks. ■

SPORTHOBUSTE KASVATAJAD

LÕUNA-AMEERIKAS, I osa

Kus käisime, mida nägime?

Maailma Sporthobuste Kasvatajate Föderatsiooni (ingl k WBFSH) aastakoosolek toimus 2014. aastal Brasiilias. Kajastame seda üritust läbi kahe ajakirjanumbri. Esmalt saate lugeda muljeid maast ja kohalikust rahvast ning seejärel sealsetest hobustest ja hobumajandusest.

TEKST JA FOTOD: **RAIGO KOLLOM**

S AO PAULO
See on tohutu moodustis 38st kokku kasvanud linnast. Lennujaamast, mis asub elamurajoonide vahel, oli hotellini 50 km tihedat liiklust. Aga me elasime peaaegu kesklinnas. Arvud on sellised: Sao Paulo piirides elab ametlikult 11,9 miljonit inimest (aga räägitakse alati 14 miljonist), koos nn eeslinnadega, millel selgeid piire pole, arvatakse Sao Paulo regiooni elanike arvuks 20-40 miljonit. Oleneb, kes arvab. Suuruselt igatahes maailma kolmas või neljas linn, Lõuna-Ameerika suurim, ka majanduselt. Linna läbimõõduks pakutakse 70-100 km, SKP suuruselt ollakse maailmas kümnes, ja linna majandus on suurem kui paljudel riikidel, võrdne Ungari või Iisraeli omaga.

Rio de Janeiro on turistidele, Brasilia kui pealinn ametnikele, ütlevad paulistad, nagu nad end ise nimetavad. Aga Sao Paulo on ärimeestele ja rikastele. Kohvist alustati, tööstusega jätkati, praegu on see eelkõige finants- ja ärikeskus. Sao Paulos on maailmas suurim arv kaugsõidujahte (kuigi mereni on 80 km.) ja helikoptereid (möödunud aastal jõuti ette New Yorgist). Helikoptereid lendas meist üle küll ikka päris palju, iga päev. Autosidki on seitse miljonit.

Ka vaeseid ja kodutuid on rohkem kui enamuses suurlinnades. Kuritegevust on kah kõige rohkem. Vähe-malt väidavad reisijuhid, et Brasiilia on kõige suurema kuritegevusega riik maailmas ja Sao Paulo selle kõige suurema kuritegevusega linn. Jutt on muidugi kuritegevusest igapäevaelus, mitte terrorismist ja muust justkui kõrgemaks peetavast vägivallast ning elus oma kohta mitte leidnud inimeste agressiivsusest. Meie sotsialistid giid rääkis, et linn on ehitanud Sao Paulo äärelinna kodutute keskusi, kesklinnas näitas ta isegi nende abistamise suurt administratiivkeskust, aga kodutu tahab vaba olla, ei taha keskusesse kaduda ja seal tasuta süüa saada. Probleemid on suured. „Kui ilm on ilus, lähen mina ka meelevaalu-sele vaesuse kaotamist nõudma. Saad sõpradega kokku ja liikuda on ka vaja,“ selgitas ta.

Teisalt elavad pilvelõhkujad ja pappkastidest või katuseplekist onnid justkui sõbralikult kõrvuti. Ja kõige uhkemate ja ilusamate kõrghoonete vahelt ei püüa või ei suuda keegi väikesi kõrgete müüridega ümbritsetud majakesi välja tõrjuda. Uuemad ja kallimad elamurajoonid on sageli ümbritsetud kõrge müüri-ga, mille harjal okastraat ja tihedalt projektoreid.

Vahemaad on Sao Paulos sellised, et lähim ostu-

Ülemine: Hipica Paulista võistlusväljak
Keskmine rida vasakult paremale: Hipica Paulista
treeningmaneeži sissekäik. / Hipica Pauliste talli-
lide vahel. / Võistlusväljakul asub ka Hamburgi
derbi banketi ilus koopia
Vasakul: Sao Paulo Jockey Club'i hipodroom. Repro.

Eelmisel lehel ülemine: Hüdroelektrijaam keset
Sao Paulo linna.
Keskmine rida vasakult paremale: Pakendivirnad
turu naabruses on autodest kõrgemal. Mõnikord
elatakse sellisest materjalist onnides. / Väga
kunstiline grafiti on üks Sao Paulo uhkusi. Selline
oli ühe peatänava tunneli sein.
Alumine rida vasakult paremale: Palee võib
ehitada ka kõrghoone katusele, kui ruumi on
vähe ja raha palju. / See sild kesklinnas viis enne
üle väikese jõe, nüüd üle jalakäijate tänava. /
Mootorrattad on parim viis liikumiseks, aga
ainult hea ilmaga.

keskus oli meie hotellist umbes ühe kilomeetri kaugusel, ja see oli üks kalleimaid, nagu meile öeldi. Järgmiseni oli üle 10 km, taksoga 15 eurot. Ühistransporti kasutada ei soovitata, kuigi olevat suhteliselt ohutu ja odav, aga raske orienteeruda, kuhu lõpuks jõuad. Seista tulevat seal tavaliselt külg külje vastas nagu täis liftis, aga kauem.

Kuigi kaugel (Frankfurtist lennukiga 12 tundi), on Sao Paulo lähedane, kui juba kohal oled. See on siiski Lõuna-Ameerika kõige euroopalikum linn, mustanahalisi ja indiaaniverega inimesi on palju vähem kui näiteks turistide lemmikus Rio de Janeiros. Ainult et pead valima, kuhu minna ei maksa.

HIPICA PAULISTA

Tihedalt asustatud linnas on rohelist palju, kuigi lilli ja muru eriti ei näe. Kuid puid on igal pool, need on enamasti igihaljad ja olid meie sealoleku ajal öisi täis. Novembris oli ju kevad. Aga suuri täisehitamata alasid on vähe. Kui jätta kõrvale lennuväljad ja kaugemate äärelinnade pargid, siis nii vähemalt 20 km raadiuses keskusest on suurim roheala Ibirapuera park, mida võrreldakse New Yorgi Central Park'iga, suuruselt teine on hipodroom ja kolmas on ratsaspordiklubi Hipica Paulista territoorium, kus on tohutu klubihoone mitme kohviku ja restoraniga, tallid 500 hobusele, poloväljak enam kui 1000 m ringrajaga selle ümber (seda väljakut saavad kaks korda nädalas kasutada harjutamiseks ka golfimängijad), maneež 90 x 120 m, tegelikult küll ilma seinteta, aga katusealune on koos tribüünidega veel suurem. Tribüünid on kahekorruselised nii pealtvaatajate kui baaride ning kaubanduse jaoks. Takistussõiduks on veel suur muruväljak uhkelt välja ehitatud Hamburgi derbi banketiga, aga õige väikese tribüüniga, ja veel neli liivakattega harjutusväljakut. Väljakute vahel ja ümber puisteed vanade puudega, puudel juures isegi väikesed sildid liiginimetustega.

Klubi liikmed peavad siin oma hobuseid, kuid on ka klubile kuuluvaid hobuseid väljarentimiseks või ratsutamistundideks. Taolisi klubisid on Sao Paulos mõni veel, aga ratsasport on siin ainult rikkastele. Kui linnas peaaegu ei näe kalleid džiipe, Mercedeseid või BMWsid, siis klubi parklas ainult sellised olidki.

Maneeži (õigemini kaetud väljaku) katuse suuruse ja kerguse kohta ütles Norra esindaja: „Kohe näha, et lund ei saja siin kunagi!“ Lund ei kardeta, aga inimesi küll. Kogu kompleks on ümbritsetud 3 m kõrguse müüriaga, väravas on pidev kahemeheline valve.

JOCKEY CLUB DE SAO PAULO

Sellele klubile kuulub, nagu juba varem öeldud, Sao Paulo suurim hoonestamata ala Ibirapuera pargi järel. See on 139 aastat vana hipodroom, täisvereliste hobuste võidujooksud toimuvad kolm korda nädalas: esmaspäeval, neljapäeval, laupäeval. Meile korraldati seal vastuvõtt esmaspäeva õhtul ja suurt inimhulka küll polnud. Lõunamaise öö pimeduses säras võistlusrada eredamalt kui päeval saakski.

Käivad hipodroomil vaid need, kes tahavad raha

kulutada. Istutakse kolmes restoranis või kõrgel VIP-tribüünil, suur hulk ehitus-, auto-, moe- ja muid firmasid peavad seal oma näitusi, üritusi, pidusid, sageli mitu samaaegselt. Kõikjal jalutavad kassiirid totalisaatoripileteid müües oma kassaaparaatidega ringi, maksta saab pangakaardiga, võit kantakse arveldusarvele. Aga sissepääs on tasuta.

Kõikjal on suured ekraanid, millel kogu aeg näha rajal toimuv, tulemused ja jooksud ise on korraga näha ka mitmel internetileheküljel ja kolmes telekanalis. Võitude suurusi reklaamitakse kõvasti, kuskil nägin plakatit, et keegi oli võitnud hiljuti 140 000 reaali (ca 35 000 eurot). Odavaim pilet maksab pelgalt kaks reaali.

Hipodroom on vaid osa Jockey Club tegevusest ja omandist. Neile kuulub veel treeningkeskus linnast väljas ja väike farm päris linna sees. Täisverelisi hobuseid on Brasiilias 25 000, 2012. a saadi varssu 3 440, see on maailmas kümnes koht, rohkem kui Venemaal, Poolas ja Saksamaal kokku, aga pea neli korda vähem kui naabermaal Argentiinas. Ja kasvandused asuvad peamiselt Sao Paulo ümbruses.

ROCAS DE VOUGA

See on kirjeldamatult ilus koht ka ilma hobusteta. Kogu territoorium, 120 ha on lausa sentimeeterhaaval hooldatud ja läbimõeldult kujundatud. Meie külaskäigu eel olevat olnud pikk talvine põud – ei sadanud kaheksa nädalat. Aga kõik oli roheline ja õites. Õitsevad puud, mõned seejuures veel lehtedeta, on eriline vaatepilt. Küsisin ratsakeskuse tegevjuhilt, mis puud need kõik on. Ta vastas: „Ei mina neid tea. Mingi puu on araukaaria, selle viljad kõlbavad keedetuna süüa. See punaste õitega on vist flamboyant, aga ma pole kindel.“

Hobustest oskas ta palju rääkida. Nemad kasvavad ja treenivad ainult lusitaani tõugu hobuseid. See on tegelikult igivana ibeeria või hiljem andaluusia hobuseks nimetatud tõu Portugali haru. Tõuraamat löi lahku ja võttis lusitaania hobuse nime aga alles 1966. a.

See rohkem nagu dekoratiivhobuste hulka kuuluv tõug on viimase aja multikultuurses koolisõidus hakanud agaralt kaasa tegema. Pekingi olümpial võistles kaheksa lusitaani hobust. Seal tegi Brasiilia koondises kaasa ka Luiza Tavares de Almeida, Rocas de Vouga asutaja ja omaniku 16aastane tütar, kellest sai kõigi aegade noorim võistleja olümpiamängude ratsavõistlustel. Luisa alustas oma olümpiahobusega, kui oli 12 ja hobune kolm aastat vana. Esimesed võistlused tegi ta ise kuueaastasena takistussõidus. Uuesti jõudis ta olümpiale ka Londonis, kus oli ainuke Lõuna-Ameerika koolisõitja.

2014. A WEG-il olid Brasiilia koolisõiduvõistkonnas Luiza ja kaks nooremat venda, kõik sõitsid isa kasvatatud hobustel ja isa oli ka nende treener. Võistkond jäi viimaseks, sest Luiza hobune hakkas lonkama. Parim brasiillane oli 85., tema aga tuli väljastpoolt perekonda.

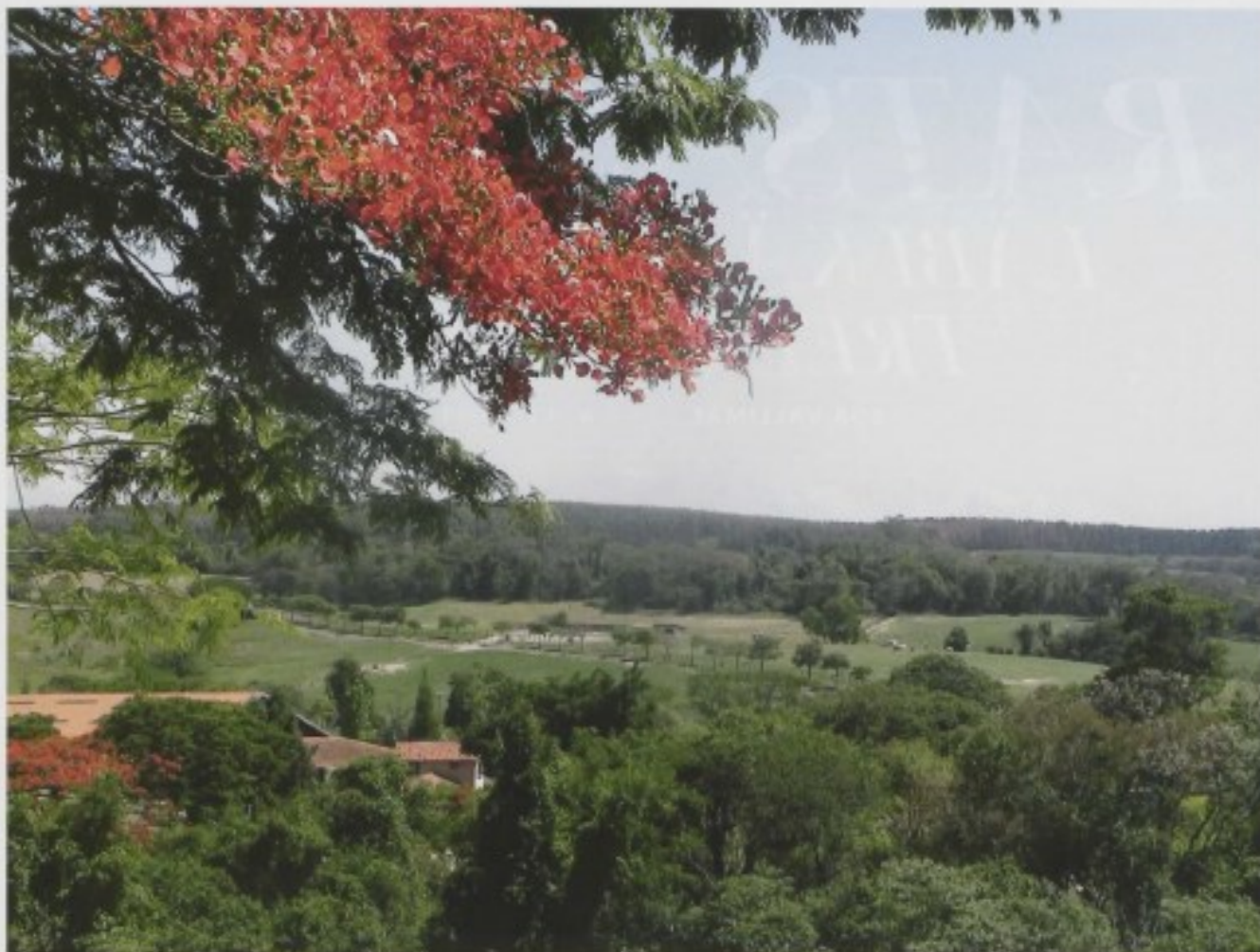
Lõunamaist kaunitari Luizat ennast näidati meile ka, uue hobuse seljas. Elmist, Londoni olümpiahobust,

Luiza Tavares de Almeida
e Pastor

Üleval: Rocas de Vouga koplid lusitaani hobustega. Alumine vasak: Kõigi poolt jumaldatud Luiza oma Londoni olümpiamängude hobusega. Repro. Alumine parem: Rocas de Vouga maneež vanade gravüüride koopiatega ja tüüpilise lusitaani takuga.

Vaade maneeži tribüünilt selja taha.

saime näha lahtisena maneežis ja temast jäi päris hea mulje, pikkade joonte ja suure käiguga hobune. Uus, 8aastane hobune, kellega tahetakse Rio de Janeiro olümpiamängudel startida, oli aga küll peetumus. Lipitsaani tüüpi jässakas täkk, väga kuulekas, ühtegi viga või allumatust ei olnud, aga kui Luiza oli kohalike ratsastajate ja tallimeeste vaimustushüüete saatel: „Luiza! Luiza!“ oma esinemise lõpetanud, vaatasime BWP tõuraamatu juhi Rudi Eerde-kensiga teineteisele otsa. Tema ütles: „Me ei saa vist sellisest koolisõidust aru?“ Mina vastasin: „Peasi, et nad ise õnnelikud on.“

EESTLASED BRASIILIAS

Meie linnaekskursioonil tahtis giid teada, kust ja kui kaugelt me kõik tuleme. Kui ta kuulis, et olen Eestist, ütles: „Sa oled vist esimene eestlane, kes on kunagi Sao Paulos käinud. Või isegi Brasiilias?“ Mina vastasin: „Isegi üks Brasiilia haridusminister on olnud eestlane!“ See oli Juhan Kartau (1882-1964), kes oli ka 1919. a Eesti vabariigi esimene haridusminister, emigreerus 1928. a Brasiiliasse ja oli 1932.-1934. a seal haridusminister. Maetud on ta Sao Paulo lähedale.

Ervin Klausner oli aga 1933. a Lõuna-Ameerika absoluutne meister profipoksis, umbes 20 aastat hiljem lõpetas ülikooli ja sai president Vargase ihuarstiks. Sao Paulo lähedal mägedes on ka Oskar Lutsu venna Theodor Lutsu, Eesti ja Soome filmirežissööri ning Rootsi ja Brasiilia filmioperaatori ja tema naise Aksella hauad. Eesti sõjaväelendur Harald Stunde sai Brasiilias lennuõnnetusel surma 1944. a, aga enne oli ta olnud president Vargase lennuki piloot. Misjonär Julius Tammeri õpetas 1920-ndail aastail ürgmetsa indiaanlastele eestikeelseid laule.

Mul endalgi on olnud otseseid või kaudseid kokupuuteid Brasiilia eestlastega selles nii väikeses maailmas. Toris elas ja tegi mu perekonnast pilte fotograaf, kes oli Brasiiliast tagasi tulnud ja mäletas isegi mu isa. Mees oli enne sõda olnud Tartus üks kohviku Ko-Ko-Ko omanikke ja tuttav paljude püsiklientidega. Ja nõmmel elasin ma kõik oma kooliaastad korteris, kust selle maja omanik kolonelleitnant Rattiste oli põgenenud ning lõpuks Sao Paulos surnud.

Kõigist neist ma muidugi rääkima ei hakanud, aga mõne eluteed kasutasin kohvipausidel ja ringreisidel veel küll, et eestlasi huvitavaks rääkida. **H**

SPORTHOBUSTE KASVATAJAD

LÕUNA-AMEERIKAS, II osa

Mida me kuulsime? Seminarid, kohvipausid, oksjon ja peaassamblee

Seminarid olid seekord eriti pikad ja põhjalikud, taheti nagu kogu Brasiilia teadus hobustest meie ette tuua, ja seda on palju. Peabki olema, kui hobuseid ja raha on palju.

TEKST: **RAIGO KOLLOM**

B rasiilias on kokku kuus miljonit hobust, sama palju kui kogu Euroopas. Neist on tõuhobuseid, st tõuraamatutes arvel, suhteliselt vähe, vaid neljandik – 1,5 miljonit.

Hobused loovad Brasiilias 1,5 miljonit töökohta. Arvukaimad tõud on mangalarga 400 000 hobusega, veerandmiilihobuseid on 300 000, vähearvulised aga tähtsuselt suured on araabia hobune 35 000, brasiilia hüppehobune 20 000, inglise täisvereline 15 000, lusitaani hobune 10 000 isendiga. Brasiilia Ratsaspordihobuste Kasvatajate Assotsiatsioon tegelebki ainult hüppehobustega, koolisõiduhobuseks peetakse lusitaani hobust.

Biotehnoloogia kasutamise arengult ollakse maailmas esirinnas. Jahutatud ja transporditud sperma kasutamise näitajad on sellised: USA 150 000, Euroopa 100 000, Brasiilia 40 000 seemendust aastas. Külmutatud spermat kasutatakse Prantsusmaal 10 000, Hollandis 2000, Brasiilias 3000 (3 aastat tagasi 200) seemendust aastas. Embrüosiirdamist praktiseeritakse Brasiilias rohkem kui mujal maailmas kokku: Brasiilias 20 000, USA-s ja Argentiinas kokku

12 000, Euroopas 5000 juhtumit. Kurioosumina tehti 2013. a ligi pooled Brasiilia embrüosiirdamised mangalarga tõus.

HARRASTUS PEABKI OLEMA KALLIS!

Küsisin selle meetodi suurelt autoriteedilt, tähtsaima veterinaar keskuse omanikult ja sporthobuste fanaatikult dr Henrique Fonseca de Moraeselt, miks suhteliselt odava kohaliku harrastushobuse tõu jaoks kasutatakse nii kallist meetodit. „Harrastus peabki olema kallis!“ vastas Moraes. See olevat prestiiži küsimus, et sul on kõige ilusam mangalarga, kui lähed sõpradega puhkepäeval „promeneerima“.

Küsisin, kas nende arvelt saab siis tõsistele sporthobustele hinnaalandust teha. Mees hakkas naerma, see tundus nõusoleku märgina. Juba eelmisel aastal oli ta rääkinud, et sporthobuseid pole Brasiilias mõtet kasvatada muidu, kui ainult kõige paremaid. Kuna häid märke on raske saada, saadakse mõnel aastal ligi pooled sporthobuste varsad embrüosiirdamise teel.

Hobumajanduse kohta Brasiilias kuulsime veel, et ratsasportlasi pole palju, kokku 10 000, enamuse ikka Sao

MANGALARGA HOBUNE on XIX saj alguses Brasiiliasse toodud ühe kindla alter-reali täku järeltulija, kellega paaritati kohalikke *criollo* määrasid; hiljem lisati tõu parandamiseks veel alter-reali, berberi hobuse ja andaluusia hobuse verd. Ta on kompaktne, kerge ja meenutab tugevalt berberi hobust, kuid tal on hispaania hobustele omane liikumine. Tema *marcha* nime all tuntud viies alluür teeb ta kiireks ja ratsanikule mugavaks pikkadel rännakutel. *Marcha* on segu traavist ja galopist.

Mangalarga on uskumatult vastupidav, mis lubab tal kogu päeva tööd teha ja läbida tohutuid vahemaid. Ta on hea iseloomuga, hea töötahetega ja kuulekas. Värvused: kõrb, hall, raudjas ja kimmel. Turjakõrgus tavaliselt 152 cm ringis.

(Andrea Fitzpatrick „Hobusetõud“, Sinisukk, 2008)

Paulo piirkonnas. Sporthobuste aretusühingul on vaid 350 liiget, aastas saadakse ca 800 varssa. Võistlusi peetakse aastas 60 ümber, neist kümme rahvusvahelised. 2013. a imporditi Euroopast ca 300 võistlushobust keskmise hinnaga 80 000 eurot. Sporthobuseid müüdi oma riigis 2014. a oksjonitel 240, keskmine hind oli 17 000 eurot. Kogu sporthobuste turu maht on umbes 1000 hobust aastas. Külmutatud spermaga saadud varsa omahind on 2000 eurot.

Teadust tehakse maailma tippasemel. Meile tutvustati, kuidas püütakse järglasi saada hobustelt, kes ise pole paljunemisvõimelised. Põhjalikult räägiti ICSI meetodist, millega võetakse määralt munarakk ja täkult võetud üksik spermatoosoid süstitakse sellesse laboris. Olevat tohutu saavutus, et paljunemisvõimetud täkk ja mära võivad nüüd ikka saada järglasi.

Kloonimist WBFSH seni aretusmeetodina ei tunnusta, aga selle kohta ei taibanud keegi midagi arvata, et kloonimine on kasutusel näiteks nii, et embrüo pannakse kasvama selle mära kloonitud järglases, kellelt embrüo võeti.

MAAILMATASEMEL JA RAHAKAS TEADUS

Ettekanded kippusid olema liiga kitsalt erialased, meile püüti tutvustada selliseid tehnoloogilisi küsimusi, nagu millised krüoprotektorid on sperma külmutamisel milliseid tõi täkkudele paremad. Vastupidiselt viljatutelt täkkudelt järglaste saamise probleemidega soovitati teises ettekandes hoopis mitte kasutada täkke, kelle sperma ei talu hästi külmutamist. Just külmutatud sperma kasutamist püütakse odavamaks teha, praegu olevat juba võimalik saada 20 kõrrest isegi 100 varssa.

Peale paljunemise kohta peetud mitme ettekande oli huvitav teema tüvirakkude kasutamine vigastuste ravis. Tüvirakud on spetsialiseerumata rakud ja neist võib kasvatada vigastatud koe rakke hukkunute asendamiseks. Niimoodi ravitakse tendiniite, liigesevigastusi, luumurde,

närvide mehaanilisi kahjustusi, taastatakse nahka, ravitakse kopsuhaigusi. Eriti kõõluste ravil on tulemused traditsioonilisest ravist mitu korda paremad (uuritud hobustel kordub koormuse taastamisel vigastus tüvirakkude kasutamisel 18% juhtudest, traditsioonilisel ravil 56% juhtudest). Meetodi juurutamisel on palju raskusi (näiteks kui pole hobuse enda tüvirakkude panka juba enne vigastust, kulub palju aega rakkude kasvatamiseks) ja vastavalt on ka kulud suured, aga raha näib Brasiilia teaduses olevat.

Kolmas seminariteema oli infotehnoloogia kasutamine. Esines Max Becherer firmast Delta Horses. Tema moto oli: „Me ei ela muutuste ajastus, vaid ajastute muutuses.“ Ta tõi ilmekaid näiteid, et internetis liigub ühes minutis 138 mln e-kirja, 10 mln reklaami, 4,1 mln Google'i otsingut, 5,1 mln Youtube'i videot.

Tõuraamatute liikmed võivad tahta ja peavad saama infot igast hobusest iga hetk igas paigas. Peame tagama õiged kontrollitud andmed, lihtsa ligipääsu, lihtsustatud andmed, andmete vahetuse tõuraamatute vahel, kõigi koostöö. Ja ta hoiatas – kes maha jääb, sellelt võetakse andmed lihtsalt üle.

KOHVIPAUSID – PARIM OSA KONVERENTSIST

Kohvipausid on sellistel konverentsidel mõnikord parim osa. Belgia esindaja Rijk van de Miert sattus päris hoogu, kui küsisin, kuidas läheb Belgia hobuste müük Hiinasse. Ta rääkis, et on viimase kümne aasta jooksul käinud Hiinas viis korda, esinenud seal televisioonis ja kohtunud asepeaministriga.

Kuidas see äri käib, ta täpselt kirjeldada ei osanud, rõhutas mitu korda, et tema hobusekaubandusega ei tegele. Seda ta aga teadis, et kohapeal peavad olema loodud väga head suhted juba enne äri alustamist.

Teda on kutsutud ja saadetud sinna kui BWP esindajat, sest Belgiast läheb aastas Hiinasse keskmiselt 250 hobust, enamasti heade eeldustega võistlusvalmis

Ülal: Eesti Sporthobuste Kasvatajate Seltsi juhatuse esimees Raigo Kollom (paremal) koos Norra ja USA delegaatidega. Erakogu. All ja kõrval: Oksjoni kataloog ja ja vabahüpete koht oksjonil.

Grand Prix taseme hobused. Varem olevat hiinlaste huvi olnud sellised tõud nagu ahhal-tekiinid ja araablased, aga viimasel ajal otsitakse just hüppehobuseid ja noori hiinlasi olevat Euroopa tippallides harjutamas mitmeid, vähemalt üks neist ka Belgias. 2016. a tahetakse jõuda takistussõidus olümpiamängudele.

Hiinlaste rahalisi võimalusi ei jõudnud van de Miert küllalt imetleda. Ta olevat seal tutvunud mehega, kes toob Hiinasse igal aastal 2000 luksusautot, nagu Maseratti, Bentley, Lamborghini jt. Hea hobuse puhul raha ei loeta, arabia šeigid olevat palju tagasihoidlikumad. Kui hobune on hall, suur ja hüppab vägevalt, siis ostetakse ta muinasjutulise hinnaga. Kui just poolvägisi ära ei võeta. Selliseid ratsakeskusi, nagu Sao Paulo oma, olevat ta näinud Hiinas vähemalt 15. Kas hiinlased ise ka sporthobuseid aretama hakkavad, ta ei teadnud, aga hobusteveo autode tootmine Belgia litsentsi alusel olevat kohe algamas.

Huvitav oli juhuslik tutvumine Šotimaa sporthobuste kasvatajate esindaja Celia Clarke'iga. Tuli välja, et

ta on palju kordi Tallinnas käinud, viimati alles nädal enne Sao Paulosse sõitmist, et osta maali, mida oli varem antikvariaadis näinud, aga kalliks pidanud. Clarke oli vaimustuses vanalinnast, eriti Toomkirikust.

Eestisse tahetakse tulla tõesti. Jälle kord pakuti mulle, et korraldaksime 2016. või 2017. a peaaasamblee Eestis.

ERILINE ELIITOKSJON

Olime kutsutud ka ühele veidi hullu peomürgli moodi müügiüritusele. Muusika oli nii kõva, et lähima naabrigagi oli pea võimatu rääkida. Algus venis nii umbes tunni võrra. Kava läks kõvasti üle kesköö, kuigi müügis oli vaid 23 hobust vanuses 2-6 aastat ja neli embrüot Cornet Obolensky'st.

Pakuti kolme Verdi, kahte Darco, kahte Indoctro järglast, ülejäänute isad olid Kannan, Heartbreaker, Lord Z, Casall, Contendro I, Mr. Blue, Zirocco Blue jt. Kõiki näidati vabahüpetel, mis olid näha ka kõrgel lae all suurel ekraanil, sest demonstreerimisväljaku äär oli nii tihedalt inimesi täis,

et midagi otse näha võis vaid ise laua ääres püsti seistes. Ühtegi erilist hobust silma ei hakanud, tühtegi kehva ka mitte. Eriliseks võib küll pidada seda, kuidas hobused sellises müras ja prožektorite valguses väga normaalselt käitusid.

Hinnad ei läinud üldse väga kõrgele, jäid nii 2000 kuni 9000 euro vahele, kui me õigesti aru saime ja juttu oli kogu aeg lõpphinnast, mitte mingist sissemaksust. Sest oksjoni kord oli omapärane: makstakse osade kaupa, tavalisim jaotus – oksjonipäeval 1/6, kuu aega hiljem teine 1/6, kaks kuud hiljem kolmas 1/6 ning kolm kuud hiljem peab kogu summa tasutud olema. Kui ostja ei ole hobusega rahul, võib ta selle tagastada, aga juba makstud raha tagasi ei saa, võlgu ka ei jää. Räägiti, et üks hobune olevat niimoodi viis korda tagasi saadetud. Teenis järelikult omanikule peaaegu kogu küsitud summa, ainult et viielt ostjalt. Või oli see nali?

Absoluutselt kõik hobused, kes olid väljas oksjonil, noorhobuste ülevaatusel (kus oli hulk klasse 6-12 kuu, 12-18 kuu, 18-24 kuu, 24-36 kuu ja 3 a vanustele täkkudele ja märadele) või neli päeva hommikust õhtuni kestnud takistussõidu võistlustel, olid kerged, kiired, moodsat tüüpi alla 170 cm hobused. Suuri raskeid hobuseid lihtsalt pole.

PEAASSAMBLEE

Sellel WBFSH põhiüritusel, milleks ju õieti kokku tulaksegi, andsid aru nn osakondi (department) juhtivad asepresidendid.

Aretuse osakond oli mures Euroopa Liidu seadusandluse pärast, kus ei taheta ikka tunnistada hobuste tõuraamatute ja aretuse erilistust ja karta on ühiste reeglite kehtestamist kõigile loomaliikidele. Teine teema selles valdkonnas on tõuraamatute vahelise andmevahetuse lihtsustamine, andmebaasidevaheliste linkide loomine, erasikute juurdepääsu võimaldamine ja selle piirid, võistluste ja ülevaatusete tulemuste võrreldavus, tõuraamatute ja FEI andmebaaside andmevahetus.

Reklaami ja avalikustamise osakond rääkis WBFSH esindatusest WEG võistlustel Prantsusmaal, edetabelite koostamisest, andmevahetusest FEIga, aretajate autasustamisest, WBFSH koduleheküljest, ajakirjast *Breeding News*, ja kõige selle vaevalisest finantseerimisest.

Finantsosakond pühendus sponsorlusele ja liikmeksude võlgnevustele.

Koostöö osakond on tegelenud peamiselt maailma noorhobuste tšempionaatidega, FEI ja WBFSH ühiste seisukohtade väljatöötamisega, osaleti sellistes organisatsioonides nagu *European Horse Network*, Euroopa Ratsapordi Föderatsioon, kohtuti Euroopa parlamendi liikmetega, Euroopa Komisjonis saavutati, et aretusühingutelt ei võetud ära passide väljastamise õigust, nagu seal oli kavandatud.

Arengu osakond tegeleb liikmeskonna suurendamisega ja liikmelisuse reeglitega.

Uute liikmetena võeti vastu:

- *Warmblood Studbook of Ireland* (WST) – väike Iirimaa soojavereliste tõuraamat (100 mära, 20-30 varssa), mis ei kavatsesi suuremaks saada, sest tahab kvaliteeti tõsta märade tunnustamise väga rangete kriteeriumidega;
- *Breeders' Elite Studbook for Irish and European Sporthorses* (BE/SIES) – see tõuraamat alustas väga lihtsustatud tingimuste loomisega hobuste registreerimiseks, kes on edukad spordis, ja nende eelmine taotlus lükati tagasi, sest neil peaaegu ei olnud oma tõuraamatu sünnijärgseid varssu, registreeriti lihtsalt uuesti AES tõuraamatu hobuseid;
- *Anglo-Arab Espanol* (AECCAA) – anglo-araabia hobuste suletud tõuraamat Hispaanias, on tunnustatud rahvusvahelise anglo-araabia konföderatsiooni poolt. Aretusmärkeid ca 400.

Tagasi lükati kahe tõuraamatu avaldused:

- *Studbook Het Dressuurpaard* – Brüsselis asutatud tõuraamat tahab hakata registreerima kogu Euroopa koolisõidu tipp hobuseid ja nende järglasi. Kuna seni pole ei liikmeid ega hobuseid, ainult pretensioonikas programm, jäeti avaldus rahuldamata
- *Norwegian Danish Warmblood Society* (NDWB) – see taani soojavereliste hobuste (DWB) tütarorganisatsioon Norras tahtis saada WBFSH iseseisvaks liikmeks ja juhatus isegi aktsepteeris seda. Norra soojavereliste hobuste assotsiatsioon korraldas selle peale protestikampaania, tekkis vihane diskussioon, WBFSH juhatus ähvardas isegi tagasiastumisega. Tulemuseks oli WBFSH liikmelisuse uus regulatsioon, milles nõutakse liikmetõuraamatuteft vähemalt 100 varsa registreerimist aastas (kel seda pole, peab taseme saavutama kahe aastaga), tütarõuraamatud peavad omama selgeid tunnustusi originaaltõuraamatult ja oma asukohariigilt. NDWB avaldus lükati tagasi põhjendusega, et Norra põllumajandusministeeriumilt pole kirjalikku nõusolekut nende tegevuseks.

ÜMARLAUAD: TIPPSPORDI- JA HARRASTUSHOBUSED

Tavakohaselt esitati ümarlauale üldiseks aruteluks üks küsimus. Seekord oli selleks „Kas tippspordile suunatud aretus kahjustab harrastusspordi hobuste aretust?“ Osalejad jagati neljaks laudkonnaks.

Mina sattusin laudkonda, mida juhtis KWPN tegevjuht Johan Knaap, ja leidsime kohe ühise keele, kui ütlesin, et küsida võiks ka vastupidi: „Kuidas kahjustab harrastushobuste aretus tipp hobuste aretust?“

Kuigi paljud arvasid, et liiga palju on tipparetuses raskesti sõidetavaid hobuseid, jäi lõpuks ühisavalduses peale seisukoht, et nii tippspordis kui harrastusspordis vajatakse häid hobuseid ja iga harrastus ei ole veel sport. Toodi näiteks, et suur hüpe aitab ka sellise ratsaniku takistusest üle, kes eksib äratõukekoha valikuga.

Mis aga toimub jalutushobuste aretuses, see pole sporthobuste tõuraamatute mure. Hea oleks, kui see jääks ohustatud tõugude mängumaaks. **H**

2015

SPORTHOBUSTE KASVATAJAD

kohtusid Viinis

Üheski Euroopa pealinnas pole vist nii palju hobuseid kui Viinis. Osa neist on elusad ja veavad turiste ringi või näitavad end Viini Hispaania Ratsakoolis hommikustel avalikel treeningutel, teised on kivist või metallist ja neid nägemata kesklinnas liikuda ei saa.

TEKST JA FOTOD: **RAIGO KOLLOM**, ESHKS juhatuse esimees

Neid on katustel, parkides, väljakutel. Lühikese jalutuskäigu ajal võib näha paljude keisrite ja feldmarssalite ratsamonumente. Isegi admiral von Teggethoffi monumendi jalamil on kaheksa hobust! Kuulsaimad ratsamonumendid on püstitatud Savoy printsile Eugene'ile ja ertshertsog Karlile. Mõlemad on ka nähtavaimas paigas – Kangelaste väljakul keisrilossi ees.

Eugene (1663-1736) kasvas üles Pariisis Louis XIV õukonnas, oli silmatorkavalt väikest kasvu (150-155 cm) ja inetu. Tema püsnina olnud selline, et söörmetest võis näha kõike ninaõõne sees ja lühike ülahaal ei ulatunud

katma suuri esihambaid. Aga ta enesekindlus olnud selline, et kui Louis XIV keeldus 19aastast noorukit ohvitseriks määramast, märkis kuningas pärast, et mitte kunagi ei ole talle keegi nii ülbelts otsa vaadanud kui see noormees.

Eugene läks Viini, sai 22aastaselt Austria kindralmajoriks, 30aastaselt feldmarssaliks, ajas türklased Euroopast välja, lõi Prantsusmaad nii, et enne Napoleoni see riik enam Habsburge ei tülitanud, ja põlatud prantslasest sai Austria rahvuskangelane. Sai ka oma aja rikkaimaid mehi, sest ta ei sõdinud kunagi väikese raha eest. Kui kord keiser ei olnud mingi lahingu eel nõus Eugene'i küsitud tasuga, ei läinud too enne lahingusse, kui kaotuse äärel keiser

Prints Eugene.

Ertshertsog Karl.

saatis käskjalaga nõustumise teate. Teisel korral oli Eugene kokku lugenud saadud maad ja raha ning avastanud, et keiser on talle võlgu. Võla katteks sai ta oma valdusse suure osa praeguse Budapesti territooriumist.

Raha kulutas Eugene paleede ehitamisele ja kunsti kogumisele. Toetas teadlasi, kirjanikke ja filosoofe, nagu Leibniz ja Montesquieu, kummardas kõike ilusat, kuid mitte naisi. Teda nimetati Veenuseta Marsiks.

Ertshertsog Karl (1771-1847) oli keiser Leopold II noorem vend, kes võitis mitmes lahingus Napoleoni kindraleid ja takistas Asperni lahingus Napoleoni enda juhitud armeed Viini vallutamast. Väejuhina polnud ta muidugi prints Eugene'i vääriline, aga tema monumenti peetakse palju suuremaks meistriteoseks. Tehniliselt juba seepärast, et hobune on tõesti tasakaalus kahel jalal. Tavaliselt on sellistel kahel jalal ratsamonumentidel püsti-seismiseks saba appi võetud.

Karl ise, jällegi füüsiliselt nõrk, aga hingelt tugev kindral, oli ironiseerinud legendi üle, kuidas ta, vaenlaselt tagasi võidetud lipp käes, rünnakule tormas. "See lipp on nii raske, et ma poleks jõudnudki seda kanda!"

Väga pikaks läheb see ajalooline sissejuhatus, aga WBFSH konverentsi kultuuriprogramm oli tõesti pikk ja huvitav. Veetsime tunde Viini Hispaania Ratsakoolis hommikuse treeningu ajal. Uus oli nende õuel maailma suurim jalutuskarussell, kuhu mahtuvat korraga kõik 72 nende tallide hobust.

Veendusime, et isegi nii traditsioonilisse kohta tungib multikulti vaim tasapisi sisse. Kuigi lipitsaanid on alati hallid, juhtub vahel harva ka kõrbe sündima ja nüüd olevat see omaette eesmärk, et üks tüme peab tallis alati olema. Sama on ka naistega - vähemalt üks naine peab ratsastajate hulgas olema, ja seda me treeningul nägimegi. Teine koht, kus veetsime tunde, oli Austria sõjaajaloo muuseum, mida olevat nimetatud ka maailma parimaks ajaloomuuseumiks. Nüüd on selle fassaadil küll kiri: "Sõjad kuuluvad ajalukku", kuid vägev hoone keset endiste kasarmute ala ehitati I maailmasõja eel keiser Franz Josephi käsul sõjaväe võitlusvaimu tõstmise ühe ettevõtmisena.

Sõjaväge kasutada austerlased kuskil ega kuidagi ei taha, aga näha ja näidata küll. Kui väljusime ratsakooli treeningult, küsisin Austria aretusühingu tegevjuhilt, miks on kogu Kangelaste väljak ratsamonumentide ümbergi täis helikoptereid, soomukeid ja sõjaväe telke. Kas kardetakse põgenike mässi? Mees naeris ja vastas, et varsti tuleb Austria vabanemise 60. aastapäeva paraad. Mina imestasin, et Austria on nagu rohkem teisi valitsenud kui teised teda, kellest neil vabaneda vaja oli. "Vene okupatsioon lõppes Austrias alles 1955. aastal." See oli mulle väike üllatus. Meid tutvustati Austria ajaloo ja kultuuriga, eriti ratsaväe ja ratsutamise ajalooa palju rohkem kui austria sport-

Maailma suurim hobuste jalutuskarusel Viini hispaania ratsakoolis täidab tervenisti ühe siseöue.

hobustega. Neid me tegelikult ei näinudki.

Ühest õpetlikust ja õnnestunud ettevõtmisest räägiti küll – võistlus- ja treeningkeskus Stadl Paura ühendab noorhobuste väljaõppe, hobumajandushariduse ja suurte võistluste korraldamise. Positiivne kogemus on, et noored, kes õpivad treeneriteks, ratsastajateks, talliülemateks, saavad samal ajal töötada noorhobuste õpetamisel ja treenimisel. Sellisele lahendusele võiksime meiega mõelda.

Kultuuri kõrval oli palju ka teadust. Seminaritekkandeid peeti tervelt üheksa, neist kolme teemaks inbriiding, kolmel hobuste hindamine. Räägiti veel hobuste heaolust ning Austria hobusekasvatusest.

Inbriidingu mõju kohta saime teada, et genoomi uurimise uute meetoditega saab täpsemini kindlaks teha, millised genoomi osad vanematelt üle antakse, ja leida, millised retsessiivsed alleelid kummalgi kavandataval vanemal loovad ohu retsessiivsete haiguste ja nn inbriidingdepressiooni tekkimiseks. Praktikas tähendab see võimalust kasutada rohkem üksteisele lähedasi parimaid liine, vältides samal ajal inbriidingu tavalisi riske.

Ühes ettekandes käsitleti takuliinide geneetilise olemuse ja päritolu uurimist sõltumata kirjalikust sugupuust, jälgides Y-kromosoomi tüüpe. Eclipsi vere ülekaal nii inglise täisverelise kui peaaegu kõigi sporthobuste tõugude genofondis oli üks järeldus. Üldisemalt oleval Lähis-Ida täkkude ajalooline mõju tänapäeva sporthobuste veelgi suurem kui seni arvatud.

Inbriidingu uuringust praegusel hetkel holsteini tõus tuli välja, et 1990-2010 sündinud ca 130 000 hobusest on inbriidsed 72,8% (viie põlvkonna arvestuses).

Hobuste hindamise kohta tehtud uurimustes selgus, et väga kogenud hindajad annavad väga erinevaid hinnanguid kõigi detailide kohta. Hinnangud lähevad detailides rohkem lahku kui üldhinnangus. Toodi võrdlus, et inimeste arvamused teisest inimesest (meeldiv või mitte-meeldiv) langevad kokku 30-50% juhtudel, kohtunike hinnangud hobuste tüübi kohta 17-78%. Detailides, mis peaksid sageli isegi täpselt mõõdetavad olema, oli üks-

meelt vähem. Toodi näide, kuidas kaks gruppi, kummaski kolm kohtunikku, hindasid ühe hobuse selja üks grupp pikaks, teine lühikeseks, ja arvutiprogramm keeldus andmeid sisestamast, teatades: "Error".

Diskussioonis lineaarse kirjeldamise üle tuli välja, et Saksamaal on juba valmis isegi 160 tunnuse loetelu, mida tahetakse hinnata, aga teisest küljest öeldi, et kohtunik peab tegema märkme ühele või teisele poole keskmisest ainult siis, kui leiab olulise kõrvalekalde.

Praktikas olevat oldenburgi hindamistelgi 120 tunnuse järgi mingi märke tehtud vaid 7-16 tunnuse kohta igal hobusel. Kui arvati, et seega on komisjonide poolt üle vaadatud ja seega juba paremate hobuste erinevused olematud, toodi välja, et 1500 hinnatud hobusest on vaid kuus jäetud ühegi märkuset.

Põhiettekanne hindamisest tutvustas lipitsa hobuste põhjal tehtud uurimust, kus võrreldi näiteks, kui palju oli üksmeelt laudja kuju või kaela pikkuse hindamisel. Selleks oli võrreldud fotosid, viies need enne täpselt ühesugusesse mõõtkaava ja vaadeldes neid üksteise peale asetatult. Mõnes mõttes sporthobustele mõttetu eksterjöõri ideaalse šabloni otsimine. Kokku võeti see teema siiski tõdemusega: "Hinnata tuleb hobust, mitte tunnuseid!" Äraseletatult tähendab see, et üksikute tunnuste lineaarsel hindamisel ja nende alusel hobuste võrdlemisel on mõtet vaid siis, kui võrreldakse suhteliselt võrdseid hobuseid, näiteks tunnustatud takke.

Päris pikaks ja teravakski läks vaidlus, millised omadused on hüppehobusele tähtsaimad. Seda arutati kuues rühmas ja kõigis loetleti eri sõnastustes peamisteks atleetlikkus, ratsastatavus, hüppetaha, tervis, põlvnemine end tõestanud hüppehobustest, temperament. Nende omaduste tähtsuse järjekorras üksmeelele ei jõutud.

Esmakordselt kujunes ka WBFSH põhikoosolek päris huvitavaks. Eelnevalt oli tehtud analüüs, mida peaks organisatsioonis muutma seoses liikmete arvu kasvuga 75 aretusühinguni.

Ettepanekutest koorus välja, et vaja oleks suuremat läbipaistvust, väiksemate liikmete ja kaugemate regioonide mingitki esindatust ja palgalist tegevjuhti.

Muu jäi kõik ebamäärasesse tulevikku, kuid juhatuse osalise ümbervalimise käigus tekkis esmakordselt tõsine konkurents. Kahele kohale kandideerisid Thomas Nissen holsteini ühingust tagasisvalimiseks ja uute kandidaatidena Thomas Lemmens Zangersheidest, Kees van den Oetelaar anglo-euroopa tõuraamatust ning Chris Gould kanada soojavereliste hobuste aretusühingust. Igal esindajal oli üks hääl 20 varsa kohta ning loomulikult ei saanud Saksamaa ainuke esindaja Nissen juhatusest välja jääda.

Teiste vahel jagunesid häälde tasavägisemalt, aga võitja Chris Gould oli ilmselt parim valik, sest esimest korda pääses juhatusse keegi väljastpoolt Euroopat ja väikesest tõuraamatust. Lisaks on Gould olnud kõigi koosolekute aktiivseim ning originaalseim kõnemees. H

WBFŠH Šveitsis 2016

Tekst ja Fotod Raigo Kollom

Šveits on rikas ja ilus maa. Ja tahab, et teda sellisena nähtaks. Tuli meelde ühe oma aja noore eduka ärimehe lugu reisist St Moritzisse ca 24 aastat tagasi. Selle kuulsa olümpialinna ja talvekuurordi reklaamilause oli siis ja võib-olla on praegugi: „Kui tahad kulutada raha, pead tulema St Moritzisse“. Vaesena elada tundub Genfis võimatu. Ma pole näinud üheski lennujaamas, et kohv tavalises baaris maksab 9 šveitsi franki (8,4 eurot) ja pakitee 5.50, ja tavalises raudteejaama puhvetis tuli lillkapsapüreesupi eest välja käia 7.70, pudelivesi igal pool 4.40.

See on neile uhkuse asi, et toit on Šveitsis kallim kui üheski naabermaas, ja ikkagi kulutab šveitslane toidule 7% sissetulekust, naabermaades 15-20%. Aga et nende maaelu vaadata tahetaks, on kõige tähtsam. Ka kauged mägikülad peavad ilusad olema, farmid peavad looma majanduslikust edust sõltumata maastikku, mida tullakse imetlema kogu maailmast. Ei loe ainult tootmine, vaid milline see välja näeb. Šokolaadivabrikuski linnadest eemal mägede vahel käis kogu töö klaasseinte taga, et iga turist seda näeks, ja nende muuseum oli suurem kui mõni tehas. Riik aga toetab kõigepealt neid, kes säilitavad looduse ilu ja primitiivset eluviisi, mida kaugemal keskustest, seda

parem.

See ei ole primitiivne eluviis. Keskklassi linnalähedane eramupiirkond, kõik majad ühesuguste hekkide varjus.

Meile näidati ilusat Šveitsi maastikku vaid ühel päeval ja see oligi ainult sel päeval võimalik. Kõigil teistel päevadel olime sellises udus, millist Eestis naljalt ei näe. Meile aga paistis paarisaja kilomeetrisel bussisõidul selgest taevast kogu aeg päike, ühel pool kõrgusid tumedad metsased Juura mäed (nende arvates künkad), teisel pool särasid Alpide lumised tipud.

Meie teekond kestis 12 tundi ja kogu aeg oli peale mägede parajas kauguses mõni järv. Järvede ja maanteed vahel on need kuulsad vaiksed külad ja üksikud villad, kus rikkad ja ilusad armastavat maailma kärast eemal mingi aja elada. Meid need Chaplinid, Audrey Hepburnid jt. ei huvitanud, Voltaire'i või George Sandi kunagised elupaigad jäid kaugemale ajas ja ruumis, meie marsruut läks šokolaadivabriku kaudu Avenches` hobusekasvandusse ja IENA nimelisse hobuspordi keskusesse, hilja õhtul veel perefarmi De Roset.

Avenches`s asub riiklik hobusekasvandus, kus rikas riik on loonud ideaalsed tingimused vana franchises-montagnes tõu säilitamiseks (täkutall ja spermabank), teadustöök veterinaarkliinikus, günekoloogiakeskuses, 12 000 ühikuga teabekeskuses-raamatukogus, ning õppe- ja tutvustamistöök igapäevaste ekskursioonide, külastajate, seminaride kaudu.

Avenches`kasvanduse maneež. Arhitekt oli Gustav Eiffel

Liit. Moodustati IENA (Institute Equestrian National Avenches) ja hakati rajama midagi võimalikult suurt.

Föderatsiooni president Jean-Pierre Kratzer tuli meiega kohtuma ja oma elutööd näitama. Jutt polnud väga pikk, ja isegi mitte väga õpetlik, sest võimalused on nii erinevad. Aga väiksemas mastaabis midagi taolist ära teha pole kuskil võimatu. Kratzer ise rääkis umbes nii: „Olin siis Swiss Credit Banki president, tahtsin teha Euroopa suurima keskuse kõigile hobuspordi aladele. Meid oli alguses 7-8 meest, igaühel oma arvamused. Ma vaatasin, et nii me jäämegi vaidlema, ütlesin, et parem ma teen üksi. Rääkisin sõpradega, nad kinkisid kokku 20 miljonit, siis tuli riik kah osanikuks, andis 5 miljonit. Nõu küsisin ainult maailma parimatelt spetsialistidelt, ratsaspordi kohta professor Fredricsonilt Rootsist. Kolme aastaga sai kõik ehitatud. Kõigile aladele on tingimused võistlusteks

Sellest kulukast institutsioonist on riik püüdnud korduvalt lahti saada, viimati 2010 a., aga lõpuks otsustati siiski säilitada riiklik hobusekasvandus kogu hobusekasvatuse hariduse ja teaduse huvides. Nende vaidluste käigus liideti kasvanduse tegevus Agroscope süsteemi Loomakasvatusteaduste Instituudiga ja juba 1994.a. erastati suurem osa kasvanduse maadest. 140 ha seda maad läks Šveitsi Võidusõitjate Föderatsioonile, kuhu kuuluvad Šveitsi Galopiliit, Šveitsi Traaviliit ja Šveitsi Hipodroomide

loodud, peale selle on meil ka sõjaväe treeningala. 2014.a. korraldasime üheaegselt kõigi alade võistlused, kokku oli võistlemas korraga 720 hobust.”

Jean-Pierre Kratzer tutvustas meile IENA maneeži ja hipodroomi

Hämmastas, milline täpne arvestus käib iga liigutuse kohta, mida keegi teeb. Näiteks on hinnakirjas:

- Boksi üür 60.- ööpäev, 35.- ainult päev, see sisaldab heina, põhku, loetletud on tööriistad, mis on tallis olemas ja kui palju tuleb maksta, kui midagi kaob (jõusööt ja kogu tallitöö on hobuse omaniku mure)
- Maneeži kasutamise tund 30.- hobuse kohta
- Ühe takistuse ülespanemine 25.-
- Parkuuri ülespanemine 280.- (2 inimest panevad 2 tunniga)
- Maneežiaia ülespanemine 140.- (2 inimest 1 tund)

Hoopis omasem ja hingelähedasem oli kõigile perekond de Roset farm, kuhu meid viidi pärast pikka ringsõitu õhtul pimedas enne pidulikku õhtusööki. Paljud seepärast loobusid, aga hiljem kahetsesid. See fantastiline farm on ühe perekonna de Roset looming. Asja hingeks on olnud praegune vanaema, veterinaariadoktor, kes on kaasa tõmmanud oma mehe, meditsiinidoktori ja professori, ning oma kolm last, kõik kõrgema haridusega.

Teine kasvanduse looja oli 1960.a. ostetud mära Jolie Blonde, kellest põlvnevad kõik kasvanduse hobused, ühtegi mära pole mujalt ostetud, täkkudena on kasutatud vaid maailma parimaid. Praegu sünnib 3-8 varssa aastas ja kogu varsa saamise ja noorhobuste arendamise protseduur on oma perekonna töö – ise ollakse veterinaarid, neil on ka oma labor, ise ravitakse, ise majandatakse, ka söödad toodetakse ise ning üks poegadest on rahvusvahelise tasemega takistusõitja, nii et nende hobused võistlevad peaaegu

igal aastal Lanakenis Maailma Noorhobuste Tšempionaadil, ja kuus nende hobust on jõudnud 160 cm Grand Prix tasemele.

Aga nemadki pidid tunnistama, et tulusaim tegevus on võõraste hobuste pansiooni pidamine,

sellest tuleb 60% sissetulekust, hobuste müügist 10%, muu põllumajandus annab 30%. Kogu tegevus on ilmselt väga intensiivne, kui 70 ha suurune farm annab peamise ülalpidamise kolmele perekonnale – vanemad (isal küll professoripalk), tütar ja üks poeg, mõlemad oma lastega. Teisel pojalt on naabruses oma seafarm, aga temagi on hobusekasvanduses osaline.

WBFSH delegaadid De Roset farmis tutvustavat ettekannet kuulamas. Huvitav, et nii maneežil kui nõ loenguruumina kasutataval tallide eesruumil polnud neljandat seina. Värske õhk ja karastatus on au sees. Tallides oli kokku 64 hobust

WBFSH aastakonverentsi põhitegevus – seminarid ja plenaaristung – oli seekord pühendatud peamiselt aretuse arendamise tegevuste tähtsuse järjekorra määramisele. Lõpuks koostati isegi

Chris Gould (Kanada), Klaus Miesner (Saksamaa) ja Rudi Eerdeken (Belgia) jätkavad koosolekut Genfi Maailma Karika etapi tribüünil

pingerida, mida oleks kõige rohkem vaja rahvusvaheliselt arendada. Mõnevõrra üllatuslikult oli teemaks, mida 9 erinevas töögrupis kõige rohkem arutati ja tähtsaks peeti genoomseleksiooni areng. Põhjus muidugi mitte selles, nagu oleks sel hobuste aretuses juba praktiline väärtus, vaid kuna olime kuulanud tervelt nelja huvitavat ettekannet, millist edu on saavutatud sel alal veisekasvatuses ja milliseid katsetusi on tehtud Šveitsis ja Prantsusmaal hobuste aretusväärtuse määramiseks genoomiuuringute abil. Loodetakse selle meetodiga kiirendada geneetilist

progressi, avastades juba enne traditsioonilist jõudluskontrolli tippobuseid, uusi täkuliine ja perekondi, ja suurendades aretusväärtuste usaldusväärust traditsiooniliste jõudluskatsete ja otseste genotüübi uuringute ühendamise. Loodetakse sel viisil paremini kindlaks teha tavaliste

WBFSH asepresident Paul Hubert tegi ettekande röntgenpiltide ühtlustamisest

meetoditega raskesti avastatavaid soodumusi näiteks OCD või käitumishäirete tekkimiseks. Mainiti aga ka, et mõtet on sel kõigel ainult küllalt suurte populatsioonide uurimisel (üle 1000 genotüübivääruse võrdlemisel), ja et usaldusväärseid tulemusi on veistelgi saadud suhteliselt lihtsate tunnuste uurimisel, aga hobuse hüppevõime on esialgu liiga keeruline selle ennustamiseks.

Teisele kohale paigutati arendamist vajavate tegevuste hulgas meie teema – väikeste tõuraamatute võimaluste parandamine. Idee Balti noorhobuste tšempionaadist võeti hästi vastu, aga huvi oli siiski rohkem kõrvalseisja oma ka teiste väikeste tõuraamatute eestkõnelejate poolt. Neil pole regionaalseid tšempionaate vaja. Meiega võrreldes on ju nad kõik suured, näiteks Tšehhi soojavereliste hobuste tõuraamatus registreeritakse aastas 1000-1500 varssa. Kõik väikesed tõuraamatud on aga ühel meelel, et sekkumist vajab see, mis toimub Lanakenis, kus ei järgita rangelt kvootide nõuet ja KWPN, BWP, holsteini jt. suured tõuraamatud on esindatud mitme riigi võistkondades oma tõugude arvelt. Väikestele diskrimineerivad on ka täkkude edetabelid, kus ei arvestata täku suhtelist

edu (järglaste punktisumma jagatud järglaste arvuga), vaid absoluutset edu väheste tippude või järglaste punktisumma järgi. Muret tunti suurte tööraamatute ekspansiooni pärast, mitmel pool, eriti Saksamaal, liituvad väikesed suurtega. Eriti äge võitlus käib Norras, kus Taani DWB tööraamatu tütarühing püüab turgu vallutada ja kohti Lanakeni võistlustele endale saada NWB arvelt.

Rahvusvahelise koostöö vajadust nähti veel paljude tegevuste nõ harmoniseerimises. Tahetakse ühtseid ekspordisertifikaate kõigile Euroopa Liidu riikidele (kauplemises kolmandate riikidega), ühist müügieelse veterinaarkontrolli dokumendivormi, ühtseid reegleid röntgenpiltidele, seemne kvaliteedile, lineaarse hindamise ühtset protokollit ja tulemuste andmebaasi, aretusindeksite valemite ühtlustamist ja muidugi kõigi andmebaaside vastastikust nähtavust ja andmete ülekantavust, ühtlustamist ja tulevikus võib-olla ühendamist.

WBFSH aastakonverents 2017

Lego mitmekorruselises muuseumis näidatakse, mida kõike võib legoklotsidest ehitada

Huvitav Taani

Tänavune WBFSH aastakonverentsi pidamise koht üllatas sellega, kui huvitav võib esmapilgul igav riik Taani olla. Esmapilgul igav tundus ka mees, kes istus ühel vastuvõtul minust paari meetri kaugusel kõrvallauas ja kelle varanduse väärtuseks on hinnatud 21 miljardit eurot. See oli 70-aastane Kjeld Kirk Kristianson, Forbes'i rikaste edetabeli 35., Euroopa 6. ja muidugi Taani rikkaim inimene. Kogu varanduse on ta teeninud nii lihtsa ja mitte kedagi kahjustava asjaga nagu Lego klotsid. Algidee tuli juba ta vanaisalt, Kjeld juhtis firmat alates 1979.a. ja tegi palju uuendusi, et konkurente rahvusvahelises mänguasjatööstuses kõrvale lükata. Temalt on idee teha ka nn minifiguure, anda ette mänguteemasid, panna ka täiskasvanud mängima ja panema kokku vägagi keerulisi mudeleid. Tema ilus mõte oli, et mäng ei pea õpetama otse midagi, aga ta õpetab õppima. Ajaga kaasas käimiseks on praegu käimas töö legoklotside sellise materjali loomiseks, mis ei oleks loodusele kahjulik, nagu plastmassi tootmine ja tema jäägid on. Kui huvitav oli tegelikult see mees ise, seda ma aru ei saanudki, aga kuidas kõik, kes tema jaoks on töötanud, on midagi huvitavat korda saatnud, see iseloomustab ka teda.

Et ta ettevõtte toodavad 60 miljardit legoklotsi aastas, et väikelinn Billund (6000 elanikku) on oma suure, Lego Group poolt ehitatud ja paljude otseühendustega töötava lennuväljaga (otseühenduste hulgas ka Riia ja Helsingi) ja pea sama suure Legolandiga saanud suvel tõesti nagu maailma lastepealinnaks, et uusi Legolande luuakse ka mujal üle maailma, see kõik on huvitav, aga siiski kaugel sellest, mis meid Taanis huvitas. Meie jaoks oli huvitav ja isegi selles hobuseinimeste seltskonnas paljudele uudis, et maailmas nii tuntud kasvandused nagu Blue Hors, ASK, Kirk Arabians kuuluvad kõik Kirk Kristiansoni perekonnale.

Kuidas aga jõudis selline hõivatud mees nagu Kjeld Kirk Kristianson hobuste juurde? Tuli välja, et pärast õpinguid ja töötamist välismaal tuli ta Taani tagasi alles siis, kui talle anti isa ettevõttes juhtiv positsioon. Ja mingil ajal kohtus ta lapsepõlvesõbraga, kellega oli teismelisena koos ratsalaagris olnud. Sealt see algas – alguses ostis hobuse, siis mitu, rajas ühe kasvanduse, siis teise. Koduõuele oma mõisa vanadesse tallidesse tuli hüppehobuste kasvandus ASK, aga koolisõiduhobustest sai siiski peamine huviala, ja nende kasvatamiseks ehitati tohutu BLUE HORS kompleks (avati 1993.a.)

Kasvandused

Kui külastasime araabia hobuseid Kirk Arabians kasvanduses, ütles Kjeld Kirk Kristiansoni poeg ja pärija Thomas: „Ma mõistsin, et vanematega ma sporthobuste kasvatamises võistelda ei suuda ja avastasin enda jaoks araablased.“ Tema araablased on aga korralikud sporthobused, teda ei huvita ei näitused ega kestvusratsutamine. Oma huvitavas tutvustuses rääkis ta sellest, kuidas tänapäeva sporthobustele oleks kunagi tulevikus kindlasti vaja veidi araabia verd tervise, eriti jalgade parandamiseks. Selleks on vaja suuremaid ja sportlikuma liikumise-ga araablasi, ja just selliseid Kirk Arabians aretab. Nende uhkus oli araabia hobuste maailmameister koolisõidus Zonyx ox (s. 2007), kes koos oma täisvennaga on ainukesed araablased, kes on saanud tunnustuse DWB sugutäkuna ja andnud juba huvitavaid DWB järglasi. Ta on tunnustatud ka Saksa trakeenide tōuraamatus.

Kirki kasvanduse maneež

Thomase vanematega sporthobuste kasvatamises võistelda on tõesti raske, kui käia vaid korraks läbi kogu Blue Hors Stutteri territoorium. Ainuüksi katusealust pinda on 25 000 m², see on 2,5 hektarit, karjamaid on 350 ha. Kõiges on rõhutatud kvaliteeti, juba maneežide (neid nägin neli) barjäärid on sellisest puidust nagu parimate restoranide seinapaneelid. Rakendatud on kõiki häid ideid, mida mujal nähtud, näiteks treeningus olevate noorhobuste tall on ehitatud nii, et igast boksist näeb hobune, mis maneežis toimub. Olevat õpetlik teisi näha ja närvisüsteemile hea. Aastaste sälgude jalutuskooplid on asfalteeritud, sest kõva pind pidavat vältima kapjade väärarengut ja kontraktuuri.

Üks suund on see, et kõiges on püütud üle võtta maailma parimad kogemused, teine aga see, kuidas jõutakse ja tahetakse teha kõike teistest paremini kõigil hobustega seotud aladel. Blue Hors on kuulus kaubamärk mitte ainult oma koolisõidutäkkudega, kelle juurde tuuakse igal aastal umbes 2000 mära, vaid ka oma hobuhooldustoodetega, söödalisaniditega, ratsavarustusega, isegi ratsaniku riietusega, ja veel võistluste korraldamisega ja treeningkeskusena. Nende reklaamtekstide peamine motiiv on, et nad toodavad kõike parimatele hobustele. Vahel jäi mulje, et kehvemate jaoks pole neil midagi.

Mõnikord on kaubamärgiks ka hobuse nimi. Sellisena on palju kasutatud halli mära Matine, kelle hõbemedal 2008.a olümpiamängudel ei näita kaugeltki, kui erakordne, paljude arvates ebanormaalne ta oma liialdatud liikumistega oli. Matine oli ka Blue Hors aretuse siiani kuulsaim saavutus. Palju tuntum ja teenelisem on aga sugutäkk Blue Hors Don Schufro (s.1993, i. Donnerhall, ei. Pik Bube I), kellele on juba eluajal püstitatud tallide vahele monument. Koolisõidutäkuna on ta püsinud Saksa-maa täkkude edetabelis kõrgeima aretusindeksiga täkuna 10 aastat, oli ise 2008.a. OM võistkondliku pronksi saanud Taani võistkonnas, ta parim järglane, oldenburgi mära Weihegold oli 2016.a. OM hõbe ja 2017.a. Euroopa meister, ja väga tõenäoliselt tuleb 2020.a. olümpiavõitjaks. Seda täkku lasti meil ka ta tallis imetleda, aga keegi ei saanud temast korralikku pilti, sest ta keeras näo seina poole ja ei tahtnud külalisi näha. Või ei tahtnud, et teda ära tuntakse, nagu olevat ka Taani rikastega – keegi neid nägupidi tänaval ära ei tundvat.

Aretusest

Blue Hors kasvanduse enda aretuses ei ole aga Don Schufrol erilist kohta, nad ei kasuta ühtegi tema poega ja ainult ühel täkul 17st kataloogi kantust on Don Schufro. Populaarseim on hoopis Blue Hors Zack (s. 2004, i. Rousseau, ei. Jazz), Hollandis sündinud KWPN täkk sünninimega Zagreb. Blue Hors ostis ta 3-aastasena 430 000 € eest, ta on juba andnud nende oma aretusse kaks takku ja 2009.a. sündinud täkk Sezuan (ei. Don Schufro) oli kolm aastat järjest noorhobuste maailmameistrivõistluste võitja. Teine populaarne liin on Blue Hors kataloogis Jazz (s. 1991, i. Cocktail, ei. Ulster), kelle järglasi on kataloogis kaks ja ühele takule on ta emaisa. Jazz on teatavasti WBFSH 2017.a. edetabelite parim koolisõidutäkk. Aga muidugi on Blue Hors kasvanduse täkkude sugupuudes peale nimetatute esindatud veel sellised suured nimed nagu Fürst Heinrich, Weltmeyer, Gribaldi, Rubinstein, Rohdiamant, Flemmingh. Kõik täkid on ideaalse kasvuga tänapäeva ratsaspordi jaoks turjakõrgustega 168-172, ainult üks koolisõidu ja üks takistussõidu täkk olid 167 cm. Sperma hinnad on kah kellelegi ideaalsed - Don Schufro 3000 €, Zack 2000 €, Hotline ja Romanov 1600 €.

Hüppehobuste kasvandus Ask perekonna kodumõisa Schelenborgi vanades tallides võimsusega ei raba- nud. Näidatud noored hobused ei hüpanud sugugi paremini kui meil on paremad täkid esinenud. Sealgi on seemenduspunkt väga oluline ja hästi töötav ettevõtte. Täkid on noored, enne 2005.a. sündinuid pol- nud ühtegi. Täkkude isad on aga sellised maailma populaarseimad täkid nagu Cornet Obolensky, Dia- mant de Semilly, Kannan, kaugemates ridades on sagedased eellased Quidam de Revel ja Cor de la Brye- re. Külmutatud spermat müüakse veel mitmest takust, sellistest nagu Casir Ask (s.1990, i. Cor de la Brye- re, ei. Landgraf I), kes on veel populaarne vanaja kuulsa klassikalise kombinatsiooni pärast oma sugu- puus.

Kuulsaimat Ask tähisega takku Casall Ask (s. 1999, i. Caretino, ei. Lavall I) me aga sperma müüginimekir- jas ei näe. Sellega on nii, et ta polegi nende oma – Casall Ask sündis Saksamaal ühe väikese kasvataja tallis, avastati kahe talendiotsija poolt ja osteti ära varsana, viidi nende poolt 2-aastasena holsteini noor- te täkkude ülevaatusele, osteti kohe paljude arvates liiga suure raha eest Holstein Verbandile, võistles noorena küllaltki hästi nende ratsaniku all, aga taheti midagi suuremat. Kui hobune oli 5-aastane leiti sobivaimaks ratsanikuks Bengtsson, keda algul sponsoreeris Silla ja hobuse nimi oli siis Casall La Silla, aga lõpuks jõuti kokkuleppele, et seda Saksamaal sündinud holsteini takku sponsoreerib Taani kasvan- dus Ask ja võistleb juba 12 aastat Rootsi ratsanik Bengtsson.

Seminarid

WBFSH aastakoosolekutel on alati kõige rohkem aega jäetud seminaridele, mõnikord oled nagu teadus- konverentsil. Seekord olid seminaride teemad suhteliselt arusaadavad ka mitteteadlastele.

Anders Sörensen tegi ülevaate geneetilise selektsiooni olemusest ja kasutamisest Taanis. Ta kordas veendumust, et genoomselektsioon annab võimaluse palju varem selgeks saada noorte täkkude ja ka varssade tõenäoline saavutusvõime. Võimalik on selle meetodi kasutamine aga ainult väga suure and- mebaasi abil. Ei maksa arvata, et on leitud mingid geenid, mis kindlasti mingeid meile olulisi omadusi edasi annavad. Valitakse lihtsalt tohutust genotüüpide hulgast sellised, mis on andnud parema fenotüü- biga hobuseid, leitakse nn referentspopulatsioon, ja iga hobust võib siis sellega võrrelda, üksikute oma- duste osas isegi määrata sarnasus protsentides. Sörenseni ja ta kaastöötaja Sophie Favrelle'i ühises töös oli huvitavaid andmeid DWB aretuse kohta. Aastas saadakse viimase 10 aasta keskmisena 1622 koolisõi- du varssa ja 619 hüppevarssa, aretuses kasutamiseni jõuab 2% täkkudest ja 50% märadest, aretusse va- litud täkkude arv on 120, neist 3-aastaseid 15. Üks genoomselektsiooni väärtusi ongi võimalus täkkudele väga vara aretusväärtus määrata.

Rikke Munk Andersen rääkis käitumise, treeningu ja saavutusvõime suhetest. Ta võttis kokku paljude uurimuste tulemused, mis on näidanud, et temperamendi tähtsaim komponent on kartlikkuse (fearfulness) tase. Seda on katseliselt mõõdetudki reaktsiooniga uutele tundmatutele objektidele. Kartlikkuse tase on seotud kortisooli tasemega, selle kõrge tase näitab suuremat stressi. Samas mõjutab vähemalt inimestel kõrgem kortisooli ja testosterooni tase positiivselt sportlikke saavutusi. Lihtsalt öeldes on kõrge testosterooni tasemega täkud võimsamad, hirm ja ärevus on madala testosteroonitaseme tulemus või näitaja.

Osa seminare peeti Koldingi huvitavalt restaureeritud kuningalossis

Selgitati, et sama koormuse juures väsivad madala testosteroonitasemega hobused kiiremini ja just väsimusest tuleb suurem osa vigastusi. Inimestel saab tippportlastest 75% kord aastas vigastada, iga nädal saab 30% neist viga. Hobuste kohta statistikat ei ole ja seda ei taheta teha. Soovitused (mida ei taheta eriti järgida) olid:

- registreerida hobuste vigastused ja tervisenäitajad andmebaasides nende pärilikkuse määramiseks
- registreerida temperamendi/käitumise vead pärilikkuse määramiseks
- mõelda eriliste/liialdatud liikumistele mingi piirangu seadmisele (koolisõidu hindamisel?)
- jälgida ja uurida rohkem treeninguid (praegu uuritakse võistlusi)

Sugude erinevuste kohta oli ettekandes hea kujundlik soovitus: **ruunale öelge, mida tuleb teha, mära peate paluma, täkuga peate nõu pidama.**

Kartlikkuse uurimiseks tehakse teste, kus uuritakse, kuidas hobune reageerib laest kukkuvale vihmavarjule, kuidas õnnestub viia teda käe kõrval või sadulas üle valge lina, kuidas ta käitub, kui seda lina samal ajal äärtest üles tõsta. Seda tehti ka võistlevate hobustega. Mõned järeldused suurest hulgast katsetest:

Kartlikud hobused olid üldiselt julgematest võistlustulemustelt nõrgemad koolisõidus, aga takistussõidus mitte. Takistussõidus leiti, et profid eelistasid kartlikumaid ja tundlikumaid hobuseid – need teevad suuremaid hüppeid, ajavad vähem maha. Siin võib küll järeldada, et koolisõitjad ja amatöörid lihtsalt ei riski endale kartlikke hobuseid valida.

Hobuste valimisel aretusse kinnitas ettekandja DWB peamiste valikukriteeriumite mõttekust:

Koolisõidus olgu peamised arendatavad ja aretatavad tunnused **ratsastatavus-töötähe-tundlikkus**, takistussõidus **loomulik ettevaatlikkus-enesekindlus-vaprus**

Mette Uldahli teema oli „Hobuseraua paksuse mõju hinnetele Taani noorhobuste tšempionaatidel 2014-2015“. See uurimus seisnes kõigi võistelnud hobuste raudade paksuse mõõtmises ja nende võrdlemises võistlustulemustega. On ju üldiselt teada, et suurem raskus esijalgade küljes paneb hobuse neid kõrgemale tõstma, liikuma kõrgema kaarega. Selgus, et 4-aastastel hobustel oli selge korrelatsioon – raskemate raudadega hobused said kergemate raudadega hobustest paremad tulemused keskmiselt umbes 2% võrra (0,17 punkti 10 punktist) iga lisatud millimeetri pealt. Kõige rohkem parandas raua paksus sammuhinnet (0,32 p) ja ratsastatavuse hinnet (0,22 p), kõige vähem traavi hinnet (0,09 p). Vanematel hobustel midagi sellist ei märgatud, aga neil kasutati palju igasuguseid ortopeedilisi raudu (4-aastastel polnud selliseid ühtegi, 6-aastastel 15%). Tulemusi see ei mõjutanud, aga järelikult on kapjadega probleeme liiga paljudel hobustel. Soovitused, mida DWB olevat juba arvesse võtnud, olid

- piirata vähemalt 4-a hobustel raudade paksust ja määrata selleks 8 mm (nagu on 97% Taanis kasutatud raudu). Praegu oli raudade paksus uuritud hobustel kuni 15 mm
- mitte anda kõrgeid hindeid ebanormaalselt kõrge liikumise eest ja vähendada kõvasti hinnet igasuguse normaalse liikumise moonutamise eest

WHIRDEC

Osalesin ka **WHIRDEC (World Horses Identification and Registration Exchange Committee)** koosolekul. Seal oli veidi hämmastav, kui raske on paljudes suurtes riikides nõ korda luua. Kurdeti, et nii palju ostetakse veel passita hobuseid, ja arutati, kas ja kuidas peaks sellistega käituma, kui teatakse, et hobune on täiesti korraliku sugupuuga, aga dokumente ei ole. Mitmes riigis annavad veel passe välja ratsaspordiliidud, on liiga palju paralleelseid aretusühinguid. Eriti palju räägiti vene passidest, kas need on ikka usaldusväärsed. Mõnes riigis ollakse hirmus kaastundlikud segaste dokumentidega hobuste omanike vastu, mõnes aga on vastupidi - tõutuid, üheski tõuraamatus registreerimata hobuseid ei lubata üldse võistlustele. Küsiti meilgi poleemikat tekitanud probleemi kohta, kas aretusühingud peavad kontrollima sperma zootehnilise sertifikaadi olemasolu ja koosolekut juhtinud prantslane ütles väga kategooriliselt, et see ei ole aretusühingute kohustus.

Peaassamblee

Peaassamblee pidulikku nimetust kandval üldkoosolekul arutati gruppide kaupa WBFSH liikmelisuse küsimusi, käsitleti paljusid sellega seotud teemasid segamini, saadi valmis mõned soovitusid, mõned teemad lükati järsult kõrvale, mõnede üle jätkatakse arutelu tulevikus. Mõned peamised teemad:

- aretusühingu varssade arv peaks olema vähemalt 100 varssa aastas, aga erandeid võib teha;
- aretus peab olema suunatud ainult olümpiaaaladele. Keegi küsis, kas ei võiks ka kestvusratsutamise hobustele mingi võimaluse anda, aga seda peeti absurdseks, need on ju araablased või nende ristandid, teiste aladega mingi seoseta;
- ratsaponide aretusühingute vastuvõtmist tulevikus päris võimatuks ei peetud, otsustati küsimus edasi lükata;
- tuleks kuidagi eelistada igas riigis ikkagi oma tõuraamatuid, aga kuidas seda teha, kui EL reeglid lubavad võõrad sisse. Vaja oleks ikkagi rõhutada rahvuslike tõuraamatute eripära ja neid kuidagi eelistada
- kas tõuraamatute liidud tohivad olla liikmed (kas seal saavad kõik liikmed võrdsed olla)
- kas äriühingud tohivad olla liikmed (kas seal on kõigil liikmetel võrdsed õigused sõltumata panusest) *Need kaks viimast teemat on seotud EL reeglite ja WBFSH põhikirja demokraatlikkuse põhimõttega aretusühingute juhtimises*

Konkreetsed otsused liikmelisuse kohta tehti ka:

Leedu Hobusekasvatajate Assotsiatsioon võeti WBFSH liikmeks (huvitav, et ametlikult on nimetus selline, kuid nende esindaja Almutis Raila rääkis kogu aeg leedu sporthobuste assotsiatsioonist)

Balti Hannoveri Hobuste Kasvatajate Assotsiatsiooni avalduse arutelu lükati edasi järgmisele aastale, sest polnud selgust suhete kohta Saksamaa Hannoveri tõuraamatuga ja Leedus asuva ühingu nimetus Balti peaks olema kuidagi kooskõlastatud teiste Balti riikidega

Kuningliku Friisi Hobuste Assotsiatsiooni avaldus lükati jälle tagasi, sest friisi hobune on peamiselt veohobune, mitte sporthobune WBFSH põhikirja mõttes.

Norra Taani Soojavereliste Hobuste Assotsiatsioon võeti pärast juba mitu aastat kestnud diskussiooni suurte tõuraamatute suure häälteenamusega liikmeks (mina olin vastu)

Arutati veel aretusühingute koostöö ja andmebaaside integreerimise võimalusi. Nenditi, et lineaarse hindamise ja jõudluskontrolli tulemused peaksid olema kõigi vahel vastastikku vahetatavad ja nende reegleid tuleks ühtlustada. Andmebaasid võiksid põhineda ühisel süsteemil. Samas tuli ilmsiks, et on tõsiselt konkurentsiga seotud vastupanu nii üksikute kasvatajate poolt kui aretusühingute poolt oma andmeid ja teadmisi jagada. Seekord jätsin ütlemata, et meie väikesel tõuraamatul midagi olulist anda ei ole, aga kõik hea võtame tänuga vastu küll.

WBFSH Budapestis 2018

Raigo Kollom

Budapestis käisin ma esimest korda 1967.a., kui pidasime Gödöllös sealse Põllumajandusülikooli ratsabaasis maha väikese Ungari-Eesti maavõistluse. Meie giidiks Budapestiga tutvumisel oli siis üliõpilane, kes rääkis 1956.a. ülestõusust: „Ma olin 14-aastane, mul oli laetud püss käes, aga ma ei julgenud venelaste pihta lasta. Ikkagi inimesed.“ Siis oli seintel veel kuuliauke, nüüd olid meie hotelli ümbruses paljud seinad klaasist. Uhke ajalooline arhitektuur on aga säilinud ja restaureeritud, vähemalt Doonau kallastel avanev vaade meenutab, et Austria-Ungari keisririigis ei tahtnud ungarlased teisejärgulised olla ja püüdsid oma Budapesti Viinist võimsamaks ehitada. Nende parlament olevat olnud Euroopa suurim hoone enne Ceausescu paleed Bukarestis. Mulle oli kõige hämmastavam tänases Budapestis, et kui paljudes linnades, kus olen käinud, on peaaegu võimatu leida raamatuantikvariaate ja neid ongi mõni üksik, siis Budapestis läksin esimesel hommikul jalutama ja kahe kvartali teekonnal oli 11 sellist maast laeni vanu raamatuid täis kauplust. Kahjuks puha ungarikeelne kirjandus, natuke ingliskeelset ja imelikul kombel endises Austria-Ungari keisririigis väga harva midagi saksa keeles. Maale ja graafikat see eest igasugust iga hinnaga, Ungari ratsaväge igast ajastust on neil väsimatult kujutatud.

Oma hobusekasvatuse uhkest minevikust räägiti vähe, mõeldi rohkem tänapäevale. Ungari sporthobune on praegu üks paljudest arenevatest tõugudest, on meist edetabelites veidi eespool ja arvukuselt kah mitte kuigi suur – ca 500 varssa aastas. Nii et kui olen kirjutanud, et oleme väikeste tõuraamatute hulgas parimaid, siis ka Ungari sporthobuste tõuraamat on väikeste hulgas. Vanu ajaloolisi gidran, nonius, furioso, shagya tõuge säilitatakse nende ajaloolistes aretuspiirkondades. Oma erakordseid inimesi maailma ratsaspordi arengus – 20. sajandi klassikuid d’Endrödy’t ja de Nemethy’t – teatakse hämmastavalt vähe.

Ülal. St. Stepheni monument

All: Lazari Hobupargi muuseumis

Populaarne ja kõige edukam ala on neil rakendisport. Selles on neil alati olnud maailma tippe. Meile korraldati ekskursioon vendade Lazarite hobukeskusesse. Nad on kogunud kahe peale 21 maailmameistri tiitlit rakendisportis ja oma eraettevõttena üles ehitanud sellise rahvusvahelise ja igale hobusehuvilisele huvitava keskuse, millele meil keegi, ammugi mitte riik isegi mõelda ei taha või ei julge. Lazar Equestrian Centre on vanadest tallidest ümber ehitatud ja rakendisporti laiadele hulkadele tutvustamiseks kohandatud kompleks, kus on suur maneež, hoolega kujundatud muuseum, oma noniuse hobuste kasvandus, treeningtallid peamiselt lipitsaani tõugu noorte rakendihobuste treenimiseks, eraldi võistlushobuste tall, pensionäride tall vanadele teenekatele hobustele, treening- ja võistlusrajad ning 100-kohaline rahvustoitude restoran.

Seda vaadates hakkas kurb, kuidas meiegi lootsume, et Torisse luuakse kõigile hobumajanduses tegutsejatele avatud taristu rahvusvahelisele esindus- ja esitluskeskusele ja andsime selle riikliku finantseerimise taotlusele isegi oma aretusühingu toetusallkirja. Selle asemel raisatakse nüüd Toris selleks eraldatud miljooneid millegi väga tagasihoidliku, kohaliku, sihitu ja elujõuetu säilitamiseks.

Rakendite demonstratsioon Lazari Hobupargi maneežis

Hobuse heaolu

Seminaride päev oli seekord pühendatud hobuste heaolule. Olid ettekanded sellest, kuidas vältida haruldasi geneetilisi haigusi ja väärarenguid. Märgitigi, et selliseid normaalseks eluks sobimatuid tõuge, nagu mõned koeratõud on, hobusekasvatajad loonud ei ole. Aga peeti vajalikuks panna inimestele südamele, et kasvataja vastutab, et ta **ei produtseeri hobuseid siia ilma kannatama**. Iga paaritus peaks olema planeeritud, kasvataja peab teadma, milleks sündiv varss tulevikus sobib, kus on ta koht.

Loomakaitsjate surve ratsaspordile on suur ja sageli liialdatud. Austraalias on mõnes osariigis keelustatud jahivõidusõidud, alatasa nõutakse steki, kannuste, lihtsategi pingul ninakapslite keelamist. Hobuse eutanaasia või inimlik tapmine lihaks pole liigse tähelepanu all, aga samas on eriti Ameerikas palju etteheiteid selle kohta, et galopihobustele, kes midagi ei võida, pole selles ilmas kohta ja nad hukatakse väga noorelt. Nende kasutamine ratsaspordis on teema, millega ühe ettekandja meelest tuleks tegeleda. Seda ei julgenud keegi öelda, et selliste hobuste minimaalse hinnaga sporti müümine või tasuta andmine on otseselt kahjulik sporti tasemele ja sporthobuste kasvatajatele. Treeningmeetoditest ja võistlushobuste elust tuleks laia publikut paremini teavitada, paljud etteheited tulevad lihtsast harimatusest. Hobuse inimesestamine on üks harimatuse tulemus. Me pole võrdsed, hobune on siiski inimese jaoks, mitte inimene hobuse jaoks. Muidugi on vaja kõrvaldada jõhkrad ratsanikud, selleks peaksid treeningud olema kõigile avalikumad, karistused tõeliste julmuse eest karmimad. Aga sageli on raske otsustada, kus on piir. Eraldi märgitigi ära, et rollkur on üks meetod, mille piire on raske määratleda, aga mis on kahtlemata ratsaspordi mainele väga palju kahju teinud.

Väljendeid nagu „hobuse kasutamine on tema väärkohtlemine“ või „hobuse koht on karjamaal“ korrati mõne ettekandja poolt küll, aga irooniliselt. Aga tõsiselt räägiti, et on olemas hobuõigused nagu inimõigused ja igale hobusel olevat õigus saada peale kvaliteetse sööda, keskkonna ja tervishoiu ka positiivseid elukogemusi, vaheldusrikast elu ja meeldivat seltskonda.

Seoses hobuste heaoluga räägiti palju, eriti kuluaarides, ratsaspordi allakäigu ohust. Nenditi, et tänapäeva inimest ei huvita võistlus, võitlus, oht, pinge, konflikt. Klassikaline ratsasport ja veel rohkem võidusõidud kaotavad noorte poolehoidu, nagu kaotavad ka rugby, ameerika jalgpall jne. Suures tõusus on surfamine, rannavõrkpall (aga mitte tavaline võrkpall), rulllaud jt sellised muretud alad. Üks ameeriklane kurtis hunter- stiili võidukäigu üle, lihtsate hobihobuste populaarsuse üle, jalutussõidu mõnu on paljudele peamine, milleks hobust peetakse. Mingi ratsasõidu oskuse omandamine ja täiustamine huvitab väga väheseid.

Isegi selline küsimus kerkis üles, et hobuseid ohustavad mõned pärilikud, praegu veel üliharuldased haigused ja kui tõsiselt peaks nende vältimisega tegelema. Sai me mitmelt teadlaselt palju huvitavat informatsiooni, kuidas need geenid käituvad ja muteeruvad, kuid lõpuks öeldi kokkuvõtteks: „Kui tahta halbadest mutatsioonidest lahti saada, viib see geneetilise varieerumise vähenemisele meile vajalike omaduste osas.“ Lisati, et sageli kannavad pärilikke vigu edasi väga head hobused. Kas me tõesti vajame vigadeta ja võimeteta hobuseid?

Kuues ümarlauas peetud diskussioonid selle üle, mis siis ohustab ratsasporti, võttis kokku Saksa Ratsaliidu esindaja Klaus Miesner. Peamised probleemid olid:

- Võhiklus. Hobusekasvatajate ja sportlaste endi harimatus, põhjalike teadmiste puudumine klassikalistest hobuse kohtlemise ja treenimise põhitõdedest. See-tõttu ei osata ka avalikkust harida ja end kaitsta rumalate süüdistuste eest.
- Sanktsioonide nõrkus. Ei ole küllalt selge, mis on õige, mis vale. Reeglite rikkumise eest on karistused liiga väikesed või neid püütakse tegelikul rakendamisel pehmedada.
- Kommertsialiseerumine. Liiga palju võistlusi, liiga suured auhinnarahad tippudele, hobused peavad liiga palju võistlema, tuuakse võistlema hobuseid, kel pole küllalt võimeid sellele tasemele.
- Hobuse inimestamine (Humanisation). Lihtne hobusekauge publik vaatab hobust nagu endasugust, nagu inimest, ei saa aru, et hobusel on teistsugused vajadused, instinktid, mälu ja harjumused.
- Hobuse hukkamise probleem. Eutanaasia või piinadeta tapmine lihaks peaks olema endastmõistetavalt tavalise hobuse elu tavaline lõpp. Hobuse elu tuleb teha võimalikult heaks (hea ei tähenda kerget) ja isegi huvitavaks, surm kergeteks ja õigeaegseks.

WHIRDEC(World Horse Identification, Registration and Data Exchanges Committee, e.k. Maailma Hobuste Identifitseerimise, registreerimise ja Andmevahetuse Komitee)

Iga WBFSH aastakoosoleku põhiistungil eelsel päeval toimub selle komitee lõpmatu pikk istung. Tavaliselt on see detailide arutamine, mida teha igasugustel erandlikel juhtudel. Seekord oli palju juttu uue andmekaitse seadusega seonduvast. **Kas hobuse omamine kuulub delikaatsete isikuandmete alla? Kas hobuse tervise andmed kuuluvad ainult omanikule?** Kas ühes riigis sündinud, aga teise riigi tõuraamatusse kantud hobune on sünniriigis importhobune? Oli palju selliseid ja muid küsimusi, mida eri riikides tõlgendatakse erinevalt.

Räägiti ka uuendustest, mille kasutamiseni tahetakse jõuda. Näiteks võiks hobuse joonise teha telefonis ja kirjelduse rääkida sinna juurde. Ammu päevakorras olnud andmebaaside andmevahetuse süsteemiga olevat liitunud juba Belgia, Holland, Saksamaa, Hispaania, Poola, Prantsusmaa. Tahetakse jõuda kõigis tõuraamatutes ja keskandmebaasides täpselt ühesuguste ostu-müügilepinguteni, keskandmebaaside kõigi paarituste ja spermamüükide registrini (meilgi on olnud probleeme sperma lepinguvälise kasutamisega), universaalsete paaritus/seemendustunnistusteni, kõigile tõuraamatutele kohustuslike DNA testideni kõigile hobustele.

Tutvusin ühel õhtusöögil ka suure andmebaaside spetsialisti Max Bechereriga. Tema firma Delta Horses on teinud andmebaaside programmid rohkem kui 10 tõuraamatule, sealhulgas ka KWPN tõuraamatu väga põhjaliku, näitliku ja avaliku (raha eest vaadatava muidugi) programmi. Kui ütlesin, et see viimane oleks ideaal, mida endalegi tahaksime, ja kui palju see maksab, oli vastus: 70 000 eurot aastas! Ma hakkasin naerma, aga ta seletas, et on ka odavamaid variante. Kui rääkisin sellest meie juhatuse koosolekul, otsustati, et läbirääkimisi tuleks jätkata ja Linnea Pärnaste kui selle ala asjatundja lubas seda teha. Igatahes jätkasin Bechererilt info küsimist ka järgmistel kohtumistel. Tema jutust Hollandi, Belgia ja Prantsusmaa tõuraamatute kohta sain selgeks, et see, kuidas me püüame kooskõlastada erinevaid ja ka ühiseid arusaamisi erinevate tõuraamatute vajadustest, mida andmebaas peaks kajastama, on mõttetu. Mujal on tavaline, et igal tõuraamatul on oma eraldi andmebaas väga paljude andmetega, mida seadused ei nõua, ja ainult need andmed, mis on Euroopa Liidu määrustega kohustuslikud, lähevad automaatselt edasi keskandmebaasi. Tõuraamatud otsustavad kõik oma andmebaasides ise, ka selle, kellele, kuidas ja millise tasu eest andmeid avalikustatakse. Ja tõuraamatute vahel käib vajaduse korral täielik andmevahetus.

Eks ta ole, kõik, mis läheb paremaks, läheb ka kallimaks. Ja tekitab konflikte. Mind täitsa vapustas, kui küsisin ühel kohvipausil BWP tegevjuhilt Rudy Eerdeken-silt, miks KWPN tegevjuhti Johan Knaapi siin ei ole, ja ta vastas ilmeka liigutusega, kuidas kellelegi jalaga antakse. Tuli välja, et Johan Knaap, kelle juhtimisel KWPN on teinud tohutu tõusu igal alal, tänavu näiteks said nad kõigil kolmel klassikalise ratsaspordi alal parima tõuraamatu eriauhinnad, see Johan Knaap on vallandatud ja ka aretusühingu president uus valitud. Rudy jutust tuli välja sama, mida rääkis möödunud aastal meil kohtunik olnud Nico Schulpen – liiga palju teadust, liiga kõrge kvaliteet tipus, aga lihtne kasvataja seda ei vaja, temale läheb kõik vaid kallimaks. Intriigid suurte kasvatajate vahel peale selle.

EK esindajana tutvustas EL seadusandlust eestlane Kaido Kroon

CIGA (Collaborative Implementation of Genomic Applications in Horse Breeding, lihtsustatud ja umbkaudne tõlge Genoomika Ühine Kasutamine Hobuste Aretuses)

Sellel genoomselektiooni juurutamise eest võitlevate teaduseinimeste kuulamise koosolekul oli raske kõigest aru saada, aga ilmne oli vaimustus suurtest võimalustest, mida annab SNP (Single Nucleotide Polymorphism, e. k. ühenukleotiidised polümorfismid)) meetod ja kuidas varsti võiksime iga hobuse genoomi kaardistada (see ei tähenda täielikku kaardistamist) vaid mõne tuhande euro eest. Rootsis olevat 380 hobusel juba genotüüp 680 000 üksiku nukleotiidi paiknemise kaudu genoomis kaardistatud.

Tutvustati ka lihtsaid statistilisi uurimusi, näiteks olid taanlased uurinud ülevaastuste hinnete ja hobuste võistlustulemuste korrelatsiooni ja leidnud, et koolisõidu hobustel on võistlustulemused päris tugevasti seotud vaba traavi hindega (index 0,79), vaba kenteri hindega (0,73) ja ülajoone hindega (0,73) ja väga nõrgalt esijalgade hindega (0,32), keskmiselt tagajalgade hindega (0,52) ja käe kõrval sammu hindega (0,52). Hüppehobustel oli võistlustulemuste sõltuvus kõigist hinnetest tühine, peale vabahüpete tehnika (0,73), vabahüpete võimsuse (0,71) ja eriti ratsaniku all hüppamise tehnika (0,86) ning ratsaniku all hüppamise võimsuse (0,81). Tegelikult kõik see, mida me niigi teame. Üks huvitav ja eelnevatel aastatelgi korratud mõtte genoomselektiooni tähtsusest just ohustatud tõugude säilitamisel oli see, et selle meetodiga saab säilitada palju väiksemaid tõuge, kui seni arvatud, ilma et inbriiding neis suureneks. Teame ju kõik, et hobune ei anna oma omadusi ega geene edasi tervikliku kompleksina, vaid iga paaride valiku juures saadakse erinevatel kordadel samadest vanematest iga kord erinevad järglased. Genoomiuuringutega saab kindlaks teha, millistel järglastel on homosügootsus suurem, millistel väiksem ja saab aretusse lubada ainult need järglased, kes tõu geneetilist mitmekesisust ei vähenda, kelle inbriidingu tegelik geneetiline tase on palju väiksem kui põlvnemistabeli järgi arvata võib.

Kadestamisväärt ja kahjuks ka arusaadav oli, kui palju on maailmas teadlasi, kes teevad uurimusi hobusekasvatuse heaks, kui palju on fonde, kust nad toetust saavad ja ülikoole, kus nad töötavad. Olen pidanud korduvalt ütleva, et meilt mingit panust sellisesse teadusesse lähiajal oodata ei ole, aga nende tehtut püüame ära kasutada küll. Et olime esimesi tõuraamatuid KWPN ja ISH järel, kes kasutas KWPN tõuraamatult ostetud teenust DNA testi abil täkkude OCD indeksi määramiseks, on sellise kasutamise näide. Oleksin pidanud lisama: kui see liiga kallis ei ole.

BN väljaandja ja peatoimetaja
Xavier Libbrecht

WBFSH peaassamblee

Peaassambleel seekord millegi üle ei vaieldud. Juhtkonnas toimus üks muudatus – lahkunud Thomas Nisseni (Holsteiner Verband) asemele valiti juhatusse Norbert Camp (Trakehner Verband).

Liikmeks astumise avaldusi oli kolm. India sporthobuste assotsiatsiooni avaldus lükati tagasi selle väiksuse pärast – ainult 15 liiget. Põhja-Ameerika Tõuraamat (NAS) on seadnud endale suure eesmärgi – võtta arvele see tohutu hulk registreerimata ja passideta hobuseid, kes Ameerika Ühendriikides elavad. Seal tegutsevad küll paljude Euroopa suurte tõuraamatute tütarühingud (hannoveri, holsteini, oldenburgi, KWPN), aga NAS aktsepteerib erinevalt neist kõiki soojaverelisi, kui neis ei ole traavlite, nn värvustõugude, morgani, mustangi, friisi, andaluusia, lipitsaani, ühegi ponitõu jms. verd. Tõuraamatu programm on võrdlemisi range, DNA, OCD ja isegi WFFS testid on kohustuslikud. Aga ameeriklased ei hooli piirangutest, seal on võimalik igaühel oma tõuraamat teha, riiklikku tunnustust selleks ei vajata. Kuigi NAS on juba assotsieerunud liige, ei võetud neid veel täisliikmeks, sest aretusmärade arv on alla 100. Kolmandana taotles liikmestaatus Hispaania Anglo-Araabia tõuraamat. Neilt nõuti Anglo-Araabia originaaltõuraamatu nõusolekut, muus osas vastas tõuraamat nõuetele.

Ka peaassambleel tunti muret selle pärast, millest hobuse heaolu seminaril pikemalt räägiti – et avalikkust on raske ratsasporti mõistma panna, et sponsorid eelistavad massilist sporti elitaarsele, isegi et võhikutega peab rohkem arvestama. Oli millegi väärtusliku kaotamise tunnet õhus.

Ratomka

NOSTALGIAD

Paljudele 1970-1980-ndate aastate ratsutajatel on Ratomka ratsabaasiga Valgevenemaal seotud mälestused kuudepikkustest laagritest, võistlemisest ja võitudestki. Seal viidi sageli läbi N. Liidu meistrivõistlusi, maanoorte ja noorte meistrivõistlusi ning sõpruskohtumisi. Ja seal on sündinud Palladium. Külastasime tema sünnikohta Ago Ruusiga septembri alguses.

2005

REISIKIRI

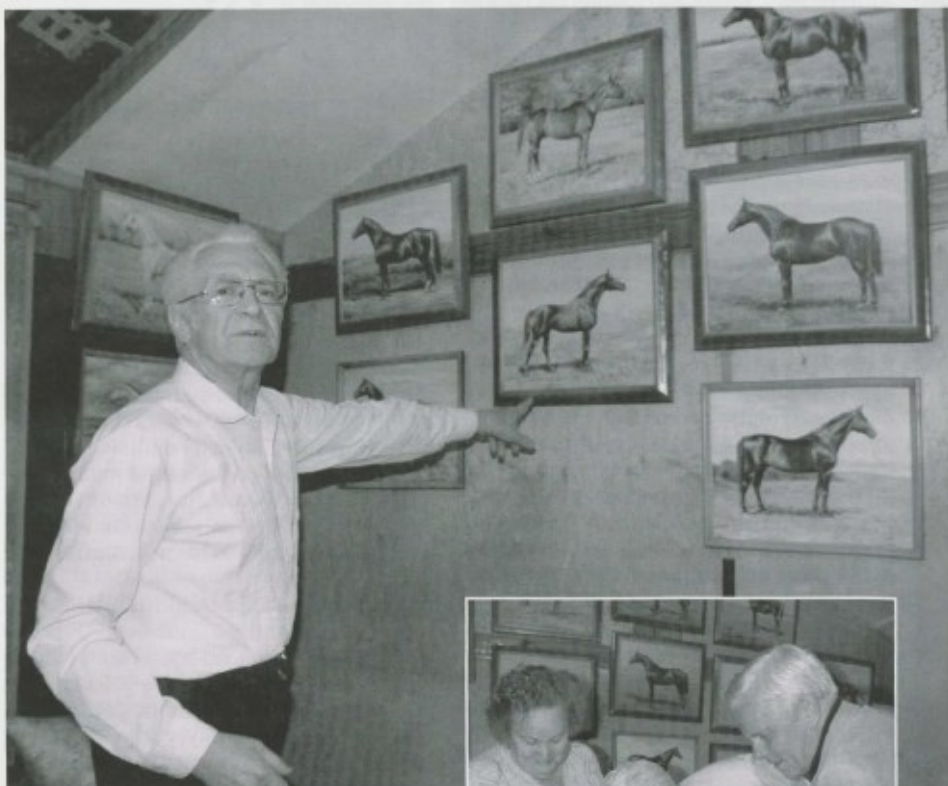
RAIGO KOLLOM

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts

Esimene mulje oli, et kadunud on 15 aastat tagasi valitsenud avaruse ja omaette olemise tunne. Tänane Ratomka on surutud suurte teede vahele. Kunagist Minski mere ääres kulgenud maanteed ehitatakse suureks kiirteeks, läbi asula kulgenud tee on nii elava liiklusega, et igal aastal jääb mõni hobune auto alla, ja seegi tee jõuab mõne kilomeetri kaugusel teise kiirteeni. Kõrgematest kohtadest avaneb vaade Minski kõrghoonetele ning suurem osa karjamaid, kus kunagi meie kolmevõistlejad lagedatel küngastel galopeerisid, on nüüd suvilate rajoon. Hobusekasvandus on üldse umbes 10 kilomeetri kaugusele teise külla viidud. Puudki on nii suureks kasvanud, et hotelli juurest enam hobuseid ja maneeži ei näe.

Kahes asjas on totalitaarsed režiimid kahtlemata edukad: teede ehitamises ja suurte ühiskondlike ehitiste püstitamises. Minsk ja selle ümbrus on suur ehitustanker ja tulemused avaldavad muljet. Nende väheste päevadega polnud midugi võimalik aru saada, mida inimesed mõtleavad. Üldmulje jäi natuke naljakas: arvatakse, et me kõik liigume Euroopasse, ainult et nemad on nagu üks firma, mille direktor on president Lukašenko. Ja veel tundus, et ollakse nagu ühesuunalise liiklusega tänaval, aga ei imestata, kui teine vastu tuleb. Konkreetselt kuulsime korduvalt soovitusi „telliskivi“ alt läbi sõita: „Kõik sõidavad!“ Vastupidiselt hoiatustele ei kohanud me kusagil pahatahtlikkust või vaenulikkust, kõik olid abivalmis, kuigi piirivalvurid küll pigem saamatud või laisad.

Suuruse poole on püüeldud ka Ratomkas. On liidetud endine spordikool ja hobusekasvandus, ostetud juurde paar kolhoosi (neist tahetakse nüüd lahti saada) ja ollakse uhked, et oma 450 õpilase ja 500 hobusega ollakse tõenäoliselt Euroopa suurim ratsutamiskeskus. Praegu ollakse erilises eufoorias sellest, et president on kaks korda Ratomkat külasthanud, pidanud töötajatele kõne ja andnud juhtnöörid: „Ma tahan, et teil oleks süsteem... Ma tahan, et see süsteem ka ellu viiakse... Ma tean, et te müüte parimad hobused musta raha eest välismaale, sellele tuleb

Ülal: Boris Kamzolov oma trakeeni muuseumis.

Paremal: „Siin see Palladiumi sünnisisekanne ongi,“ näitab Maria Kamzolova oma abikaasale ja Raigo Kollomile.

FOTO AGO RUUS

lõpp teha ja järgmistelt olümpiamängudelt medal tuua.”

Optimism, et nüüd lüüakse kord majja, aitas meidki jutuaajamistel direktori ja eriti **Boris Kamzoloviga**, kelle intervjuurimiseks me õieti sinna sõitsimegi. Uus direktor oli ka ainuke, kellest Kamzolov midagi positiivset loodab, peale presidendid midugi. Tehti ju Kamzolovist pärast Lukašenko külaskäiku Valgevene Ratsaspordi Föderatsiooni nõunik aretuse alal. Suur tunnustus pärast umbes 10 aasta pikust „siseemigratsiooni“ armastatud ala juhtimise juurest.

Direktor muide oli täiesti euroopalik, kiire mõtlemise ja otsustamisega. Meie külaskäik oli talle veidi ootamatu, aga kiiresti kontrollis ta telefonitsi järele, mida alluvad teavad Palladiumist, jäi väga ra-

hule. Imestas, et me ei ole nende interneti koduleheküljega kursis, määras meile saatjaks noore peazootehniku ja soovis edu. Jõudsime veel ühisele arvamusele, et trakeeni märade ja holsteini või KWPN täkkude järglased vastavad kõige paremini turunõuetele, aga trakeenid on midugi säilitamist väärt tõug.

Kamzoloviga veetsime tema tihedalt metsviinapuu väärtidega kaetud majas kaks pikka öhtut. Abikaasa **Maria** ütles esimesele öhtule järgnenud päeval, et nad ei jäänudki öösel magama, niivõrd oli kogu elu uuesti silme eest läbi käinud.

Vasskül: Ratomka tallide juurde paistavad Minski eeslinna kõrghooned.

All: Maria Trakehneri maketi juures.

Kogu nende elu see Ratomka ja trakeenid ju oligi. Naine tallide brigaadirina, mees peazootehnikuna alustasid nad 1963. aastal kasvanduse rajamisega. Läbi veerand sajandit ehitasid seda üles, kuni üleminekuaja "kriminaalne direktor" otsustas fiskaalikutega lõpu teha.

Boris Kamzolov oli omal ajal ja on praegugi trakeenide kasvatajatele autoriteet ja legend korraga. Nii kiiret edu kui Ratomkas ühe inimese ideed kusagil mujal Venemaa hobusekasvatuses ei toonud. Kuna Kamzolov pole juhitööp, siis tema vastu siseopositsiooni polenud. Tema uuris, teadis ja otsustas, aga otsused olid rohkem nõuanded, mida direktorid ja muud juhid teostada käskisid. Alles nüüd

saab selgeks, kui nostalgilised tema ideed olid ja on.

Tema unistuseks oli vana Trakehneri koopia Valgevenemaal. Kui imetlesime metsviinapuudesse mähkunud talliseinu, ütles ta: "Näed töin ma Trakehnerist. Kaua läks, et oleks nagu seal." Talli õuele hakkas ta püstitama Pythagorase memummenti. "Nagu Tempelhütter Trakehneris." Ise tegi. Tsemendist. Ainult pea jäi lõpetamata. Ja selle taha istutas tamme-puu. Nagu Trakehneris.

"Kõigepealt vallandati Maria. Tema oli muide see, kes vastündinud Palladiumi sülle võttis ja kuivaks nükkis. Järgmiseks vallandati mind. Siis viidi Pythagoras prügimäele. Lõpuks tehti esindusõu kop-

liks ja hobused söid tamme ära," tegi Boris Kamzolov kokkuvõtte. "Nüüd ehitati kodus Trakehneri maketti."

Kodus on Kamzolovitel põõningukorru-sel tõeline trakeeni muuseum. Olümpaale Hiinalustajatest kuni Palladiumi isa Dragunini ja ema Peleneni on seinad täis, raamatukogus on 19. sajandil välja antud tõuraamatute köiteid, laudadel kujakesi, karikaid, diplomeid. On ka mõned videofilmid. Aasta pärast peaks seal olema ka Ago Ruusi film Palladiumist.

Lahkumisel ütles Maria: "Hobune on nagu teemant. Teda ei märgata, kui ta on lihtsalt üks hinnaline kivi. Teda tuleb lihvida, et temast saaks briliant. Seda teet teinud teie Eestiis."

SUOMEN

RATSUJALOSTUSLIITTO

RAIGO KOLLOM

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts

Soome soojaverelise hobuse (FWB) kasvatajad tähistasid 11. märtsil oma seltsi – Suomen Ratsujalostusliitto – 80. aastapäeva. Üllatav, et nende järjepidev tegevus on vanimaid Euroopas, vanemad tõuraamatud Saksamaal polegi nii kaua puhast ratsahobuste aretust edendanud. Ning ka Rootsi SWB selts on kaks aastat noorem, ja näiteks Belgia BWP pühitset 2005.a. alles oma 50. aastapäeva.

Seltsi kuulub hetkel 365 inimest, kohale oli neid tulnud umbes 90, kellest pea pooled pälvisid mingi autasu pikaajalise aktiivse tegutsemise eest. Varssade arv FWB tõuraamatus oli 2005. aastal 270.

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts (lüh ESHKS) sai loomulikult kutse sõsarühingu juubelile ja meie poolt jääb esimehe **Hakan Wahlmani** lauale ESHKS embleemi ning pühendusega suveniirtaldrik. Meie kasvatajatele saatsid teiste hulgas tervisi värske SRJL kuldmärgi kavaler **Rolf Simonsen** (neid märke on seni kokku vaid neli), **Jukka Kallunki**, **Eeva-Liisa Penttilä**, **Anna-Maija Bernard** jt. meie hobusekasvatajate ning sportlaste ammused sõbrad.

Huvitavaim osa päevast oli muidugi seminar, mida juhtis WBFSH president **Jan Pedersen**. Pikaajalise kogemusega hobusekasvataja, kaksteist aastat Taani DWB president ja seitse aastat WBFSH president olnud mees nimetas end ise "hobusepoliitikuks" ja tutvustas sissejuhatavas ettekandes WBFSH Brüsseli peassamblee tulemusi, rõhutades eriti tõuraamatute konkurentsi, aretuse spetsialiseerumist ning täisvereliste kasutamise probleeme. Ta arvas, et ainult suured tõuraamatud suudavad tulevikus tarbijate, FEI ja EU kõiki nõudmisi rahuldavalt täita ja teaduse arenguga kaasas käia. Ja suurel kaubamärgil on suured eelised. Saksamaal olevat oodata 2-3 aastaga tõuraamatute arvu vähenemist seniselt 18-lt umbes 10-le. Maailmas, eriti USA-s, kus kujuneb suurim sporthobuste turg, olevat isegi Taani liiga vähe tuntud, et DWB saaks oma hobuseid edukalt müüa, aga Skandinaavia on juba mingi kaubamärk. Võib-olla on 20 aasta pärast

80

Vasakul Hakan Wahlmann ja artikli autor.

paratamatu üks ühine Skandinaavia tõuraamat ja tõug. Selles, Skandinaavia koostöö ja tõugude integratsiooni suunas juba liigume. Oli meeldiv kuulda, et ta nimetas võimaliku Skandinaaviamaana selles mõttes ka Eestit.

Spetsialiseerumise teemat käsitledes väitis ta, et kuigi lihtsaim on müüa hobust, kes hüppab 120-130 cm parkuure ja teeb samas Väikese Auhinna koolisõitu, ei saa selline universaalne hobune olla eesmärk, vaid kõrvalprodukt. Eesmärk tuleks valida olümpiaalade hulgast, ja mitte unustada, et maailma tipus (200 parima hulgas), ei ole ühtegi hüppehobust, kes põlvneks mõnest koolisõiduliinist, aga enamus koolisõiduhobuseid

põlvneb mõnest hüppeliinist. Ka põlvnevad hüppehobused sagedamini tuntuimatest täkkudest ja liinidest, seega on saadud väga sihipärase aretusega, koolisõiduhobuste hulgas on juhuslikkus suurem ja edukus põlvnemisega vähem seotud. Näiteks on maailma 200 hulgas 15 **Quidam de Reveli** ja 19 **Capitol I** järglast, koolisõidus on märkimisväärne ühe täku järglaste arv ainult **Donnerhallil** (7) ja **Rubinsteinil** (6).

Eriti elav arutelu tekkis täisvereliste täkkude ümber. Pedersen arvates on vajalik, et mära sugupuus oleks vähemalt 1/8 täisverelist verd, üks eelane kolmes põlvkonnas. Täisverelise täku kasutamine tähendab aga väga pikaajalist investeringut hobusekasvatuse niigi aeglase käibe juures. Poolvereliste hobuste aretuseks sobivate täkkude leidmine on omaette probleem. Minu lühiülevaade **Raufboldist** Venemaal meenutas soomlastele kohe **Ritmitšnoid**. Arvatigi, et peale Iirimaa võiks mõne erilise hüppeandega täisverelise täku avastada ka Venemaalt. Pakuti veel, et sobivaid täisverelisi võiks keegi kasvatama hakata. Aga õhku jäi küsimus, kes ja kus seda teeks.

Veel rääkis Pedersen koostööst Euroopa Ühenduse seadusandluse alal, väikeste Põhjamaade tõuraamatute vajadusest ühineda oma tõuraamatute ühiste huvide kaitseks. Ühiseid reegleid ja täielikku läbipaistvust aretusväärtuse hindamisel on meile rohkem vaja kui suurtele tõuraamatutele, kes loodavad rohkem oma tõuraamatu kuulsale nimele ega tahagi iga täku liiga täpset hinnangut.

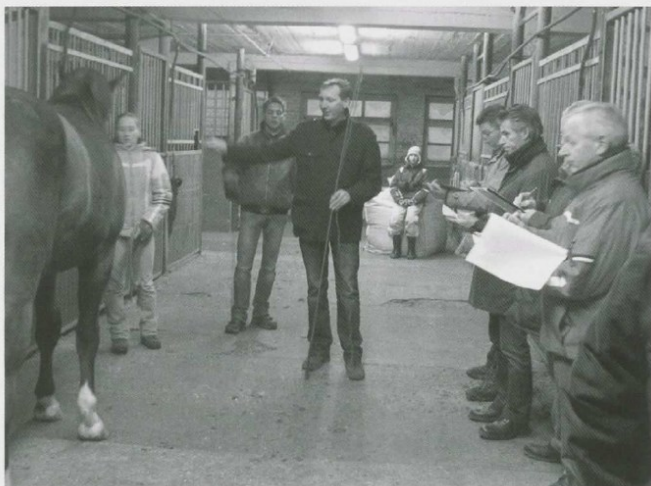
Kuivõrd reglementeeritud on Euroopas hobusepidamine, selgus veterinaararst **Katja Mustoneni** ettekandest, kus iga soovitus juures loletati seadusi, mis seda nõuavad, olgu need siis tarbijakaitse, loomakaitse, tööohutuse, tauditõrje, keskkonnamaitse vms alalt. Üldisest veterinaaria ideoloogiast jäi meelde, et peaksime Euroopa Ühenduse poliitika kohaselt hoiduma liigsest ravimite ja nn ravisõötade kasutamisest, mis reostavad keskkonda ja tekitavad resistentsust kõigis kahjulikes organismides, ja mitte minema kaasa USA kõikelubava ravimipoliitikaga.

KWPN kõrge komisjon Eestis

Kuulume iga päevaga üha rohkem Euroopasse, ja nii on see ka hobumajanduses. Kui pärast A Big Boy müüki oli Mihkel Kangur Belgias üht ülevaatuset vaatamas käinud, olevat mõnede hobusekasvatavate hulgas kohe teatud elevus tekkinud – eestlane tuli. Nüüd ilmusid aasta esimestel päevadel Eestisse Henk Nijhof jr koos tuntud hobusekasvatava Kees van den Oetelaariga. Vaatasid veidi ringi, huvitusid peamiselt Spartacuse varssadest, aga ka teistest KWPN põlvnemisega hobustest. Oli juttu Spartacuse edust spordis – 2008. a noorhobuste MM-il Lanakenis 10. koht, 2009. a kah finaalis, lisaks ka KWPN täkkude takistussõidu võitja Roosendaalis. Peale iseenda ja Nijhofi kasvanduse tutvustab see täkk Euroopas ka Hanno Ellermanni ja Eestit.

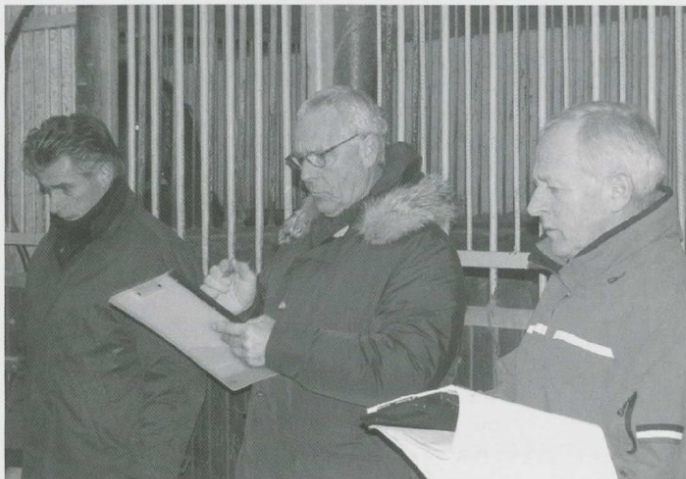
Nähtud hobustega jäädi nii rahule, et lubati tuua peagi Eestisse komisjon Spartacuse järglasi hindama. Taotletakse õiges vanuses esitamata jäänud Spartacuse tunnustamist aretusse võistlustulemuste ja järglaste põhjal. 17. jaanuaril oligi kõrgetasemeline komisjon kohal:

Henk Nijhof jr (keskel) esitleb komisjonile järjekordset hobust.
Foto: Ulvi Marti

- Wim Versteeg on KWPN tóuraamatu vaneminspektor, varem on töötanud NRPS tóuraamatu direktorina;
- Arie Hamoen on KWPN täkkude valiku komitee esimees ja Hollandi Ratsaspordi Liidu koolisõidukomitee esimees;
- Pieter Kersten on KWPN täkkude valiku komitees hüpete hindaja;
- Daan Nanning on samuti hüpete hindaja KWPN täkkude valiku komitees, peale selle üks maailma tipptreenereid takistussõidus (olnud Eestis varemgi ja treeninud Belgias Rein Pilli).

Muidugi tuli uuesti Eestisse ka Henk Nijhof jr koos

KWPN hindamiskomisjon töö (alates vas) Wim Versteeg, Daan Nanning ja Arie Hamoen. Foto: Ulvi Martin

oma kasvanduse treeneriga. Vaadati üle kokku 14 Spartacuse järglast Saare Tallides, Heimtalis, Nuiamäel ja Jüri Jaaksoni talus. Järgmisel päeval Niitväljal muljeid jagades oldi nähtuga rahul, aga täpsematest hinnangutest hoiduti. Tunnustamise otsuse tegemine ei käi neilgi kohe hinnete järgi, vaid on pikem protseduur, nagu meilgi. Niipalju öeldi, et erakordne saavutus spordis, näiteks olümpiavõit vms võib anda täkule litsentsi ka nii, et komisjon hobust ei vaatagi.

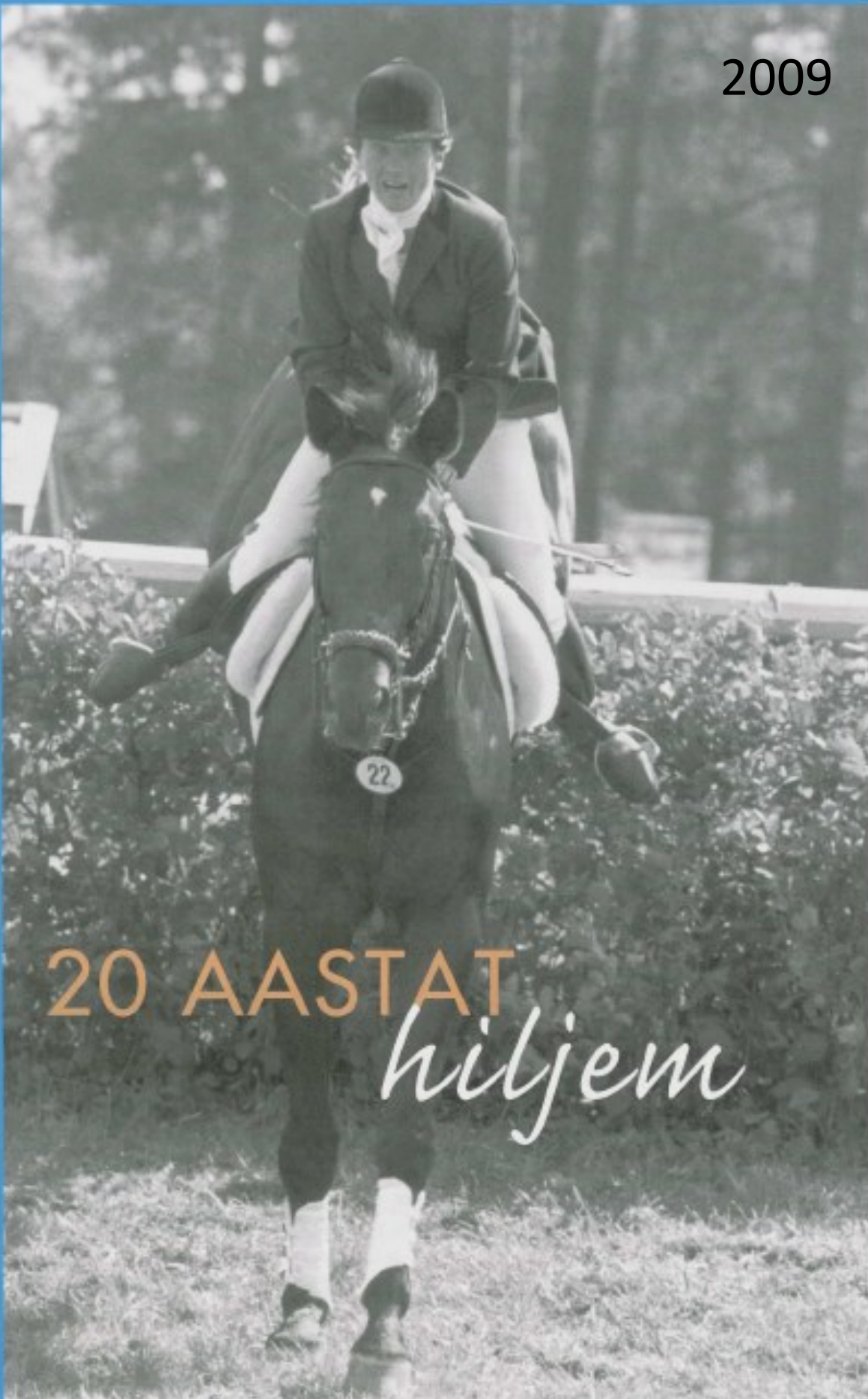
Ebameeldiv oli muidugi, et märgati kolme nähtud hobuse imelikku registreerimist – kaks hannoveri ja üks ristand. Polnud just olukord selgitamiseks, aga kui palju ja millised tóuraamatud Eestis seaduslikult tegutsevad, sellest tuli ülevaade teha küll.

Rohkem huvitas neid siiski KWPN tegevuse selgitamine ja oldi valmis ka edaspidi sellel teemal alati infot jagama. Kõigis tóuraamatutes valus teema tunnustamata täkkude kasutamisest olevat Hollandis suhteliselt vähe päevakorras. Niipalju öeldi, et tunnustamata täku järglasel ei ole võimalust pääseda noorhobuste ülevaatusetele, mis Hollandis on suured reklaami- ja müügiüritused.

Hollandlased külastasid samuti talvist Niitvälja ja tutvusid ka ESHKSi tegemistega. Vasakult Raigo Kollom, Kees van den Oetelaar, Henk Nijhof jr ja Andres Ruusmann. Foto: Hanno Ellermann

2009

20 AASTAT *hiljem*

Pille Elson ja Futbol, osaledes 1969. aastal esimest korda Finnderbyl, saavutasid kõrge neljanda koha. Erakogu.

RAIGO KOLLOM

Alles see oli, kui lihtsalt Soomes korra ära käia oli igale eestlasele suursündmus, sportlaste võistleva sõitmiseks aga tuli saada luba Moskvast. Ratsutamises oli seda võimatu saada. Kuid kõik muutus väga järsku 20 aastat tagasi.

*Nüüd on meil peaaegu kõik ühtemoodi.
Kõik on nüüd nii siin kui seal ilusam,
korraldatum, lihtsam, aga igavam.*

Mina olin varem korra turismigrupiga Soome pääsenud, aga seejärel öeldi mulle, et parem ära enam ürita. Nimelt nägi mind sadamas julgeoleku major, kes oli kaua vastutanud sportlaste eest. Ta olevat seejärel helistanud spordiühingu „Jõud“ esimehele Peeter Teesalule ja küsinud: „Kuidas sa julgusid Kollomile soovitusi anda?“ 1988. a olid asjad juba teisiti, ja nii kaugel, et üks KGB uurija helistas mulle Niitväljale ja palus väga viisakalt, isegi ebalevalt, meie katlamaja kütjale, Eesti Vabariigi aastapäeva eel lendlehti levitanud Hants Soorskile edasi öelda, et ta oleks ikka nii kena ja tuleks ülekuulamisele – tuleb ju see toimik kuidagi lõpetada.

1989. aastal oli Eesti ratsutajate esimene esinemine Soomes juba tehtud – Pille Elson sai oma vägeval trakeenil Futbol Finnderby'l nejmenda koha. Kui meie maaspordiühingule „Jõud“ tuli kutse Riihimäe võistlustele, ei olnud sõidu korraldamine väga raske, seda isegi ei mäleta. Igatahes 26. augustil istusin Riihimäe väljaku tribüünil ja nägin, kuidas Rein Pill Vaterpasil võitis neljast sõidust kolm.

Inimesed kahe aastakümne eest

Pean tunnistama, et hobustest ja võistlustest mäletan meie esimeste Soome-sõitjate ajast vähe. Nii palju huvitavaid inimesi oli alati ümber ja rohkem kui ratsutamisest tuli rääkida lihtsalt Eestist.

Riihimäe võistluste ja meie delegatsiooni sealviibimise kõik kulud kandis kohaliku ribikardinatöökoja omanik Markku Kivisaari, kes tutvustas meile oma kunstigaleriid, Hyvinkää restorane, sõidutas meid oma uue Mercedesega ja võttis vastu oma uues ja väga ilusas kodus.

Võistluste ajal tuli end tutvustama Jarmo Karmavuo, mees, kes oli juba omamoodi kuulus ja skandaalne, kellest sai veidi hiljem Kyra Kyrklundi Matadori omanik ja seega peatse Maailma Karika võitja päästja välismaale müümisest.

Jarmo näitas meile oma naise poegadele kuuluvat, aga sel ajal tema poolt valitsetavat Kytäjä mõisa üliloomsa sigala ja uhke hobusekasvandusega. Järgmistel aastatel olid sealseid tallid meie sportlastele tasuta peatuskoht ja Jarmo meie sagedane sponsor Soome võistlustel.

Võistluste peakorraldaja ja parkuurikoostaja oli Aki Ylännö, kes tegi päevad läbi kõvasti tööd, ja kui sai aega natuke rääkida, palus minu abi, et ta saaks ka Eestis rajameistrina harjutada – ta tahtvat saada rahvusvaheliseks rajameistriks.

Peakohuniku Pekka Siltalaga ja Soome Ratsaspordi Liidu tollase presidendi Christopher Wegeliusega saime lähemalt tuttavaks hiljem. Aga üsna varsti, sest veel samal aastal võistles Rein Pill Helsinki International Horse Show'l ja kuigi erilist edu polnud, äratas väike trakeeni tõugu Vaterpas niisugust huvi, et isegi olümpiavõitja Pierre Durand oli tulnud Reinult selle hobuse hinda küsima.

Tänavu läksingi Ypäjälle Finnderby't vaatama selleks, et näha, mis on neist kõigist saanud 20 aastat hiljem.

Markku Kivisaari külalistena 1989. aastal Riihimäel. Paremalt: Markku Kivisaari, Raigo Kollom, Andres Kallaste, Esko Muttonen, Krista Sepp ja proua Kivisaari.

Pekka Siltala, Ypäjä 2009. a

Raigo Kollom ja Christopher Wegelius, Ypäjä 2009.a

Wegelius ja teised

Esimesena tuli vastu Pekka Siltala. Tal oli ülimalt hea meel meenutada neid päevi, kui Riirimäel tema otsusel sinimustvalge lipp masti tõmmati, ta pärast aga politseijaoskonda välja kutsuti ja selgeks tehti, et sinimustvalge võib olla, aga N Liidu lipp peab kõrval olema. Vaimustusega rääkis ta ka 1993. a Tartus korraldatud Maailma Karika etapist, esimesest Eestis. Kuidas suudeti tühja koha peal kõik nii hästi korraldada ja milline entusiasm valitses!

Wegeliust nägin eemalt mingi noore yuppie'ga juttu ajamas. Lähenedes kuulsin, kuidas ta ütles: „Mul on eelmisest lamast nii kõvad kogemused, et võin midagi ette näha.“ Tema jutule saamiseks oli järjekord, nii et ootasin

eemal. Kui jutule saime, läks mitu tundi ja mitu klaasi veini, mis tõi meile lauale Christopheri noor ja kaunis kaaslanna. Küsisin kõigepealt: „Kas sa räägid praegu rohkem rahast või hobustest?“ „Ikka rahast!“ vastas endine SKOP-panga peadirektor, Soome eelmise lama esimene ohver ja seetõttu mingil hetkel „Soome vihatuim mees“, nagu ta ise ütles. Praegu on ta ikka veel tegutsev jurist. Tal on oma õigusnõuande firma, ta andis välja „Hobusekaubanduse käsiraamatu“.

Tema omaaegne skandaalne teos tema panga kraahi tagamaadest „Mina, Christopher Wegelius“ on ikka veel majandusringkondades populaarne. Meenutasin, et see olevat mõnes majandusteaduskonnas kohustuslik kirjandus

mõistmaks, kuidas rahamaailmas asjad tegelikult käivad. Wegelius ise teadis, et ühes suures kindlustusfirmas oli seda firma kulul ostetud ja jagatud kõigile juhtivtöötajatele.

Aga hobustest ja ratsutamisest pole 18 aastat Soome parimaks takistussõitjaks valitud, 45 aastat (1956-2001) võistelnud, SRL presidendina (1985-1992) Soome ratsutamist palju

Christopher Wegelius on võitnud neli korda Finnderby, olles ka kõige esimese võistluse võitja 1973. aastal. Pildil hobusega Monday Morning Finnderby rajal.

rahvusvahelisemaks aidanud mees kaugenenud. Mitme väljakule ilmunud ratsaniku kohta võis ta öelda, et see on tema endine või praegune õpilane. Hea meelega meenutas ta oma parimaid hobuseid: Moskva olümpial võistelnud Monday Morningut, Soome suurima võitude summa teeninud Irish Dreami ja teisi.

Pikalt oli juttu kahest geniaalsest ratsanikust, kellega ta suur sõber on olnud – need on Gerd Wilfang ja George Morris. Mõlemad olid erilised selle poolest, et kui paljud head ratsanikud suudavad mingi küllalt lühikese ajaga panna iga hobuse andma oma parima, siis nemad aega ei vajanud – kui sadulasse istusid, sai hobune kohe aru, kuidas tuleb käituda.

Küsisin, kas ta näitab ka vahel sadulas käib. „Suure raha eest 100 cm võin hüpata,“ muigas ta. Tegelikult ta vahel oma õpilaste hobuste sadulasse istub ja mõne hüppe teeb, kui vaja ette näidata.

Aga et ta 2007. a Soome Ratsastajainliito auesimeheks valiti, talle meelde ei tulnud. Seda mainis küll, et ta on üksinda SRL distsiplinaar Komitee (selle ainuke liige).

Wegeliusega rääkides ei saa mööda mõnedest vääristunud tendentsidest ratsutamises. Temale kuulub Soomes kuulsaks saanud väljend „tädiratsutamine“, vahel räägib ta ka „täditallidest“. Päris vihale ajab teda hobuste rikkumine hellitamisega, mis paneb need hellitusi jagavad tüdrukud otseselt ohtu. Üldine kõigi hobuste imetlemine talle ei istu. Ühes intervjuus on ta öelnud: „Nüüd vaatan vaid häid ja taibukaid hobuseid. Lontruseid, kellele pole korralikke kombeid õpetatud, ma ei kannata.“ Samas intervjuus võrdles ta takku sõduriga, kes kontrollimatuna on ohtlik.

Vahepeal tuli meie juurde Peik Andersin. 20 aastat tagasi oli tema üks julgeid unistajaid Soome takistussõitjate võistkonna sõidust olümpiamängudele. Wegelius vastas siis skeptiliselt ja irooniliselt, et enne tuleks sõitma õppida. Peik on visalt õppinud ja teisi õpetanud, on läbi teinud kerget insuldi, ta parimad hobused on autoõnnetuses kannatada saanud. Aga ta on ka võitma õppinud ja ilma suurte sponsorite hobusteta ja kodumaale jäänud ratsanikest on ta ehk professionaalseim ja edukaim. Ja kõige rohkem hobusemees – ta kasvatab endale ise hobuseid, ja paljud neist on sündinud ja kasvanudki Eestis, kaheksa koguni ESH kaubamärgiga.

Meie ühine meenutus on alati Devil, Vaterpassi andekaim, aga ka väikseim järglane, kelle Andersin kunagi ostis ja kes siiani tema ratsakoolis lapsi hüppama õpetab. Aga see jäi küsimata, kas ta ikka veel olümpiamängudele kipub.

Kaija Borup, kellest alles nüüd kuulsin, et ta on ka ise Finnderby'1 osalenud ja korra kuuenda koha saanud, mitte ainult eluaegne kohtunik olnud, meenutas Tartu Maailma Karika etapist,

kuidas Wegelius ja Juhan Aare (ERL selleaegne president) seal kohtusid ning ajaloost ja poliitikast rääkima hakkasid ja rääkima jäidki. Võib-olla oli see tema, kellele tuli meelde, kuidas 1990. a Rein Pill ja Vaterpass võitsid Finnderby'1 avasõidu ja sinimustvalge tõusis masti, kusjuures N Liidu hümni esimese nelja takti järel mängiti edasi hoopis Eesti hümn.

Ja rohkem ma kellegagi ei kohtunudki. Aki Ylännö, SRL koolituse ja treeningu alajuht, oli ikka pidevalt väljakul, nüüd on ta seal olnud üle 20 aasta ja radu ehitanud ka olümpiamängudel.

Eestlaste ratsutamisoskus oli Soomes suur üllatus. Arvati, et ega sealt raudseesriide tagant midagi oodata pole.

Need, keda ma ei kohanud

Markku Kivisaari ja tema tütre ning poja kohta, kes olid ka ratsutajad, ei teadnud keegi midagi – neid pole pärast nende firma pankrotti enam ratsaspordis nähtud.

Jarmo Karmavuo elab hooldekodus. Mees, kes omal ajal tundis kõiki, ei tunne mõnikord enam kedagi ära. Alles 2-3 aastat tagasi naersime temaga Niitvälja maneežis, et ta sai Alzheimeriga invaliidsuspensionile, ja meenutasime, mida ja keda me mõlemad mäletame.

Oleks tahtnud näha Esko Muttoneni, kes oli 20 aastat tagasi Riihimäel Pilli peamisi konkurente ja tuntud kui selle aja parima FWB täku Königin's Sohni (1997. a Finnderby III) omanik ja ratsanik. Või oli omanik ta elukaaslane Eva-Liisa Penttilä? Küllastasime neid kunagi talli ehitatud ühetoalises kodus, nüüd elavad nad ilusas maamajas oma hobusekasvanduse keskel. Esko ja ta sõber Ismo Lätti (üks Hyvinkää poloklubi asutajaid) olid vist esimesed soomlased, kes võistlesid Eestis Rakveres korraldatud võistlustel.

Põlnud näha ka Mikael Forsteni ega Eki Vähäkalliot. Forsten jäi meelde esimestelt külaskäikudelt Kytäjäle, kus ta, ise alles 20-aastane, oli samaaegselt Eki treener ja demonstreeris valimislatte kasutamist uskumatult lühikestel vahedel – näiteks 140 cm lattaia ees latt maas 2,25 m kaugusel.

Eki parima hobuse Golden Lifetime'i kohta ütles ta siis, et see peab iga kuu hüdrokortisooni süste liigestesse saama, muidu ei pea need vastu. Sihikindel ja mõtleb noor ratsanik, jäi temast siis esimene mulje. Kui umbes 10 aastat tagasi käisime Rein Pilliga Hollandis hobuseid otsimas, oli Forsten seal juba kohanenud, vaeseimad ajad, mil elati neljakesi ühes toas, üle elanud ja tema ning Eki meid ringi sõidutasidki.

Nütüd on tal koos abikaasa Nooraga (neiupõlves Pentti) Hollandis oma tall mitmekümne hobusega nii võistlemiseks kui aretuseks. Mõlemad võistlevad kõikjal maailmas. Viimases Maailma Karika finaalis jõudis Mikko 13. kohale (soomlaste kõigi aegade parim, aga meie Klettenbergi Kuala Lumpuri tulemustest ühe koha võrra nõrgem). Ta on jõudnud Maailma Karika finaali kaks korda, EM-le kolm korda, MM-le ühe korra. Forstenidele kuulub ka Wegeliuse endine tall Siuntios, kus on Monday Morningu haud.

Mikael, kes on olnud alati sportlane enne kõike, küll jalgpallur, mäesuusataja, golfimängija, on nütüd vaimustuses autode ringrajasõidust, on kolm aastat edukalt võistelnud Porsche Supercup, Formula Renault jm. sarjades Monzas, Hockenheimis, Monacos ja mujal.

Eki oli üks kahest vennast, kellele kuulus Kytäjä mõis, enne kui see pankrotti läks. Nütüd peab ta hobuste vahendamise firmat, elab kord Soomes, kord Hollandis.

Temale mõeldes ei saa olla mõtlemata Paul Darraghist. Paul oli Kytäjä alaline külaline Helsinki Horse Show ajal, seal tutvusingi temaga kui eriti huvitava inimesega.

Jõukast liri perekonnast tippratsanik, hobusekaupmees ja treener rääkis palju lirimaast ja IRA-st, moraalist ja religioonist. Jarmo naine Immi oli talle ilusti selgeks teinud, et eestlased pole venelased: „Nad on vähem venelased kui iirlased on inglased. Nad räägivad oma keelt.“

Paul elas väga kaasa Eesti iseseisvumisele, eriti aga hämmastas teda, et Eesti Vabariik iseseisvus kolm aastat varem kui liri Vabariik. Ta oli eriliselt kaastundlik ja hea inimene. Kui Eki kunagi kooli pooleli jättis, kutsus Paul ta Iirimaale ratsutamist ja elu õppima. Ka printsess Haya elas ja ratsutas Pauli maamõisas esimese Euroopas ratsutamisele pühendatud aja.

Mitte just tugeva tervisega, Hugo Simonistki väiksemat kasvu Paul Darragh sõitis ja elas ülimalt tahtejõuliselt, aga suri infarkti 51 aasta vanuses. Eki parim kirjand koolis oli olnud sellest, milline peaks inimene olema – ta kirjutas Paul Darraghist.

Et Kyra Kyrklundi ma seekord ei kohta, oli ette teada. Juba kümme aastat on ta elanud Inglismaal ja kuuel OM-l esinemise kõrval on treenerina maailma suuremaid autoriteete. 1990. aastal treenis ta Kytäjä enne Stockholmi MM võistlusi koos Venemaa koondisega. On hea võrrelda Kyra enesekindlat ja loomulikku hobuse valitsemist kõigi teistega, kes polnud kunagi rahul oma hobustega ja lihtsalt takistasid neid pideva nõudmise ja korrigeerimisega.

Rein Pill hobusega Porohh Riihimäe võistluste auringil 1989. aastal.

Hobused

Mitte ainult inimesi, ka hobuseid tuli 20 aasta tagant palju meelde. Wegeliusega rääkisime muidugi ainult neist hobustest, kellest on põhjust lugu pidada. Parimaks oma elus peab ta Monday Morningut. Tema ostu Inglismaal loeb oma parimaks ostuks, müüki aga (kaks korda kallimalt) halvimalt müügiks. Ostu ajal oli viieaastase hobuse kohta öeldud: „Tal pole isa ega ema, aga sa vaata, kuidas hüppab!“ Teiste ratsanike all tippu tõusnud hobuse (Tom Gordin oli 1978. a Finnderby II) sai Wegelius tagasi enne Moskva olümpiamänge, kui tema olümpiakandidaat Duell suri. Monday Morning võitis hulga GP sõite, käis Moskva OM-l, võitis Finnderby 1984. a, oli 1987. a veel 17-aastasena SYP GP võitja, elas 30 aastat. Tema hauale asetas Wegelius uhke hauakivi.

Imetles ta ka meilt Soome ja sealt tema vahendamisel USA-sse George Morrise käe alla jõudnud Rhythmicali (Ritmitshnõi), kes teenis ühel aastal USA suurima võitude summa ja jõudis ka Sidney OM-le.

Kõik soomlased, kellega rääkisin, teadsid hästi eestlaste tulemusi Soomes. Ja nende hobuseid. Vaterpass ja tema kurb surm ajuripatsi kasvaja tagajärjel oli muidugi kõigile eriti hinge läinud. Finnderby võitjad Urmas Raag ja Kingston 2000. a, Hanno Ellermann ja Aprikoza 2003. a, Grand Prix võitjad 2000. a Rein Pill ja Midtjutland on ikka meeles. Igas sõitjas ja hobuses neist mäletatakse midagi väga isikupärast.

Wegelius rääkis, kuidas eestlaste ratsutamisoskus oli Soomes suur üllatus. Arvati, et ega sealt raudse eesriide tagant midagi oodata pole. Endid peeti ikka peajagu paremaks. Mina tuletasin meelde, et eestlasedki imestasid soomlaste üle: kuidas olümpialgi käinud ratsanikud võistlevad 120-130 cm parkuurides ja kuidas 120 cm võit on rohkem väärt kui 150 cm lihtsalt lõpetamine. Meil oli ju siis vastupidi.

Nütüd on meil peaaegu kõik ühtemoodi. Kõik on nütüd nii siin kui seal ilusam, korraldatum, lihtsam, aga igavam.

Jälle Moskvas

15 aastat hiljem

TEKST JA FOTOD: RAIGO KOLLOM

AMMUKÜLASTATUD KOHTADES

Esimesel öhtul Moskvas läksin kunagi hipodroomile kuulunud hotellist „Bega“ vaatama, mis on saanud kohtadest, kus 20-50 aastat tagasi nii sageli sai käidud ja istutud. Jalutasin mööda Venemaa Hobusekasvanduste Trusti kunagisest hoonest, mis on maha jäetud ja ootab ilmselt lammutamist. Jõudsin Skakovaja tänavale, kus laius omal ajal suur kompleks igivanu talle üldnimega Kalugin Dvor. Seal ja selle taga spordiühingu Trud tallides ja maneežis olime sageli oma hobuseid majutanud. Nüüd ei saanud seal läbi – kõrge metallaed sulges tee, väravas jalutas turvamees, kes pidi valvama, et tohutu korterelamu elanikke ei häirita. Ringi minnes jõudsin teise sellesama kõrghoone väravani. Seal oleks pidanud olema Trudi maneež oma tallidega, nüüd oli vaid lammutatud hoone piirjoon Leningradi prospekti äärses maja tagaseinal. Aga sellesama maja tänavapoolsel küljel asus vanasti ratsutajate hulgas populaarne šašlökibaar, kuhu ma olingi kavatsenud öhtust sööma minna.

Koht oli väljast endine ja tavaline. Aga nüüd on tal lugu ja nimi. Nimest saigi lugu, Riigiduumani jõudnud skandaal, kui uued omanikud mõne aasta eest tulid heale reklaamiideele ja panid välja sildi: Antisovetskaja Šašlötšnaja. Neil oli kaks õigustust: üle tänava asub kuulus võõrastemaja Sovetskaja, mis kannab kunagise eliithotelli vana nime edasi, ja juba 40 aastat tagasi teadis ka mõni tavaline nõukogude inimene kohta hotelli vastas kui „antisovetskajat“; oli aeg, mil tuntud teisitimõtlejad selles šašlökibaaris kokku said ja peeti luuleöhtuid, kus esines näiteks hilisem Nobeli laureaat Jossif Brodski, kes

hulkuri ja muidusõjana vangis istus ja N Liidust välja saadeti.

Väljakutsuv nimi ajas harja punaseks tõelistel vanadel punastel, silt võeti nende nõudmisel ja kohaliku miilitsatulema ähvarduste ja käsu peale maha. Järgnenud poleemikas tuletati Internetis isegi Eestit meelde. Üks kommentaator kirjutas, et kui meil on restoran „Antisovetskaja“, tuleks avada ka restorane nimedega näiteks

Antiestonskaja ja Antisemitskaja. Omanikud vaidlema ei hakanud, silti üles ei pandud, aga sisekujunduses on Antisovetskaja ja AS akendel, menüül ja meenetel edasi. Kuulsamate külaliste autogrammid seintel, afišid, fotoportreed, radiikaalsemad Vene ajalehed tasuta võtta on natuke teatraalne interjäär, tõelist nostalgiat võib see häirida ja üksikud külalised kuidagi radikaalsed ei näi. Brodski ja Okudžava siia vist enam ei tuleks. Šaslök oli aga samasugune suurepärane kui 40 aastat tagasi.

VENEMAA DERBIL

Moskva Derbi päev oli kunagi N Liidu hobusekasvatajate koorekihi kohtumispäev. Moskva hipodroomi direktori loožis või paddocki (jalutusväljak hobustele enne starti) ääres võis kohata kõigi täisvereliste hobuste kasvanduste direktoreid ja aretusjuhte, aga ka trakeenide ja budjonnoide kasvatajaid ning spordiorganisatsioonide esindajaid. Kes mõtles derbivõidust, kes sugutäku või sporditähe ostmisest.

Nüüd kohtub siin teistsugune koorekiht. Oma laudade tagant telkrestoranis nad palju ei näe, aga nad ongi siin rohkem selleks, et ennast üksteisele näidata. Ainuke varustuse müügipunkt oli daamide kübarate suur valik direktori looži trepi ees. Loož ise oli tühi. Muide, direktoriks on praegu hipodroomi teenekaimaja pikaajalisima (1969-1987) direktori M. N. Efrosee poeg Leonid.

Rahvast oli üldse vähe, ja kui üks ligi kümneheliline salk personali ja ajakirjanike väikesest värvast sisse jalutas, ei erinenud nad tavalistest

ärimeestest muuga kui tiheda kokkuhoidmisega. Kõige pikem mees teiste ees oli ainukesena üleni valges, kõik teised olid tumedad. Istuti kõige äärmisesse lauda paddocki kõrvale, aga mõned jäid välja seisma. Kui nägin eemal ainukest vana tuttavat Kazbek Dzalajevit, läksin nende seisjate ja lauas istuva heleda mehe vahelt läbi. Kust pidin mina teadma, et astusin Tšetšeenia presidendi Kadõrovi ja mõne tema ihukaitsja vahele. Nende professionaalsuse auks peab ütleva, et nad ei teinud minust ega hiljem teistestki juhuslikest mõõdujatest väljagi ja üldse käitused kõik rohkem sõpruskonnana kui turvameestena.

Direktori sekretär Jelena Peterson (kes tutvustas end kohe kui läti mehe abikaasat) selgitas mulle, kuidas Kadõrov on üritanud oma hobuste derbivõitu juba mitu aastat. Nüüd see meie silme all lõpuks õnnestus. Kadõrovi hobune North Stream asus juba esimesel kilomeetril juhtima ja lõpetas 2400 m distantsi kindla võitjana. Selles mõttes oli see väga teenitud võit, et panustatud oli kõvasti: üheteistkümnest osavõtjast olid neli Kadõrovi hobused, neist kaks Iirimaa sündinut polnud varem Venemaal jooksnudki ja nende džokidki olid iirlased. Võitis aga USAs sündinud ja ainult Pjatigorskis jooksnud North Stream, ja tema võitu loodeti ehk kõige rohkem. Selle hobuse sadulas oli ju Venemaa parim džoki Magomet Kappuše, kes oli äsja tulnud Dubai hipodroomilt, võistleb üle maailma parimatel hobustel ja sai tänavu Euroopa džokide ümberistumisvõistlusel loositud hobustel teise koha.

Venemaa parim džoki Magomet Kappuše.

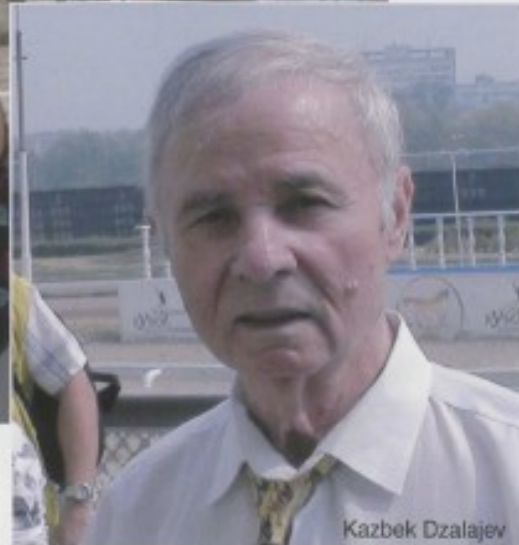

Tšetšeenia Moskva-meelne president Ramzan Kadõrov võidukarikaga.

Küsisin Dzalajevilt, kas Kappuševid (nende dünastiast mäletan ajast 20 aastat tagasi päris mitut Pjatigorski džokit) on kah osseedid nagu tema ise ja veel paljud kõige olulisemad hobusemehed Venemaal (prof Kambegov, Tuganovid, Beslani HK aretusjuht Hatshirov jt). Ei, tuleb välja, et Kappuševid on karatsailased, ja eriti tõsised moslemid. Kappuševi džokisärgil ilutsenud poolkuu polnud küll tema otsus – džokid kannavad omaniku nn tallivärve. Nii või teisiti, seda derbivõitu alkoholiga ei tähistata. Ja üldse polnud nõukaaja lärmakat vennastumist, kõikidele kõikide poolt õnne soovimist. Oli küll omajagu edevust, aga ka teatud väarikust. Midagi mõõdukast islamist, midagi üleliigsest rahast.

Kes oli väarikalt rõõmus, kes väarikalt kurb. Kurb oli 80-aastane Kazbek, nagu suurt ülemust Dzalajevit kunagi kõik eesnime pidi kutsusid, ka tavalised džokid. Ta teadis rääkida, et möödunud

nädalal kuulutati välja Beslani hobusekasvanduse pankrott (selle looja ja direktor oli ta ise 1960ndail aastail olnud ja seal me esmakordselt kohtusime), sama saatus ootab ka Kabardiini ja Labinski kasvandusi, kuulus Voshod veel hingitseb. Uusi väikesi kasvandusi on, aga need paljundavad vaid importmaterjali. Lootust mõnda sporthobustele sobivat takku leida olevat nullilähedane, sportlik veri ei jookse importtakude järglastega võrdsest. Jah, ta nõustus minuga, et Venemaale sobiv nišš võiks olla spordile orienteeritud ja poolverelistele lähedasema tüübiga materjali kasvatamine sporthobuste aretuse jaoks,

Kazbek Dzalajev

aga leidis, et sel pole majanduslikku mõtet, sest sporthobuste kasvatus on samuti impordi poolt kõrvale surutud. Ta ei teadnud midagi Läänes praegu populaarsest Venemaa täisverelisest Favoritasest ega Eesti kaudu Saksamaale trakeeni aretusse jõudnud Begist. Ju nad ei jooksnud märkimisväärselt, järeldas ta. Kurioosumina tõi vestlusesse sekkunud Jelena Peterson esile fakti, et ühe samal päeval jooksva traavlimära sugupuus on neljandas põlvkonnas Raufboldi tütar!

Raha võimu kardetakse hipodroomil veel ühel põhjusel, mitte ainult kohalike täisvereliste kadumisohtu pärast. Tohtu territoorium asub ju Kremlist vaid 5 km kaugusel ja see on raskesti hinnatav väärtus. Seni on suudetud vähegi tõsisemad projektid ja mõtted neist projektidest eemal hoida riigivõimu külje alla pugedes. Paljudele eestlastele hästi tuttav major Žukovski, kes Armees Keskspordiklubi spordieskadroni komandöri kohalt sai hipodroomi direktoriks, oskas tuua suurte galopivõidujooksude külaliseks president Putini enda. Nüüd on president ja mitu direktorit vahetunud, kuid veel möödunud aastalgi oli derbipäeval kohal olnud president Medvedev. Aga tänava ta ei tulnud.

Võitlus hipodroomi erastamise vastu on seni edukas olnud. Aga riikliku asutuse staatus on õnnetu selles mõttes, et see välistab totalisaatori. Eravalduses hipodroomid, nagu aktsiaselts Rostovi Hipodroom, said loa korraldada raha peale mängimist, nagu totalisaator ju on, erandina Venemaal igasuguseid hasartmänge keelavast seadusest, aga riiklik hipodroom ei või ometi niisugust pahelist tulu teenida. Oma minimaalse ülalpidamise saab

hipodroom küll riigilt, aga tallide eest tuleb korralik üür võtta ja suuri auhindu maksta ei suudeta. Sellega üüriliste ja võistlejate arv väheneb. Arvatavasti miljoneid dollareid hobustesse investerinud Kadõrov teenis ju oma derbivõiduga naeruväärsed 80 000 rubla (32 000 krooni)!

*Oli küll omajagu
edevust, aga ka
teatud väarikust.
Kes oli väarikalt
rõõmus, kes
väarikalt kurb.*

Esmaspäeval kõndisin Novõi Arbatil, kui vastu jalutas seesama seltskond pika heledaga ees ja trobikond väiksemaid tumedaid järel. Nagu tuttavad oleks vastu tulnud. Aga tere mulle ei öeldud.

EQUIROS

Reklaam on Moskvast vist nii kallis, et suurest ülevenemaalisest näitusest Equiros ei teadnud isegi piletimüüja Sokolniki pargi näitustekompleksi väravas. Alles pargi kontoris öeldi, millistes paviljonides Equiros toimub.

Rahvast oli siiski päris palju, eriti lapsi. Avamine oli pidulik, kõne pidas keegi punases kleidis daam, kes võis olla Venemaa põllumajandusminister Jelena Skrõnnik. Prospektis oli minister nimetatud küll, aga helitehnika oli selline, et midagi aru ei saanud. Ka esineja nime mitte.

Kaubandust oli seal kõvasti. Tooni andsid tavalised varustusefirmad Saksamaalt ja Hollandist. Aga oli isegi kuivatatud hobuseliha, Ungari toode. Nijhofi kasvandust seekord kohal ei olnud, aga nende konkurent VDL oli. Ja Saksamaalt oli isegi Saksa Ratsaspordi Liit mitme allüksusega, nagu näiteks Hannoveri aretusühing. Viimase boksis oli müügis ka venekeelne instruksioon hannoveri hobuste kasvatajatele. Sellest selgub, et Venemaal moodustati 2006. a Hannoveri klubi ja 2008. a sai see Saksamaa hannoveri liidult regionaalse seltsi õigused. Selle kaudu saavad Venemaa hobusekasvatajad oma puhtatõulise põlvnemisega hannoveri varsad registreerida Saksa hannoveride tõuraamatusse. Kui Saksamaal pääsevad eeltõuraamatusse ka need hobused, kel pole kolme põlvkonda tõestatud ja aktsepteeritud põlvnemist, siis nn välis-hannovere eeltõuraamatusse ei lubata, nende põlvnemine peab puhtam olema.

Venemaalt olid muidugi jälle kohal nende parimad ajakirjad, oli hobusekasvatuse muuseum, mitu kunstnikku eesotsas 50. juubelit tähistanud Gluhhareviga. Aga elavate hobuste väljapanek oli

imelik. Selliste näituste tavaline tõmbenumber ahhal-tekiini hobune puudus üldse, parimate araablaste ja vladimiri ning vene raskeveohobuste kõrval paelusid publikut friisi, hannoveri ja holsteini hobused ning sain teada, et tuva hobuste hulgas on ameerikalikke appaloosa ja pinto värvusi massiliselt. Ning hobused, keda pidasin puhasteks kabardiinideks, on nüüd hoopis karatšai tõugu. Seda ei osanud keegi öelda, kas on tõug ümber nimetatud või ongi see seni vähetuntud vana tõu taassünd.

Ootamatu ja huvitav oli tutvumine Žaskovi hobusekasvandusega. Selle boksis ei jagatud tagasihoidlikke voldikuid, vaid oma embleemiga reklaamkotis oli luksuslik kataloog, kasvanduse reklaambrošüür ja lisaks ka väike kokkuvõtlik voldik. See kasvandus on westfaali hobuste kasvandus Ukrainas, 150 km Kiievest lõunas. Varsad registreeritakse Warendorfis, paremad hobused on treeningus Ludger Beerbaumi jt tallides Saksamaal. Territooriumil 317 ha on 200 ha karjamaad, 100 ha heinamaad, 5 talli, neist treeningtall 80 hobusele, 2 suurt maneeži jms. Ja kuigi see kõik asub Ukrainas, ei ole see välisinvesteering Ukrainasse, vaid rohkem Ukraina investeering Saksamaa hobusekasvatusele.

Eesti takistussõitu teadsid kasvanduse esindajad näitusel hästi ja lubasid oktoobri lõpus esmakordselt seal korraldatavale rahvusvahelisele võistlusele ka meie ratsaliidule kutse saata.

Sellistest näitustest, nagu Hipposphera ja Equiros, oodatakse meid tulevikus osa võtma samuti. Ainult et millega neid rabada?

Ratsakarjus toob
hulkuma läinud varsa
karja juurde tagasi.

2011

Donimaa

TEKST: RAIGO KOLLOM,
FOTOD: JELENA ZENKOVITS
ja RAIGO KOLLOM

kohtumisi

Kauge Donimaa steppides viibides on lihtsam aru saada, et Eesti on väga hea maa, ja seda ka hobusekasvatuseks, eriti sporthobuste kasvatamiseks. Ja veel – keskmine venelane sealmail peab Eestist rohkem lugu kui paljud eestlased ise.

Jelena Mihhejeva

Kui käisin möödunud aastal Peterburis hobumajanduse messil Hipposfera, tegi minuga pika intervjuu ajakirja Hippomania väljaandja ja peatoimetaja Jelena Mihhejeva. Sellest tuli 14 lehekülge pikk lugu läbi kahe numbri ajakirjas, mis on orienteeritud lugejatele, mitte lehitsejatele.

Hippomania ei ole väliselt hiilgav, tänapäevaselt luksuslik suures formaadis väljaanne, aga kes tahab teada, mis toimub tegelikult Venemaa hobusekasvatuses ja ratsaspordis, leiab sealt rohkem kui mujalt ja rohkem kui oodata võib. Tiraaž 5000 eksemplari on just nii suur, et Eesti sporthobuste olemasolust teadsid selle intervjuu

kaudu kõik Donimaal kohatud hobuseinimesed.

Jelena on ka energiline organiisaator, hea tuttav kõigi sealsete kasvanduste juhtidega ja tema organiseeribki reise hobusekasvandustesse Rostovi ja Stavropoli ümbruses, kuhu ta mindki kaasa kutsus.

Esimese Ratsaarmee nimeline kasvandus

Selles kasvanduses võeti meid vastu kui suuri ostjaid, korraldati 20 müügilobuse-esitamine vabahüpetel ja oli tildse väga asjalik, sportlik ning äriiline õhkkond. See oli koh, kuhu Peterburi ja Moskva ostuhuvilised tõenäoliselt tagasi lähevad: esitati korralikult hüppavaid 3-5aastaseid hobuseid, nii budjonnõi, arabo-budjonnõi, trakeeni kui arabo-trakeeni põlvnemisega, palju oli Reissi (Ritmitõnõi isa) verd 3. põlvkonnas. Ja eramuse hobuste hind 100 000 rubla (umbes 40 000 EEK ehk 2900 €).

Kui küsisin, kuidas mäletatakse kunagist peazootehnikut Muravjovi, kellega omal ajal täisvereliste galoppidel sageli kokku puutsime, ja kes oli meie viimase kohtumise ajal Ukraina Onufrijevi kasvanduse direktor, vastati, et ta on kodumaal tagasi ja töötab seleksionäärina.

Helistati ja saadi teada, et Muravjov peab kohe minema

Jelena Mihhejeva

peadirektori juurde ja seal läheb õhtuni. Aga peadirektor on sealmail nagu jumal. Nii me kokku ei saanudki. Mäletasin veel kunagist N Liidu tšempioni Strižakovi, kelle telefoni ei teatud, aga elus ta olevat. Kõik mäletasime Strižakovi hobust Ebori, kes peale vägeva hüppevõime oli tuntud ka seotõtu, et

hannustas pärast 2 m kõrgusi vabahüppeid talle leiba pakkunud Muravjovil põddla ära.

Juttu tuli ka täisverelisest tükust Bims, kellest meil Eestis olid võimsad pojad Ülo Kepil Barbaris ja Jüri Villemsonil Habarovsk - mõlemad meeletu töövõimega, aga rasked kinni pidada. Selle peale räägiti lugu, kuidas hiljutise peazootehniku Baikalovi vend oli ühe Bimsi pojaga sõites hukkunud nii, et juhitamataks muutunud hobune jooksis pea ees vastu posti ja surma saad mõlemad - ratsanik ja hobune.

Steppi mööda märade tabuuni vaatama sõites nõudis meie seltskonna agar fotograaf peatust, et pildistada moone, millest stepp punetas. Meie saatja laskis peatada ja selgitas, et moonide aeg on möödas, need on hoopis metsikud pionid, looduskaitse all olevad taimed, mida ei leida peaaegu kuskil mujal Venemaal kui selles stepis. See oli ka ainuke ohustatuse ja kodumaisuse meenutamise sellis suhteliselt hästi turule orienteeritud kasvanduses.

Kirovi nimeline kasvandus.

Medvedev ja Favoritas

Kõige rohkem on nõukogude ajaga võrreldes muutunud Kirovi-nimeline kasvandus. Hästi heakorrastatud, tundmatusest renoveeritud hoonetega asulas on isegi imelik näha Kirovi monumenti ja Suure Isamaasõja eriti mäiltsotu memoriaal oongi diskreetselt ümbritsevate suureks

Esimese Ratsaarmee nimeline hobusekasvandus.

Üks Zimovniki kasvanduse donji hobuste karjadest.

kasvanud kuuskede varju jäänud.

Sisu on aga muutunud veel rohkem. Uue aretusjuhi Medvedevi sõnad meie tutvustamisel olid, et ta on täiesti sama meelt minu poolt Hippomanias avaldatud mõtetega. Ja lahkumisel ütlesin mina temale, et nii hästi pole ma kuulnud sporthobuste aretusest kedagi rääkimas, kui tema seda tegi. Eks me mõlemad liialdasime.

Aga et eesti sporthobusega sarnaselt oleks vaja ka vene sporthobuse tõuraamatut ja spetsialiseerumist sportlikele võimetele Lääne aretusmaterjali kasutades, seda ütles Medvedev mulle otse välja. Kas ta suurema auditooriumi ees sama õelda julgeb, on kahtlane. See võib talle alles aasta tagasi saadud koha maksta. Venemaa hobusekasvatases on ju juhitavus veel tugevam kui riigi juhitava demokraatia kontseptsioon. Kuigi ei õelda, mida teha, on piirid selle ümber, mida ei tohi teha, päris selged ja ranged. Vene kodumaisuse vaimustus on suurem kui elu.

Uuel mehel on siiski uued võimalused. Et vene trakeeni tuumik on Kirovis hävitatud, nagu olevat öelnud Trakehner Verbandi tegevjuht Lars Gehrmann viimasel külaskäigul, selle võib ta lükata eelkäijate kaela. Pealegi on kasvanduse turumajandusse viinud ja selleks ka midagi trakeeni aretusest ohverdanud direktor Tšerkezov nüüd Rostovi oblasti põllumajandusminister. Et Medvedev trakeeni tuumiku taastab, ja seda rohkem kvaliteedilt kui kvantiteedilt, sellesse ta usub ise küll, aga spordis oma hobustega tunnustuse ja turu võitmist peab esmaseks ja vältimatuks eesmärgiks. Selle nimel paaritatakse umbes 25% trakeeni märadest holsteini või prantsuse (SF) täkkudega ja trakeeni-westfaali täkuga Al Passal. Viimast on sageli kirjanduses ja isegi FEI edetabelites nimetatud vene trakeeniks, tegelikult on ta isa maailma

parim hüppetrakeen Prints ja ema westfaali mära, Polydori tütar, ning sündinud on ta Saksamaal. Venemaal oli Al Passal (s 1994) Natalja Simonija parima hobusena mitmel aastal ka Venemaa parim hüppehobune.

Tuli juttu Raufboldi tähtsusest. Kui meenutasin Norras rahvusvaheliseks hüppehobuseks saanud ja Hollandis mõnikord viimase aja parimaks täisvereliseks täkuks nimetatud Favoritas xx nime, läks Medvedev elevile ja teatas, et see on tema kasvatatud hobune, sündinud Stavropoli kraisis S. P. Sarajevi nimelises kolhoosis. Tal olevat olnud ka täisvend, aga kõrgemalt poolt oli tolle kasutamine aretuses ära keelatud. See olnud tol ajal Venemaal tavaline – kui polnud soovitud tõutüüpi ega kiiruslikke võimeid galopivõistlusteks, siis polnud sportlikel eeldustel mingit tähtsust.

Gennadi Samossedenko

Samossedenko nimi ei ütle nooremale põlvkonnale ka Venemaal palju. Olümpiamängudele jõudis ta vaid korra – 1968. a Mehhikos imelikul trakeeni täkul Aeron. See oli selline hüppehull, väga luipu laudjaga, nagu oleks kogu aeg tagaots maksimaalselt enda all ja hobune äratõukeasendis. Ja hull oli ta nii sõidus kui transpordil. 1967. a Rahvaste Spartakiaadil oli ta ainuke hobune, kes üliraske kolmese süsteemi mõlemas voorus puhtalt hüppas ja muidugi võitis 4 karistuspunktiga kulla, hõbemedal saadi 12 karistuspunktiga. Teine „klassiga hobune“ oli tal Lutš, 1975. a Rahvaste Spartakiaadi ülekaalukas võitja. Neid kahte peab Samossedenko ka ise oma ainukesteks tõelisteks hobusteks, kuigi N Liidu meistriks tuli veel mitme tavalise hobusega.

< Gennadi Samossedenko ja Raigo Kollom.

Aga rohkem kui tagajärgedega on Samossedenko paljudel meeles oma klassikalise stiiliga. Olen teda kunagi nimetanud Venemaa Nelson Pessoaks ja mul on hästi meeles, kuidas mingi võistluse eelses laagris Kiievis paljud tema konkurendid pakkusid talle oma hobuseid, et näha, kuidas hobune võib tõesti teistmoodi ja paremini hüpata kui nende endi all. Seda tehti kadeduseta ja imetlusega.

Nagu kunstnikel sageli, oli Gennadil aga oma probleem. Tuletasin meelde, kuidas ta umbes 20 aastat tagasi ütles enda ja teise olümpiaratsaniku Nikolai Korolkovi eest, kui tehti ettepanek nende uue töökoha puhul Kirovi-nimelises kasvanduses pudel viina võtta: „Meie oleme juba tuhandeks aastaks ette joonud!“ Gennadi naeris ja ütles: „Siis saigi see lollus lõpetatud!“ Nüüd on ta teeneka ja aktiivse pensionärina Kirovi nimelises kasvanduses nii lugupeetud isik, et keegi kahtles isegi, kas ta leiab aega meiega kohtuda. Ta jõudis olla Rostovi oblasti ratsaspordikooli direktor, on nüüd ikka veel mitmete suurte võistluste peakohtunik ja Venemaa ratsaspordiföderatsiooni presiidiumi liige, nimekaardil lisatiitliga „Lõuna-Venemaa esindaja“.

Tema parim hobune Lutš oli Ladykiller xx enda poeg, kuid väliselt silmapaistev hoopis holsteini tüüpi suuruse, massiivsuse ja võimsuse poolest. Kuulsalt täisvereliselt isalt näis aga olevat kogu sisu – ta oli temperamentne, väga hea hüppetahtega, suure õhulennuga ja puhta hüppega. Selline hobune sattus Kaliningradi kasvandusse nii, et Saksamaalt osteti neli mära ja üks osutus hiljem sellisest supertäkkust tiineks olevaks. Kui varss sündis, pakuti varsa tagasisaamise eest kõigi nelja ostetud mära raha tagasi, aga see kaup ei läinud läbi. Hiljem oli Samossedenkol, kes siis töötas Kaliningradi kasvanduses, probleem, kuidas hobune sporti saada, ja selleks tuli võidelda aretusjuhiga. Sel ajal mõlemat rolli täkule ei jäetud, pidi olema kas sugutäkk või võistlushobune. Praegune Kirovi kasvanduse aretusjuht Medvedev rääkis seda lugu kui Samossedenko häbiväärseimat tegu. Samossedenko ise naeris, kuidas

Üks neist doni hobustest läheb 2012. a tatšanka ees Pariisi.

tal õnnestus veenda juhtkonda, et Lutš tuleb kastreerida. Sellega sai temast pöördumatult võistlushobune.

Püüdsime meenutada kaasvõistlejaid ja mulle tuli järsku meelde küsida, kas kunagine N Liidu ratsaspordi suur juht polkovnik Mišin ka veel elus on. Ta peaks ju vähemalt oma 90 aastat vana olema, oli N liidu tšempion juba 1938. a Samossedenko imestas: „Sellele ma pole mõelnudki. On täitsa elus. Fütüsiliselt heas vormis, ainult vaimselt on tunda, et on vana – räägib kogu aeg.“ Ümber noored naised muigasid, et vaat kus kaks jutukat vanameest kuulutavad kolmanda vanaks.

„Tervisi kõigile, kes Eestis mind veel mäletavad!“ palus Gennadi Samossedenko edasi öelda.

Zimovniki tsaar

Kaugeim punkt Rostovist, kuhu me jõudsime, oli Zimovniki hobusekasvandus Rostovi oblasti ja Kalmõkkia piiril. Kõige rahvusvahelisem mees kõigist kohatud hobusekasvanduste juhtidest oli aga 30 aastat seal valitsenud ja Zimovniki tsaari hütidnime teeninud Vassili Sergejevitch Burka. Ta jõudis rääkida oma kolmest reisist Austraaliasse Melbourn Cup'i galopivõistlustele, kahe täisverelise täku ostust Ameerika Ühendriikidest, Dubai galoppidest ja

Vassili Sergejevitsh Burka

sõpradest Prantsusmaalt, kellest ühele kavatseb müüa doni täku 10 000 dollariga ja vana tatsanka (Venemaal mõõdnud sajandi algupoolel kasutusel olnud sõjavanker, mille ette rakendati neli hobust, vankri tagaosas istus mees kuulipildujaga – toim) 50 000 dollariga.

Sellest mehest, kes muide on Zimovnikis sündinud ja töötanud seal kogu oma tööelu, oleks võinud saada ka suurepärase kirjanik, nii huvitavad olid ta lood näiteks kuuest hundikutsikast, kelle ta talvel stepist hundiemalt lihtsalt ära võttis, jättes teised kuus alles, ja kes külas kõik üles kasvatati, kuni lõpuks ikka minema jooksid. Ta rääkis ka oma sõprusest Kalmõkkia praeguse presidendi Illumžinovi isaga, kellega nad poisipõlves sageli koos olid mänginud ja vastastikku külas käinud. Siis ühel hommikul

oli kalmõkkide küla nende vene küla naabruses järsku tühi. Loomad olid alles, majad alles, aga mitte ühtegi inimest. Kõik kalmõkid olid ühe ööga minema

< Kalmõki veised.

viidud ja asustatud Hantõ-Mansiiski oblastisse. Järgnes kiidukõne kalmõki lihaveistele, kelle suurim kari maailmas, 7 000 veist, olevat tema majandis.

Stepis doni hobuste karju näidates rääkis ta täku elust märakarjas sellise tundelisusega, et kõik naised kuulasid härdununa. Täkk peab kõiki oma märasid elus ja rahul hoidma ja nende hulgas korda pidama ning on neile lähenedes ikka ohus: „See on ohtlik elu. Kunagi ei või teada, millal viga võid saada. Armastus ongi selline.“

Üks tema paljudest armastustest on doni hobune. Zimovniki on selle ohustatuks kuulutatud tõu ühe tuumiku hoidja ja just selle algupäraseimal kujul. Seal on see looduslik tõug, märad elavad aasta ringi stepis kunagi talli nägemata, karjade juures ei ole pidevalt ratsakarjuseidki, need sõidavad vahetevahel ühe karja juurest teise juurde. Karjad ei tohi kokku saada, siis peavad täkid võitlema ja võitlus käib tavaliselt ühe surmani. Seda siiski ei juhtu peaaegu mitte kunagi, sest kuigi karjad on nägemisulatuses, nii paari kilomeetri kaugusel üksteisest, ei lase täkid neid üksteisega tutvuma.

Direktor Burka on eelkõige muidugi kõva majandusmees. Majandis on 23 000 ha maad, teravili annab aastas 135 mln rubla, loomakasvatust 85 mln, töötaja keskmine kuupalk on 25 000 rubla (Rostovi ratsaspordikoolis saavat algaja treener 7 000 rubla, võrdluseks kroonidega korrutage rublad koefitsiendiga 0,4).

Doni hobuse ainulaadsuse kaitsel on sel mehel teistest realistlikumad arusaamad. Ta ei unista sellise stepitõu edust olümpiamängudel või muidu klassikalises spordis. Doni hobusel on teised väärtused. See on raskete elutingimuste ja pikkade rännakute hobune. Zimovniki kasvandus on algataja, peamine sponsor ja rahastaja hoopis 2012. aastaks kavandatavale suurele ratsarännakule Moskva-Pariis, kuhu tahetakse viia kuni 40 hobust, nendest vähemalt üks tatsankarakend.

Mõttevahetuses doni hobuse erilise üle pakkusin idee teha doni hobusest samasugune Donimaa sümbol ja kultuuripärand nagu ahhal-tekiinidest on tehtud Türkmenistanis. Nagu ma isegi, said ka kõik teised aru, et seda ei juhtu, aga riiki ärritada selliste nõudmistega võiks ikka. Aborigeensete tõugude säilitamise kohta sain veidi eesti hobusest rääkida. Direktor Burka hakkas selle peale eestlasi kiitma – 1990ndate alguses olevat eestlased ostnud neilt hobuseid suurte partiidena, ikka 60 hobust korraga, ja viinud need Itaaliasse. Arvasin, et siis nad läksid küll ilmselt lihaks, aga üks Peterburi daam rääkis, et ta olevat näinud doni hobuseid ka Itaalia ratsakoolides.

Lahkumine Zimovnikist kukkus välja selline, et ma sattusin suveniire üle andma viimasena ja kogu seltskonnale jäid lahkumissõnadeks Burka poolt tänuks öeldud: „Eestimaa on väga hea maa!“

< Velikoknjažeski väravad

väga Nana Garsonile, Ritmitšnõi kunagisele ratsanikule Ameerikas. Garson olevat oma hea tuttava Kukota kutsel käinud kevadel Proletarskis ja tulevat sügisel uuesti, et endale mõni budjonnõi tõugu hobune leida ja osta.

Julovo

Julovo hobusekasvandus kannab nüüd nime agrofirma „Tselina“. Meile tuli vastu peazootehnik Serikov, kes on kuulus peamiselt oma tööga Budjonnõi-nimelises kasvanduses tolle hiilgeaegadel. Mulle oli uudis, et tema oligi Ritmitšnõi kasvataja. Ta tänas

mind südamlikult, et rääkisin oma intervjuus nii hästi Ritmitšnõist, kuigi ma kartsin, et ta paneb pahaks, kuidas kirjeldasin tema juurest tulnud hobuste jubedat olukorda.

Seda võib Venemaal sageli märgata, et hobusekasvatajad, ja mitte ainult nemad, on uhked oma heade ideede, loomingulisuse ja pühendumuse üle, aga kui nende teostamisel on takistuseks tingimused, peavad endastmõistetavaks, et need peab igithele kindlustama riik.

Oma uue kasvanduse vanemast ajaloost oskas Serikov huvitavalt rääkida. Meenutasin, et minu esimene võistlushobune Kamelia oli Julovos sündinud ja et kaks Julovo hobust – Kamelia ja Lukavõi – tegid 1956. a ja hiljem ilma Eesti ratsaspordis ning jõudsid ka N Liidu meistri-võistlustel päris kõrgele, aga nende põlvnemisest pole mingeid andmeid. Hakkasime arutama, kust sellised doni või budjonnõi hobustest nii erinevad hobused võisid põlvneda. Talle tuli meelde huvitav fakt, et Julovosse oli toodud omal ajal palju neid ida-preisi hobuseid, keda osteti N Liitu enne II maailmasõda tuhandeid, et parandada nende abil ratsaväe hobukoosseisu.

Proletarsk ja Velikoknjažesk

Teel Zimovnikovist Salskisse on selline geograafiline punkt nagu „linnatüüpi asula Proletarsk“. Seal asub madalate majade vahele peidetuna kõrgete müüridega piiratud „Ratsaspordi VIP klubi“. Paarikümne kilomeetri kaugusele sellest, keset teedeta steppi, ebamäärase jõesängiga Manõtsi ääres kõrguval künkal, endisel looduskaitsealal (nägime pelikani ja vahel sattuvat sinna isegi flamingod) on ehitatud sama oligarhi poolt veel luksuslikum puhkekeskus, mida nimetatakse Velikoknjažeski hobusekasvanduseks. Kui hobustesse panustatakse edaspidi nii intensiivselt, nagu on kuue aasta jooksul panustatud ehitusse, võib seal kunagi olla tõesti midagi suurvürstlikku (velikoknjažeski tähendab ju „suurvürstlik“). Tallid, maneež, töötajate elamud, karjamaad – kõik on nii kõrgest klassist, et sinna sobiksid vaid samast klassist hobused.

Kõige selle ideeline juht, looja ning omanik on Juri Nikolajevitš, kellest räägiti seal ja Rostovis kord imetlusega tema ideederikkuse ja rahalise rikkuse vastu, kord hirmu ja vihkamisega. Täiesti juhuslikult sattus ta meile vastu kasvanduse roosiaias ja tagasiteel ütlesin oma naabrile bussis: „Mulle tundus, nagu oleks Hodorkovskiga tutvustatud. Täpselt samasugused prillid, äraolev naeratus ja üldse kogu välimus ja olek...“ – „Mul oli täpselt sama tunne,“ vastas naaber. Hiljem sain teada, et Juri Nikolajevitsi perekonnanimi on Kukota, et ta on pärit Abhaasiast, elab peamiselt Sotšis ja on seal olümpiaehituste asedirektor. Olevat mitte ammu lahku läinud naisest, kellest on pärast seda Venemaa põllumajandusminister saanud.

Ja jälle kord tuli Ritmitšnõi nimi jutuks. Näib, et Donimaal tuntaksegi Eestit eelkõige maana, kustkaudu Ritmitšnõi maailma jõudis. Kukota asetäitja Proletarskis Vadim Ognev rääkis uhkusega, et nende ratsaklubi meeldis

Peazootehnik Serikov

Ohustatud tõug ja ohustatud kasvandus

Minu jaoks oli ootamatu, et Budjonnõi-nimelises kasvanduses ei räägitud suurt midagi oma hobuste edust spordis. Rütmitšnõid meenutati elevusega teistes budjonnõi tõu kasvandustes, tema sünnikohas oli ta lihtsalt üks juhus. Mingit Bambuki ei teatud üldse. Räägiti hoopis doni tõust, selle kui rahvusliku uhkuse säilitamise vajadusest. Esitleti ilusaid hobuseid, aga need toodi ette ja viidi ära sammus, isegi traavi ei näidatud. Uhkusega esitati lugu, kuidas nende kasvatatud doni tõugu tätku Tunets oli näidatud Kremli ratsakoolis president Putinile ja see oli küsinud: „Ma pole sellist põletusmärki varem näinud. Milline saksa tõug see veel on?“ Imetleti, et Putin teab saksa põletusmärke, aga keegi torkas siiski: „Ta võiks parem vene hobuseid tunda!“

Et Tunets on uhke hobune, teadsid kõik, aga kuidas vastab selline väidetavalt 176 cm kõrge massiivne täkk doni hobuse tüüpide õpetusele, sellest ei räägitud. Doni tõu teoorias on nimelt äärmuseni viidud tüübi järgi aretamine. Praktikas seda ei näe, ja kui inimene ei ole „doni tõu spetsialist“, siis ta ka kuidagi vahet ei tee, kas hobune on idamaine tüüp, idamaine-karabahhi, idamaine-massiivne, idamaine massiivsuse joontega, massiivne,

Doni hobuse idamaine-massiivne tüüp.

massiivne-idamaine, massiivne idamaisuse joontega, ratsatüüp, ratsatüüp massiivsuse joontega, ratsatüüp idamaisuse joontega. Selline on tüüpide loetelu 2005. a ilmunud raamatus „Doni hobusetõug“ avaldatud tabelis, igäühel oma lühend ja taga märade arv ning protsent erinevates kasvandustes. Ülekaalukalt arvukaim on idamaine-massiivne tüüp. Seda, kuidas neid tüüpe ära tunda, peetakse nii suureks kunstiks, et ülalnimetatud raamatus arvatakse, et 1967.-1968. a doni hobuste

Meie grupp Budjonnõi-nimelises kasvanduses.

tüüpidesse jaotamiseks loodud kaheksaliikmelisest teaduslike töötajate ja kasvanduste aretusjuhtide komisjonist olid ainult kaks küllaldaste kogemustega selleks tööks.

See kasvandus oli nähtutest ainuke, kus ei olnud mingit edevust ega vähimatki püüdu näidata end paremana kui tegelik olukord on. Ainult hobused olid ilusad. Ja ainult ilusad. Ja aretusjuht Palõi kahekordse kõrgema haridusega (veterinaaria ja majandus), suurte teadmistega ja selge jutuga. Seejuures ametlikult ainult aretusjuhi kohusetäitja. Tallimehed ja ratsastajad aga tulid hobuseid näitama rebenenud kalossides ja sadula all sõnnikune tekk.

Peamine mulje sealt jäi, et keegi ei tea, mis tulevik toob. Kasvandus kuulub suurele ettevõttele „Jug Rossii“, mis koondas erastamise ajal enda alla Rostovi hipodroomi, Budjonnõi-nimelise kasvanduse, Rostovi kasvanduse (täisverelised hobused) ja Doni kasvanduse. Nüüdseks on Rostovi ja Doni kasvandused likvideeritud ja nii neis kui Budjonnõi-nimelises on teraviljakasvatus majanduslikult tohutult kasumlikum kui senine väga ekstensiivne hobusekasvatus peaaegu puutumatus stepis. Intensiivsemaks hobusekasvatuseks, eriti selleks vajalikuks noorhobuste ettevalmistamiseks ei leidu inimesi, aga põllumajandusmaa järsult tõusnud hind on hobusekasvatusele veel suurem oht. Kallist maad hobuste

karjamaana säilitada pole ju otstarbekas.

Muide, „Jug Rossii“ peadirektor on kunagine Rostovi hipodroomi peazootehnik Leonid Vitšak, kellest oli paljudele eestlastele abi sealt hobuste ostmisel, eriti ajast, kui ta oli Kirovi kasvanduse aretusjuht. Ta oli valmis meiega hipodroomil kohtuma, kuid teatas viimasel hetkel, et ei tule. Korolkov sosistas mulle, et tal on vähk ja ta käib kiiritusravil. Mida kõik teadsid. Oleksin tahtnud kohtuda ka Goga Gigitašviliga, kes meile Ritmitšnõi leidis ja saatis, aga keegi ei teadnud temast enam midagi.

Rostovi hipodroom

Rostovi hipodroom asub keset linna nagu Tallinnaski. Elu on seal küll rohkem kui meil – on isegi kaks restorani, ratsaspordikoole samuti kaks, kõik hooned on renoveeritud, peale hobuste jooksevad seal ka koerad.

Pühapäeval, kui hipodroomi külastasime, peeti 11 koerte võidujooksu ja üheksa hobuste galopivõidujooksu. Totalisaator on erinevalt Moskva hipodroomist lubatud ja kogu publik oligi mängurid. Jooksud toimuvad peale inglise täisvereliste ka budjonnõi tõule ja poolvereliste hobustele (praktiliselt ainult anglo-budjonnõi ja anglo-trakeeni hobused). Jätkuvalt, nii umbes 50 aastat juba, vaieldakse, kas poolvereliste tõugude galoppidel ikka on

mõtet, kui tahetakse saada ja müüa sporthobuseid. Aga hipodroomil saavad hobused vähemalt ülalpidamise, kõigi poolt õigemaks peetud sportlik treening läheks kalliks ja paljude ratsanike kvalifikatsiooni arvestades võiks hobuseid rikkuda rohkem kui galoppides seda tehakse.

Mulle tutvustas hipodroomi ja sporthobuste probleeme Nikolai Korolkov, Moskva 1980. a olümpiamängude kangelane, kes trakeeni tõugu täkul Espadron sai seal individuaalse hõbe-medali. Praegu on ta Rostovi ratsaspordikooli vanemtreener ja kõiges pettunud ning kibestunud mees. Ma ei tundnud teda esimesel hetkel äragi. Kunagisest väga sportlikust ja lihasselisest noormehest on saanud kõveras ja raskelt lonkav kuivetonud vanamees.

„Tšempion võid olla, invaliid pead olema,“ vastas ta, kui küsisin, mis juhtus. Tuli välja, et varsti pärast Kirovi kasvandusse tööle minemist oli ta raskelt kukkunud koos hobusega, kui teine ratsanik talle maneežis hüppe ajal ette sõitis. Ta jäi jalusesse kinni ning hobune vedas teda mööda maneeži ringi, nii et põlve- ja puusalühes said raskelt viiga. Mulle oli uudis, et talle pakuti raha eest, mida tal pole, operatsiooni kunstliigese paigaldamiseks Saksamaal, samas kui meil Eestis ei ole kunstliigese saamine eriti suur probleem.

Aga veel rohkem kui oma saatusega on Korolkov rahulolematu ratsaspordi olukorraga Venemaal. Ja muidugi eriti riikliku spordistüsteemi ja kogu riigi lagunemisega, korrupsiooniga, raha võimuga (mida kehastab Kukota), lääneliku aretusega (mida kehastab Medvedev). Ta jõudis kiruda ka Rostovi kliimat, et varsti algab jälle meeletu palavus, mis ei lase tööd teha ja et kõik võistlussõidud on Venemaa avarustes nii pikad. Ma ei hakanud teda kurvastama selgitusega, et klassikaline ratsasport ongi rohkem Põhja-Euroopa ala ja et isegi Eesti tippratsanikud asuvad elama Belgiasse, Hollandisse ja

Kabel sissesõidutee ääres olevat Velikoknjažeski hobusekasvanduse esimene ehitis.

Saksamaale, kus on võimalik võistelda kasvõi iga päev ja selleks ei pea sõitma ringi rohkem kui 100 km raadiuses või vähemgi.

Nevzorovlus

Et millestki nii kunstlikust, kui sellised nn loomulikud meetodid, tuleb Donimaal, vabade hobusekarjade ja kihutavate kasakate maal üldse juttu, seda ei tulnud mõttessegi. Ometi tõusis ühel õhtul, kui söime restoranis tee peal Manõtsi jõe äärest ostetud vähke, teemaks valetamine ja võltsimine ratsutamises. Algas see vigaste põlvnemiste ja Al Passali trakeenina esitamise kritiseerimisest, ja siis võeti üles doping, eriti doping hobuse müümisel, ning järgnes väljaõppe tegelik ja teeseldud olemus. Toodi näiteid jalgade ärälõõmise variantidest, kunagisest tippratsanikust Semjonovist, kelle hobune Sibirjak oli peksmise jälgedest valgeid karvu täis, aga kes võistlustel jooksis ja hüppas pika vaba ratsmega nii ilusti ja kergelt, nagu ta ainult seda tahakski teha. Tõesti, kui võistlus on hobuse raskes elus kõige valutum ja hirmuvabam hetk, siis ta ka naudib seda.

Lõpuks teatas üks hilises keskeas daam, suure hobusetarvete firma juht, et Nevzorovi vastu ei saa keegi. Tema ise oli olnud kunagi Peterburis ratsastaja ja treener hobuste müügiks ettevalmistamisel. Kuskilt toodi talle hobune Perst,

silmapaistvalt ilus, valgete sokkidega budjonnoi, kes anti väga odavalt ära, sest kartis meeletult inimest. Eriti suur hirm oli tal piitsa ees, ilmselt oli teda tõesti kõvasti pekstud ja ka loomult oli ta arg. Läks kaua, kuni saadi nii kaugele, et hobune kohe jooksu ei pannud, kui kordet hoidev inimene kummardus, et maast piits võtta. Tavalise stekiga tuli teda harjutada nii, et leiba anti alati steki otsa torgatuna. Lõpuks hakkas Perst inimest usaldama, sadulas oli ta nii taltsas, et treeneri 11-aastane poeg sõitis temaga maneežis sammu ja traavi.

Nevzorov oli aga kuulnud huvitavast hobusest ja tuli

teda vaatama. Tuli uuesti ja lõpuks ostis Persti ära 17 000 dollari eest. Pärast kirjutas, kuidas hobune vihkas inimest, oli ohtlik, võis kallale tulla. „Ma ütlesin siis talle, et kuidas sa saad nii rääkida, Perst pole tige üldse kunagi olnud, ainult arg, ja sa said ta peaaegu päris taltsana,” naeris jutustaja. „Ja temal ei jäänud muud üle, kui pomises, et kuidagi peab ju raha teenima.” Loo puänt oli aga see, et Peterburis olevat ringi liikunud video, kus Nevzorov on mingi hobuse seljas pikkade kannustega ja kangvaljastega, ja see pole tema kunagisest kaskadööriajast, vaid sealt, mil ta esitas publikule valjasteta kõrgema kooli harjutusi. Jah, ta väidab, et oma kunagist toorust hobuste vastu kaskadöörina tahab ta nüüd heastada, aga kes on õppinud kõik mängu parema, et oma tõe kuulutada valetamist kartmata, see enam timber ei õpi.

Tuletati meelde (ja seda ei teinud mina), kuidas Baltimaade iseseisvumise vastu võideldes olevat Nevzorov korraldanud isegi enda tulistamise läbi rinna kõige ohutuma koha, et tõestada, kuidas teda vihatakse ja tappa tahetakse. Mis aga meie ajal suurepärane on, on see, et sellised fanaatikud ei aja enam vihale, vaid naerma, isegi neid, kes näisid temaga mõnes asjas samal poolel olevat.

Naeruvääristamine ongi üks tsiviliseeritud inimese relvadest barbaarse inimese vastu. Vahel ka endale ohtlik.

Loo moraal

Iga reis on õpetlik. Seal palavuses ja tolmus on lihtsam aru saada, et Eesti on väga hea maa, ja seda ka hobusekasvatuseks, eriti sporthobuste kasvatamiseks. Siin saab tööd teha, mitte loodusvaradele loota, anda lõpptoodangut, mitte toorainet. Olgu meil hobune karjamaal vaid 5-6 kuud – euroopaliku hobusekasvatuse eripära ongi, et hobune ei kasva ise, teda kasvatatakse.

Imelik oli veenduda, et keskmine venelane Donimaal peab Eestist rohkem lugu kui paljud eestlased ise. Et Eestis on inimesi, kelle arvates peaksime jälle kuidagi Venemaaga liituma, seda lihtsalt ei usutud. ■

Vaade õhust Böckmanni tallidele

Eesti sporthobuste kasvatajate õppereis 2007

Õppereise tehakse kas meelelahutuseks või selleks, et näha seda, mida niigi hästi teatakse. Aga ka kõige tuntumates kohtades käies avastab iga kord midagi, vähemalt uusi rõhuasetusi ja proportsioone. Ja on kohti, mis on lihtsalt näidiseks, nende nägemine hoiab vormis ning kinnistab omandatud. Selliseks näidispiirkonnaks on sporthobuste kasvatajatele Holland ja Põhja-Saksamaa.

RAIGO KOLLOM
ESHKS

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Seltsi (lüh ESHKS) õppereis toimus paikadesse, mis ka selles piirkonnas on teistele näidiseks: Böckmanni täkutall (*Hengststation Böckmann*), Heckmanni treening- ja müügitall, Nijhofi kompleksne keskus (*Team Nijhof*), dr Greeve kliinik ja kasvandus "de Wintermoefw", perekond Horni kasvandus ja treeningkeskus "de Wiewesfench". Ja muudugi Zwolle täkupäevad, üks tähtsaimaid noorte täkkude

de esitamise ja müügi sündmusi.

Saksamaa päev

Pärast kahepäevast reisi alustasime külasküiguga Böckmannide impeeriumi. Sellele pani alguse praeguste valitsejate, nelja venna isa, kes sepatöö kõrvalt ehitas oma esimese traileri, et pojad saaksid ponidega võistlustel käia. Praegu määravad kahe saure kõla või väikese liina. Lastrupi ja Hamstrupi elu saures osas nende vendade ettevõtteid – maailma ehk tun-

tuim hobuvõetluseite ning – autode tehase, niisama tuntud seemendusjaam ja kuulus võistlustall.

Mold võttis täkutallis vastu esinduslik härrasmees, kes aga ei olnudki keegi omanikest, vaid kasvanduse töötaja. Jagas laiali paki prospekte ning DVD-sid. Kivigerketiga õued ja teed (nagu suulkaandis muide mujalgi tavaline), puhtus ja kord, ning vaikus ja inimitähjus. Üle öö lõndis üksik reiu, tuues lõhikeste vahesegadega täkke spermata andma. Hobused jalutasid rahulikult ja häält tegemata oma tööd tegema. Karussellid jalutasid teised, et vormis olla. Kolm suurt maneeti on jagatud taktistussõitjate, koolisõitjate ning noorhobuste vahel. Hobuseid on 100, töötajaid 20, neist suur osa töötavad kontoris ja laboris.

Täkke nägime lõhikesel esitlusel ja boksides. Talli tähtsaimad täkkud on praegu **Cordalme Z** (s 1986, i **Cor de la Bryere**, oi **Alme Z**), kelle

seemenduse hind on 2000 eurot. **Cor de la Bryere**'i veel elus olevatest poegadest on ta populaarseim ning üks vähesest Böckmanni tallis sündinud täkke. Teine täkk **De Niro** (s 1993, i **Donnerhall**, oi **Akzent**) on erinevalt hüpetaikust Cordalme'ist puhas koolisõiduhobune, olnud 2003 Saksa Koolisõidu Derby võitja, mitme rahvusvahelise GP võistluse võitja, 60 tunnustatud täku isa (**Donnerhall**il oli neid vaid 20) ja tunnustatud peale paljude Saksa tõuramatute ka Hootsis, Taanis, Prantsusmaal. Seemendus tema spermaga maksab "ainult" 1750 eurot. Suured kuulsaused on veel **Quattro** (s 1990, i **Credo de Paulstra**, ühisomandis Nijhofiga), kes on prantsuse vere uueaegsoid esindajaid Saksamaal, ja **Weltmeyer**, kellel on hoolimata noorrest eest juba 12 tunnustatud poega, ja seemenduse hind ikka vaid 900 eurot. Ja lõpuks toodi ette ka meile hästi tuntud **Heops**, kel kahjuks jäi

Perekond Hami kuulsa treeningkeskuse õuel.

Andres Ruusmann imetleb Heckmanni uut talli.

Zwollesse minemata jalavigastuse pärast. Siiski näis end hästi tundvat ning võib-olla tundis isegi **Ruusmanni** ära.

Heckmanni tall oli hoopis teist tüüpi – mastapildolt ikkagi talu, spetsialiseerumi-

selt igasuguse taseme hobuste müügiks ettevalmistamise keskus. Maneežis näidatigi noort ja mitte just kõrgest klassist hobust müügiks umbes sama taseme tüdrukutele. Meile paljude hobuste ostjana hästi tuntud Heinz Heck-

mann on ehitanud uue ja rähk-tutest dže ilusaima talli. Oma hobustest rääkis ta erilise mõnuga teadmata põlvnemisega läti mürast, kellest oli tulnud nii hea hüppeja, et isegi **Marko Kutscher** tegi temaga rida võistlusi.

Hollandi päev

Hollandi päev algas Nijhofis. Peretütar **Jeannette** mäletas hästi oma mitme aasta tagust külaskäiku meie illevaatusele Niitväljal, pühendas meile paar tundi, pakkus kohvi. (Kohvilaud 25 inimesele oli valmis ka kõigis teistes Hollandi kasvandustes.) Ettevõtte on meeltult suur, ja Jeannette on selle üldjuht. **Henk Nijhof** senior, kes on meil hindakohtunik olnud, tegeleb hobuste ostmisega. Oli ju kogu majapidamise tõusu alguseks Saksomaa tunnustamata jäetud **Voltaire**'i avastamine ja ostmise tema poolt. Kuidas on võimalik 500 hobust õles kasvatada ja õlevaatusteks ning võistlusteks ette-

valmistada vaid 14 töötajaga, jäigi mõistatuseks. Igatahes näitas pr Jeannette uhkusega suuri vabapidamistalle ja masinaparki ning ütles, et sööt jõuab siin hobusteni nii, et inimeksi ei pouduta seda kordagi. See pole aga mingi keskmiste hobuste müügitall. Nende võistlusratsanik oli palju aastaid **Peter Geerink**, kelle ideaalihobudast sõitu võõrastel hobustel nägime Tallinn International Horse Show'l. Ja täkkudest on neile kuulunud peale juba nimetatud **Voltaire**'i ka möödunud aastal surnud **Burggraaf** ja **Calvados**. Ning meile näidati 23-aastaselt **Concorde**'t, 2003. aasta Hollandi Aasta Hobust. Maailma hõppetäkkude edetabelis oli ta samal aastal viiendal kohal. Meie saabudes seisis Concorde veidi vana ja väsinuna maneežinurgas, aga esitlusel näitas oma võimukust tagajalgudele tõusmisega.

Heartbreaker võttis kõike rahulikult ja väärikalt, tema on ju praegu nii Hollan-

Tjungske

Wilawander xx

Concorde

Heartbreaker

Andres Ruusmann müüb eestlastele Nijhofi 14-aastast mära.

Jeannette Nijhof selgitab Tõnu Ostratile, kuidas nende hobused kasvavad.

di kui Belgia kõrgeima hüppeindeksiga täkk.

Aga Nijhof Teamile kuuluvad ka **Jos Lansink**i Sydney Olümpiamängude hobune **Calvaro**, Ateena olümpia pronksi võitja **Clinton**, koolisõidu imetäkk **Florencio** (s 1999, Maailma Noorhobuste Tšempionaadi võitja nii viie kui kuueaastaste klassis, esimesel korral rekordilise keskmise hindega 9,8 punkti).

Meie reis jätkus selle päeva ilusaimas kohas **dr Greve** de Watermoelenis. Watermoelen tähendab vesiveskit, ja üks vaatamisväärsusi on restaureeritud vesiveski ning selle juures asuv kohvik, kus meile jälle kohvi ja võileibu pakuti. Omaniku kommentaarid oma hobuste kohta olid eriti põhjalikud ja hobuseid esitati nii, et see pidi töötajatele päris korralik koor-

mus olema.

Tekkis huvi, kes on õieti dr Greve, ja internetis avastas, et ta on Hollandi parimaid veterinaararste, olnud Hollandi koondise veterarst paljudel suurvõistlustel, sealhulgas ka mitmetel olümpiamängudel. Oma kontseptsioonist aretuses rääkis ta nii palju, et suurt meelde ei jäänud, aga erandlik ja huvitav oli tema praegu parima noore täku **Tjungske** (s 2000) saamisloogu – i **Carthago**, ei **Julio Mariner xx**, ja ema-ema on saanud inbriidingu teel kunagisele supermäärle **Twiggy**'le II-II (nii ie kui ee on Twiggy). Tema juures moodus ka suurem osa **Voltaire**'i karjäärast, aktiivsed on täisverelised **WILAWANDER xx** (i **Nashwan**, ei **Danzig xx**) ja **Favoritas xx** (i **Reitar xx Rubilnikust**, ei **Lipetsk xx**, inbriideeritud

Numero Uno

Lupicor

Quattro

Raufboldile, sündinud Leedus) ning Guidam (i Quidam de Revel, ei Venutard) jt. Oma veterinaarkliinikut ja kasvandust on dr. Greve arendanud 48 aastat., tema vanust ei julgenud küsida, aga tegelikust noorem näib ta kindlasti. Erinevalt paljudest edukatest kasvandustest, kes varssu tegelikult peaaegu ei saagi ja jätavad selle töö ümbruskonna talunikele (nii Nijhof kui Böckmann saavad aastas vaid 10-15 varssa), sünnib dr. Greve kasvanduses 100 varssa aastas. Ootame põnevusega dr. Greve külaskäiku meie ülevaatuste finaali hindama. Lubaduse selleks ta kohvilauas andis.

Viimane näidistallidest, mida nägime, oli de Wiemselbach, treeningkeskus ja kasvandus, mille rajas kauaaegne KWPN tõuraamatu juhtiv hindetekunik Hans Horn ja mida praegu juhivad tema poeg Daan Horn, kes hindas meie viimast ülevaatuste finaali Väänas. Selles keskus on rõhk tippobuste avastamisel. Nagu Daan Horn ütles, on nad valmis ostma noorhobuseid hinnale vaatamata, aga ainult selliseid, kellest nad ise usuvad vähemalt tunnustatud sugutäku saavat. Suureks sellist majapidamist paisutada ei püütagi. Tallides on kuni 50 hobust, maad vaid 9 ha.

Taset näitab kasvõi see, kuidas Andres Ruusmann aastaid tagasi sinna sattus ja temaga üldse rääkida ei tahtnud. Hans Horn oli öelnud, et vaadake omapead tallides ringi ja tegeles ise hoopis

mingi tüdruku õpetamisega. Hiljem tuli välja, et see tüdruk oli printsess Haya. Hans Horn on olnud Hollandi koondise treener, tema tallis ja tema hobustel on sõitnud Jos Lansink, Jerry Smit, Marko Kutscher. Tema hobustest on tippu jõudnud Libero H (maailma karika võitja, Jos Lansink), Lux Z (Pulsar Crown 1 milj USD võit, Jerry Smit), Lianos (1998 MM võit, Rodrigo Pessoa). Praegu näeb ta erilist perspektiivi kahes sugutäkus, kellega samal ajal Marko Kutscher ka võistleb. Need on Numero Uno (i Libero H, ei Lord Calando) ja Lupicor (i Lux Z, ei Pilot).

Nägime ka talli, mis näidistest kaugel, aga mida sugugi näidata ei häbenetud. Paarkümmend Nijhofi mära, kõik müügis ja enamasti tiined, on ülalpidamisele antud ühte vaesevõitu tallu ja kulud muidugi minimeeritud. Hobused olid lausa sitased, karvased, mõnel polnud korralikku aluspanugi. Naljakas oli kuulda, et keegi nimetas neid kronudeks, kellest iga torikaski parem.

Hobust peaks nägema siiski selle järgi, mis on karva all ja millised on peamised proportsioonid – kui tugev ja nähtav on see, mis paneb liikuma, ja kui suur ja “ilus” on see, mida peab liigutama. Tugevate jalgadega, libaja öla, suurte liigestega, veatute kapjadega hobune ei ole kronu, aga püstöla-ga, nõõrjate kõõlustega, märkamatu

Cordalme

Wolkentanz II

De Niro

Heckmanni tallis: vasakult Tiit Siiboja, Heinz Heckmann, Aili Ruul ja Piret Golovskin.

te liigestega, lamedate kapjadega, õlgadest ja laudjast palju pikema ja laema keskkehaga hobune on, olgu ta esmapilgul kultahes ilus. Pealegi on tänapäeva probleem liiga suured ja hellikud varjad, mis sageli tingitud märke ülesõitmisest soojas tallis. Teisest küljest on selge, et need olid märad, keda Nijhofil endal enam vaja ei ole, suund on kergematele hobustele. Meile oleksid praegusel etapil sellised vanatüübilised märad, kellelt oleks oodata võimsaid, aga mitte aeglasi, vaid plahvatusliku jõuga hobuseid, siiski palju paremad kui ühest küljest väga elegantsed, kuid nõrga mootoriga, teisest küljest ilusad ja atleetlikudki, aga vaid näilise ja aeglase jõuga hobused. Kuigi tahetakse kergemat ja kiiremat hobust, peab ta samas olema tänapäeval suuteline kandma vähemalt 80 kilost ratsanikku.

Kuna meid viidi sinna talli vaid seepärast, et oli vähjatud ostuhuvile, siis lõppes või loodetavasti lõpeb kõik huvitavalt, kui saab teoks kolme mehe (**Peeter Raid**, **Andres Ruusmann**, **Joel Jürisson**) kava osta ühiselt ära Concorde'i ühe silmaga 9-aastane Heartbreakerist tiine tütar (hind 9000 eurot).

Kokkuvõttes nägime sel reisil hoopis teistsugust hobusekasvatust kui meil ja meie naabruses oleme harjunud nägema. See on sisuliselt tööstuslik hobumajandus, mis tingitud teravast konkurentsist, spetsialiseerumise vajadusest kõrge kvaliteedi nõudluse tõttu, maa ja tööjõu kallist hinnast, aga ka mehhaniseerimise, teaduse ning hariduse kõrge tasemest. Väga isiklikku suhet hobustega ei ole, aretus peab kindlustama kergesti ratsastatava hobuse, ratsastaja peab olema kõrge tasemega professio-

naal. (Pr Nijhof rääkis, et parimad noored ratsanikud valitakse spetsiaalsesse ratsastajate ja treenerite kooli, kus saadakse ka gümnaasiumiharidus, ja tallomanikud valivad sealt endale töötajaid.) Hobustega ei mängita, igatüki peab oma kohust täitma ja saab sellele vastava kohtlemise.

Agas mis jääb nendele, kes ei suuda näidiste tasemele jõuda? Aretuses surevad nad pikkamisi välja, aga kui palju on hobusekasvatuses aretus, kui palju lihtsalt kasvatamist? Tõenäoliselt areneb ka meil välja selline tööjootus, kus kõik varsa saamisega seostuv on kliinikute-see-menduspunktide töö, varsad müüakse nende üleskasvatamisele spetsialiseerunud ettevõtjatele, treeningusse lähivad nad treeningtallidesse, võistleva hakkavad võistlustallides. Agas see ei pruugi ainuvalitsevaks saada, ikka leidub inimesi, kel on kõige-geks oskusi või raha. Loode-tavasti kaob aga olukord, nagu oli ühes õnnetus tallis, kus kunagi väga ammu omanikult ja ainukeselt töötajalt ta kurtmise peale küsisin: "Agas miks te sellega tegelete?" Vastus oli: "Ma muud ei oska." Loomulikult jätsin ma ütlemata, et ega ta ju seda ka ei osanud, millega tegeles.

Rikkumata hobuste võistlus

Teatud näidist ja standardit nägime ka noorte täkkude esitamise- ja esindusvõistlusel Zwolle International Stallion Show'l. See oli standard heas mõttes – kõik ratsanikud sõitsid selleks, et "anda oma hobusele võimalus", nagu sõnastas kunagi ratsastamise eesmärgi tänapäevase takistussõidutreeningu alusepanija **d'Endrödy** (tema algatas takistuste vahemaa ja hobuse galopisammude täpse mõõtmise jms.). Ei mingeid nippe, abiratsmeid, erilisi suulisi, ebatavalisi kapsleid, ka soojendusel mitte. Võistlus oli ju eelkõige aretuse teenistuses: parim hobune peab võitma, ratsanik tuleb selleks sobiv valida. Vähemalt esikohtade osas neis vähestest võistlusaladest, mida jõudsi-me lõpuni näha, see enamasti nii oligi: 4-5-aastaste hobus-

te koolisõidu võitis **Ucelli T** (i **Olivi**, ei **Gribaldi**), ratsanik **Hans Peter Mindehond**. Üldnimetatud **Florencio** ratsanik noorhobuste maailma-meistrivõistlustel, ja 6-8-aastaste hobuste koolisõidu **IPS United** (i **Krack C**, ei **Part-out**), ratsanik **Edward Gal**, mõlemad kindla ülekaaluga. Ucelli tegi muide fantastilise tulemuse 86,4%, aga **Future Stallion** auhinna kompleksvõistluses sai hoopis selles sõidus 81,8% saanud teise koha omanik **Vontango** (i **Contengo**, ei **Jazz**), ratsanik **Imke Schellekens-Bartels** (Hollandi koondise liige 2004. a olümpial, ta emagi oli olümpiaratsanik). Asi selles, et Ucello oli ruun! **IPS United** teenis muidugi **Young Stallion** aunimetuse kahe sõidu võitmisega ausalt ära.

Hindaminegi oli ilmses kooskõlas klassikalise koolisõidu lihtsate alustega ja hobuste käiguomaduste väärtustamisega, nii et punkte kirja panematagi võis öelda, kes on parem. Meiegi rühmas ennustasid paljud õigesti mõlemat võitjat. Pärast iga-suguste rollkuride, niisama ratsmega "lõpsmise" ja mängimise, lõpmatute murdmiste ja painutamiste, kannuste ja stekkidega "töötamise" ja kogu selle kunstisutamise nägemist ratsutamiskunsti asemel, nagu seda nii sageli näeb igal tasemel, oli rõõm veenduda, et tõeline ja lihtne ratsasõiduõskus nii kõrgel tasemel on täiesti olemas ja elujõuline.

Takistussõidus võitis nähtud 110 cm parkuuri 4-5-aastastele hobustele **Lord Sandro** (i **Lordanos**, ei **Sandro**) olümpiavõitja **Ulrich Kirchoff** all, aga kompleksis jäi see paar alles neljandaks, võitis ja sai **Future Stallion** tiitli selles sõidus teine olnud **Obelix Z** (i **Ogano Sitte**, ei **Darco**) Inglismaalt oma omaniku **Barry Dove** all. Kirchoff sõitis kokku kolme hobusega ja sai neljanda, seitsmenda ja viieteistkümnenda koha. **Young Stallion** tiitel 5-7-aastaste klassis läks tükule **Utah** (i **Guidam**, ei **Amethist**), kellega sõitis omanik **Danny Schaper**. Olümpiavõitja **Jeroen Dubbeldam** esines kahe silmapaistmatu hobusega, tulemuseks seits-

Aprill 2007

Dr. Greve annab ise seletusi de Watermoeleni kasvanduses.

mes ja kahekümmes koht. Ka olümpiavõitjad peavad enamuse ajast lihtsalt tööd tege- ma.

Nooremate hobuste hulgas teenis tugevaima aplausi aga lõpuks viimaseks jäänud hobune **Vingino** (i Voltaire, ei **Cassini I**). Ta tegi küllaltki kogenud noorhobuste treeneri **Hester Klompmakeri** all fantastilisi hüppeid välkkiire esijalgade tööga, nii et hüppestiili eest oleks võinud mitmel hüppel kümme panna, aga siis midagi ei klappinud, tuli tõrge, ja kui ratsanik uuel katsel veidi tugevamini tagant andis, hüppas hobune postidest kõrgemalt ja ratsanik tegi oma sõltumatu õhulennu, kukkus õnnelikult hobusele kaela peale ja sai sadulasse tagasi, aga järgmisele takistusele enam pöörata ei jõudnud. Tal lasti siiski oma imelisi hüppeid edasi teha ja lõpuni sõita, aga tulemust kirja ta muidugi ei saanud.

Ka takistussõidus ei kasutatud soojendusel abiratsmeid jms, tavalisest trensuulisest erinevaid lihtsaid pelham-tüüpi suulisi oli vaid paaril hobusel, sõideti ühtla-

ses, n.ö hobuse omas galopis, vaba kaelaga, "nagu raamat- tus".

Neil võistlustel tuli meelde kunagise Vene olümpiarat- saniku **Aleksander Purtovi** märkus ühelt võistluselt: "Ratsutamine on ilus sport, aga väga rikutud." Tuli meelde sellepärast, et oleme selle rikutud spordiga harjunud, vaja oleks rohkem ka ilusat sporti näha, muidu võib see päris ununeda. Ja väga kahju on, et pole enam võimalust näha ja arvustada meie noori hobuseid ja nende ratsa- nikke sellisel noorhobuste tšempionaadil, nagu see Niitväljal palju aastaid toimus.

Peaaegu oleks ununenud korrata seda, mida ma bussis lõppsõnana ütlesin: "Ruusmann on kõiges süüdi!" Tema selle reisi mõtte algatas ja õigete kohtade omanikega külastused kokku leppis. Oleme talle selle, ja ka muu meie liikumist kiirendava tegutsemise eest tänu võlgu. Järg- miste reisideni!

Üle pika aja kohtusid taas Ruusmann ja Heops.

Lätlastel külas

RAIGO KOLLOM

ESHKS

Juulis, Maailma Karika RIIA etapi eelpäeval korraldab **Edgars Treibergs** omapärase seminari, kus räägiti segamini võistlusmäärustikust, parkuuri koostamisest, ponisportidist ja hobusekasvatusest. Erinevate huviliste ja asjatundjate saabumist võistlustele oli hästi ära kasutatud.

Tuntud parkuurikoostaja hr **Platov** Venemaalt rääkis oma kogemustest Aacheni Karika parkuurikoostaja assistendina. Ta rõhutas parkuuri esteetilise külje tähtsust: et vähemalt viis ühevärvilist latti peab varuks olema, et ükski aed, post vms takistuse osa ei tohi vertikaalset kõrvale kalduda (selle vältimiseks peab korraldaja varustama koostaja väikeste plaatidega, mida saab viltuse aia ühe otsa alla panna), ükski latt ei tohi kõver olla jne. Veel tähtsam on hobuse ohutus: latt peab olema raskusega 11-12 kg, takistuse ülemise lati koba sügavust võib vajaduse korral vähendada või suurendada (ta väitis, et kiirusparkuurides võib sügavus olla kuni 22 mm, mõnel juhul aga vaid 10 mm või vähemgi).

Soomel kohtunik hr **Jalassola** käsitles määrustiku muudatusi ja vaieldavamaid juhtumeid võistlustel.

Rootsi lätlanna pr **Rafinja** tutvustas Rootsi ponisporti. Ponisportidist laiemalt rääkis lätlane **Petersons**, kes treenib Saksamaa ponirat-sutajaid ja kelle õpilased on saavutanud hulga auhinnalisi kohti Euroopa meistrivõistlustelgi. Tema jutust selgus, et Lääne-Euroopas lubatakse võistelda poniklassis, kui hobuse kõrgus võistluspaigas mõõtes ei ületa 150 cm (raudadega 151 cm), ja see olevat FEI poolt lubatud.

Minu osaks jäi tutvustada Eesti hobusekasvatuse olukorda ja organisatsiooni, aga ka Maailma Sport-hobuste Kasvatajate Assotsiatsiooni tegevust ja nõudeid. Imestati, et Eestis on nii vähe hobuseid, et arvukaim tõug on aborigeenne eesti hobune, kadestati meie ratsasporti heade sponsorite pärast. Järgmisel päeval jätkus arutelu Läti põllumajandusministeeriumi ametnikega

kiitsamas ringis võistluste VIP-loo-ziis (neid oli kohal tervelt kolm, ja kõik olid hobuste probleemidega hästi kursis). Sain teada palju huvitavat. Läti hobuste arv ei ole kaugeltki 38 000, nagu paar aastat tagasi kirjutati, vaid registreeritud hobuste arv on praegu 20 000; jutud suurest rahalisest toetusest hobusekasvatusele on minevikunostalgia – alates 2008. aastast toetatakse hobuste omanikke Euroopa Liidu rahadest vaid kodumaise genofondi säilitamise eest, ja seejuures on toetatavate loomade maksimumarv 500 emaslooma ja 50 isaslooma igast loomaliigist (mitte tõusti). Hobuseid, keda saab kohalikuks genofondiks lugeda, olevat Lätis aga vaid umbes 340 (seejuures on neis lubatud 1/4 mõne teise tõu verd neljas põlvkonnas, tulevikus võidakse lubatust vähendada 1/8 peale).

Palju nalja tekitas minu sõnum, et Eestis saavad toetust ka ruunad ja ahtrad märad, ning isegi 75% võõrverelisusega hobused. Lätis olevat üks tingimus, mida veel täpsustatakse, et toetuselusel hobusel peab olema teatud aastate jooksul kindlaksmääratud arv toetuseluseks sobivaid järglasi. Kõnealune kodumaise genofondi toetus on neil suurem kui meil – 3 000 eurot hobuse kohta. Samas püütakse ka sporthobuste kasvatust toetada nii palju, kui Euroopa seadused lubavad – lisaks tõuraamatu pidamise ja jõudluskontrolli toetustele on aretusühingutel väga suured võimalused iga-suguste projektide kaudu nn siseriiklikku toetuseraha saada. Seejuures arutatakse projektipõhised toetused läbi kõigi vähegi hobusekasvatusega seotud organisatsioonide osavõtul. Erinevus meist on ka selles, et passe annab välja meie PRIA-le vastav asutus, kuid selleks vajaliku eeltöö (identifitseerimine, põlvnemisandmed, omaniku registreerimine) teevad aretusühingud. Neid on nüüd kaks, kusjuures tõuraamat on ühine läti hobuste tõuraamat, mida peab Läti Hobusekasvatuse Selts, aga hobuseid arvele võtta ja tõuraamatusse registreerimiseks esitada ning aretusse tunnustada võib ka uus, Läti Tõugu Hobuste Kasvatamise Assotsiatsioon.

Zilupe

Läti oksjonid

2009

Läti on ikka suur maa küll, kui kogeda, et ühelt hobuste oksjonilt teisele on ca 400 km. Ja kui GPS juhatab meid Jekabpilsist Jelgava poole sellisele teele, et 35 kilomeetrit sõitsime kaks tundi, ümberringi soo, mets ja varemed, näis kõik lõpmatu.

RAIGO KOLLOM

Kui Tervetesse jõudsimme, kirjeldasin seda Edgars Treibergsile ja lõpetasin sõnadega: „Nüüd sain aru, mida tähendab Läti Tee!“ Edgars vastas samas toonis: „Sellised need eestlased on, jultunud, nagu alati. Aljoša viisite ära, Vene televisioonis pole enam muud vaadata, kui mis te jälle Venemaale halba tegite. Ja siis tulete veel Läti riiki rahaga toetama, ise elate kehvemini kui meie!“ (Läti

teed olid jutuaineks ka teistele välismaalastele – toim.)

Ega nad halvasti elagi seal Lätis. Zilupes Vene piiri ääres segas veoautode piirijärjekord juba sissesõitu uude maneeži (see pole vana paljudele tuttav Zilupe kasvandus, kus seisid Vdumtšivõi jt tuntud vene hannoveri täkud). Maneeži õu jäi Mercedesitele ja Porsche Cayenne'idele kitsaks,

enamusel hobusteveo traileri taga.

Esitati 37 hobust, kõigepealt hindamiseks kohtunike kogule, kuhu kuulus kolm lätlast, üks eestlane ja üks leedulanna. Kollektiivsena korraldatud hindamine kujunes selliseks, et tüübi hindeks jäi tavaliselt leedulanna õeldu, hüppe hindeks minu õeldu ja ülejäänud hinded arutasid lätlased omavahel.

Kõige rohkem tahaks näha sellisel oksjonil lätlasi Eestis sündinud hobuste pärast omavahel võistlemas.

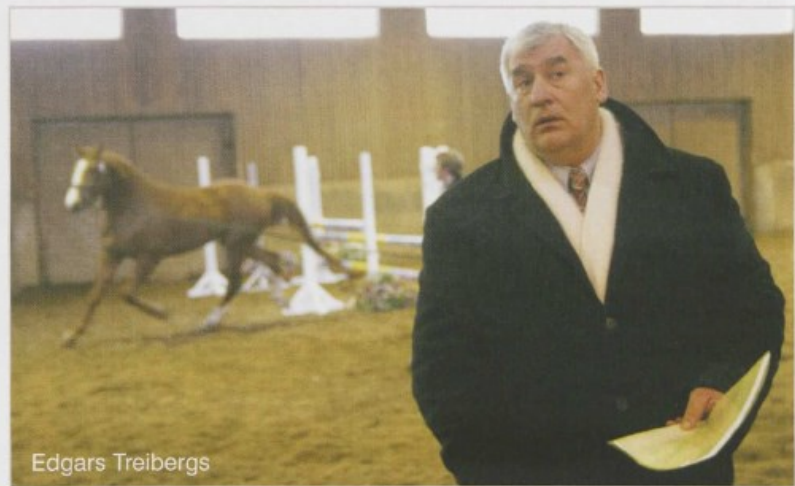
Kokkuvõttes jäi Zilupe nagu soojenduseks Tervetele, ühtegi hüppehinnet üle 8,5 ei tulnud, ühtegi hobust ei müüdnud.

Kohtunikud ja isegi mõned hobused jätkasid Tervetes juba hoogsamalt. Seal oli küll vana kuulus kasvandus väliselt täpselt selline, nagu 20 või rohkem aastaid tagasi, ja endiselt on õllefabrik, 3000 ha maad, hobusekasvandus ja kõik muu üks ettevõtte. Muuseum – hobusekasvandust tahetakse müüa, pakuti eestlastele, et kui teil ikka raha on...

Nagu Vene ajalgi, aeti Tervetes asja suurejooneliselt – hobuseid oli kohal 52, tribüünid olid rahvast täis, ostjatele mõeldud VIP looži täitsid peamiselt eestlased, aga oli ka rootslasi, sakslasi, üks venelane, leedulane ja lätlased ise.

Hobuseid oli igas vanuses: 3 kaheaastast, 15 kolmeaastast, 7 nelja-aastast, 8 viieaastast, 1 kuueaastane, 6 seitsmeaastast, 5 kaheksa-aastast, 4 üheksa-aastast, 3 kümneaastast. 37 hobust 2-7 aasta vanuses näidati lahtiselt, ülejäänud 16 vanuses 5-10 aastat esinesid Läti parimate ratsanike all nagu Andis Varna, Guntars Silinš, Kristaps Neretnieks takistussõidus, Airisa Penele jt Suure Auhinna sõitjad koolisõidus.

Müük just suurejooneline polnud. Ametlikult müüdi oksjonil kolm hobust, neist üks ostja tahtis hiljem veel midagi kontrollida, nii et ainukeseks kindlaks ostjaks paistis jäävat sakslane Herman Josef Lussing, kes ostis Tervete hobuseid juba 20 ja rohkem aastaid tagasi. Aga hiljem jätkus „järeloksjon“ avalikustamata hindadega ja seda pikalt – nii koha peal kui telefoni teel

Edgars Treibergs

Nelja-aastane Puaro, kelle eest küsiti 40 000 eurot.

palju päevi.

Noortest, kahe-kolmeaastastest hobustest jäid väga heade hüppajatena silma ja said hinde 9-9,5 p kuus hobust 37-st, ja kuigi peame läti hobust eelkõige koolisõiduhobuseks, oli traavi hinne 9 või rohkem vist vaid 2-3 hobusel.

Mõned esmapilgul head hüppajad, nagu Pedro (i Pilot) järglased kolmeaastane Pekina ja

nelja-aastane Palmers jäid silma hea esinemise juures väga madala alghinnaga (6000 ja 7000 eurot). Samas Lagerfeldi kolmeaastase poja Lukoili eest küsiti 40 000 ja sellesama Pedro nelja-aastase poja Puaro eest sama hinda, kusjuures Puaro oli tõesti hiilgav, Lukoil mitte eriti. Kalleim alghind oli palju kasutatud ja hästi võistelnud sugutäkul Lord Picasso (s 2000, i Lupicor, ei Pit), kelle eest taheti

Tervete

Kolmeaastane Pekina läks oksjonil Saksamaale.

200 000 eurot ja kes võib seda hinda isegi väärt olla. Aga kas see hind tulevikus tõuseb, on see, mis ostjat huvitab ja milles kaheldi.

Teine sugutäkk Capatino (s 1999, i Carpaccio, ei Lantaan) võis olla oksjoni ilusaimaid hobuseid, aga alghinnaks küsiti vaid 35 000 ja keegi ei tundnud huvi.

Väike konflikt tekkis nelja-aastse täku Kvando (i Calano, eei Gardegeneral) pärast. See hülgasena tundunud („ainult“ 175 cm) lühikese kaelaga ja lühikese kehaga täkk tundus komisjonile esimesest pilgust niivõrd elevantitüüpi olevat, et tüübi hindeks jäi esialgu 6 p. Kui ta aga liikuma ja siis veel hüppama hakkas, jäi suu

Oksjonit juhtis Dainis Livmanis.

Esimesed sõjajärgsed läti hobuste oksjonid peeti 1957. ja 1960. a, esimene Tervete oksjon toimus 1978. a.

1980-ndate aastate keskel võttis Tervete Moskva oksjonilt üle peamise rahvusvaheliste oksjoni positsiooni. Läti hobuste hinnad ületasid Moskva oksjoni omasid mitmekordselt.

Müük oksjonitel oli aga Lätis tavaline ka Lätl ja teiste N Liidu piirkondade ostjatele. 1986. a. N Liidu meistrivõistlustel võistles takistussõidus ja koolisõidus 15% kõigist startinulist läti hobustel.

Illustratsioonidena kasutatud fragmenete Tervete kasvanduse peahoone seinamaalilt.

Vennad Lootused ja Ivo Ots.

Kvando – hüppehinne 9!

lahti. Ta oli kerge, stiilne, elav – hüppehinne 9! Oksjonil tahtsid vennad Lootused teda ära osta, alghind oli 7000 eurot. Aga enne kui alghind oli välja pakutud, oli hobune juba rootslannale 5500 eest müüdud! Treibergs õigustas seda, et omanikul on nende juures õigus hinda alla lasta ja meie oma süü, kui ei taibanud, kuidas asjad käivad ja ei hakanud alandatud hinnast üle pakkuma.

Koju sõites arutasime, et oleks meilgi vist õige kõik, mida esitada kõlbab, suureks näituseks kokku tuua. Meeleolu tõstmiseks võiks seal olla ka hobuseid, keda niikuinii ei müüda (saab ju vastava

hinna panna). Poleks ka vaja rangelt vanuse ja muid piire seada. Peaasi, et hobuseid nähtaks ja võrreldaks.

Kõige rohkem tahaks näha sellisel oksjonil lätlasi Eestis sündinud hobuste pärast omavahel võistlemas.

Raigo Kollom, Andres Trei, Andres Ruusmann ja Peeter Viiard oksjonil.

2009

Meie teisel Flyinges viibimise päeval, 12. veebruaril saabusid kured. Neid oli tallide katustel kokku kaheksa, pesi on seal aga suuremale arvule, igal tallil üks või kaks. Ja samal õhtul jalutas üle Lundi linna keskväljaku lühikestes pükstes ja kummikutes mees viinapoe poole. Sellised kevademärgid avastasime Rootsimaal.

ROOTSI TÄKUPÄEVADEL

TEKST JA FOTOD: RAIGO KOLLOM

Sündmus ise ei olnud suur avastus, oli oodatust tagasihoidlikum, kuid mõnes mõttes sisukam. Oli ainult tegijate endi ringkonna kokkutulek, niisama publikut polnud näha. Asjatundlikkust oli seda enam tunda. Näiteks pälvis marulise aplausi ratsanik, kes tegi galopil suurelt hoolt järsku täiusliku 10 m diameetriga jälg-jäljes voldi.

Tagasihoidlik oli eelkõige hobuste osavõtt. See oli ka arusaadav – ebamäärase tuleviku ootel ei tooda takke välja lihtsalt näitamiseks, eriti kui osavõtumaks on 1500 eurot ja on ette teada, et üle 2-3 taku kolmeaastastest ei tunnustata seal kunagi. Nii oligi kolmeaastasi takke väljas ainult 15.

Peeter Viiard Flyinge direktori residentsis.

Nende ülevaatus oli põhjalik: alustati kolmapäeval veterinaarse ülevaatusel ja vabahüpetega, neljapäeval hinnati liikumist ja reedel eksterjööri. Kui võrrelda sellega, mis toimub meil, siis sai veelgi selgemaks, et hädaldamine, kui hirmus asi on kaheaastaste hobuste ülevaatus, on mõttetu.

Tõsi on, et hobuseid tuleks 3-4 kuud ette valmistada. Hobused, keda nägime, olid alles saanud kolmeaastaseks, ette valmistama hakati neid oktoobris-novembris. Aga allüüride hindamine käis juba ainult ratsaniku all.

Vabahüpped toimusid suhteliselt lihtsates tingimustes ja kõigile täpselt ühtemoodi: algul toodi hobune käe kõrval läbi kogu hüppekoridori, mis moodustas terve ringi. Takistused olid asetatud nii, et kurvist jäi vähemalt 10 m esimese takistuseni, milleks oli madal lattaed, umbes 7 m vahega järgnes okser, mida tõsteti. Käe kõrval kõnniti lattidest üle nii, et okseri kolm latti ja lattaia kaks latti olid maas ja hobune astus neist üle.

Seejärel lasti hobune lahti ja ta jooksis neist lattidest üle traavis või galopis. Edasi tõsteti esimene lattaed umbes 70 cm kõrgusele ja selliseks see jäigi, okseri kohal oli esimesel katsel samasugune lattaed, järgnevalt jõuti kolme tõstmisega ca 120-130 cm okserini. Kõigile hobustele oli katsete arv ja kõrguste muutmise käik täpselt sama, ka ergutas (kordagi loomata) hobuseid hüppele üks ja sama mees.

Hea võte oli kergete liigutatavate aedade tõstmine hobuse ette ja taha, et ta pärast hüpet ruttu kätte saada. Üks hobuse, kes tegi mingeid imelikke hüppeid, visates tagajalad kõrgele õhku, nii et maandumisel oli tunne, et ta võib kukerpalli teha, kõrvaldati kõrgeimate hüpeteni jõudmata.

Erilisi hüppetalente seekord näha ei olnud, nii väitsid ka rootslased ise. Kaks tätku kolmeaastastest said ajutise paaritusloa. Neist jäi meelde **Common Sense** (i **Contendro**, ii **Contender**, ei **Cardento**, eii **Capitol I**) väga kiire esijalgade tööga ja täpse silmamõõduga.

Nelja-aastaseid, kes söelale jäid, oli isegi neli, ja kõik olid koolisõidusuuna esindajad. Kaks neist **Donnerhalli** suguvõsast, üks **Florestani** poeg ja üks vanast **Utrillo** liinist. Viieaastaseid tunnustati viis, neist jäid meelde **Quidam de Revel**'i poeg **Avon** ja **Balou du Rouet** poeg **Baltimore**, mõlemad haruldaselt kerge, kiire ja osava hüppega.

Vanemad hobused sõitsid juba väga tõsise parkuuri. Silma jäi kuueaastane **Cautios Kil**, 175 cm kõrge täkk, kes üldsegi nii suur ei tundunud ja suure hobusena ei käitunud. Oli intelligentne, kiire, kerge. Tõuge ja jalgade kiire töö lahendas tema jaoks kõik probleemid, nii et erilist kaela ja selja tööd polnud nii madalal (130-140 cm) vajagi. Tema põlvnemises on peale isaisa **Cantuse** ja inbrüüdingu **Alme**'le IV-IV ning **Caletto II**-le III-IV meie jaoks huvitav, et ema isa **Aletto** (i **Athlet Z**, ei **Caletto II**) asub Eestis **Kristi-Liis Koppeli** tallis ning on andnud siin kaks varssa.

See täkk jäi aga litsentsita. Ametlikult teatati, et elastust on vähe, kuluaarides räägiti, et tema võimalusi vähendas kunagine võltsitud andmete (teise hobuse röntgenpildid) esitamine tema isa kohta, mida juhtkond ei taha unustada.

Tunnustuse said aga väga rutiinne ja kogunud hüppehobune **Algot** (i **Cardento**, ii **Capitol**, ei **Corland**, eii **Cor de la Bryere**) ja eriti puhta koolisõiduhobuse põlvnemisega **Blue Hors Lodestar** (i **Lauries Crusador xx**, ei **Weltmeyer**).

Olime **Peeter Viiardiga** Eesti esindajatena kasvanduse direktori külalised ja koos kuue iirlase ning nelja belglasega ka ainukesed ametlikud väliskülalised. Lõunal direktori residentsis oli võimalus näha, millise esinduslikkusega Flyinges hobusekasvatust arendatakse ja tutvustatakse.

Rohkem kui 20 aastat tagasi professor **Fredricsoni** poolt läbi viidud vana laguneva mõisaahoone restaureerimine direktori residentsiks on andnud tõesti kuningliku ja samas muuseumiväärtusega elu- ja esindusruumid, kus maalides, raamatukogus ja kogu interjööris kajastub ühe Euroopa vanima tegutseva hobusekasvanduse sajanditepikkune ajalugu alates 1661. aastast.

Huvitavalt on lahendatud selle suure, täkutaallist, kasvandusest, muuseumist ja kõrgkoolist koosneva kompleksi finantseerimine. Riigi toetus on pea-

Avon (i Quidam de Revel). Repro.

mine, kuid see ei tule otse hobusekasvatuse toetusena, vaid toetuse saab Rootsi Põllumajandusteaduste Ülikooliga seotud kõrgkool, see aga kasutab Flyinge talle, kolme maneeži, elu- ja õpperuume ning hobuseid ja muidugi maksab selle eest korralikult.

Kui lahkusime Flyingest, oli taskutes pakult nimekaarte ja prospekte. Kõik tahavad Eesti turele! Aga Cautious Kil, kelle lootsime mingi lepinguga ajutiseltki Eestisse saada, läheb viimastel andmetel Ameerikasse, sealse kriisi vaevad pole veel ratsutamiseni jõudnud.

Cautious Kil. Repro.

Kuulates ja võrreldes

Soome Jalostuspäivät Tampere 19.02.2011

Külma oli hommikul 33 kraadi ja osavõtumaks 100 eurot, aga ometi oli Tampere Teivo traaviraja tribüüni suures klaaskastis koos üle 60 Soome hobusekasvataja.

TEKST: RAIGO KOLLOM

Jalostuspäivät oli koolituse nimi, sellest viimane päev pühendati ratsahobuste aretusele (esimene traavlitele, teine hobuse tervisele). Peaesinejad olid Karina Christian-sen Taani DWB tõuraamatu aretusjuhina ja WBFSH pea-sekretärina, dr Kathryn F. Stock Hannoveri Veterinaar-meditsiini Ülikoolist ja Soome parim takistussõitja Mikael Forsten. Soome kohalikke olukorda analüüsisid oma ettekannetes Minna Mäenpää Hippossest FWB aretus-programmist ja Aki Yläne Soome Ratsaspordi Liidust noorhobuste võistlustest kõneldes.

Kuulasin ettekandeid ja diskussioone meie aretuse seisukohalt, meie olukorraga võrreldes. Ma ei refereeri siin üksikuid ettekandeid, vaid teen ülevaate peamistest teemadest kõigis ettekannetes ja jutuajamistes kokku.

Statistika ja andmebaasid

Keskandmebaasid on Soomes ja Taanis rohkem kui Eestis hobumajanduse teenistuses ja kannavad ning annavad eelkõige kasvatajatele ning sportlastele vajalikku infot. Näiteks on Taani keskandmebaasis lisaks EU määrusega nõutud põhiantmetele ka andmed sugupuu (eellaste), järglaste (ja paarituste), jõudluskontrolli, täisverelise vere protsendi ja aretusväärtuse indeksite kohta. Kõik need andmed on avalikud. Patoloogiate kohta andmeid küll kogutakse, aga ei avaldata.

Täielikumad keskandmebaasid võimaldavad paremat statistikat. Soome hobusekasvatuse olukorra kohta esitati hulk tabeleid hobuste arvu, varssade arvu, impordi, ekspordi, erinevate sugutäkkude kasutamise jm dünaamika kohta. FWB eesmärgiks on, et 25% võistlevatest hobustest oleks Soomes sündinud. Importhobuseid ongi viimasel ajal aastast juurde toodud veidi vähem kui varem, vaid ca 3 korda rohkem kui sünnib FWB varssu (2008. a vastavalt

ca 1200 ja 400). Eesmärgiks on seatud saada 1000 FWB varssa aastas ja müüa vähemalt 5% toodangust ekspordi. Meil võistlevate hobuste osas statistika puudub, kuid edetabelisse jõudnud hobustest oli takistussõidus 2010. a Eestis sündinud 44%, võistlevate hobuste üldarvus on see protsent tõenäoliselt veel suurem, vähemalt 50%. See ei näita kahjuks meie hobusekasvatuse tugevust, vaid Eesti ratsaspordi keskmise võistlushobuse odavust ja nõrka kvaliteeti.

Soome on endiselt suur hobuseid importiv maa. Ligikaudu sama suur kui Hiina. Sporthobuste varssu sünnib aga suhteliselt vähe. Meil on vastupidi – kui liita kõik sporthobuse suuna varsad (eesti sporthobune, trakeen, tori TB), siis sündis 2010. a Eestis 246 varssa, mis on arvatavasti palju rohkem, kui imporditi samal aastal Eestisse sporthobuseid. Muidugi oli meeldiv kuulda, et FWB aretuses on juba kasutuses 41 ESH tõugu mära. Võrreldes 74 läti märaga, aga Lätist on märasid palju kauem toodud ja aretusse võetud, on seda küllaltki palju ja näitab, et ESH on FWB aretuses tunnustatud, ja mitte ainult formaalselt, vaid ka sisuliselt. Kõige rohkem kasutatakse Soomes teistest tõugudest siiski KWPN märasid (167) ja hannoveri märasid (149). Oma FWB tõuraamatu märasid on kasutusel 462. Meie ESH peatõuraamatus on kasutusel oma tõuraamatu märasid 65, järgnevad trakeenid (45), KWPN (26), hannoverid (22) ja läti hobused (20). Tuleb välja, et meie tõuraamatus sündinud paremaid (st peatõuraamatu) märasid kasutavad soomlased aretuses meie endiga võrreldes päris palju, isegi 39% kõigist aretuses kasutatud ESH märadest!

Täkkude kasutamise kohta esitati sellised arvud: 44% varssadest saadakse importspermast (meil 2008. a 11,6%, 2010. a 8,3%), 56% Soomes asuvatelt täkkudel. Kokku oli

1995-2008 kasutuses 144 täkku, neist 65 andsid vaid ühe varsa. Populaarseimad üksiktäkkud on siiski Soomes asuvad: 1. Königin's Sohn 137 varssa, 2. Rotschild J 120, 3. Centimor 115. Meilgi kasutatud täkkudest olid 4. Chablis 106 varsaga, 5. Paco Rabanne 81 varsaga. Oli juttu sellest, et soomlased ei otsi kuigi sageli oma märkele maailma tipptäkke, ei vaata niivõrd edetabeleid kui tahavad täkku ise näha, seavad kerge ratsastatavuse tippvõimetest kõrgemale.

Hindamine ja valik

Hindamise mõte on aretusvaliku tegemine. Kõigi sport-hobuste tõuraamatute eesmärk, erinevalt ohustatud tõugude tõuraamatutest, on kõrvaldada aretusest nõrgemad hobused. Mida varem selline valik tehakse, seda parem. Täkkude valikuga probleeme pole, keskmisest sport-hobusest nõrgemad täkkud tunnustust kuskil ei saa. Kasutamiskõlblikke täkke on ikkagi tohtu hulk - Maailma Sporthobuste Täkkude Kataloogis on üle 16 000 täku! Vali, millist tahad! Aga isegi parimates tõuraamatutes on palju märke, kelle sportlikke võimeid ei teata või kes on võetud aretusse, sest pole spordis vastu pidanud.

DWB tõuraamatus on märke valik aina tõsisema tähelepanu all. Tahetakse ka märkele teha nii range jõudluskontroll, et nõrgemad märke jääksid aretusest välja. Euroopas, eriti Saksamaal, jälgitakse küll huviga märaperekondi ja eelistatakse neist paremate järglaste andjaid, aga senisest tähtsam peaks olema märke jõudluskontroll. DWB nõuabki enne varsa registreerimist tõuraamatusse, et mära oleks saanud kohtunikelt hinde (üldmulje hinde) ja selle järgi kantakse märke klassidesse - peatõuraamat (DH) 8-10 p, tõuraamat (DS) 6-7 p, register (DR) 5 p, eelregister (FOR) sõltumata hindest, kui põlvnemine pole vastuvõetav. Noori märke hinnatakse esimest korda 2aastasena, neile on ka aretusse valimise ülevaatused ja võõrratsaniku testid, parimatele *Elite show*.

Aga suures hindamise vaimustuses unustatakse vahel, milleks seda tehakse. Nii on eriti Soomes tavaline, et mära kantakse vastavalt hindamisele tõuraamatusse sugumärana, kuid tegelikult aretuses kasutama ei hakata.

Kaalutakse sellise korra muutmist - et aretuseks tunnustuse saamine poleks reklaam mära müümiseks, vaid et see teeniks ainult aretuse huve.

Samas ei pidanud mõned vestlusringis osalejad õigeks, et võidakse kasvatajaid, kel pole häid märke, hobusekasvatusest hoopis välja tõrjuda.

Mida rohkem andmeid ja mida erinevamas eas, seda paremini selgub hobuse tegelik aretusväärtus. Taanis korraldatakse juba varssadele seitse regionaalset ülevaatuset ja *Elite show*. Vajalik oleks jõudluskontrolli andmete saamine iga hobuse erinevatel eluetappidel. Aretusindeksite arvutamisel on nimelt kindlaks tehtud, et mõnede täkkude järglased on edukamad noorhobuste ülevaatusel, teistel noorhobuste võistlustel, kolmandatel tippspordis. Erinevus on suur ja keskmine indeks seda ei näita.

Karina Christiansen selgitas, et aretusindeksitel on üldse mõtet vaid siis, kui need saavad olla abivahendiks valikute tegemisel. Usaldusväärsus on siin peamine - kui seda ei ole, pole mõtet indekseid arvutada. Taanis on miinimumnõue 15 jõudlusandmetega järglast, et täku aretusindeks arvesse läheks. See annab usaldusväärseks 60%, mis on ju veel väga vähe. Erinevates maades on indekseid arvutamise meetodika erinev. Taanis arvutatakse indekseid täku järglaste ülevaatusel, noorhobuste võistlustel ja võistluste tulemuste järgi. Saksamaal arvestatakse ka täku enda tulemusi, aga et see ei moonutaks tulemusi, peab järglaste arv väga suur olema. Muidu võib juhtuda, et väga hästi võistelnud täkk saab kõrge indeksi ilma silmapaistvate järglasteta. Just andmete väikese arvu tõttu Norra ja Soome indekseid ei arvuta, meie muidugi samuti mitte.

Hinnete kasutamisel on hea teada, mida need tegelikult näitavad. Aretuse küllalt kõrge taseme juures ei anna hobuste järjestamine keskmiste hinnete järgi küllaldast informatsiooni, võrdselt häid on palju, objektiivselt ette näha hobuse tegelikku kasutusväärtust on peaaegu võimatu. Õigem oleks Hollandi lineaarse hindamise süsteem, kus hinnatakse suurt hulka (üle 20) tunnuseid mitte parem-halvem skaalal, vaid erinevuse järgi keskmisest ühte või teise suunda (näiteks pikk kael ja lühike kael skaalal +5/-5). Aretaja saab siis ise otsustada, milliseid omadusi ta millises suunas arendada tahab. Aga selle süsteemi rakendamine nõuab väga suuri ümberkorraldusi ja ümberõppimist.

Hinnete, õigemini küll hinnatavate tunnuste omavahelise korrelatsiooni kohta korrati üldtunnustatud tõe, et hüppe hinne on positiivses korrelatsioonis galopi hindega ja negatiivses korrelatsioonis traavi hindega.

Seda aluseks võttes võiksime mõelda hüppehobuste ja koolisõiduhobuste erineva hindamise korraldamisele meilgi – kui jätta koolisõiduhobustel välja hüppehinne, takistussõiduhobustel aga traavi hinne ja arvutada siis keskmine? Võiksime esialgu jätta põhiliseks üldarvestuse, aga teha täiendavalt ka sellise eraldi arvestuse ning anda hüppehobustele ja koolisõiduhobustele eraldi auhindu ja kohti ülevaatuste finaalis.

Küllaltki aktiivne ja aktuaalne diskussioon aretusvalikute üle tekkis ürituse lõpus peetud vestlusringis. Nimelt on Soomes soojavereliste traavlite aretusprogrammis kaotatud täkkude tunnustamise nõue ja iga puhtatõuline puhasaretuse teel saadud täkk võib olla sugutäkk, kui teda ei kõrvaldada aretusest tervise tõttu. Küsiti, kas poleks ka FWB aretuses vaja suuremat või täielikku vabadust aretajatele või peaks valikuotsused olema hoopis veelgi rangemalt tsentraliseeritud. Varemgi on nurisetud, et Soomes ei tunnustata kõiki suurtes autoriteetsetes tõuraamatutes tunnustatud täkke. Samas seoses ühelt poolt kardeti, teiselt poolt kiideti nende suurte tõuraamatute tegevust Soomes.

Üksmeelt tõuraamatute põhimõtetes ei saagi olla, erinevused on siin loomulikud. Puhasaretusega tõugudes, eriti inglise täisverelises tõus, ollakse veendunud, et nende pärilikkus on nii kindel, et tõu seest ei saa midagi väga ohtlikku selle väärtusele tulla, piisab, kui välistada tõuvälised geenid. Iga oma tõu täkk peetakse väärtuslikuks ja iga täkk väljastpoolt väärtusetuks. Pealegi ei hakka väga kitsale saavutusvõimele orienteeritud tõus (inglise täisvereline, soojavereline traavel) keegi kasutama täkk, kellelt pole loota kõrgeid saavutusi.

Poolverelistega on teisiti. Komponenttõuge on palju, alaväärtuslikke täkke, kes võivad „tõugu solkida“, kipuvad kasutama kasvatajad, kes tahavad aretada muid omadusi kui tõuraamatu ametlik aretuseesmärk või ei tahagi olla aretajad, vaid lihtsalt lihtsate hobuste paljundajad. Pealegi on koos kõigi poolvereliste tõugude kvaliteedi tõusuga suurenenud võrdsete täkkude hulk tõesti nii suureks, et nende vahel valimine on alati meelevaldne, võib olla ekslik, ja aretajate arv, kes on või peavad end targemaks kui mingi komisjon, võib olla päris

suur. Sellest ka tunnustamata täkkude järglaste suur arv paljudes poolverelistes tõugudes.

Asi on ka selles, et traavi- või galopivõistlustel on osavõtt võistlusest piiratud oma tõuga, seal tähendab täku tunnustamata jätmine, et ta järglased ei saa võistelda ja raha teenida. Niisiis on tunnustamine seal palju suurema elulise tähtsusega ja komisjoni või tõuraamatu juhtkonna majanduslik võim liiga suur. Seepärast tunnustamine kaotatigi.

Poolvereliste tõugude hobused võistlevad spordis, seal tõug reeglina osavõttu ei piira ja tõuraamatu otsustega rahulolematud võivad leida endale sobivama tõuraamatu tänapäeva piirideta aretuses või kasvatada tõuta hobuseid, või asutada oma tõuraamatu, nagu tegi suure eduga Zangersheide kasvandus. Kõik see käib aretuse kohta, see tähendab selliste valikuotsuste kohta, mida vähemalt aretaja ise peab õigeks ja kvaliteeti tõstvaks. Teine asi on eesmärgitu paljundamine. Selliseid valikuid ei pea ükski tõuraamat vastuvõetavaks ja selliste tõuraamatuteväliste hobuste aretusest eemale hoidmine on kõigi tõuraamatute ühine huvi.

Aretusvalikud ja tippspordi valikud

Mikael Forsten alustas oma ettekannet levinud kõnekäänuga: „No scope, no hope!“ Seda võiks vabas tõlkes sõnastada, et kui pole suurt hüppe, pole ka suurt lootust. See on ainuke omadus, mida miski ei asenda ja mida pole võimalik luua – see kas on sünnipäraselt olemas või seda ei ole. Kui küsiti, kas ta valiks ennemini hobuse, kel on suurepärase iseloom, aga mitte eriti võimas hüpe, või hobuse, kellega on raske hakkama saada, aga kel on see suur hüpe olemas, siis vastas ta, et ta valiks enda jaoks võimsa hüppe, aga müügihobuseks parema iseloomu.

Mis on Venemaal teisiti?

Raigo Kollom (Peterburis 2013.a.)

Miks ja milles tahame olla teistsugused? Sellele mõtleb igaüks seal käies. Kui ainult Peterburi vaadata, siis seal ringi sõites ei näinud ma ühtegi asfaldiauku ja eestlastest peeti mõnes kohas lugu rohkem, kui eestlased mõnikord ise endast peavad. Isegi eesti keelt püüti vahel rääkida, ja mitte väga vigaselt.

Aga kui istusin peaaegu terve päeva konverentsil „Hobusekasvatuse käesoleva olukorra ülevaade ja arengu perspektiivid“, siis sai selgeks, et meie oleme ikka palju rohkem eurooplased. Ja see on peamine, eriti hobumajanduses. Seal hobumajanduse mõistet ei tunta, vähemalt ei osatud midagi arvata terminist *konnaja ekonomika*, mida ma oma ettekandes kasutasin. Hobusekasvatajad ja sportlased asuvad selgelt eraldi leerides, nagu ka meil mitte väga ammu oli. Eraldi maailm on tallide, veel enam luksus-tallide omanikud, eraldi ka teadus, eraldi võistluste korraldajad.

Mul oli hea rääkida, kuidas Eestis on Venemaalgi tuntud tippportlased ühtlasi ka tuntud hobusekasvatajad, kelle sõnal on kaalu, ja kes on kohal ka taolistel hobusekasvatuse perspektiivide aruteludel. Meie tihe võistluskalender, hobuste liikumine, ost-müük, transiit, ja eriti veel ESHKS liikmelisus WBFSHs oli mõnedele suund, kuhu tuleb liikuda, teistele oht, mille eest riik peaks neid kaitsma.

Kui rääkisin omavahel vanade tuttavatega või spordile lähedal olevate inimestega, sain aru, milline potentsiaal Venemaal on, ja seda rahalises, mitte geneetilises kapitalis, ja kui õigus mul oli, kui alustasin oma ettekannet konverentsil mõttega, et nii väikesel maal nagu Eesti toimuvad muutused kiiremini ja erinevad tegevusalad on omavahel rohkem seotud kui väga suures riigis. Aga kui nemad saavad oma jõukad inimesed sadulasse...

Nagu Eestiski, nii oli Peterburiski võimalus tunda heameelt, kuidas vana kooli õigeusklikud aretusspetsialistid silmnähtavalt ja kuuldavalt ärritusid, kui tõin välja meie aretuspõhimõtted. Seda oli eriti efektne teha, kui enne mind oli esinenud Saksa Hannoveri Liidu esindaja Stefan Werner. Pärast tema põhjalikku ülevaadet hannoveride ülemaailmsest edust küsiti temalt, miks nad ikkagi KWPN aretusele alla jäävad. Aus vastus oli: „Sellepärast, et nemad võtavad kõikjalt parima, meie peame traditsioone ja vanu liine säilitama.“

Tuletasin neid sõnu meelde ja rääkisin, kuidas meie võtsimegi eeskujuks just KWPN ja Zangersheide tegevuse, ja meid ei takista traditsioonid ja liinid, sest Eestis ei ole arvestatavat sporthobuste kasvatust varem olnud. Vene trakeenide aretuse hing Ninel Dorofjeva sai pärast küll hinge pealt ära öelda, et trakeeni märade paaritamine holsteini täkkudega on kõigi aretuse põhitõdede vastu, aga ehk jäi kellelegi rohkem meelde minu näide, kuidas just niimoodi on Rootsis saadud olümpiahobuseid.

Muidugi on Venemaal traditsioone murda raskem kui meil. Doni hobune on ikkagi rahvuslik uhkus, kellega doni kasakad läksid 1814.a. läbi Pariisi kesklinna. Alles sellel konverentsil kuulsin, et doni hobuste suurim kasvandus Zimovniki on likvideerimisel ja kuulus direktor Burka, kellest kunagi kirjutasin, on kohtu all. Seepärast jäi ka Burka isiklik tatšanka Pariisi minemata, kui möödunud aastal korraldati ratsarännak „Moskva-Pariis 1812-2012“. Sellest 30 ratsaniku hästi korraldatud rännakust näidati korralikku videotki. Seda kommenteerival esinejal lipsas üle huulte, et prantslastele on küll täiesti ükskõik, kes selle sõja siis võitis. Rahvuslike traditsioonide kohta ütles aga paar aastat tagasi üks Vene sportlane: „Kas traditsioon kaotada võistlusi on see, mida peame säilitama?“

Mõtlesin Peterburis peale selle, mida rääkida, rohkemgi sellele, mida teha ja kuidas sellist üritust ära kasutada. Väga kompaktsel ja hästi kujundatud näitusel ringi käies veendusin, kui õigesti me tegime, et ei läinud sinna mingi kiiruga kokku pandud stendiga. Parem seal üldse mitte olla, kui olla teistest kehvematena. Et olla vähemalt võrdne, peaksime praegu alustama näitliku materjali kogumisega ja valimisega, kujundamise ja finantseerimise läbimõtlemise ja ettevalmistamisega. Meil on võimalik näidata väga mitmekülgset arengut, olla uhked meie spordi üle (mida tuntakse seal hästi) ja vanade tõugude säilitamise üle, millest teatakse väga vähe. Kui viia peale näituseboksi välja ka näiteks eesti tõugu hobuste parim valik kogu nende värvikirevuses, korraldada väga distsiplineeritud hobuste ja inimeste paraad – võiksime Eestit väga väärilt esindada.

Tundub, et meid oodatakse ja Eestit näha tahetakse, kasvõi esialgu näitusel. Muidugi tahame meie näha kõiki, kes ostaksid hea hinnaga hobuseid. Aga tulijaid oleks rohkemgi hobuturismi marsruutidele. See harrastus on Venemaal populaarne, Putingi on veidi hobuturismi harrastanud. Toimuvad isegi mingid hobuturismi võistlused, on oma hobuturismi assotsiatsioon, mis on Rahvusvahelise Hobuturismi Föderatsiooni liige. Võiksime järele teha.

Järeloomõtteid konverentsilt:

Imelik oli see, kuidas esinema olid kutsutud peamiselt nutunaised, kuidas paljud ettekanded olid üles ehitatud ainult sellele, kuidas riik ei anna ja riik ei hooli. Vene trakeenide assotsiatsiooni president Ninel Dorofjeva ei rääkinud sõnagi poolvereliste hobuste jõudluskontrollist, mis oli tema teema, vaid pühenud täielikult sellele, kui kahju tal on Venemaa hobusekasvatuse kunagise hiilguse kadumisest. Nii tema kui mõned teised näisid pidavad hiilguseks ja auks hobuste suurt hulka. Kordagi ei nimetatud trakeenidest rääkides näiteks maailma tippasemele jõudnud Printsist või Biotopi, hoopis mina rääkisin Printsist, Palladiumist, Ritmitšnõist, Begist.

Kui jõudsin oma ettekandes ESH aretuse põhimõtteni, ütlesin otse, et nüüd räägin sellest, mis paljusid kindlasti ärritab. Ladusin välja meie aretuse põhimõtted:

- Tõug pole eesmärk, vaid abinõu
- Piirideta Euroopas piirideta aretus
- Peamine valikukriteerium peab olema sportlik võimekus
- Sisuliselt areneme kõik üheks tõuraamatuks tulevases euroopa sporthobuse tõus

Lisasin mõned tendentsid – et importsperma on kiireim tee genofondi parandamiseks, tahame kunstseemenduse kasutamist suurendada praeguselt 16% mitu korda suuremaks, kasutame tori verega märadel trakeeni ja täisverelisi takke, trakeeni märadel holsteini verega takke.

Muidugi ärritas see minu rõõmuks kõiki, üksikute eranditega. Dorofjeva leidis, et kui holsteini täkkudega ongi trakeeni ja täisverelistest märadest saadud mitmeid olümpiahobuseid, on see selektsiooni põhimõtete rikkumine. Ja keegi hõikas kohe, et minu aeg on läbi, kuigi kõik esinejad olid aega ületanud, eriti enne mind esinenud Steffen Werner Saksamaa Hannoveri seltsist.

Pärast minu ettekannet ütles Julia Katok mulle: „Mida nad nutavad, tehku midagi.“ Tõesti, meie halisev kõneviis on sealse kõrval veel väga elurõõmus. Ja ka riigilt oodatakse ja nõutakse seal palju rohkem.

2014

Helsinki International Horse Show

*Helsinki International Horse Show*l võis ju tõesti täis saada 30 aastat. Põgusalt seda võistluste ajal ka meenutati, Soome spordiminister, noor sportlik punaste pükstega mees pidas lühikese kõne ja number 30 oli siin-seal üleval.

TEKST: **RAIGO KOLLOM**, FOTOD: **GERLIN KESS**

Aga meile oli see rohkem 25. aastapäev, sest 1989. aastal pääses Rein Pill esmakordselt nii suurele areenile. Siis võisteldi Messukeskuses, ja kõik soomlased ja eestlased peavad seda siiani parimaks paigaks sellele suurvõistlusele. Kui vaatan sealt saadud 400leheküljelist meediakataloogi, mille koostas ja kirjutas Maailma Karika idee autor ja pikaajaline direktor Max Ammann, siis on tõesti tunne, et toona oli rohi rohelisem ja hüpped suuremad.

Max Ammannilt, kes ratastoolis pressikonverentsil kohal oli, ei julgenud küsima minna, mida tema nüüd tunneb. Paul Darraghilt, kes siis *Grand Prix* võitis ja kes Eesti Vabariigi ja liri Vabariigi ajalugu võrrelda oskas ja iirlasena eestlaste vabanemisesse uskus, ei saa enam kunagi midagi küsida.

Tollast eufooriat, kui Christopher Wegelius oli veel SKOP panga president ja Soome Ratsaspordi Liidu

president ja kohal olid kõik selle aja tuusad, näiteks Paul Schockemöhle ja George Morris ning noored lootused Ludger Beerbaum, Ludo Philippaerts jt, ei juutu vist meie alal niipea kogema, nägema ega kuulma.

HOBUSEOMAMISKULTUUR

Kurtmist võis Helsingis tänavu küll kuulda. Võistluste infoleheski kurtis üks Soome juhtiv koolisõitja, et Soomes ei ole veel hobuseomamiskultuuri, et omanikud on pea alati ratsanikud ise või muidu hobuseinimesed, mitte lihtsalt rikkad inimesed nagu mujal.

Meil on Oliver Kruuda ja Heiti Hääl omal ajal hobuseomamiskultuurile mingi aluse pannud, aga praegu oleme selles osas kriisis. Kuid kindlasti on mõni edukas ja arukas inimene jälle Saku hallis istudes juba mõelnud, et võiks ju olla oma hobune, kellele kaasa elada siin ja kaugemalgi. Tema või nemad selle hobuse ükskord leiavad ja ostavad niikuinii. Ja ükskord on neid mitu ja

Üleval: Meriel Isok ja Diamond 4 Ever olid U25 finaalis kolmandad. Vasakul: Helsingi MK etapi võitis šveitslane Steve Guerdat hobusega Nino Des Buissonnets. All: Kertu Klettenberg ja Ulrike R Helsingis.

nad teevad oma Hobuseomanike Klubi, ning mõne aja pärast on sellesse kuulumine nii suur au, et iga odava hobusega sinna ei pääsegi.

KES OLID KOHAL

Heiti Hääl oli muidugi kohal, ja ehk kannatas välja, et Cinnamon lõpuni ei jaksanud. Sellest hiljem.

Mõtlesin aga loetleda neid sporditähti, kes hoidsid võistluse taseme niisama kõva, nagu 25 aastat tagasi. Olümpiamedaliste oli siiski neli – Marco Kurscher, Steve Guerdat (2012. A kuld), Pius Schwizer, Jur Vrieling – ja veel Euroopa meister Kevin Staut ning kolmekordne Maailma Karika võitja ning Euroopa meister Meredith Michaels-Beerbaum. Arusaadav – Helsingi auhinnafond oli üle 400 000 euro, sellest Maailma Karika osavõistlus 120 000 ja UB *Grand Prix* 100 000. Tallinnas oli kogu auhinnafond 72 000 eurot.

Meilt tegid nii kõvas takistussõidu rahvusva-

helises konkurentsis kaasa Gunnar Klettenberg, Kertu Klettenberg ja Tiit Kivisild. Kellelgi neist ei olnud õnne ega parimat vormi.

Rabas leedulaste võidutahe. Muud ei oska öelda, kui Andrius Petrovas võidab ühe ja Kristupas Petraitis teise kiirusparkuuri. Petraitise puhul tahaks jätkata teemat hobuseomamiskultuurist.

Kullo Kender ja Astrid L võitsid Helsingis U25 finaali.

Tiit Kivisild ja Sullivan olid kuue takistusega sõidus neljandad.

Sellest on palju aega möödas, kindlasti üle kümne aasta, kui Žagares toimunud täkkude ülevaatusel järel kutsus Läti ametivend Edgars Treibergs mind kaasa üht huvitavat kohta vaatama. Joniškise lähedal võeti meid vastu pooleliolevas ratsabaasis ja näidati kõike, mida pereisa Petraitise tubakaäri rahaga ja pereema Audrone Petraitienė kirglikul soovil juba tehtud on ja teha tahetakse.

Uhked tiigid mustade luikedega ja peremehe isiklik jahitrofeede muuseum olid valmis, tallid ja maneež veel pooleli. Hirvi, ondatraid ja veel igasuguseid elukaid nägime, hobused olid veel kusagil mujal. Aga juba siis küsis Audrone nõu, kust leiaks tööka ja andeka sportlase. Treibergs teadis, et Venemaa selle aja paremikust ei ole Safronov oma eluga Georgensburgi kasvanduses sugugi rahul ja tema võiks hea palga ja hobustega ära meelitada. See ei olevat õnnestunud ja spordis esines Audruvise ratsakeskus kaua alla oma võimaluste.

Sama külaskäigu ajal nägime Audrone kolme poega korvpalli mängimas. Küsisin, kas nemad ikka tahavad ratsutada, aga naine lõi käega – ei need viitsi. Eelmisel aastal käisime Audruvise tallides ringi ja tuli meelde see vastus ning tundsin huvi, kuidas nüüd kogu ni kaks neist poistest on rahvusvahelise klassi ratsanikud. Audra vastas: „Kui esimesed võidud tulid, tuli ka tahtmine.“

KUIDAS NAD HÜPPASID

Takistussõidus oli Helsingi tase praegune maailma tipp-tase ja rajad olid heade hobuste ja heade ratsanike jaoks. Seekord ei nõutud ülitäpset sõitu ega ümber nurga ja viltu hüppamist ümberhüpetel. Pika sammuga ja suure hüppega hobustel oli selge eelis.

Meie Tiit Kivisild Cinnamonil alustas parimatega samas stiilis vägevalt ja pea terve sõidu tegi hobune maailma tippudega võrreldava võimsusega hüppeid. Aga kogu aeg oli eestlastel värin südames, sest teati, kui vähe on hobune tervise pärast eelnevalt treenitud. Ja

viimasel takistusel, milleks oli kahene süsteem, see tuligi. Nagu oleks Cinnamon jalust nõrgaks jäänud või tõrkuda tahtnud, läks ta esimesest okserist lihtsalt läbi ja tegi teise lattaia ees tõrke.

Parimad olid teistest paremad vaadata ka stiili poolest. Kiirusparkuurides oli ka teistsuguseid võitjaid. Juba nimetatud Petrovas oli üks trikimeistreid, kes püüdis ise hüpata rohkem kui hobune. Mitmes sõidus auhinna kohale platseerunud norralane Geir Gulliksen oli teine, kes tuletas nõukogude aega ja võitlevaid ratsanikke meelde.

Aga päris tipud tundis ära kasvõi selle poolest, kuidas nad igal hetkel jalustel tasakaalus püsisid ja hoidsid isegi jaluseid peaaegu varbaotstel, et olla tundlikum ja nõtkem. Eriti jäi silma Meredith Michaels-Beerbaum.

Sageli tundub tänapäeva maailma taseme parkuure vaadates, et kõige rohkem loeb hobuse esiotsa töö, järsk tõuge üles, ja vigu tehakse vaid esijalgadega liiga lähedalt ära tõugates, aga Helsingis oli hämmastavalt palju vigu tagajalgadega ja sageli tehti pikki, isegi lame-davõitu hüppeid.

Pea igas parkuuris oli üks okser nurgast välja tulekuga, nii et hoogu võtta ei jäänud ruumi ja seepärast tuli palju vigu. Kuid ka sammude arvu poolest lühikestel, aga nähtavasti küllalt pikki samme eeldavatel mõõdetud vahedel jäi sageli äratõuge kaugeks ja ka väga pikk hüpe ei päästnud tagajalgadega mahaajamisest.

Rodrigo Pessoa, kes 1998. a võitis Helsingis oma esimese Maailma Karika finaali kolmest tema võidetust, iseloomustas parkuuride eripära, et väga väikesel väljakul on takistused tihedalt ja vahed hüppest hüppeni väikesed, nii et aega vahepeal end kokku võtta ei jää. Nii sõidetigi.

Kes pidi hobust kokku võtma ja tagant ajama ning ei suutnud ühes rütmis sõita, sel tuli rabelemist ja sundhüppeid. Aga kõik suurte parkuuride parimad sõitsid 160 cm nii, nagu head, aga tavalised ratsanikud ja hobused sõidavad parimal juhul 130 cm või 110 cm – kordagi hobuse rütmi või tempot häirimata. Nagu ükski koolisõitja ei suutnud!

Dina Ellermann ja Landy's Akvarel Helsingi Jäähallis.

MIS ON KOOLISÖIT?

Koolisõidu vaatamise kohta ütles hiljuti keegi tabavalt: „See on nagu rohu kasvamist vaadata!” Helsingis vaatasin siiski kõik sõidud ära, ja ütlen otse, et ei meeldinud. Tallinnas Saku hallis oli silma järgi vaadates palju parem tase.

Aga mis eriti silma hakkas, oli see, kuidas aina süveneb tendents, et räägime üht, aga teeme midagi muud. Võidavad või vähemalt võistlevad üliraskeid harjutusi tehes hobused, kes on unustanud sammu pikenduse, kel pole ühtegi loomulikku liikumist, kes kaotavad ühtelugu rütmi, teevad traavipikendusi mingis kükkasendis, nii et tagajalad ei saagi põlvest tõmmatud vertikaalset ettepoole astuda, mõnel ongi ühe esijala liikumine kogu aeg teisest veidi kõrgem, näidatakse mõnuga isegi tagakõrget passaaži, küljendustel peaaegu puudub jalgade ristsamm, galopil tuleb sisse noogutav kiikhobuse galopp, galopipiruett tehakse mõnikord peaaegu ümber hobuse sadulakoha, enamus hobuseid on selgelt jalgadega käijad, selg on jäik või silmnähtavalt nõgus.

Seejuures on tööd tehtud hoolega, hobused alluvad ja on ilmselt kerges ratsmes. Ainult et klassikalise koolkonna ja üldse ratsasõidu puhtuse kaitsjad ütleksid, et need hobused pole üldse võimelised näitama tõelist koolisõitu, kus iga koondatus ja harjutus tuleb loomuliku edasiminekutungi valitsemisest ja ratsanik tunnetab hobuse lihastikku kui omaenda oma. Hobuseid võib ju harjutada tegema kahekordseid piruette piaffee või galopil ja pikenduselt peatuma, aga kui see kõik on kuidagi vaeviline, siis pole seda ehk mõtet kõigile näidata. Kõik on pikaajaline dressuur, ja hobused on enamuses väga vanad.

Ainuke hobune, kes mulle väga meeldis, oli Sophie Fleming Tärnströmi Schumi. Temas oli hoogsust ja ta ei vajunud liikudes maadligi, vaid tõusis õhku ja näitas end hobusena, kes suudab ka muud kui kükitada. Muidugi ei olnud ta koondatus ehk parim ja kergust ratsmes ka eriti polnud. Aga ta oli ainuke hobune, kelle allumine ja harjutused ei tulnud käigu vähendamise arvelt.

Käigu vähendamine oli aga vanade meistrite meelest kuritegu. Ütluse mõte on selles, et mis võetakse lühemaks, peab minema kõrgemaks. Iseloomulik on see, et kui püüdsin leida Schumi varasemaid tulemusi, leidsin mitu viimast kohta *Grand Prix* tasemel ja ühe esikoha *Intermediaire II* tasemel.

MÕISTETAVAM KOOLISÖIT

Koolisõidus polnud sugugi kõik halvasti. Suurepärane leiutus on *knock-out* võistlus, uus ala, mida esmakordselt prooviti möödunud aastal ja mille mõtlesid välja Prantsusmaal elav soomlane Tom Biaudet ja Tom Gordin. Korraga on areenil kaks ratsanikku, kes teevad samu harjutusi ja parem pääseb järgmisesse vooru. Voorudes on harjutused erinevad – esimeses voorus nelja paariga olid peamised passaaž, piaffee ja jalavahetused kahe sammu tagant, neljandas voorus võitja väljaselgitamiseks tuli muuhulgas teha piruett piaffee ja üleminek jalavahetustelt kahe sammu tagant jalavahetustele igal sammul.

Selline võistlus on väga hea võimalus selgitada pidevalt kommenteerides, mis toimub, mis on parem ja halvem, aga seekord see väga ei õnnestunud. Pealegi hindasid kaks kohtunikku kumbki üht ratsanikku ja tulemused olid väga kaheldavad.

Näiteks tundus, et Dina Ellermann oli Landy's Akvareliga esimeses voorus kindlalt parem lõpuks teiseks tulnud Eeva-Maria Brodellist 18aastasel Solos Lacanil ja kommenteeriija kordas mitu korda, kui võrdsest need paarid esinesid, aga lõpuks leiti, et soomlannal olid jalavahetused natuke paremad ja tema on võitja. Samas olid Akvareli passaaž ja piaffee väga ühtlased ja ilusad, Solos Lacan ei olnud nagu soojaks saanudki, käis neil harjutustel loiult ja vaevaliselt (järgmistes voorudes palju paremini). Aga tundub, et kohtunikud teadsid, et ta võib ka hästi käia ja hindasid selle teadmise järgi.

Ei saa jätta märkimata, et hindas seda sõitu Soome kohtunik Summanen, kes jättis *Grand Prix* hindamisel Dina ja Akvarel kuuendale kohale, pannes esimeseks soomlanna Ehrnroothi, ja kui tema hinded kõigilt võistlejatelt maha arvata, oleks Dina kaotanud võitjale Hendellowitzile vaid ühe punktiga. Hollandi kohtunik panigi ta *Grand Prix* esimeseks.

Sellised juhtumid ei ole tänapäeval haruldased, ja kohtunikke ei saa milleski süüdistada, sest au sisse on tõstetud isiklik nägemus ja arvamus. Teisiti ei saagi kunsti puhul olla. Ja kui võrreldakse koolisõitu balletiga, siis peetaksegi seda kunstiks, mitte spordiks. Aga kunstis ei saa objektiivset hindamist ja võistlust olla.

H

Lätis ja Leedus on **hobusekasvatus** **siiani riigi äri**

Nädal pärast meie noorhobuste ülevaatuste finaali toimus Riias konverents “Balti riikide hobusekasvatuse analüüs ja populariseerimine”.

Arvasin alguses, et see on mõeldud aruteluks ja analüüsiks, mida koos ette võtta, aga tuli välja, et toimus rohkem kui 70 osavõtjaga kokkutulek, kus tutvustati Läti hobusekasvatajate peamiselt Läti, aga ka Eesti ja Leedu hobusekasvatust. Esindatud oli Läti Hobusekasvatajate Assotsiatsioon (LŠZAA) ettekannetega oma juhtidelt Aija Luselt ja prof Guntis Rozitiselt, kuid kohal polnud Läti Hobusekasvatuse Seltsi (LZB) juhti Edgars Treibergsit. Ettekanded olid Eesti Sporthobuste Kasvatajate Seltsi, Eesti Hobusekasvatajate Seltsi ja Leedu esindajatelt.

Üks on küll kindel – ei Läti ega Leedu hobusekasvatjad ole unustanud vene aega, neil on veel riiklik hobumajandus tähtsal kohal ja rahvustevahelise suhtluse keel on vene keel. Riia suur ratsaspordikool on erastamata ja Leedus ühendati Vilniuse, Nemunase ja Sartai kasvandused Leedu Hobusekasvanduseks, kus 80% aktsiatest kuulub riigile ja 20% eraisikutele.

Püüdsin oma ettekandes teravalt esile tuua meie erinevuse, täieliku loobumise vanast aretusest ja organisatsioonist ning spetsialiseerumise sportlikule võimekusele. Märkasin teatud elevust, kui meenutasin, kuidas mõned aastad tagasi Peterburis küsiti hannoveri aretusühingu esindajalt, miks nende hobuste saavutused jäävad alla Hollandi KWPN saavutustele, ja ta vastas: “Meie peame arvestama traditsioonidega ja vanade liinide säilitamisega, hollandlased võtavad lihtsalt igalt poolt parima”.

Jõudsin veel rääkida meie põhimõtetest “piirideta Euroopas piirideta aretus”, “tõug pole eesmärk vaid abinõu”, eurohobusest kui sporthobuse tulevikust, aga kuigi kaugelt ei jõudnud, sest hoiatati, et peaks lõpetama. Rahvas nõudis jätkamist ja nii ma veidi ka tegin, aga läksin siis kompromissile ja katkestasin. Pärast tundsid mitmed lätlased veel huvi meie tegemiste vastu ja kahetseti, et meie aastaraamatu 20 eksemplari kadusid letilt loetud minutitega. Üks kena daam kutsus mind kõrvale ja teatas, et tema oma väikese kasvandusega tahab liituda eesti sporthobuste tööraamatuga.

Kahjuks ei osalenud ka õhtusel läti hobuste demonstratsioonil LZB aretusühing, mis näib seal olevat sportlikuma suuna arendaja ja rohkem orienteeritud genofondi rikastamisele teiste tõugudega. Hobused, keda meile näidati, olid vastand Treibergsi kunagi öeldule: “Parim läti hobune on see, kelles pole tilkagi läti verd”.

Kui meie ülevaatusel oli nõrgaks küljeks hobuste väikus ja lühike formaat, siis seal oli enamasti liiga suuri (oma jõu kohta) ja pikki hobuseid, kes liikusid mahajäänud tagaotsaga ka päris suure traavi ajal. Häid hüppeid nägime ainult paaril importhobusel ning 19aastaselt Gvidonsil. Sugupuude järgi oli esitatud 14 hobuse genofondis kolmandas põlvkonnas üle 50% vene hannoveride või vana läti hobuse verd.

Peamine, mida teised meie juures kadestavad, on kunstseemenduse levik, importsperma ostmine ja inglise keele laialdane oskus Eestis. Viimasest alustades – kui meil on iga endast lugu pidav aretaja tuttav KWPN, BWP, hannoveri, holsteini jt aretuse ja sugupuudega ja internetis avaldatud edulugudega, oskab ise osta importspermat kust tahes, siis seal ei teadnud vist keegi peale paari väga hakkaja ning huvilise juhtfiguuri, kes käisid Kurtna finaalis ja seminaril, isegi seda, kuidas Hollandis vabahüpete rada üles seatakse.

Kõige rohkem aga imetleti ja peaksime ise imetlema, millise panuse ja edumaa on andnud meie genofondile Ulvi Martini hindamatu tegevus kunstseemenduse arendamisel Eestis (ja nüüd juba ka Lätis ning Leedus).

Mida meie võiksime kadestada, on Lätis nende vana populatsiooni parem sobivus sporti. Neil on määrasid, kellele võib õigeid takke valides saada ükskõik mida. Leedus on tugevaid investeerijaid (Petraitised, Gutkauskased) ja sportlased on hakanud aktiivselt hobuseid kasvatama (kunagine N Liidu parim takistusõidutreener Urbanas, Jasas, Petrovas).

Mõte alustada ettevalmistusi, et jõuaksime 2017. aastal korraldada ühise Balti riikide noorhobuste tšempionaadi, meeldis paljudele. Kõikjal, ka meil, on peamine, kuidas paremini kasutada riigi toetusi arengu kiirendamiseks.

RAIGO KOLLOM, ESHKS

Marbachis rahvusvahelisel seminaril 2017

24.-25. veebruaril toimus Saksamaal rahvusvaheline seminar hobuste lineaarse kirjeldamise ja genoomselektiooni teemadel. Käisime seal meiegi – Eestist oli kohal isegi 5 inimest, Saksamaa ja Šveitsi järel kolmas koht! Samapalju kui teoreetiliselt seminarilt saime huvitavat teada praktikast, kuidas on võimalik tänapäeval suurt hobusekasvatustkeskust toimimas hoida.

Haupt- und Landgestüt Marbach Baden-Württembergis Stuttgarti lähedal on vanim, tõenäoliselt ka suurim ja ilusaim riiklik hobusekasvandus Saksamaal ja võib-olla kogu Euroopas. Üle 500 aasta vana, kaunis orus alpistiilis majad, territoorium ca 1000 ha, tegevus toimub 7 filiaalis – keskuses asuvad peakontor (selle teisel korrusel tegevjuhi korter), konverentsikeskus, võistlusväljak, esindusmaneež, treeningmaneež, mitu talli, keskusest vähem kui 1 km kaugusel on ratsaspordikool oma maneežiga, mõni kilomeeter eemal Offenhausenis on suur muuseum, seemendusjaam, jõudluskontrollikeskuse maneež, tipptäkkude tallid, jne. Peaaegu kõik hooned on muinsuskaitse all ja nende koguarv on 180. Fotol artikli päises on Haupt- und Landgestüt Marbach peavärv külatänavalt vaadatuna.

Hobuste arv oli 2016. a. ametlikult 550, tänavu rääkis dr. Velsen-Zerwerk, et kasvandusele endale kuulub alla 300 hobuse. Töötajate arvu on vähendatud 2007.a. 150lt tänavuse 80ni, aga palju tööd teevad ära ka hobuhooldajate kooli õpilased. Ja ilmselt on Marbach ka kulukaim oma-taolistest, jooksvad kulud on 9 miljonit eurot aastas, millest 4 miljonit annab riik (ehitus- ja rekonstrueerimisprojektid peale selle). Omatulu tuleb suurest hobusehuvist piirkonnas, mis kaugelt vaadates tundub maailma edukaimate hulka kuuluvate Holsteini, Westfaali, Hannoveri, Oldenburgi kõrval tähtsusetuna. Aga suurte takunäituste, võistluste ja ülevaatuste korraldamisest, turistide vastuvõtust, erahobuste pidamisest jms teenitakse 5 miljonit eurot aastas.

See hobuste jootmise kaev on kasvanduse üks sümboleid

Meie nägime ligi 3 tundi kestnud vägagi keskpärast täkkude etendust, kus 25 eurose piletiga oli ca 1500 pealtvaatjat, suvel on võistlusväljaku tribüünidel kuni 9000 inimest, kõigi külastajate koguarv aastas on 500 000! Peale selle on Marbachis Euroopa Riiklike Hobusekasvanduste Assotsiatsiooni (ESSA) peakorter ja Marbachi tegevjuht dr. Astrid von Velsen-Zerwck, väga energiline ja nooruslik 48-aastane daam on selle president. Muide – ta sai oma ametikoha 10 aastat tagasi pärast eelmise tegevjuhi surma konkursiga, kus osales 70 inimest. Tuli ta teadustöölt ja on ka praegu Saksamaa hobustega seotud teadustegevuse seltsi GWD neljaliikmelise juhatuse liige.

Marbachis on ka Saksa Sporthobuste Tõuraamatu keskus. Saksa sporthobune (Deutsches Sportpferd – DSP) on ühine tõuraamat viiele aretusühingule, nende ühine kaubamärk. Territoriaalselt hõlmab see tõuraamat ca 2/3 Saksamaast, hobuste arvult ja kvaliteedilt jääb muidugi kõvasti alla Põhja-Saksamaa juba nimetatud tõuraamatutele. DSP tõuraamatut peetakse Lõuna-Saksamaa kaubamärgiks, aga tegelikult on selle tegevuspiirkond Kagu-Saksamaa, hõlmates peale lõunapoolsete Baden-Württembergi, Baieri ja Rheinland-Pfalz-Saari ka idast Brandenburg-Anhalti ja Sachsen-Thüringi liidumaad. Igal liidumaal on oma aretusühing, aga tõuraamat on 2013. aastast ühine. Baden-Württembergi enda hobukoosseisu suurus on 100 000-120 000 hobust, (10x suurem kui Eestis), see on ca 10% kogu Saksamaa hobukoosseisust.

Astrid von Velsen-Zerwck koos Baden-Württembergi siseministriga. koosseisust.

Selgituseks – ärge ajage seda DSP kaubamärki segi saksa ratsahobusega (DRP), mis on üldnimetus Saksamaa arvukatele tõuraamatutele, kes kasutavad palju üksteise tõumaterjali. Omaette nähtus on veel Saksa hobuste aretusühing ZfdP, mis on aretusühing, kus registreeritakse kõiki hobuseid, kes teistele aretusühingutele ei sobi.

Riiklikke hobusekasvandusi on Saksamaal alles kümme, neist neli kuuluvad Euroopa Riiklike Hobusekasvanduste Assotsiatsiooni (ESSA). Need on Marbach, Dillenburg, Redefin, Neustadt-Dosse. Erinevalt teiste riiklike kasvandustest, kus ollakse riigi toetuste pideva vähenemise olukorras või ka juba algusest peale spetsialiseerunud vähemale arvule tegevustele, elab Marbach Lõuna-Saksamaa hobumajanduse keskusena täieliku programmiga. Neil on oma märakarjad, suurem sporthobustele, väiksem, aga kuulsam araabia hobustele. Selline riiklik hobuste tootmine on mujal enamasti lõpetatud, mõni kasvandus elab suures osas sellest, et tagab eraomanike hobustele parimad tingimused varssade sünniks ja üleskasvatamiseks. Nii teeb peale muu ka Marbach.

Üks tákutallidest

Muidugi on Marbachis oma tákudepoo, kus seisavad enamuses saksa sporthobuse ja selle komponenttõugude tákud, aga ka araabia tákud ja vana-württembergi ning schwarzwaldi külmaverelise hobuse ohustatud tõugude tákud, tegutseb Euroopa litsentsiga seemenduskeskus, jõudluskontrollikeskuses testitakse igal aastal 80 hobust, nii tákke kui mäsasid. On isegi tall eraomanike vanadele hobustele, keda tahetakse surmani ülal pidada. On veel hobuhooldajate kool, muuseum, turismikeskus, suveniiri- ja raamatupood – kõiki tegevusi võib-olla ei märganudki. Näis, et kogu selle ilusa oru elu käib kuidagi hobuste ümber.

Kui võrrelda eespool toodud andmeid muu Saksamaaga ja meenutada mõnda vestlust kohapeal, jääb tunne, et lõunas ollakse igal alal vähem efektiivsed, rohkem emotsionaalsed kui põhjas. Seistakse oma ilusa keskkonna säilimise eest, aga tuntakse, et väga kaua see ei kesta, kui keegi ei maksa.

Näituste ja võistluste mälestussein

Tegelikult oli seminare kaks. Saksa hobusekasvatuse ajakiri „Züchterforum“ ja Bad-Württembergi hobusekasvatuse kompetentsikeskus olid lineaarse kirjeldamise seminari taga ja genoomselektiooni seminari korraldas WBFSh koos Kanada loomageneetika keskusega CAG. Lineaarsest kirjeldamisest (profileerimisest, kui kasutada rahvusvahelist väljendit) tahtsid rääkida liiga paljud, genoomselektioonist liiga vähesed. Kukkuski välja nii, et esimesel seminaril rääkisid paljud, kes oleksid pidanud vait olema või oma rõõme ja hädasid Facebookis rahva ette tooma.

Schwarzwaldi täkk teel oma talli

Minu taga istuv noor daam võttis sõna igal võimalusel ja jõudis rääkida, et mõni omanik toob ette karvase hobuse, teisel pole kuiva kohta hobuse näitamiseks, kolmandal on hobuse kabjad värkimata. Keegi teine kirjeldas, kuidas ta istus ööd läbi üleval, et paberil tehtud hindelehti arvutisse kanda. Tõsisemad esinejad (spetsialistide ettekandeid oli üheksa) kirjeldasid peamiselt seda, kui erinevad nende süsteemid on ja mida kõike võiks andmebaasidesse kanda. Näiteks on oldenburgi tõuraamatus 120 tunnust ainuüksi käe kõrval eksterjöõri, sammu ja traavi kirjeldamiseks, ja seda suurendatakse 160 tunnuseni. Šveitsi tõuraamatule piisab 24 tunnusest.

Ütlesin oma väikeses töörühmas nn rühmatöö käigus, et väga lihtne oleks meil kõigil võtta üle KWPN tõuraamatu kogu süsteem, mis töötab efektiivselt juba ca 20 aastat. Kõik jäid vait ja keegi ütles: „Me peame mõtlema oma kasvatajatele.“ Mida ta sellega mõtles, jätsin küsimata. Aga kasvataja psühholoogia on tõesti meie kõigi probleem. Üleminek lineaarsele kirjeldamisele otsese kvaliteedi hindamise asemel on suurtes kuulsates tõuraamatutes vajalik juba seepärast, et on väga palju võrdselt häid hobuseid ja nendest üht teisest paremaks pidada on liiga subjektiivne, vahel ka korruptiivne. Meil seda probleemi eriti pole, aga on teine, millest ka Marbachis räägiti. See on kasvataja solvumine või häbenemine. Kui hobune saab traavi hindeks 5 või 6, on omanikul ikka veidi paha tunne. Aga kui ta saab paberi, kus on ristikesed, mis näitavad, et traav on lühike, sirgete esijalgadega, vähese hoogsusega jne., siis ta mõtleb rohkem ja emotsioone on vähem. Mida ongi tarvis.

Seminarist osavõtjad väikeses rakmete ja sadulate muuseumis

Muidugi on lineaarse hindamise peamine mõte anda kasvatajale selgem pilt, mille poolest erineb tema hobune soovitatavast keskmisest. Sellest ei järeldu hobuse paremus spordis ega otseselt aretuseski. Meenutame kasvõi Urline de Muze'i, A Big Boy ema, kes oli nii nõgusa seljaga, et paljud ausad hobusekasvatajad imestasid, kuidas selliselt märalt üldse varssa saada julgetakse. Aga tõu populatsiooni äärmuste vähendamine on siiski eelduseks, et suureneb tõenäosus midagi erakordset saada.

Minule andis see seminar kaks mõtet, mida pakun läbiarutamiseks. Esiteks võiksime kõigil nn B-ülevaatustel hakata kasutama ainult lineaarset hindamist, saata tulemused ainult omanikule, kasutada neis ainult ühte kohtunikku, kelle arvamust omanik tahab teada. A-ülevaatustel püüaksime endises süsteemis jätkates jõudumööda paralleelselt ka lineaar-

set hindamist rakendada.

Muidugi on lineaarse hindamise peamine mõte anda kasvatajale selgem pilt, mille poolest erineb tema hobune soovitatavast keskmisest. Sellest ei järeldu hobuse paremus spordis ega otseselt aretuseski. Meenutame kasvõi Urline de Muze'i, A Big Boy ema, kes oli nii nõgusa seljaga, et paljud ausad hobusekasvatajad imestasid, kuidas selliselt märalt üldse varssa saada julgetakse. Aga tõu populatsiooni äärmuste vähendamine on siiski eelduseks, et suureneb tõenäosus midagi erakordset saada.

Minule andis see seminar kaks mõtet, mida pakun läbiarutamiseks. Esiteks võiksime kõigil nn B-ülevaatustel hakata kasutama ainult lineaarset hindamist, saata tulemused ainult omanikule, kasutada neis ainult ühte kohtunikku, kelle arvamust omanik tahab teada. A-ülevaatustel püüaksime endises süsteemis jätkates jõudumööda paralleelselt ka lineaarset hindamist rakendada. Teiseks – kutsuksime tänavu sügisel meie hobuseid hindama väliskohtuniku Jan-Ove Olssoni, Rootsi lineaarse hindamise süsteemi ühe looja. Leppisime temaga juba kokku, et ta leiab oktoobris või novembris nädala jagu aega, et meie omanike hobuseid 4-5 maneežis hinnata. See annaks meie kohtunikele ja igale hindamisest huvitunule võimaluse paralleelselt koha peal hinnates omandada tohutu kogemus ja iga hobuseomanik saaks oma hobusest parema ettekujutuse, milline ta on rootsi soojaverelise keskmisega võrreldes.

Nii just hr. Olsson ütles, et tema hindamise aluseks on SWB senine keskmine, moega ta kaasas ei käi. Kui valmistame sellise hindamisnädala korralikult ette, võime saada paarisaja hobuse kohta huvitavad protokollid. Üks lineaarse hindamise hea külg on ka see, et kommentaare pole eriti vaja, protokoll on ise kommentaar, seda väga heale või kehva-poolsele hobusele ühtmoodi.

Genoomselektiooni seminaris igaüks rääkima ei kippunud. Kohe alguses tehti selgeks, et teame geenide seosest võimete ja kehaehitusega liiga vähe, et seda meetodit praktikas kasutada. Vaja oleks küllaldaselt materjali koguda ja siis uurida, aga mitte indiviide, vaid võrrelda suuri rühmi. Ja kulutada selleks raha, mida oodatakse ka aretusühingutelt. Öeldi ka otse välja, et väikestel tõuraamatutel pole midagi võrrelda, pole küllalt suurt referentsgruppi. Kui igaühelt küsiti, kuidas tema aretusühing võib panustada, oli mul hea öelda, et me oleme kõige väiksem tõuraamat selles saalis ja meil ei ole võimalik panustada, aga kui midagi suurt ja ilusat valmis saadakse, oleme valmis seda kasutama.

Genoomselektiooni seminari juhtisid WBFSH asepresident Chris Gould Kanadast ja WBFSH projektijuht Nadine Brandtner Saksamaalt

Selle teema huvitavaima ettekande tegi täisvereliste hobuste rahvusvahelise föderatsiooni ITBF esindaja Hanspeter Meier Šveitsist, kes rääkis “kiiruse geneetikast”, mis on kindlasti palju selgemini kindlaks tehtav ja jälgitav kui sporthobuste omaduste kompleks, näitas isegi skeemi sprinterite ja staierite geneetilisest erinevusest, mis tekitab üheainsa geeni muutumisest. Aga ta rõhutas rohkem, et tähtis on “tervis, tervis ja veelkord tervis”, et üksikute isendite geneetilised testid viivad ekslikele järeldestele, uurida on mõtet vaid suuri rühmi. Jäi mulje, et ta ei ole väga veendunud genoomselektiooni praktilises väärtuses täisvereliste hobuste aretuse jaoks, mis tähendab, et veel vähem on peatset kasutuskõlblikku meetodit loota sporthobustele. Oma ettekande lõpus soovitas ta täisvereliste aretuse mõistmiseks lugeda von Oettingeni klassikalist teost “Das Vollblutpferd” (1895) ja John Lawrence`i “The History and Delineation of the Horse in all his Varieties” (1809).

Soome Täkupäevadel

Fotol: parim 3 a täkk CADENT (i, Carembar de Muze, ei. Contender).

Soomlased peavad mõnikord meid rohkem meeles kui meie neid. Igatahes tuli mulle jälle kutse igaaastasele sündmusele Ratsuoripäivät 12.-14.04.2018 ja muidugi ma läksin. Seekord oli mõtet minna rohkem kui mõnel viimasel aastal.

Korraldus oli soomepäraselt täpne, laitmatu ja rahulik. Aega on kõigil küll. Ypäjä on tõesti hobumajanduskeskus nagu see olema peab. Mitte ainult osavõtjad ja kohtunikud/korraldajad, vaid ka publik elab kolm päeva keskuse hostelis või ümbruskonna majutusasutustes. Iga päev on hommikust peale vähemalt 10 tundi erinevaid tegevusi: ametliku foto tegemine, veterinaarülevaatus, kehaehituse ja vaba liikumise hindamine, koolisõidusuunale liikumise hindamine kordel ja liikumise hindamine käe kõrval, liikumise hindamine sadulas oma ratsanikuga, liikumise hindamine võõrratsanikuga, vabahüpete hindamine, hüpete hindamine võõrratsanikuga, loeng hobusekasvatuse olukorrast, takistussõidu kliinik, koolisõidu kliinik. Seejuures ei pinguta keegi üle, iga 1-1,5 tunni järel on kohvipaus, erinevaid teste hindavad erinevad kohtunikud. Ka publik on erinevatel esitlustel veidi erinev.

Aga laupäeval oli kogu suur tribüün mitmesaja kohaga välja müüdnud (ainult kutsetega ja alla 12a lapsed said sisse tasuta). Head esitused tunti ära, igaühele ei aplodeeritud, parematele tingimata. Mina vaatasin otsast lõpuni ainult 3-a täkkude vabahüppeid ja vanemaid täkke võõrratsaniku all. Ja kuulasin igasuguseid uudiseid ja kommentaare. Enda muljete kohta ütlesin meilgi hindajana tuntud kohtunikule proua Muellerile, kes tuli kohe õnnitlema eestlaste imelise esinemise puhul Pariisi Maailma Karika finaalis, et vahepeal tundus juba, et oleme hüppetäkkude valiku poolest neist ette jõudnud, aga täna enam ei tundu. Tema muidugi kiitis meie aretuse teravat sihikindlat valikupoliitikat peamiselt või ainult hüppe järgi hinnates. Ka eestlastele hästi tuntud kasvataja Eeva-Liisa Penttilä tuli Eesti takistussõitjaid ja ESH hobuseid kiitma ja õigustas minu arvates nõrga ilu-eedi Levissoni populaarsust sellega, et Soomes väheneb pidevalt huvi kestvama, aastatepikkuse harrastuse ja ambitsioonikama võistlusratsutamise vastu, kasvab vajadus väga lihtsate, turvaliste, söbralike ja siis ka ilma plahvatusliku jõuta hobuste järele. Ja ka universaalsus on harrastajale tähtis, tahetakse, et hobune sobiks nii koolisõitu kui takistussõitu. Minu vastus, mis ma Levissoni kohta ütlesin, kui küsiti, oligi, et liiga hea traav hüppehobuse kohta. Muide, Levasson sai komisjonilt siiski vaid nn esialgse tunnustuse, kuigi on tunnustatud mitmes Saksa tőuraamatus. Kolmeaastastest täkkudest tunnustati aastaiks 2018-2019 ja hinnati parimaks holsteini täkk CADENT (i, Carembar de Muze, ei. Contender). Muide, tasub meenutada, et Carembar de Muze (spordinimega London, 2012.a. OM hõbe) on A Pikachu de Muze poolvend, neil on ühine ema Ta Belle van Sombeke. Parim hüppaja Cadent ehk tõesti oligi, kogu vabahüpete testi ajal ei teinud ta ühtegi viga, lihtsalt tuli ja hüppas alati õige tempoga, alati õige äratõukekohaga, õige trajektooriga, õige seljatõoga, ühegi liigse liigutusega. Mulle meenus, kuidas Alfons Ra oli kaheaastasena samasugune. Teine 2018-2019 a. tunnustuse saanud täkk oli KWPN täkk KHATOU-S (i. Chaman, ei. Toulon). Tema põlvnemises on väga tuntud täkkud Baloubet du Rouet isaisana ja Heartbreaker emaisaisana. Erinevalt väiksevõitu Cadentist oli see suur täkk ja tegi suuri hüppeid, algul ei mahtunud hästi takistuste vahedesse, aga õppis ruttu.

KWPN täkk KHATOU-S (i. Chaman, ei. Toulon)

Kaks vastuolulist täkku jäid mulle aga isegi rohkem meelde. Holstein DE BUNTE JUNG (i. Dinken, ei. Champion du Lys) on isa poolt Diamant de Semilly pojapojapoeg, emapoolt Mexico liinist. Silma paistis ta hirmsa edasimineku- ja hüppetahtega, tegi võimsaid hüppeid, aga ei mahtunud takistuste vahedesse ja hüpped kippusid ka lühendatud samuga hüpates lamedaks jääma, nii et okseril oli hüppe kõrgeim punkt takistuse taga. Kindlasti pole ta harrastajahobune, aga võimsust näis ülegi jäävat. Täkuna on ise masiivsuse poole kalduv ja ei sobi endasugustele märadele, ja jäigi tunnustuseta.

Holstein DE BUNTE JUNG (i. Dinken, ei. Champion du Lys)

Soome oma FWB täkk PRINCE CASPIAN (i. I'm Special de Muze, ei. Narew xx) äratas huvi muidugi meil nii populaarse isa tõttu ja ta sarnaneski meil tunnustatud IN STYLE N-ga, kuigi pildi järgi selline eriti ei tundugi. Temal läks nii, et alguses oli ta unine, tegi korra isegi enne väikest okserit vahesammu, siis ärkas ja hakkas kihutama, jooksis paar korda okserisse sisse, nii et latid lendasid, ja lõpuks tegi järjest kolm selle ülevaatuse suurimat ja ainult keha tehnikat vaadates ka stiilseimat hüpet. Ja ka mõistus tuli pähe. Andekust näib olevat, aga ka tema jäi tunnustuseta. Kolmeaastaseid täkke FWB tunnustuse saamiseks esitati ainult 5, tunnustati 2. Ratsapõlvide vastu oldi leebem, kolmest esitatust jäi vaid üks tunnustuseta. Tundus, et tähtsaks peeti võimet ka raskemat ratsanikku kanda. Viieaastane new foresti täkk WIND IN THE WILLOWS tuletas küll vägisi meelde soome tõugu täkku, ainult pea oli ilus väike. Aga ta oli tugev, lihtne, tegi võõratsaniku all kõik, mida nõuti. Erilist hüpet ega liikumist ei olnud ja seda vist ei oodatudki, sai kindlalt tunnustuse.

Viieaastane new foresti täkk WIND IN THE WILLOWS

Vastandina oli kolmeaastane soome ratsponi Tia's Swan Boy väga elegantne, õrn, liikus ja hüppas väga nõtkelt, aga ilma jõuta. Tunnustust ta ei saanud. Naljakas ja ehk juhuslik mulje jäi, et seni oleme pidanud oma ESH hüppetäkkusid FWB omadest paremateks ja ERP täkkusid SRP omadest kehvemateks, nendel täkupäevadel oli nagu vastupidi. Morly, Chicolo ja veel mõned meie täkud oleksid Ypäjääl võinud nii hüppeid kui liikumisi eeskujulikult näidata, aga kerge ratsastatavuse poolest oleksid seal nähtuile alla jäänud. Veel üks muutus, mis Soomes on kõvasti paremuse poole toimunud, oli võõrratsaniku test. Selle tegid läbi küll ainult 3 hobust ja 3 poni, aga kui varem oleme mõnikord lausa muianud, kui abitud on olnud mõned võõrratsanikuks kutsutud soomlased ja kuidas eestlased, kes on seal vahel võõrratsanikuks olnud, on halvasti alluvate hobustega paremini hakkama saanud, siis nüüd oli, mida imetleda. Kõigepealt ei olnud enam kaht võõrratsanikku, oma ratsanikel ei lastud pikalt ringi sõita ega üldse mitte hüpata. Oli Nina Fagerström ja rohkem polnud kedagi vaja. Kui ta sadulase istus, oli kohe näha, et see on ratsanik, kes on olnud seitse aastat tagasi FEI edetabelis 46. kohal. Eestlased pole kunagi sellele lähedalegi jõudnud. Muidugi on Fagerströmil väga head hobused olnud, ka seekord ei tulnud tal võidelda väljasõitmata hobustega, aga kuidas ta hoolikalt ja nagu iseenesest sai iga hobuse rahulikult ja stiilselt hüppama ja kuidas ta selgelt ja lühidalt neid iseloomustas, see väärts vaatamist ja kuulamist küll. Eriti kindel ja alati hobuse järgi tasakaalus oli ta istak. Hobused küll ükski nii eriline ei olnud kui nende ratsanik. Täkupäevade parimaks täkuks tunnistatud 5-aastane oldenburgi täkk CELANTUS (i. Cellestial, ei. Catoki) on inbriidne Caletto I-le III-IV, hüppas hea selja tööga, kerge hüppega, kiirete esijalgadega, oli igati koostöötav ja arukas täkk. Tal on Soomes juba 29 järglast ja ta 2016.a. saadud tunnustust pikendati 2022. aastani.

5-aastane oldenburgi täkk CELANTUS (i. Celestial, ei. Catoki)

Mis meil veel soomlastelt õppida on, see on tahe tegeleda hobustega väga varajasest noorusest peale. Kõik kolmeaastased täkkud tegid läbi ka ratsatesti (ilma hüpeteta) oma ratsaniku all. Ometi ei olnud nad ju tegelikult veel kolme aastat täis. Ja kõiki lasti vabahüpetele käekõrvalt otse maalati eest ilma mingi hoojooksuta, täpselt nagu Hollandis. Peale ettevalmistuse ajakulu nõuab see ka suurt ajakulu ülevaatusel. Et neil ajast kahju ei ole, sellest ma oma lugu alustasingi.

Jälle Moskvas

Raigo Kollom 2020

Venemaa meelest ei lähe.

Enne Equirosi külastust 2019.a. detsembris käisin viimati Moskvas 2010.a. ja kirjutasin sellest „Oma Hobus“ artikli „Jälle Moskvas. 15 aastat hiljem“. Selle viimased laused olid: „Sellistest näitustest, nagu Hipposphaera ja Equiros, oodatakse meid tulevikus osa võtma suure huviga. Ainult et millega neid rabada? Tavalise endise liiduvabariigi küll minna ei tasu.“ Nüüd me ei ole enam tavaline endine liiduvabariik, kuid kutsele meie hobuseid Equiros'il suure tasu eest näidata, pole veel mõtet reageerida. Aga ettepaneku kirjutada eesti sporthobustest uues ajakirjas „Nashi loshadi“, mida ammine hea tuttav Jelena Mihhejeva pärast „Hippomania“ kadumist jälle välja andma hakkas, võtsin hea meelega vastu ja saatsin talle meie tööraamatu reklaamloo. Veidi väljakutsuv ja edev on see sihilikult, et häirida seda meilgi veel püsisvat, aga Venemaal palju kordi suuremat ja siiramat usku, et mineviku aretus ja aretajad on suurem väärtus ja tarkus, kui on meie kaasaegsete väärtus ja tarkus.

Artikkel ise sai eesti keelde taastatuna selline:

“Nõukogude Liidu sporthobuste kasvatuses oli Eesti mahajäänud vabariik. Meie sportlased võistlesid Venemaa, Ukraina, Leedu ja Läti hobustel. Aga Eesti Vabariigi uutes tingimustes spordi ja hobusekasvatuse arendamiseks õppisid meie sportlased ja kasvatajad teistest kiiremini uut olukorda kasutama. Nad mõistsid, et ratsasport ja hobusekasvatus on kogu Euroopa ühtne majandusharu ja sellise konkurentsi tingimustes ellujäämiseks tuleb sellesse integreeruda. Me ütlesime radikaalselt lahti sellistest vanadest traditsioonidest, mis segasid edu saavutamist spordis, juurutasime kõhklusteta sellised põhimõtted, nagu „piirideta aretus“ ja „tõug pole eesmärk, vaid abinõu“. Sportlastest endist said sageli edukadhobusekasvatajad.

Eesti sporthobuste tõuraamatu eksisteerimise 20 aastaga on loodud uus tõug – eesti sporthobune (ESH). Muidugi pole see geneetiliselt väga iseseisev tõug, vaid on uue ebaametliku tõugude ühenduse Eurohorse üks haru teiste seas. See mõiste Eurohorse koondab paljude Euroopa tõuraamatute genofondi. Aga rahvusvaheliste võistluste protokollides tähendab see, et KWPN, BWP, SWB, SF ja teiste tuntud tõusümbolite kõrval esineb neis ka meie ESH või ESHB. Eesti sporthobused on oma võidetud auhindade summa järgi maailma edetabelis 20. ja Euroopas 15. kohal! Ida-Euroopa riikidest on meist eespool vaid Poola ja Ungari. Me võime huviga oodata: „Kes jõuab enne olümpiamängudele – ESH hobune, Eesti ratsanik või nad mõlemad koos?“

Kõigevähem tõenäoline on neist viimane variant, sest Eestis pole väga rikkaid hobuseomanikke, aga sportlased ja kasvatavad ei saa ära öelda suurtest rahadest, mida pakutakse hobuste eest, kelle nad on ise kasvatanud või ette valmistanud. Nii ongi Hiina noormees You Chang eesti sporthobusel Caesar kindlustanud Hiina võistkonnale koha 2020.a. olümpiamängudel takistussõidus ja brasiillane Yuri Mansur konkureerib kohale oma maa olümpiavõistkonnas teiste seas ka eesti sporthobusel Alfons Ra. Aga meil pole kahju, meie sportlased ja hobusekasvatavad on visad ja järjekindlad, nad investeerivad teenitud summad oma majapidamistesse, kasvatavad uued võimekad hobused ning ootavad uusi ostjaid, teiste hulgas ka Venemaalt.

Täpsemat informatsiooni meie hobusekasvatusest leiate meie kodulehelt info@estsporthorse.ee või kir-

Эстонское спортивное коннозаводство

В спортивном коневодстве Советского Союза Эстония была отсталой республикой. Наши конники выступали на лошадях из России, Украины, Литвы и Латвии. Но новые условия развития спорта и коневодства в Эстонской республике были быстро освоены нашими спортсменами и коннозаводчиками. Они поняли, что конный спорт и коневодство — единая отрасль во всей Европе, в которую надо интегрироваться, если мы хотим выжить в условиях конкуренции.

Мы радикально отказались от старых традиций, если они мешали успехам в спорте, без колебаний внедрили принципы «разделение без границ» и «порода — не самоцель, а средство». Спортсмены сами становились успешными заводчиками. В течение 20 лет существования племенной книги эстонской спортивной лошади мы создали новую породу ESH — Estonian sport horse. Конечно, с точки зрения генетики, это не порода, а ветвь нового порода-

ного союза Eurohorse, который включил в себя генфонд многих европейских студбуков. Зато рядом с названиями KWPN, BWP, SWB, SF и другими в протоколах международных соревнований можно встретить сейчас и наше — ESH или ESHB.

По сумме выигранных призов эстонское спортивное коннозаводство было на 20-м месте в мировом рейтинге и на 15-м — в европейском! Из стран Восточной Европы нас опережают только Польша

и Венгрия. Наши коневоды гадают: «Кто первый попадет на Олимпийские игры — лошадь ESH, эстонский спортсмен или они вместе?» Самый нереальный вариант из перечисленных — последний, так как в Эстонии нет богатых коневладельцев, а спортсмены и коннозаводчики не могут отказаться от денег, которые им предлагают за подготовленных или лошадей, рожденных в Эстонии или в других странах Европы.

Китайский парень You Chang на лошади ESH по кличке Caesar обесценил своей команде место в конкурсе на Олимпийских играх 2020 года, а Yuri Mansur из Бразилии борется за место в олимпийской сборной на эстонском коне Alfons Ra.

Но нам не жалко, наши спортсмены и коннозаводчики настойчивы, они инвестируют полученные деньги в свои хозяйства, получают новых способных лошадей и ждут новых покупателей, в том числе, из России. Более подробную информацию о нашем коневодстве вы найдете на сайте www.estsporthorse.ee или если напишите на адрес info@estsporthorse.ee.

Председатель правления Эстонского общества спортивного коневодства Райго Каллом

фото предоставлены автором

17-летний всадник You Sang из Китая на эстонской лошади Caesar, конкур 160 см

Главное событие эстонского коневодства — Чемпионат молодых лошадей

Ping Pong V под седлом Пауля Аргуса занял 6-е место среди 5-летних лошадей на Мировом Чемпионате молодых лошадей. Всего участников в этом классе было 228.

Мирко-Фотос Елена Зайкова

Alfons Ra рожден в конюшне Ребала, о чем говорят буквы Ra в его кличке — первая и последняя от названия деревни, где находится хозяйство, от голштинского Аромата (Латвия, Буртниеки). В российской выездке встречается его дед, например, Аванс. Несмотря на это, некоторые потомки Аромата отлично прыгают. В Литве это Артас, в Эстонии Кулло Кендер едет по 150 см, и довольно удачно.

На сегодняшний день Альфонс Ра — сильнейший потомок Аромата и одна из самых успешных лошадей стран Балтии.

Мать Альфонса Ра — эстонская спортивная кобыла Фиорелла (Фальс Пасс - Баритон) — дала только одного жеребенка, была молодой продана в Финляндию и там пала. Альфонс Ра попал к известнейшему конкурсту Рейну Пиллу довольно поздно, но уже через год Пилл выиграл на нем Grand Prix CSI-W 2* в Риге, и тем же летом — Чемпионат Эстонии 2017 года. После этого Альфонс стал основной лошадью Р. Пилла, хотя на финал Кубка мира Рейн едет на другой лошади — А Брок, на которой была получена квалификация на этот турнир. Но Альфонс очень успешно выступает в Париже и становится известен за пределами двух-трех-звездочного круга.

Следующим летом Рейн Пилл выигрывает на Альфонсе Ра подрида два Grand Prix в Санкт-Петербурге, попутно занимая в других конкурсах два вторых и одно первое места, и вновь становится чемпионом Эстонии.

В августе этого года Альфонс Ра был продан и теперь выступает под седлом Юрия Мансура из Бразилии. Он успешно стартовал и участвует в серии Global Champions Tour.

Информация и фото от заводчиков Дмитрия Деметлева и Юлии Каток, хозяйство Ребала www.rebalatallid.com
На фото — Рейн Пилл и Альфонс Ра после победы на Хельсинки Хорс Шоу (этап Кубка мира, 5*)

Ei saa öelda, et see lugu suurt tähelepanu äratas. Kogu näitus Equiros oli ennekõike tohutu kaubandus-sündmus, hobusekasvatuse osa oli väike ja ratsaspordi oma tühine. Kas kõik külastajad üldse hobuseid nägema jõudsid, pole kindel. Maneeži tribüünile mahtus ca 1000 inimest, aga iga etenduse ajal oli veel muid seminare ja koosolekuid, ning inimeste sagimine müügibokside ümber ei vähenenud kunagi. Pakuti igasugust kaupa, peaasi et oli eriline. Näiteks nägin, kuidas üks pisike tüdruk silitas kaua helesinist hobusetekki, mida kaunistasid peopesasuured punased lepatriinud. Peale tavalise pudukauba oli palju eri tasemel kunstnikke.

Kõige asjalikum oli Hobusekasvatuse Instituudi boks, kus instituudi IT-osakonna juht Podobajev (meie kunagise suure toetaja Eduard Pärna väimees) oli ise pidevalt kohal ja vastas paljude külastajate aretuse, aga veel rohkem hobusepasside kohta esitatud küsimustele. Instituut on välja andnud kümneid huvitavaid raamatuid eri tõugude tõuraamatutest kuni maailma tippsportlaste, näiteks Ludger Beerbaumi, William Steinkrausi jt. teoste tõlgeteni. Tehakse hoolega tööd suure hulga kohalike tõugude tõuraamatute pidamisega. Kuid meie jutuajamised Podobajevi ja ahhaltekiinide tõuraamatu pidaja Rjabovaga olid kurvad, peamiselt tuli jutuks, millised kasvandused on jälle tegevuse lõpetanud. Üks viimaseid pankrotti läinuid oli Instituudi enda kasvandus, kust olid pärit ka meie spordis ja aretuses tuntud Beg xx ja Poroh.

Millegipärast arvatakse Venemaal, et Eesti sporthobuste edu tuleb suurest riiklikust toetusest ja ma pidin selgitama, et Eestis toetatakse rohkem just neid, kel spordis ja turul edu ei ole. Kuidas toetatakse hobusekasvatust Venemaal, ei saanud kohapeal selgust, sest kiputi väitma, nagu oleks see jäetud täiesti omapead hääbuma. Nii see siiski pole. Tutvusin kodus veidi Vene Föderatsiooni põllumajandusministri määrusega 2013.a., milles planeeritakse hobusekasvatuse areng 2020. aastani, ja leidsin mõndagi huvitavat. Muidugi selgus kohe, et mingit kõrget kvaliteeti riikliku aretusega ei saavutata ja see polegi eesmärk. Venemaal on hobumajanduses peamine kasvatada tööhobuste ja produktiivhobuste arvu. Näiteks on tabuunidena peetavate hobuste arv kasvanud, ja seda isegi „reformieelse ajaga“ (nii nimetatakse nüüd nõukogude aega) võrreldes. Neid oli 1999.a. 333 tuhat, 2007.a. vaid 252 tuhat ja 2011.a. järsku 364 tuhat. Hobusekasvatuse maht ja struktuur on omapärased ja hämmastavad. Hobuste koguarvuks 2020.a. oodatakse 1,5 miljonit, neist tõuhobuseid 54 tuhat, kellest hobusekasvandustes 18 tuhat. Hobuste koguarv on teinud suuri hüppeid üles-alla: 1990.a. oli Venemaal 2,6 miljonit hobust, 2006.a. 1,3 miljonit. 2011.a. 1,36 miljonit. Proportsioonid on sellised: töö- ja tarbehobuseid 68,1% liiahobuseid 26,7% kumõssihobuseid 0,9%, spordi- ja meelelahutuse hobuseid 0,8%

Kogu süsteem on riikliku ja eraettevõtluse hübriid – doteeritud ettevõtlus. Aga nii vabalt või meelevaldselt, nagu meil mõnikord riigi raha jagatakse, see Venemaal ei käi. Vähemalt ametlikult mitte. Tahetakse võimalikult täpselt teada ja suunata, mida toetustega tehakse. Toetatakse konkreetseid ettevõtmisi, oodatakse, et toetusel on selge tulemus. Näiteks üheski tõus ei toetata kõiki hobuseid, vaid ainult ühikut „mära – varss“, st ainult mära, kes on andnud toetatavalaastal võõrutatud varsa. Kavas on tõsta kodumaiste kasvandustõugude toetus 15000 rublani (210 eurot), nn välismaiste kasvandustõugude toetus 9000 rublani (130 eurot) ja jätta kohalike tõugude toetus praeguse 8000 rubla juurde (110 eurot), „sest nende kasvatamise kulud on palju väiksemad“.

Subsideeritakse ka hobuste katsetamist hipodroomidel – iga katsetatud hobuse eest makstakse 22,5 tuhat rubla (321 eurot), mis peaks olema 30% kuludest. Toetatakse ka täkkude ostmist täkutallidele, iga täku peale kulutab riik 90 000 rbl. (1300 eurot) ja neid võib 2014.-2020. aastani osta 1085 tätku. Samaks ajavahemikuks eraldatakse parimate täkkude ostmiseks (arvatavasti välismaalt) 1 miljon eurot 9 täkule ja parimate täkkude sperma ostmiseks 460 000 eurot 585 doosi jaoks (850 eurot doosi eest). Tõugude nimekirigi, mida välismaa tõumaterjaliga tohib arendada, on lisatud, sinna kuuluvad inglise täisvereline, araabia täisvereline, trakeen, ameerika traavel ja hannover. Toetatavate tegevuste nimekirjas on veel: sugutäkkude ülalpidamine (ainult siis, kui neid kasutatakse külmutatud sperma saamiseks), sperma külmutamise seadmete ostmine, kultuurkarjamaade rajamine, tallide ja maneežide ehitamine, treeningkeskuste rajamine, kohalike tõugude baaside rajamine (kaalumajad, laadimisväljakud).

Ministri määruses ei ole üldse seda ebaratsionaalset rahvuslikku uhkust ja tõufanatismi, mis on lihtsa vene inimese jaoks nii suured ja pühad väärtused. Öeldakse otse: „On üldiselt teada, et ratsaspordi arengu tase ühel või teisel maal näitab ühiskonna kultuurilist ja majanduslikku heaolu.“ Järgnevalt tuuakse eeskujuks arenenud ratsaspordiga maad Austraalia, Kanada, USA, Saksamaa, Suurbritannia, Prantsusmaa, Holland, Belgia ja Luksemburg. Võrreldakse, et Saksamaal ratsutab regulaarselt 1 700 000 inimest, Venemaal 7100 (Eestis on roheline kaardi omanikke 4091). Sporthobuseid on Venemaa Ratsaspordi Föderatsioonis registreeritud 5000 (Eesti Ratsaspordi Liidus 5003), peale selle arvatakse umbes sama arv hobuseid olevat kasutuses nn puhkemajanduses. Seda spordi-puhkemajanduse hobustearvu loodetakse suurendada 2020. aastaks 10 tuhandelt 44 tuhandeni.

Hobusekasvatuse sportlikus suunas toimuvast on raske aru saada. Mõnikord loetakse spordiks ka hipodroomide tegevus. Nenditakse, et enamus hipodroome on suures kahjumis. Vahepeal palju aastaid keelatud totalisaatorid on nüüd küll lubatud, aga mängijad on kadunud. Podobajev märkis küll, et käivad läbi rääkimised mõne suurema hipodroomi ühendamiseks ülemaailmse Toto süsteemiga, et Venemaa hipodroomide hobustele saaksid mängida ka rootslased või ameeriklased või kes tahes. Ministri määruses märgitakse isegi ära, et arenenud hobusekasvatusega riikides toetatakse sporthobuseid ja ratsasporti peamiselt hipodroomide kasumist.

Venemaa sportlike tõugude aretuses oli ühe väitekirja andmetel 2015.a. kokku 2700 mära. Need on siis inglise täisvereline, araabia täisvereline, trakeen, hannover, budjonnõi, võib-olla ka doni, ahhaltekiini jt. tõugude märad kokku. Võrdluseks on Eestis eesti sporthobuse, trakeeni, araabia ja tori sportliku suuna aretuses ligi pool sellest arvust, kui võtta aluseks, et ainuüksi ESH tõuraamatuson üle kahe tuhande mära, kes on varssu saanud, kuigi osa neist pole enam aktiivsed.

Vastuoluline on Venemaal suhtumine tõuhobuste importi. Saadakse aru, et Euroopa sporthobused on klassikalises spordis võimekamad, kuid nähakse nende impordis ohtu oma tõugudele. Seejuures pole see import kuigi suur – 2009.-2010.a. imporditi 275 sporthobust ja 509 inglise täisverelist.

Kõik, mis toimub Venemaal, on meile võõras mure ja võib äratada nii kahjurõõmu kui kaastunnet. Või paneb mõtlema, kuidas seda ära kasutada. Aga ühist teed meil ei ole. Meie hobusekasvatus liigub Lääne intensiivse hobusekasvatuse poole, integreerub üha rohkem ratsaspordiga ja suudab sellisena loodetavasti püsida väärikal kohal rahvusvahelises hobumajanduses.

Õnnelikud ratsanikud Flyingest

Raigo Kollom 2019

otol: Jens ja KARMELE VAN DE WATERING (Diamant de Semilly- Quick Star – Quidam de Revel)

Maailmas on palju väga häid ratsanikke, kes ei oska suurt midagi rääkida endast ja oma hobustest, ja on palju selliseid, kes oskavad rääkida paremini kui ise ratsutada. Harva juhtub, et ratsanik räägib ja ratsutab nii hästi, et ei saagi öelda, kumb paremini välja tuleb.

Viimast tüüpi mehega kohtusime Flyinges, kui Jens Fredricson, ratsutamise alase õppetöö juht Flyinges ja Strömsholmis tutvustas meile Flyinge tegevust ja oma nägemust hüppehobustest. Suurepärane oli see, kuidas ta iseloomustas tänapäeva hüppehobuseid võrreldes hobustega, kellega ta võistles 20-30 aastat tagasi. Õigemini oleks öelda, et ta võrdles seda, kuidas siis tuli vaeva näha, hobune välja ratsastada ja hüppama õpetada, nüüd tuleb hobune lihtsalt terve ja rõõmus hoida, ja kui sa ise käpard ei ole, siis ta lihtsalt hüppab, kui vaja, ükskõik mida. Ta istus selle jutu ajal 9-aastase Diamant de Semilly täku seljas, kelle kohta võiks öelda, et on üks hobusenäss. Oli selline väheldane, tugeva kondiga, koredavõitu, rahulik hobune, aga Jens kiitis ta mõistust ja ennustas, et tänavu hakkab Grand Prix tasemel häid tulemusi tulema.

Peamine tema jutus oli, et parim on, kui hobune on ise intelligentne, parem on „horse of action“ kui „horse of reaction“. Äraseletatult on õigel nõ tegijal hobusel oma selge ülevaade, mida ta peab tegema (Oldenburgi hüppe lineaarse hindamise tunnuste hulgas on ka „Übersicht“, millega mõeldakse, et hobusel on ülevaade olukorrast, ta ei rabele mõistmata, mis edasi saab). See, kuidas hobune reageerib ratsanikule või ümbrusele, pole nii oluline ja võib segada ainukest, mis loeb – hüpset.

Maailmas on palju väga häid ratsanikke, kes ei oska suurt midagi rääkida endast ja oma hobustest, ja on palju selliseid, kes oskavad rääkida paremini kui ise ratsutada. Harva juhtub, et ratsanik räägib ja ratsutab nii hästi, et ei saagi öelda, kumb paremini välja tuleb.

Viimast tüüpi mehega kohtusime Flyinges, kui Jens Fredricson, ratsutamise alase õppetöö juht Flyinges ja Strömsholmis tutvustas meile Flyinge tegevust ja oma nägemust hüppehobustest. Suurepärane oli see, kuidas ta iseloomustas tänapäeva hüppehobuseid võrreldes hobustega, kellega ta võistles 20-30 aastat tagasi. Õigemini oleks öelda, et ta võrdles seda, kuidas siis tuli vaeva näha, hobune välja ratsastada ja hüp-pama õpetada, nüüd tuleb hobune lihtsalt terve ja rõõmus hoida, ja kui sa ise käpard ei ole, siis ta lihtsalt hüppab, kui vaja, ükskõik mida. Ta istus selle jutu ajal 9-aastase Diamant de Semilly täku seljas, kelle kohta võiks öelda, et on üks hobusenäss. Oli selline väheldane, tugeva kondiga, koredavõitu, rahulik hobune, aga Jens kiitis ta mõistust ja ennustas, et tänavu hakkab Grand Prix tasemel häid tulemusi tulema.

Peamine tema jutus oli, et parim on, kui hobune on ise intelligentne, parem on „horse of action“ kui „horse of reaction“. Äraseletatult on õigel nõ tegijal hobusel oma selge ülevaade, mida ta peab tegema (Oldenburgi hüppe lineaarse hindamise tunnuste hulgas on ka „Übersicht“, millega mõeldakse, et hobusel on ülevaade olukorrast, ta ei rabele mõistmata, mis edasi saab). See, kuidas hobune reageerib ratsanikule või ümbrusele, pole nii oluline ja võib segada ainukest, mis loeb – hüppe. Näitena, kuidas heal hobusel tuleb lasta lihtsalt füüsiliselt areneda, tõi ta Cardento (s.1992, i. Capitol, ei. Lord) järglased ja ütles KWPN esindajale oma arvamuse, miks selle erakordse hüppevõime pärandaja järg-lased olid Rootsis paremad kui Hollandis. „Teil hakati neid noorelt ratsastama, ratsastajad hakkasid midagi nõudma, aga meil sõitsid noored tüdrukud maastikul ringi, hobused kogusid jõudu ja kui siis hea ratsanik selga istus, ei läinud kaua, ja hüpped olid vägevad.“ Hiljemgi tuli ta jutust välja, et ratsaniku kohanemine hobusega on õigem tee kui hobuse endale sobivaks tegemine. Või siis tuleb otsida sobiv hobune.

Ma olin kunagi lubanud Jensi isale, Flyinge kauaaegsele direktorile ja meie ESHKS patroonile WBFSH liik-meks saamisel, kinkida oma raamatu „Ratsanikud“. Kui ma nüüd tahtsin selle anda Jensile, et ta annaks selle üle isale, kutsus ta mind kaasa, et isa ongi tal külas. Isa, prof. dr. Ingvar Fredricson istus Flyinge mõi-sahoones, mille ta ise oli kunagi oma residentsiks restaureerida lasknud, koos abikaasa ja miniaga parajas-ti köögis, kui me sisse astusime. Ta arvas, et tunneb vähemalt suure osa nimesid mu raamatus ära ja pildid polegi nii kehvad, kui ma ise vabandasin. Ta rääkis ka, et peale Flyinge ajaloo valmimist on tal käsil oma elulugu kolmes jaos – karjäär ratsaväes, karjäär teaduses ja Flyinge aeg. Ütles, et tervisega pole väga õn-neks läinud, aga kõige muu pärast võib õnnelik olla. Mõtlesin, aga jätsin küsimata, kas on veel mõni isa, kellel mõlemad pojad on olümpiaratsanikud, noorem Peter veel isegi 2016.a. Rio de Janeiro hõbemedali võitja.

Aga Jens Fredricsonile meenus kõigepealt, kui ta kuulis, et olen Eestist, hobune Rhythmical! (1) Tuleb väl-ja, et üks erakordne hobune võib esindada korruga Eestit, Venemaad, budjonnoõi hobusetõugu, imehobust Reissi, kuulsat treenerit Žagorovit. Kõigist neist jõudsime rääkida nii Jens kui Ingvar Fredericsoniga. Jens mäletas ühe saavutusena, kuidas ta võitis mingi minule täiesti tundmatu hobusega fantastilist Rhythmicali ja Nona Garsonit, ja hõikas, kui olime juba hüvasti jätnud: „Leia mulle ka üks Rhythmical!“

(1) Rhythmical (Ritmitšnõi) oli 1985.a. sündinud budjonnoõi tõugu hobune, kes osteti pool-muidu Eestisse 1987.a., võitis Eesti MV 1992.a. 150 cm parkuuri (ratsanik A. Mängel), müü-di Soome, sealt USAsse, kus oli Nona Garsoni hobusena 1997.a. suurima auhinnasummaga hüppehobune ja võistles USA võistkonnas 2000.a. olümpiamängudel.

